R. 38.884

(2)

IOANNIS CORASII TOLOSATIS, IVRISCONSVLTI CLARISSIMI, IN NOBILISSIMVM TITVLVM PANDECTARVM, DE VERBOR. OBLIGATIONIBVS, SCHOLIA,

Ad grauiſsimum, ſanctiſsimumq; Senatum Toloſanum.

Superadditæ ſunt hiſce Scholijs, eiuſdem authoris enarrationes quædam, longè doctiſsimæ, in aliquot conſtitutiones Codicis Iuſtiniani.

Horum omnium nomenclaturam pagella quarta demonſtrabit.

CVM LOCVPLETISSIMO LEGVM, rerum, & verborum indice.

Lugduni,
APVD GVLIELMVM ROVILLIVM,
SVB SCVTO VENETO,
1550.
Cum Priuilegio Regis.

94(05)=71

FACULTAD DE DERECHO
BIBLIOTECA
GRANADA

EXTRAICT DV PRIVILEGE DV ROY.

PAR GRACE, ET PRIuilege du Roy, eſt permis à Guillaume Rouille, libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer vne foys, ou pluſieurs, vn liure intitulé *Scholia Ioannis Coraſij doct. To loſat in titulum Pandectarum, De Verborum obligationibus, & de Iure Emphyteutico.* Et faict defences de par ledict Seigneur, à tous autres libraires, imprimeurs, & perſonnes quelconques, de non imprimer, ne faire imprimer, vendre ne diſtribuer, en ſes pays terres & ſeigneuries, autres que ceux qu'aura imprimés, ou faict imprimer ledict Rouille: ſur les peines contenues eſdictes lettres: & ce iuſques au temps & terme de cinq ans, à compter du iour & datte qu'ilz ſeront parachevés d'imprimer: comme plus à plein eſt contenu par les lettres patẽtes ſur ce données à Paris le neufuieſme de Iuillet, L'an de grace, mil cinq cens quarante neuf.

Par le Roy, Maiſtre Francoys de Connan, maiſtre des requeſtes ordinaire de l'hoſtel preſent:

Et ſeelé du grand ſeau, en cire iaulne à ſimple queüe.

GRAVISSIMO, SANCTISSIMO QVE SENATVI TOLOSANO,

IOANNES CORASIVS IVRECONSVLTVS, PERPETVAM FOELICITATEM.

STATVERAM *iampridem Patres ampliſsimi, ſi quid vnquam in ciuili diſciplina laude dignum perficerem, id totum dicare vobis, & conſecrare: qui de me, & ſimul omnes, & quiq; ſeparatim, tam bene, quàm qui optimè meriti eſtis. Sed cùm necdum occurreret quicquam, quod ſatis dignum amplitudine veſtra exiſtimarem, hac re ſuperſedere in animum induxeram: niſi ceſſando veritus eſſem,* ἀχαριστίας *crimen apud vos ſubire. Malui igitur cum tam leui munere vobis parum prudens, quàm immemor prorſus, & officij, & beneficij videri. Cùm itaq; Scholia in Pandectas, ſimulq; Enarrationes in celebriora Iuris vniuerſi reſponſa, iamdiu multa cura parturirem, quæ non minimo, vt ſpero, Reipublicæ bono, aliquando pariam: placuit interim ijſce ſcriptis noſtris (quæ ſe vobis ampliſsimi viri adoptanda præbent, vel potius arroganda) tantæ rei fortunam tentare, ac periclitari. Vt ſi ſucceſsiſſet incœptum ex ſententia, ad reliqua adornanda pergerem alacrior: ſin minus, frangerem ipſe nauem, & temerario incœpto abſiſterem. Hoc autem ne contingat, faciet ſplendor ordinis veſtri, qui ſicuti ſpes eſt, magnam mihi fœlicitatem afflabit, ſi præſertim hunc meum laborem exporrecta & hilari fronte ſuſceperitis. Nec deerunt ſcio vituperones, obtrectatoreſq; qui conſilium noſtrum criminentur (nam nec ſuperos quidem Momus inculpatos reliquit) Cæterum id genus hominum, qui non vti literis, ſed abuti meritiſsimò dicuntur, meo iure floccipendo, neque ſatis dignos iudico, quorum memoria, & imago nobis proponatur. Quanuis non dubitem, ſapientiſsimi viri, ſi meam hanc operam albo calculo dignati fueritis, quin omni ex parte bene res habeat, authoritateq; veſtra à detrahendi conſilio deterreantur, qui verè iudicare, aut propter imperitiam non poſſunt, aut propter liuorem, & maleuolentiam impediuntur. Valete prudentiſsimi, æquiſsimiq; Iudices, ſub quibus opto in dies magis, ac magis, regnet, floreatq; iuſtitia.* Valentiæ Allobrogûm, *quinto Calendas Iunij,*

1548.

IOANNIS CORASII, TOLOSATIS IVRECONSVLTI INTERPRETATIONES, HOC VOLVMINE CONTENTAE.

SCHOLIA lucidißima in titulum Digestorum, de verborum obligationibus, ad amplißimum Senatum Tolosanum.

ENARRATIONES in Rubricam, & tres constitutiones Codicis Iustiniani, de iure Emphyteutico, longè doctißimæ, ad Dominum Ioannem Corasium, patrem authoris.

COMMENTARIOLVS in legem vltimam, Codice de posthumis hæredibus instituendis, cui subijcitur veteris illius quæstionis tractatus, Quando prouisio facta in vnum casum, ad omißum protrahatur.

ENARRATIONES in legem quoties, Codice de rei vendicatione, vtilitate commendabiles, ad Auditores Tolosanos.

INDEX COPIOSISSIMVS RERVM HVIVS TRACTATVS SCITV DIGNARVM.

ABSENS *non contrahit stipulationem* 3
Absurditas legis Scire debemus, *in quo versetur* 77
Acceptilatio est donatio 21
Acceptilatio correum liberat 149
Accessorium vires à principali sumit 94
Accessorium quandoque non ruit principali destructo 94
Actio duplex ex stipulation. 2. & 4. & 171
Actio quando mobilis vel immobilis iudicetur 14
Actio mandati 113
Actus iudicatur secundum naturam rei deductæ 163
Actus vt valeat interpretari debet 185
Actus impertinens non vitiat 156
Adpromissor 41
Aedes 113
Aes quomodo inauretur 68
Aestimatio à quo tempore fiat 152
Aestimatio à quo tempore ducatur 151
Aes genus metalli 68
Affectio cadit in speciebus 55
Agi potest interdum ante tempus 58
Agi non potest ante diem 51
Alius, dictionis natura 66
Alteratur quandoque ex hæredum persona obligatio 17
Alteri per alterum non quæritur 106
Alteri per alterum nullo contractu quæritur 111
Alternans incertum exprimit 177
Alternatio quando vitiet aut noceat 177
Alternatiua an vtrunque habeat in obligatione 55
Alternatiua vnum habet in solutione 59
Alternatiuus debitor vnius peremptione an liberetur 60
Amatorum in puellas impostura 40
Ambigua verba à quo interpretentur 109
Ambiguum, obscurum, apertum 185
Amphibologica oratio ambigua 185
Amphora & capitolina amphora 172
Annuens an consentiat 6
Annuere propriè quid 6
Ante & post dictio 56
Ante diem quãdo possit ad factum agi 167
Arbiter qui 43
Arbitratu Lucij verba in conditione resoluuntur 119
Arbitrij & voluntatis verba 62
Arbitrio alterius cõtrac. remitti potest 119
Arbitratu Lucij verba ius notant 119
Arbitrium personam non egreditur 120
Argum. de contrac. ad vlt. voluntates 67
Argumentum à cõtrac. ad testamẽtum 183
Argum. de stipulatione ad locationem 114
Artifex an per alium explicet 111
Arræ sponsalitiæ duplicandæ 64
Aureorum verbo qui aurei veniant 171
Aureus 156
Auricalcum 68
Autem dictio 35
BEneficium quãdo confertur in inuitum 153
Bis idem promittens quando obligatur 71
Brandij astutum responsum 84
CAlendarium 126
Calendæ 7
Campania 182
Causa bonorum 74

Cautio iudicialis 37
Cautio damni infecti 37
Causa celerior consumit 154
Causa bonorum 137
Certum per se & per relationem 174
Certum per se, & per relationem idem 171
Chasma 188
Clausula dolum malum abesse 26. & 103
Clausula doli mali 68
Cohæres an ex cohæredis facto teneatur 23
Collectiuæ dictionis natura 76
Comes Palatinus quando legitimet 12
Commentarij verbosi, studiosorum pernicies 2
Commercium 84
Commerciorum duplex ratio 84
Comparatiui natura 173
Complacentiæ in stipulatione virtus 8
Compromissum quando finiatur 43
Conditio non ex verbis sed ex mente 230
Condictio certi, vna tantum 2
Conditio impossibilis cur non obstet in testamentis 48
Conditio impossibilis negatiua 48
Conditio certi quãdo pro mutuo detur 173
Conditionem de facto satis est impleri 51
Conditio facit actum indiuiduum 13
Conditio omnino extitura 125
Conditio impossibilis quando contractum vitiet 47
Conditio perplexa 47
Conditio quæcunque impedit natiuitatem actionis 168
Conciliatio noua l. in illa. cum l. hoc iure 51
Conditio retrotrahitur 148
Conditio pro qualitate 108
Conditio ad quod tẽpus retrotrahatur 155
Conditiones ex euentu 230
Condictionis furtiuæ natura 79
Cõditionalis stipulatio an trãsmittatur 130
Consensus præsumptus non parit naturalem 6
Constitutum cur actionem pariat 42
Contractus principium quando attendendum 82
Contractus post mortem collati 122
Contractus qui consensu firmentur 88
Contrauentum ex proposito quando sit necesse 133
Controuersia de facto 96
Credita pecunia 49
Creditor partẽ recipiens an sibi noceat 14
Cui bono 85
Cum dictionis, natura 125
D Amni infecti stipulatio 34
Dare 178
Dare qui tenetur, an transferre debeat dominium 178
Dari verbum executiuum 158
Debitor quot modis quis desinat 65
Debitor perempta specie liberatur 135
Debitor speciei quando liberatur 69
Debitor quantitatis & speciei 92
Debitor quando diem præueniat 105
Debitor soluere potest quod maioris est pretij 173
Debitor quantitatis quando liberetur 170
Decipere sese quando contrahentibus permissum 91
Dena dictio, quid notet 110
Denarius 156
Dicta in præfationibus, quando repetita censeantur 89
Dic non adiecta, res præsenti die debetur 116
Diei lapsu, mora contrahitur 83
Dies quando impediat ortum actionis 168
Dies adiecta censetur gratia debitoris 57
Dies quando censeatur repetita 49
Difficultas præstationis, in quo versetur 19
Difficultas an excuset 182
Dignitatis nomen facit actum transitorium 141
Dilationis causa cessante, dilatio cessat 50
Diploma felix 52
Discessus solus stipulationem non vitiat 5
Disiunctiua posita inter personas 143

Dispos

Dispositio ex qualitate personæ interpretanda 99
Dispositio supponit ens in quo fundetur 123
Distrahere 95
Diuersitas summarum an stipulationem vitiet 8
Diuersitas idiomatũ stipulationẽ vitiat 10
Diuiduum oblig. petitione & solutione 13
Doctorum insignis error 48
Doctor celebrior doctiß. præsumitur 173
Doli præsumptio vitanda 89
Doli clausula ad quæ pertineat 137
Dolum quando res habeat in se 91
Dolus cadens in fortem virum 91
Dolus quomodo purgetur 91
Dolus dupliciter interuenit in cõtractu 90
Dolus quando vitiet contractum 90
Dominium quando transferri dicatur 13
Dominium quandoque sine facto nostro transfertur 43
Donatio coniugalis morte confirmatur 66
Duodecimo anno & in annos xij. differentia 118
Dupla quid 33
Duplæ stipulatio quando committatur 33
ELectio quando in seruum cadat 179
Electio non migrat de persona in personam 179
Emancipatus patri non quærit 122
Error quando vitiet 83
Error qui contractum vitiet 68
Error nominis proprij 83
Et copulatiua 141
Exceptio tua non interest 25
Expromissor 41
Extrinseca solennitas 81
FActa cur incerta 176
Facta non egrediuntur personam 141
Facta cur indiuidua 30
Facta diuidua 30
Facti verbo non factum venit 11
Facti verbo non factum continetur 176
Factum nudum 136
Factum quandoque petitur pro parte 34
Factum an præcisè fieri debeat 140
Factum alienum quandoq; promittitur 113
Factum quando reddat stipulationem incertam 178
Factum alienum non potest promitti 93
Falsa causa quando vitiat 67
Familiæ erciscundæ iudicium quando post diuisionem detur 18
Familiæ erciscundæ iudicium, quando locum habeat 23
Fauor publicæ vtilitatis 113
Fiat vt petitur 102
Fictio idem operatur quod veritas 55
Fideiussor factum rei promittens 132
Fideiussor impediens reum an teneatur 132
Fideiussor verbis tantum obligatur 42
Fideiussor non accedit obligationi facti 58
Filio quando quæratur actio ex stipul. 182
Filio quando quæratur commodum contractus 183
Filiusfam. an possit habere licere 99
Filiusfam. ex omni contractu obligatur 99
Filius stipulando quando patri quærat 121
Filius quando patri censeatur stipulari 126
Finalis causa, contractus vtilitas 82
Finis quid 52
Fortuiti casus cuius periculo cõtingant 59
Fructuaria cautio 34
Fructus pendentes an pars fundi 183
Fructus qui censeatur promissi 183
Fundus quid 183
Fundi verbo, quid veniat 147
Fures quatuor actionibus tenentur 78
Fur quomodo moram purget 80
Fur quando condictione liberetur 80
GEnus non perit 69
Genus idẽ quod species operatur 77
Genus 138
HAbere quando non liceat 97
Habere licere stipulatio 92
Hæres vnus dissolui potest obligatione 143
Hæres ius electionis non habet 180
Hæres quomodo defunctum repræsentet 142

Hæres quanuis ignorans, de facto defuncti tenetur 133
Hæres eadem persona cum defuncto 93
Hæres ex collegæ sui culpa an teneatur 29
Hærede vno prohibẽte, an cæteri tenean. 25
Hærede vno prohibito, an cæteri prohibiti censeantur 24
Hæredem viuens non habet 104
Hæredes quãdo vno cõtrafaciẽte tenean. 28
Hæredes quando in solido teneantur 18
Hæredi quando non subueniatur 182
Hæredis persona quando mutet obligat. 17
Hæredis persona semper continetur 22
Hoc, dictio 155
Hodie, dictio 117
Hypocentaurus 86
IDus, Iduare 7
Ignorantia in facto proprio & alieno 17
Ignorantiam leges non puniunt 133
Ignorans non donat 71
Illico 8
Impedimentũ perpetuũ & temporariũ 87
Impersonalitas nullum vitiat actum 102
Impersonalitas an vitiet stipulationem 158
Impersonalitas an vitiat stipulat. 102
Impossibilis conditio 47
Impossibilitas excusat à pœna 160
In, dictio 119
Incendij periculum ad quem spectat 59
Incertitudo quos actus vitiet 27
In diebus præmittere 116
In diebus illis stipulari 116
Infans quando stipuletur 3
Inopiæ casus 66
Intellectus §. sicut 97
Interesse est incertum 159
Interesse quandoq; indiuiduum 165
Interdicere bonis 44
Interpellatio duplex 70
Interpellatio incongrua 84
Interpretatio propria, in pœnis locum habet 11
Interrogatio in stipulatione præcedere verisimile est 81
Intrinseca solennitas 81
Interuallum magnum & modicum 5
Ipso iure 63
Iter facere 30
Iter fieri seruitus 30
Iudiciariæ & prætoriæ differentia 39
Iudicium à contestatione litis incipit 53
Iudicium accipere 53
Iuramentum roborat stipula. 107
Iurisdictio 38
Iusta causa excusat à mora 188
Iustinianus reprehenditur 9
Ius futurum quando veniat in iudicijs 181
LAtinè qui actus confici debeant 11
Lectica, lecticarius 78
Legata an tot quot res legatæ 77
Legis, & ideo. sensus 121
L. per fundum. declarata 18
Lex cuius vtilitatis habeat rationem 107
Lex non aperit viam delictis 98
Lex parat remedia ĩ casibus necessarijs 62
Lex nihil frustra inducit 56
Lex de indubitabili 184
Lex Aelia Sentia 157
Licet, dictio 124
Lingua sermonum differentiam notat 10
Locus tacitum tempus habet 152
Lucratiuæ causæ quando concurrant 59
MAgis, dictio 229
Maior, minoris verbo nõ contin. 157
Maior summa, minorem continet 9
Mandatum solutionis recipiendæ, quando reuocatum 143
Manumissio similis morti 135
Meretrix an turpiter faciat accipiendo 73
Merum imperium, ius, & factum 36
Minor quã rem alienare prohibeatur 157
Minus promissum intelligitur 55
Mixtum sub simplicibus continetur 11
Modius 172
Mora non cõtrahitur eo momento quo obligatio 152
Mora posterior nocet 120
Mora lapsu diei contrahitur 181

Mora nulla, vbi nulla petitio 148
Mora perpetuat obligationem 145
Moræ effectus 188
Moriens quando mori dicatur 123
Mox, dictio 5
Mutus quis 3
NAtura & lege diuiduum, & indiuiduum 13
Naturalis obligatio, an ex stipulatio. alteri facta oriatur 107
Negot. gest. actio, in quo à famil. erciscund. differat 18
Nemo experitur sine actione 53
Neque, dictionis natura 52
Nomina numeralia distributiua 110
Nomina vnde imponantur 85
Nonæ 7
Notæ, literæ non sunt, neque verba 3
Noua interpretatio §. si tamen 20
Nouatio quando inducatur 148
Nouatio quando fiat 146
Nouatio non præsumitur 66
Nouatio quando inducatur 76
Nouatio quando inducatur 228
Nouatio quando nouæ personæ interuentu non inducatur 150
Nouatio primæ obligationis non fit per secundum minus continentem 150
Nouatio non fit nisi exprimatur 151
Numerus pluralis pro singulari 65
Nunciatio noui operis 34
OBlatio operæ 140
Obligatio notat quãdoq; cõtractũ 73
Obligatio facti in id quod interest 186
Obligatio quandoq; mutatur ex hæredum persona 32
Obligatio pura ex rei natura differtur 117
Obligationes duæ quando concurrunt 63
Obligatio principalis, & secundaria 27
Obligatio generis non admittit particularem solutionem 21
Obligatio l. xij. tab. diuiditur inter hæredes 22
Obligatio generis, est obligatio dandi 14
Obligatio rem restitui, indiuidua 164
Obligatio dandi, diuidua 165
Obligatio quando suspendatur 15
Obligatio dandi quantitatem, diuidua 12
Obligatio dandi quæcunque diuidua est 13
Obligatio ad tempus non constituitur 145
Obligatio facti an præcisa 165
Obligationes alternatiuæ, & generis æqui parantur 15
Obligationis generis, & alternatiuæ, natura 16
Obscuritatis affectatio taxatur 155
Obscurus sermo in stipul. quomodo interpretetur 115
Occidens seruum quando liberetur 70
Occupare quis dicatur 54
Officij necessitas 135
Operæ officiales, & fabriles 139
Operæ pars deberi, & peti potest 139
Oportet, verbum 181
PActi de non petendo vis 15
Pactum conuentum 142
Pactum futuræ successionis 153
§. si is qui duplam. noue explicatus 35
Pars facti non deducitur in contractum 163
Pater stipulando filio, quam actionem quærat 124
Pater & dominus, quomodo de peculio obligentur 131
Pater filio, vt hæredi stipulatur 124
Pater morosus actione conueniri potest 131
Pater si pro se, & descendentibus feudum capiat 124
Pater adoptiuus successor iuris 104
Pater filio stipulatur 114
Pater stipulando filio an sibi quærat 115
Patris & fideiussoris similitudines, ac differentiæ 131
Partem operis præstans non liberatur 58
Partem soluens an liberetur 14
Partes quotæ, & discretæ 138
Patri quando stipulando filius quærat 54
Pecunia in arca debetur, vt species 91
Pecuniæ verbum latissimè patet 28

Pecuniæ verbum generale 134
Perplexitas quando vitiet actum 53
Personale beneficium cum persona extinguitur 17
Personæ an varientur 124
Petitio partis an inducat diuisionem 20
Petri Perticensis ratio improbata 96
Pœna adiecta in fraudem vsurarum 181
Pœna quando debeatur ex contractu 28
Pœna quando committatur 31
Pœna nõ respicit id quod interest 24. & 26
Pœna adiecta in vsurarum fraudem 159
Pœna adiecta promissioni facti 93
Pœna legis debemus esse contenti 64
Pœna quandoq; pro parte committitur 44
Pœna diuertentium 64
Pœna ex contractu nullo non debetur 160
Pœna quando pro parte rectè offeratur 44
Pœna quando ante diem committatur 50
Pœna an exigi possit ex cõtractu nullo 108
Pœna non petitur ante diem 50
Pœna in fraudem vsurarum quando adiecta 42
Pœna reddit obligationem indiuiduam 42
Pœnæ, nec nuptijs, nec diuortijs irrogandæ 64
Pœnã adijcere cõtractui cõmodissimũ 162
Pœnalis stipulatio quomodo concipiẽda 162
Popularis qui 161
Possessio naturalis 100
Possessionis effectus 95
Possessionis ciuilis effectus 101
Præmij spe licet inuitare testantem 153
Præscriptio triennalis l. officiorum incognita 65
Prætoriæ stipulationes 136
Prætor solus prætorias interpretatur 136
Pretium quando loco rei succedit 187
Procuratoris dolus dominum obligat 131
Procurator censetur nomine domini agere 186
Procurator an domino stipuletur 113
Procuratori quomodo stipulemur 112
Procurator quando actionem domino quærat 184
Prodigus an obligetur delinquendo 45
Prodigus an obligetur natura 46
Prodigus quis 45
Prodigus et furiosus quãdo assimilẽtur 46
Prodigus an administret ante interdictionem 46
Prodigus alium sibi obligat 45
Promissio præsumitur erranter facta 67
Promissio refertur ad primum actum 116
Promissio localis tempus tacitũ habet 117
Promissor quando soluere cogatur ante diem 106
Promissor quando liberetur dando expromissorem 158
Promittens mutuare factum promittit 159
Pupillo quandoq; non subuenitur 133
Pupillus quis 70
Pupillus quando potest interpellari 70
Purgatio moræ ad quod vsq; tẽpus fiat 170

QVadriga 78
Qualitas personæ dispositionem interpretatur 100
Qualitates in sequenti obligation. repetitæ creduntur 228
Qualitates non entis nullæ sunt 121
Quanti ea res est 187
Quanti ea res est 94
Quanti ea res erit 166
Quantitatis periculum ad quem spectet 69
Quanuis, dictio 175
Quasi, dictio 66
Quæstionem mouere 78
Quibus bonis interdicatur 44
Quidni, & cur non 6

RAtũ an pro parte dominus habeat 32
Recedi nõ potest ab arbitri psona 121
Receptio partis quãdo præiudicet cred. 20
Reddendi verbum 129
Religiosus locus, & sacer 113
Rem propriã quandoq; quis stipulatur 78
Res cuiius deest, rectè petitur 147
Res propria quæ dicatur 146
Res quarum habemus commercium 84

Res

Res propria quando in stipulatione deducatur 82
Responsionis diuersitas stipul. vitiat 7
Restitui pcculiaris significatio 35
Reus 38
SAtisfacere, & satisdare 41
Sensus nouus ad §. si in locando 88
Sententia quandoque difformis libello 166
Serui stipulatio, habere licere 100
Serui acceptilatione cur non liberetur do. 4
Serui capacitas, quando à domino pẽdeat 4
Seruitus ad tempus non imponitur 145
Seruitutes iura prædiorum 95
Seruitutes indiuiduæ 14
Seruus non potest esse in iudicio 186
Seruus ex omni causa domino acquirit 153
Seruus domino captiuo, an rectè stipuletur 169
Si, & cum, non differunt 125
Si, & cum, dictiones 106
Sibi dictio, hæredem non excludit 101
Simplex, simpliciter, simplicitas 7
Singulos verbum distributiuum 61
Siue, dictio 154
Socium fallere, turpe 90
Socius quando re communi vtatur inuicto socio 43
Solennitas intrinseca, & extrinseca 81
Solennitas quæ præsumatur 81
Solutio in diem dilata 50
Species quid 138
Spondeo verbum, stipulationem notat 130
Spurina Augur 117
Stipulamur quandoque alteri 111
Stipulatio quid 40
Stipulatio sibi, aut alteri disiunctiuè 143
Stipulatio secunda quando obliget 72
Stipulatio rei propriæ an valeat 187
Stipul. facti, quãdo trãseat ad hæredes 126
Stipu. nõ cõfertur arbitrio promissoris 127
Stipulatio ex quo tempore vires capit 55
Stipulatio an committatur per contestationem 53
Stipulatio communis 39
Stipulatio ipso iure operatur 71
Stipulatio emptæ hæreditatis 134
Stipulatio secunda idem continens quandoque valet 228
Stipulatio quinque desiderat 2
Stipulatio nuptiarum 87
Stipulatio turpis 73
Stipulatio an propriè contractus 38
Stipulatio cur sic dicta 3
Stipulatio inutilis, an in vim pacti valeat 9
Stipulatio sequẽs quãdo nouet priorẽ 150
Stipulatio rei propriæ an valeat 146
Stipula. pura in diem, & sub conditione 126
Stipulat. collata in arbitriũ promissoris 62
Stipulatio inutilis obligationem nouat 161
Stipulatio facti, in id quod interest committitur 24
Stipulatio annua vna 61
Stipulatio incerta 61
Stipulatio habere licere, an diuidua 25
Stipulatio habere licere, & per te non fieri an similes 25
Stipulatio pura 168
Stipulatio dandi, dominij translationẽ continet 11
Stipulatio, quando in dando, faciendóve consistat 11
Stipulatio habere licere, an in facto consistat 22
Stipul. dolũ malũ an trãseat in hæredes 26
Stipulatio habere licere, quãdo committatur 98
Stipulatio quando in parte valeat 110
Stipulatio rei alienæ 96
Stipulatio quando transeat in hæredes 102
Stipulatio incerta 174
Stipulatio cur sic appellata 1
Stipulatio vsurarum incerta 177
Stipulatio fossam fodi, cur incerta 176
Stipul. secunda cõtinens idem cur nulla 63
Stipulatio operis duo requirit 57
Stipulatio Calendis, & ante Calendas 56
Stipulatio in annos singulos, vna 60
Stipulatio collata in arbitriũ stipulato. 62

Stipulatio pœnalis quando contrahatur 27
Stipulatio vſusfructus quando certa, vel incerta 174
Stipulationes mixtæ 11
Stipulationes tot, quot res 75
Stipulationes conuentionales 136
Stipulationes turpes 72
Stipulationes iudiciales 36
Stipulationes ædilitiæ 38
Stipulationis conditionalis effectus 149
Stipulationis habere licere, origo 25
Stipulationis habere licere, natura 97
Stipulationis ſi volueris, & cum volueris differentia 227
Stipulationum ſpecies 36
Stipulari ſororem nupturam 87
Stipulationum variæ formulæ 1
Succeſſores qui 94
Succeſſor quis 97
Summum ius, ſumma iniuria 89
Surdus cur non ſtipuletur 3
TEmporis initium, aut finis quando ſpectetur 118
Tempus differẽdæ oblig. gratia adiectũ 118
Tempus in ſtipulatione quod ſpectandum 82. & 96
Tempus cuius gratia dilatum 105
Tẽpus præſens, futurũ nõ cõprehẽdit 180
Tempus in ſtipulationibus tacitè ineſt 58
Tempus debitori modicum datur 160
Tempus præſens, & futurum quando inſpiciendum 87
Teſtandi libertas non conſtringitur 152
Tradere, & præſtare 74
Tranſactio ſuper re aliena 96
Triticum Aphricum 172
Tunc, dictio 168
Turpitudo ex cuius parte cõſideranda 72
Tutor quomodo pupillo ſtipuletur 111
Tutoris mora quando pupillo noceat 71
VAcua poſſeſſio 136
Vacuam poſſeſſionem quis tradere dicatur 75
Variatio an vitiet ſtipulationem 157
Vel, dictionis natura 105
Venditio plurium rerum vna 75
Verba futuri temporis 104
Verba notãtia annuam præſtationẽ 144
Verborum multiplicatio quandoq; neceſſaria 137
Verborum ſolennia ſublata 1
Verborũ obligatio quomodo contrahatur 1
Verborum obligatio quæ 40
Verbum omne ambiguum 185
Veriſimile accipiendum 109
Victoria quando proſit cohæredibus 19
Vlpianus Chriſtianorum perſecutor 85
Vltimum temporis momentũ ſpectandũ 74
Vna decem 141
Vniuerſale, generale, numerale 78
Vniuerſalis dictionis reſtrictio 122
Voluntas morte finitur 127
Voluntatis declaratio non tranſmittitur 17
Vſuræ centeſimæ 126
Vſura vice pœnæ ſubijcitur 13
Vſuræ, in calendis ſolitæ ſtipulari 7
Vſurarum nomina quæ veniant 177
Vſurarum ſtipulationi modus adijciendus 176
Vſus cur indiuiduus 163
Vſusfructus nouus in hærede 103
Vſusfructus, non eſt pars fundi 150
Vſusfructus cur diuiduus 163
Vtile per inutile an vitietur 10
Vtilitas quid in iure 35
Vtilitatis ſignificatio 186
Vtique 6
Vxores olim ſpondebantur 86

FINIS INDICIS.

SCHOLIA

IOANNIS CORASII
TOLOSATIS IVRISCONSVLTI,
IN TITVLVM PANDECTARVM,
DE VERBORVM OBLI-
GATIONIBVS.

**
*

De verborum obligationibus.

1 *Verborum obligatio.*
2 *Stipulatio cur ſic appellata.*
3 *Formulæ ſtipulationum.*
4 *Verborum ſolennia ſublata.*
5 *Stipulatio quid.*
6 *Actio duplex ex ſtipulatione.*
7 *Conditio certi, vna tantum.*
8 *Stipulatio quinque deſiderat.*
9 *Commentarij verboſi, ſtudioſorũ pernicies.*

OBLIGATIO-nes ex cõtractu, inquit Iul. Paul. aut re cõtrahuntur, aut verbis, aut conſenſu. l. j. ff. de act. & obli. addit Iuſtinia. aut literis. §. fi. de obli-

Verborum obligatio.

1 gatio. * Verbis obligatio (vt interim cæteras, nihil ad rem pertinẽtes, miſſas faciam) contrahitur, ex interroga-tione, & reſpõſione: cùm quod dari, fieríve, nobis ſtipulamur. d. l. j. §. ver-

Stipulatio.

bis. veluti, promittis? C. promitto. §. j. eo. tit. *

2 quod obligationis genus veteres ſtipulationem dixerunt, à verbo, ſtipulum, vt Iuſtinia. putat. §. j. eo. titul. quod eſt firmum. Qui etymus Iulij Pauli tit. viij. lib. v. ſententiarum fuiſſe videtur obligationum firmandarum gratia ſtipulationes inductas, docẽs: quæ quadam, inquit, verborũ ſolennitate cõcipiuntur. Et ita appellatæ ſunt, quòd per eas ſtipulationũ firmitas cõſtringatur, ſtipulum enim veteres firmum dixerũt. Alij verò, vt Marcus Varro, j. de ling. lat. à ſtipe, ideſt, pecunia ſtipulationẽ appellatã putant: quod pecuniam frequentius contingeret in eum cõtractum deduci, vt alibi diximus lib. j. Miſcella. cap. xxv. Sic enim collatitiã ſtipem Ammianus Marcellinus vocat, minutam pecuniam, qua paſsim erogata, victitant inopes. Subtili tamẽ interpretatione, ſtipulatio à verborum obligatione diſtinguitur, vt cauſa ab effectu: etenim ſtipulatio, contractus eſt. l. v. §. ſtipulatio. qui verborũ obligationem parit. §. j. de verb. obli. in Inſt. Cuius, quanta fuerit olim apud Romanos, vis, & poteſtas, oſtendit Cic. pro Cæcinna. Si quis, inquit, quod ſpopõdit, qua in re vno ſe verbo obligauit is non facit, maturo iudicio, ſine

Stipes collatitia.

3 vlla religione, condẽnatur *. Eiúsque contractus fatetur Cic. in Top. infinitas fuiſſe formulas, humiliores tamẽ, vt alibi idem Cic. j. de leg. ait, quàm, vt à viro graui, pluribus explicandæ veniant. Illud ex Iuſtiniano didicimus, ita olim fuiſſe cõcepta verba, vt eodem quis verbo reſpondere cogeretur, quo eſſet interrogatus. §. in hac re, de verb. oblig. *

4 quæ vana verborũ ſolennia, poſterioribus conſtitutionibus ſublata ſunt. d. l. omnes. dicto §. in hac. Cùm & Vlpianus vtilem eſſe ſtipulationẽ cenſuerit, ſiquis interroget dabis? & alter reſpõdeat, quid ni? aut Latinè roget, & Græcè, aut alia lingua, cõgruenter reſpõdeatur. l. j. §. ſi quis ita. & §. fi. præcipuè tamen per Leonẽ principem, ſublata fuit vetus illa, & ſcrupuloſa verborũ ſolẽnitas. omnes omnino ſtipulationes, quibuſcunque verbis, cõſenſu cõtrahen-

Stipulationum variæ formulæ.

Verborum ſolennia ſublata.

tium cõpositas, suis viribus niti, con-
stituens. l. omnes. C. de cõtra. stipula.

stipulatio quid. 5 † Est itaque stipulatio, Pomponio fi-
nitore, verborum cõceptio, quibus is
qui interrogatur, daturũ, facturúmve
se, id quod interrogatus est, respõdet.
l. v. §. stipulatio: quam propter alias
obligationes, & ad illarũ cõfirmatio-
nem, magis quàm propter se proditã,
superiora Iulij Pauli verba in v. sent.

Actio duplex ex stipulatione. 6 palam faciunt. † Sanè ex ea, duæ pro-
ficiscuntur actiones, cõdictio certi, &
ex stipulatu. §. j. Condictio siquidem
certum est, quod in stipulationẽ dedu
citur. l. si quis certum. ff. de reb. credit.
§. j. eod. tit. Neque enim cõpetit certi
condictio, nisi ex obligatione, ex qua
certum petitur. l. certi condictio. ff. de
de reb. cre. quòd si incertũ sit, quod in
obligatione deductum est: nascetur
actio ex stipulatu. d. §. j. quam, eo ca-
su quo certum petitur, lex dari noluit,
cùm certi condictio sufficeret. l. hæc
stipulatio. §. fin. ff. vt leg. no. caue. &
nõ soleant leges, nisi in casibus neces-
sariis, sua adhibere remedia. l. j. §. ex
hoc rescripto. ff. de ven. inspi. neque
illis subscribimus, qui cõminiscuntur
hoc casu, certi condictionẽ specialem 9
cõpetere: cùm de ea nusquam verbũ

Certi cõdictio vna tantum. 7 in iure †. Sed vnã certi cõdictionem,
perpetuò dicimus, quę generaliter ad
omne certũ, ex quacũque causa com-
petit. d. l. certi cõdictio. Quod & plu-
ribus ostẽdi in rubrica ff. de reb. cred.
Cùm autem ex stipulatu, ad certũ agi
nõnũquàm legimus: l. si quis in gra-
ui. §. si ex stipulatu. ff. ad syllania. l. iij.
§. si quis rem. ff. de leg. iij. cum simili-
bus: credendum non est, actionis no-
men exprimi: sed contractum ipsum
stipulationis, sicut alibi Iurisconsul.
dicens ad exhibendum eum cogi, qui
se exhibiturũ quempiam apud acta
promisit: l. eum pro quo. ff. de in ius
voc. non actionẽ ad exhibendum, sed
merũ exhibitionis factum exprimit.
vt illic Accurs. rectè interpretatur, &
nos alibi plenius attigimus, in com-
mentariis ad l. j. in princ. col. pen. hoc
tit. † Demonstrat autẽ Pompo. stipu-

Necessaria ad stipulationem. 8 lationis finitionẽ tractans, d. l. v. §. sti-
pulatio. v. potissimum necessaria ad
stipulationẽ: primum, vt verba inter-
uenlant. Licet enim cæteri actus, ad-
mĩnicula verborum non desiderent:
l. j. C. si quis alt. stipulatio tamen, non
nisi vtroque loquente, confici potest.
l. j. Ideóque verborũ obligatio appel-
lata. l. j. §. verbis. ff. de act. & obligat.
Deinde vt verba certo ordine profe-
rantur, eo scilicet, quem iusta natura-
lisque ratio sermonis dictat: precedẽ-
te, videlicet, interrogatione, & sequẽ-
te incontinenti responsione. l. j. C. de
vsur. & ea quidem congrua. l. obliga-
mur. §. verbis. ff. de act. & oblig. Ter-
tiò, vt suum, nõ alienum factum quis
promittat. l. eum qui. §. Iulianus. ff. de
const. pecu. l. stipulatio ista. in princi.
hoc tit. Quartò, vt ad futurũ tẽpus re-
feratur stipulatio. d. l. v. §. stipulatio.
ibi, *daturũ, facturum*. Neque enim, ra-
ta est stipulatio, in presens tẽpus col-
lata: nisi sensus verborum futurum
tempus respiceret. vt cùm venditor
seruum furem nõ esse, emptori spon-
det. l. si ita quis. ff. de euictio. l. quoties
quis. hoc tit. Denique, vt non de alio
respõdeatur, quàm interrogatũ sit. l. j.

Adolescẽtum pernicies verbosi commentarij. 9 §. si quis simpliciter †. Possemus hîc
multa cõmentari, quæ à doctoribus,
vt anxiè, ita otiosè disputãtur, in qui-
bus etiam tempori seruiẽdo, animum
nostrũ quandoque occupare placuit,
quæ nunc consultò, velut ab instituta
methodo prorsus aliena, prætereun-
da duximus: nam & hæc ad tituli in-
troductionem nobis sufficere viden-
tur, qui in ea sumus hæresi, vt magno
Reipubl. malo, perplexis illis, & spi-
nosis disceptationibus, studiosa iu-
uentus inuoluatur.

IOAN. CORAS. VAL. IX. SEPTEM. 1546.

L. Prima.

1 *Stipulatio cur sic dicta.*
2 *Notæ, literæ non sunt.*
3 *Surdus quis propriè.*
4 *Infans quando stipuletur.*
5 *Absens non contrahit stipulationem.*
6 *Serui capacitas, quando à domino pendeat.*
7 *Acceptilatione cur dominus non liberetur.*

Stipu

2 STIPVLATIO. Eam obligationem, quæ non sat proprio nomine, verborũ dicebatur, veteres arctiori appellatione, † stipulationẽ vocarũt, quod stipulũ, vetustas firmum diceret. §. j. de verb. obli. aut, vt Marcus Varro libro j. de ling. lat. tradit, à stipe, hoc est, pecunia: vt in rubr. & Miscella. cap. xxv. exposui.

1 *stipulũ.*

stipes.

b ¶ VTROQVE loquente. Singulare est in stipulatione, vt vtrinque verba proferri oporteat, vt hîc: tametsi alij contractus, qui non tam verbis, quàm consensu confirmantur. l. si stipulatio. §. fina. verborum adminicula non desiderent. l. j. C. si min. ab hæred. nec minus valeat, quod scriptura, quàm quod vocibus lingua figuratis, significatur. l. non figura. ff. de act. & obligat. † Quoniam igitur, notæ, nec literæ sunt, neq; verba: l. sed cum patrono. ff. de bono. pos. notis stipulatio induci nõ potest: puta, si agamus, vt, a, significet, promittis mihi centum: &, b, promitto. Accurs. in §. sed hæc solennia. de verb. obli. in Instit. sed nec satis est in stipulatione, vtrunque loqui, nisi id legitimo ordine fiat: vt interrogationẽ videlicet, subsequatur commoda responsio. l. j. C. de vsur. l. obligamur. §. j. ff. de act. & obligat.

verba qui con.

2

A, & B.

c ¶ NEQVE MVTVS. Quia mutus loqui non potest: ad verborum obligationem eum nihil pertinere Iul. Paul. dicit. l. j. §. fin. ff. de act. & oblig. si quis itaque licet imperfectè loquatur: quia non satis expeditum linguæ plectrum habeat: vt Balbus, Blæsus, & Atypus, stipulationem contrahere non prohibetur: cùm is nec mutus, sit, nec morbosus. l. mutum, & l. Item offilius, §. fin. ff. de ædil. edict.

Mutus quis.

Surdus cur non stipuletur.

d ¶ NEQVE SVRDVS. Quoniam & is qui stipulatur, verba promittentis, & is, qui promittit, verba stipulantis audire debet: receptũ est, surdum, qui tametsi loqui possit, non tamẽ exaudit: vt pote, aurium meatus obtusos habens: neque stipulari, neque promittere posse. vt hîc, & §. mutũ, de inutil. stipulat. † Hinc autẽ apparet, non de eo surdo Iurisconsultos agere, qui tardius exaudit, sed qui omninonõ audit. l. j. §. fin. ff. de act. & oblig. d. §. pupillus, pindéque quibusdã videtur surdum, nõ omnino à stipulatione repelli: cùm ex Celsi sententia, dicat Iustinia. nullum esse, qui penitus nõ exaudiat, si quis supra cerebrum eius loquatur. l. discretis, §. si enim, C. qui test. face. pos. Sed certè aliud est, sermones & colloquia tardius exaudire, & aliud, exaudire quę magna voce supra cerebrum pronuntiantur.

VLPIANVS.

STIPVLATIO[a] nõ potest confici, nisi utroq; loquente[b]. Et ideo neque mutus[c], neque surdus[d], neque infans[e], stipulationẽ contrahere possunt: nec absens[f] quidem, quoniam exaudire inui-

3

e ¶ NEQVE INFANS. Quoniam † infans, quo verbo, propriè minores septennio demonstrantur. l. j. §. sufficit, ff. de admi. tutorũ, fari, id est, loqui non potest. l. seruo. §. si pupillo. ff. ad trebel. l. cùm quasi. §. si plures. ff. de fideicom. liberta. stipulationem contrahere nequit: vt hîc, & l. mulier. hoc tit. Qui igitur supra septimum ætatis annum sunt, tametsi infantiæ proximi, quia fari possunt, rectéque loqui incipiunt: vtiliter sibi stipulantur. l. seruum. ff. rem pupil. sal. fo. §. pupillus. de inutil. stipul.

4

Infans.

f ¶ NEC ABSENS. Possunt † cęteri cõtractus, inter absentes confici. l. j. §. fin. ff. de contra. empt. l. consensu. ff. de actio. & obli. adeoquidem, vt sponsalia, nuptiæque, inter absentes legitimè contrahantur. l. sufficit. ff. de sponsal. l. denique. ff. de rit. nupt. Sola verborum obligatio, inter absentes concepta, inutilis est: vt hîc, & §. item

5

Cõtractus qui inter absentes contrahantur.

verborum, de inutil. stipul. quoniam oportet in ea, vt diximus, ex contrahentibus alterũ, alterius verba exaudire. d.l.j.§.fin.ff.de act.& obli. atqui absentes, se inuicem exaudire nequeunt: vt hîc. Necꝙobstat, quod Vlpi. scribit, sponsalia à spõdendo dicta esse, quòd solerẽt veteres stipulari, & spõdere sibi vxores futuras. l. ij. ff. de spõsal. quæ tamẽ inter absentes, iure contrahuntur. d.l. sufficit, & d.l. denique. Tametsi enim in more veterum fuerit, per stipulationes contrahere sponsalia: nudum tamen consensum, ad ea constituenda sufficere, postea receptum est. d.l. i sufficit, & l. fin. de sponsal. Licet autẽ non possit per internuntium, aut epistolam confici stipulatio: vt hîc, & d.§. item verborũ, iure tamen cõtracta, potest per epistolã, & literas probari. l. ea quæ. ff. de dona. int. vir. & vxor.

g ¶EX HIS. Personis quas stipulationẽ contrahere nõ posse diximus: veluti, mutum, surdum, infantem, & absentem.

h ¶PER SERVVM. Negotiũ facere videtur regula, * quæ vult eius actus incapacem esse seruum, quem explicare dominus prohibetur. l. si mihi, & tibi. §. regula. ff. de leg. j. atque ideo eum, qui suo nomine vsucapere nequit, nequidem per seruum posse. l. labeo. ff. de vsucapio. Quæ præsertim obtinere debet, in stipulatione, quæ iuris ciuilis est. l. ea quæ. ff. de acquir. re. domi. §. de cõstituta, de actio. Cùm enim respectu eorum, quæ iuris ciuilis sunt, serui pro mortuis habeantur: l. quod attinet. ff. de reg. iur. persona domini necessariò spectanda venit. l. non minus. ff. de hæred. instit. Vbi dominus itaque stipulari nõ potest, videretur ex iam dicta regula, necquidem per seruũ stipulationem cõtrahere posse, d.§. regula. & d.l. nõ minus. sed cõsiderandum est, domini cem debent. Si quis igitur ex his[g] uelit stipulari, per seruum[h] præsentem stipuletur, & acquiret ei, ex stipulatu actionẽ[i]. Item si quis ex his obligari[k] uelit, iubeat:[l] & erit, *quod iussu* obligatus.[m]

Capacitas serui an reguletur à capacitate domini. 6

personam, ad hoc tantum inspici, vt acquisitionis capax sit. l. debitor. §. seruo. ff. de leg. ij. Ideóque ex persona serui, tum vires accipiet dispositio, cùm dominus defectu naturæ similí, actum cõcipere prohibetur, effectus eius nempe acquisitionis nihi lominus capax. l. Antistius. §. fi. ff. de acquir. hæred. & hîc, licet vbi dominus deportatus est, aut simili ratione incapax, ne quidẽ per seruũ, acquirere possit. l. si deportati seruo. ff. de leg. ij. & d.l. nõ minus. ne, quod vna via prohibitũ est, per obliquum permittatur.

¶EX STIPVLATV ACTIOnem. Directam scilicet. l. quoties. ff. de admi. tuto. Ex verborũ porrò obligatione duas actiones proficiscí constat: condictionem certi, si in stipulationem certũ deductum est. l. si quis certũ. ff. de reb. cred. si verò incertum, ex stipulatu. §. j. de verbo. oblig. & in rubrica plenius expositi.

Actio duplex ex stipulatione.

k ¶OBLIGARI. Hoc ad infantẽ referri nõ potest, qui cùm fari nequeat: l. j. §. sufficit. ff. de admi. tuto. l. seruo. §. si pupillo. ff. ad treb. Volũtatémque furiosi exẽplo, nullam habeat. §. pupillus. de vtil. stipulatio. nec sine tutoris authoritate obligetur. l. pupillus, & l. obligari. ff. de autho. tut. iubendo nõ potest obstringi, nisi tutore authore iusserit. l. j. §. si pupillus. ff. quod iussu. Quocirca vel tutoria authoritas exaudienda est: quod nõ facilè crediderim. l. quæcunq;. §. fin. ff. de publicia. vel hæc verba ad infantem referri minimè debent: quod verius puto.

l ¶IVBEAT. Iubebit surdus verbis, mutus verò absens, scripto, aut per nuntium. l. j. §. fin. ff. quod iussu.

m ¶QVOD IVSSV OBLIGAtus. Si seruus iubentem dominũ obli7 gat, vt hic, * cur non & eum acceptilatione liberat. l. penul. ff. de acceptila. cùm ad liberationẽ propensiores esse debea

Serui acceptilatione, cur non liberetur dominus.

Mox. a 1 b

Intervallũ magnũ et modicum. d

c

debeamus.l.Arrianus. ff. de actio. & oblig. Difficile est profectò differentiæ rationem proferre, nisi dicas, seruum iussu domini, acceptum quoque facere posse, si præcedat stipulatio, animo nouandi, aliter non.d.l.penul.vbi Accurs. Sic enim in tutoribus, & curatoribus, furiosorũ, prodigorúmve, Vlpia. respõdit, ne his quidẽ acceptũ fieri, cęterũ nouatione facta, posse eos liberari per acceptilationem. l. & per iusiurãdũ.§.tutor.ff. de acceptilatio.

Mox. a MOX. hæc † dictio mox, in
1 veteribus, & castigatis co-
dicibus, non habetur.

b ¶ INVTILEM EF-
ficit stipulationem. Cùm non sit ad interrogata respõsum, aut si responsum est, sequuta est responsio, stipulatore absente: cùm tamẽ vtrunque & in interrogatione, & respõsione, præsentem esse oporteat: vt hinc ꝓspicuè probatur.

c ¶ REVERSO. Mox, id est, statim. Accurs. in l. momentariæ. C. vnd.vi. Et ita melius multò congrueret huic loco, dictio Mox, à nescio quibus ex antiquis, temerè principio textus 1 iniecta. vt sic hæc 2 verba legeremus. 3 *Et mox reuerso.* Neque enim sufficit eo reuersо, respõsum esse: nisi incontinenti stipulator redierit. l. continuus, in princip. hoc tit. & l.duo. §.fin. ff. de duob.reis. Eo nanque ex interuallo reuersо, si præsertim ad alia negotia sit discessum, vitiatur stipulatio. d.l.continuus, & d.l. duo. §. fina. l. si ex duobus. ff. de duo.reb.vnde, & eorum sententiam, veram hîc aliquando probauimus, qui longum temporis interuallum, vitiare stipulationem censent.

Interuallũ magnũ et modicum.

d ¶ INTERVALLVM ENIM medij temporis modicum. Veteres
2 Codices habent † *Interuallum enim medium.* Sed cur à vulgata litera receda-
mus, non video: cùm in non absimili specie scripserit alibi Iurisconsul. modicum tẽporis interuallũ, reorum cõstitutionem nõ impedire. l.duo. §. fina. ff. de duobus reis. Sanè magnũ temporis interuallum, Doctor. cõmuniter, vnius diei intercapedinem putãt. l. cõtinuus, in prin. hoc tit. & l. si ex duobus. ff. de duob. reis. Nec tamen desunt, qui aliter atque aliter sentiãt. Nos verò in commentariis nostris, quia distinctio hæc tẽporis, à l. præscripta, nõ est, rem totam iudicis arbitrio dirimendam censuimus: qui ex re in stipulationem deducta, ex personarúmque qualitate, ac congrua verborum significatione, æstimabit, quod modicũ, longúmve interuallum, dici debeat. l.j. ff. de iur.delib. l. si ita quis. §. Seia, hoc tit.

§. *Qui præsens.*

1 *Mox dictio.*
2 *Interuallum magnum.*
3 *Discessus solus stip. non vitiat.*

QVI PRAESENS interrogauit, si antequàm responderetur, mox[a] discesserit, inutilẽ efficit stipulationem[b]. Si verò præsens interrogauit, & antequàm respõderetur, discesserit, & reuersо[c] responsum est, obligat[d]. Interuallum enim medii temporis modicum[e], non uitiauit obligationem.

§. *Si quis ita.*

1 *Quid ni? & cur non?*
2 *Vtique.*
3 *Annuere propriè quid.*

e ¶ NON VITIAVIT OBLI-
3 gationẽ. Solus † itaque discessus, cùm stipulationem non vitiet, non censetur extraneus actus, ad obligationẽ. l. continuus, in princip. hoc titul. l. duos. §. final. & l. si ex duobus. ff. de duob. reis.

Quidni. a 1 QVID NI? Id eſt, † Cur non? Cuiuſmodi locutiones, planè demonſtrant eũ, qui reſpondet, conſentire interrogationi. l. teſtamento. ff. de ali. & cib. leg.

Vtique. b 2 ¶ VTIQVE. Id eſt, † certè: quod tametſi leue, non cẽſui prætereundum, ne quis Accurſij expoſitione deceptus, hanc vocula implicare putet. Vult igitur Vlpianus ratam eſſe ſtipulationẽ, ſi quis interrogauerit, Dabis? & alter reſponderet, Quidni? Quo palam fit ante cõſtitutionẽ Leonis. l. omnes. C. de cõſt. ſtip. quæ veteres illas verborũ formulas, Spondes? ſpõdeo, Promittis? promitto, & alias id genus à Iuſtiniano memoratas. §. in hac re, de verb. obli. nominatim antiquauit hanc verborũ ſuperſtitioſam obſeruationem aliqua ſaltem ex parte remiſſam fuiſſe: cùm ſatis habuerit Vlpianus hîc ſi conſtet vt cumque de contrahentium conſenſu qualibuſcunque verbis. Ad quæ notandum Impp. frequẽter ſe eorum authores prædicare, quæ veteres antea Iurecõſulti prodiderãt. Cuius rei rationem diſſerui lib. v. Miſcel. xvij.

Annuere. c 3 ¶ ANNVISSET. Inclinato puta capite. † Sic enim propriè annuere dicimur, cùm nutu, hoc eſt, capitis ſigno, aliquid affirmamus: vnde & annuere, pro cõcedere vſurpatum. Virgil. lib. x.

Annuit his Iuno, & mentem lætata retorſit.

4 *Annuens an conſentiat.*

5 *Conſenſus præſumptus non parit naturalẽ.*

SI QVIS ita interroget, *dabis?* & reſponderit, *quidni*[a]? is utique[b] in ea cauſa eſt, ut obligetur: cõtrà ſi ſine uerbis annuiſſet,[c] nõ tantum autem ciuiliter[d], ſed nec naturaliter[e] obligatur, qui ita annuit, & ideo[f] rectè dictum eſt, non obligari pro eo, ne fideiuſſorem quidem[g].

§. *Si quis ſimpliciter.*

1 *Simplex, ſimpliciter, ſimplicitas.*

2 *Vſuræ, in calendas ſolitæ ſtipulari.*

3 *Calendæ.*

4 *Nonæ.*

5 *Idus, Iduare.*

6 *Diuerſitas reſponſionis, vitiat ſtip.*

7 *Ilico.*

8 *Complacentiæ in ſtip. virtus.*

d ¶ NON TANTVM AVTEM ciuiliter. Non ſat puritati Vlpiani congruit hæc verborum collocatio. Quocirca cum emendatioribus codicibus legendum, *non tantum enim non ciuiliter.*

e ¶ SED NEC naturaliter. De ciuili obligatione, res extra omnem erat cõtrouerſiã, eam videlicet nõ naſci, cùm deficerent ex parte promiſſoris verba, ſine quibus ſtipulatio confici non poteſt. hac l. in princip. & l. j. §. verbis. l. obligamur. §. verbis. ff. de actio. & oblig.

Annuens an conſentiat.

4 † Cæterùm naturalem ortã videbatur, cùm eam pariat conſenſus. l. ſtichum. §. naturalis. ff. de ſolutio. & receptum ſit, eũ conſentire, qui interrogatus annuit. Accurſ. §. quia verò vt ſpõſ. larg. col. ix. Sed ipſe nuſquã, niſi apud Accurſ. legi, eum, qui annuit, 5 conſentire. † Et ſi quis conſenſus ex nutu colligi poteſt, is non verus, ſed præſumptus eſt, & figuratus, qui ad productionem naturalis obligationis non ſufficit. l. ij. §. voluntatem. ff. ſolu. matrim.

f ¶ ET IDEO. Quia cõſtat eum, qui annuit, nec ciuiliter, nec naturaliter obligari.

g ¶ NE FIDEIVSSOREM quidem. Fideiuſſor enim ei nõ obligatur, cui reus promittẽdi nullo iure obſtrictus eſt. l. fideiuſſor obligari. in princ. ff. de fideiuſſo. quanuis ſoli naturali obligationi, fideiuſſor accedat. l. j. & l. Marcellus. ff. illo tit.

SIM

Simpliciter. a 1 SIMPLICITER. Id est, †purè, & apertè, sine vlla quantitatis, aut conditionis admistione: vt, promittis centum. Simplex enim dicitur purus & apertus, nihil tectum, aut simulatum habēs: à quo simpliciter, purè, & apertè, & *Simplex.* *Simplicitas.* simplicitas, quæ puritatem ipsam, omni simulatione carentem, notat.

Vitam quæ faciunt beatiorem,
Iucundißime Martialis, hæc sunt:
Res non parta labore, sed relicta.
Non ingratus ager, focus perennis,
Prudens simplicitas, pares amici.

Annuens an consentiat.

b ¶SUB CONDITIONE. Quæ re ipsa non insit. l. interdū hoc tit. cùm enim expressa cōditio, quæ tacitè ineest, actum conditionalem non faciat: l. iij. de leg. j. non vitiaretur stipulatio, si purè interroganti, responderetur sub conditione, quæ tacitè ineest: veluti si simpliciter stipulanti fructus nascituros, responderim, promitto, *si nascantur.* l. j. §. fin. ff. de cond. & demon. d. l. interdum.

c ¶NON OBLIGARI EVM constat. Licet enim responderit, non tamen sic, vt interrogatus est. §. pupillus: de inutil. stip. & hoc §. vnde inutilis est stipulatio, cùm interrogationem non sequatur congrua responsio. l. obligamur. §. j. ff. de act. & obli.

d ¶INTRA CAL. QVINTAS, hoc est, intra quinque menses, vt & *Calendæ quintæ.* 2 apud Celsum, †intra tertias Cal. id est, intra tres menses. l. liber homo. §. si ita scriptum. ff. de hæred. inst. Qui loquēdi modus, ductus est à fœneratorum consuetudine, qui in singulas Calendas, vsuras solebant stipulari. l. lecta. ff. de reb. cred. Vnde Horat.

Hæc vbi loquutus, fœnerator Alphius,
Omnem relegit ædibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

e ¶IDIBVS. Diuisi sunt à veteribus menses, in Calendas, Nonas, & Idus. tres ita singulis mensibus dies constituentes; quos sacros, solēnes, & festos, haberent, tanquam dies superis dicatos. †Ca- 3 *Calendæ.* lendæ initia sunt 4 *Nonæ.* mēsium. †Nonæ quatuor illi dies vocantur, qui Calendas sequūtur, prętерquā in Martio, Maio, Iulio, & Octobri: in quibus sex dies primū sequentes, Nonæ appellan- 5 *Idus.* tur. †Idus verò sic dictæ sunt, quòd *Iduare.* mēsem partiantur, & diuidāt. Iduare nanq; apud Hetruscos, diuidere est. Eóque die, qui mensem diuidit elapso, numerum dierum supputamus, quatenus à Calendis sequentibus distant; veluti, quinto, & sexto Calendas Ianuarii dicimus, pro die quinto, & sexto ante Calēdas Ianuarij mēsis.

f ¶AEQVE, id est, similiter, & sicut superiore casu.

g ¶VT INTERROGATVS est. Hinc neque dici solet, †ex diuersi- 6 *Responsionis diuersitas stip. vitiat.* tate interrogationis, & responsionis, stipulationem vitiari: si tamen ea diuersitas sit in qualitate, aut substantia obligationis: vt hîc, & §. præterea, de inutil. stipul. Nam si in quantitate, cùm respectu minoris summæ, vniformis sit consensus: l. inter stipulantem. §. si stipulante, hoc tit. & l. diem. §. inde quæritur. ff. de arbitr. secus dicendum esset, si stipulāti huius. l. Singulare quoque putant, in duorū reorum cōstitutione, vt per diuersitatem responsionis, non vitietur obligatio, idque ex Florentini responso, l. ex duobus, ff. de duob. re. In cuius interpretatione plerosque omnes fœdissimè lapsos ostendi: cùm illic duo rei,

non vno ſtructu ſermonis, ſed ſinguli ſeparatim, & diuerſo modo, interrogati fuiſſent, vnus purè, & alter in diẽ, vel ſub cõditione. Nam ſi purè ſimul interrogati, diuerſo modo reſpõdeãt alter purè, videlicet, alter in diẽ, aut ſub conditione, corrumperetur dubio procul ſtipulatio: vt hîc, & d. §. præterea, & ita duorũ reorum conſtitutio, quæ ſine ſtipulatione cõfici nõ poteſt. §. j. de duo. re.

ditione, reſpõderit purè[h], dicendum erit eum non obligari. Cum adiicitur aliquid, uel detrahitur obligationi[i] ſemper probãdũ eſt, uitiatã eſſe obligationẽ: [k] niſi ſtipulatori diuerſitas reſponſionis, ilico[l] placuerit[m]: tunc enim alia ſtipulatio cõtracta eſſe uidetur[n].

vbi aliquid additur, vel detrahitur, primæ diſpoſitioni, nouã creari, tametſi enim id altero Vlpiani reſponſo, iuuari poſsit: l. ius ciuile. ff. de iuſti. & iur. ex hoc loco tamẽ ſuaderi nequit: cùm in ſpecie huius textus, prima diſpoſitione ſubtracta, nõ formetur noua. *Noua diſpoſitio quã do creetur.*

h ¶ RESPONDERIT PVRE. Si modo ſcilicet apertè, id exprimat, quia ſtipulatori in diem, vel ſub conditione, interroganti ſe præſenti die daturum ſpopõderit. Nam ſi hoc ſolum reſponderet, promitto, videretur in eandem diem, vel conditionem, qua interrogatus eſt, ſpopõdiſſe: hoc enim verbum promitto, refertur ad omnia, quæ in interrogatione continẽtur. §. præterea, de inutil. ſtipulatio.

i ¶ OBLIGATIONI. Ideſt, interrogationi, præparanti cauſam obligationis, reſpectu tamen qualitatis, aut ſubſtantiæ: nam ſi de quantitate concepta ſit ſtipulatio, & adiiciatur aliquid, vel detrahatur in reſpõſo, contracta tamen eſt obligatio, in minori ſumma, in qua vtrinque conſenſum eſt. §. ſeq. & paulò ante dixi.

k ¶ VITIATAM ESSE OBLIgationem. Hęc verba apertè demonſtrant, hinc duci falsò argumentum:

Ilico.

l ¶ ILICO. * Id eſt, ſtatim, & qd iuriſcõſulti dicũt, incontinenti: l. litigatoribus. C. de appellatio. aduerbiũ enim *ilico*, vt grãmatici dicunt, tẽporis breuitatem notat: de cuius ſignificatione quædã dixi l. cũ quidã. col. iiij. C. de impub.

m ¶ PLACVERIT. facit hæc ſtipulatoris complacentia, vt reſponſionis diuerſitas, ſtipulationẽ non corrũpat.

n ¶ VIDETVR. Obſtat †, quia non contrahi ſtipulationem diximus, niſi verba hoc ordine proferantur, vt reſponſionem præcedat interrogatio. l. obligamur. §. verbis. ff. de actio. & oblig. l. j. C. de vſur. Atqui vbi ex eo ſtipulatio cõtracta videtur, quòd diuerſitas reſponſionis ſtipulatori ilico placuit, interrogationẽ contra iuſtum rerum ordinem, reſponſio præceſsit. Tu dic præceſsiſſe verè interrogationẽ, quæ tamẽ ſequuta reſpõſi diuerſitate, omnino vitiata eſſet, niſi placuiſſet ilico interroganti diuerſitas. Cæterùm cõplacentia eiuſmodi efficit vt interrogatio de eo facta cenſeatur, in qd poſteriore placito conſenſum eſt.

Iuſtinianus reprehenditur. 2

In maiori ſumma minor eſt. c

b

3

Stipulatio inutilis, an in vim pacti valeat. a 1

§. *Si ſtipulanti.*

1 *Diuerſitas in ſumma cur ſtip. non vitiet.*
2 *Iuſtiniani lapſus.*
3 *Maior ſumma minorem continet.*

Diuerſitas ſummarum an ſtipul. vitiet. a

NISI IN decem. Cùm in illis tantum vtrinque ſit conſenſum. l. diẽ. §. inde quæritur. ff. de arbit. l. inter ſtipulantẽ. §. ſi ſtipulante. hoc titu.

1 * ſed videtur nec reſpectu minoris ſummæ, vtiliter contrahi ſtipulationẽ, cùm dixerit Iuſtinia. inutilem eſſe ſtipulationẽ, ſiquis ad interrogationẽ cõgruenter nõ reſpõdeat. Veluti (inquit) ſi dicã, decẽ aureos mihi dare ſpondes? & tu dixeris, quin

SI ſtipulãti mihi decẽ, tu uiginti ſpõdeas, nõ eſſe cõtractam obligationẽ, niſi in decẽ[a] cõſtat. Ecõtrariò quoque, ſi me xx. interrogante tu decẽ reſpõdeas, obligatio niſi in decẽ[a],

quinq; aureos dabo, aut si ego quinque stipulatus sim, & tu decem promittas. §. præterea de inutil. stipula.

Iustinianus reprehenditur. 2 † Dormitasse profectò illic Iustinianum video, qui hoc exemplo tam ineptè sit vsus, aduersus iuris ciuilis rationẽ, & Vlpiani responsum. Ex quo tamẽ regulã à se tractatã desumpsit, quem ne omni excusationis colore prorsus spoliarem, quandoque cum cõmuni intellexi, vt stipulationem quatenus interrogatio, & respõsio non cõcurrũt, vitiari velit, & ita respectu maioris summæ, in qua dissensum est, non etiam respectu minoris in quam partes vtrinque consenserunt: vt hîc. §. si stipulanti.

nõ erit cõtracta. Licet enim oporteat cõgruere summam[b] attamen manifestissimum est, in uiginti, & decem inesse[c].

b ¶ CONGRVERE SVMMAM. Promissam cum ea de qua facta est interrogatio d. §. præterea.

In maiori summa minor inest. c ¶ ET DECEM INESSE. Et generaliter in quacũque maiore summa minorem. l. diem. §. inde quæritur. ff. de arbit. Vnde videtur in summis, quod minus est, in stipulationẽ vtrinque deductum. l. inter stipulantem. §. si stipulante. Hinc autem, illud

3 Brocaldum vulgò iactatur † *In maiori summa, minor inest.* l. iij. §. si plus. ff. de statulib. & d. §. inde quęritur, non temerè quidẽ, cùm maior summa consideretur: veluti totum numerale, vt explicauimus, in l. iij. ff. de seruituti. & in toto partem esse, iuris sit certissimi. l. si quis cũ totũ. ff. de excep. rei iud. l. in toto. ff. de regulis iur. Quinimo & maiori parti minor inest. l. qui concubinam. §. j. ff. de legat. iij. Veluti in semisse, quadrans. l. quoties. §. sed si maiorẽ. ff. de hæred. instit. l. qui quartam. ff. de legat. j. Rectè igitur apud Vlpia. Iulianus respondit, si ex tribus arbitris vnus in xv. alius in x. & alius in v. condemnet, v. ex compromisso præstãda esse, quia in hanc summam omnes consenserunt. l. diem. §. si plures, in fi. ff. de arbit. Et Alphenus, cum testator certam summã in funere erogari mandat, non licere minus expendere, plus verò, hæredes consumere posse: quando in maiore summa, minor etiam contineatur. l. cùm in testamento. ff. de verb. signi. Quod tamen doctores aliter, atque aliter declarant, & nos multa in cõmentarijs diximus.

Stipulatio inutilis, an in vim pacti valeat. a 1 PRO SVPERVACVO. Ergo in Sticho adiecto, † nec quidem pactio nuda inducetur: cùm pacti nudi effectus sit multiplex. l. iurisgẽ. §. igitur nuda, vbi docto. ff. de pact. & hic tex. stichi adiectionẽ pro superuacuo habendam dicat. Nec obstat quòd ex simultaneo duorum consensu pactum descendat: l. j. ff. de pact. Et in specie adiecta, promissor expressè consenserit, & stipulator tacitè, cùm in his, quæ vtilia nobis sunt, tacentes consentire videamur. l. qui patitur. ff. mandati. Nam respondeo, promissorem stipulatione obligari voluisse, nõ tantùm respectu speciei, de qua interrogatus fuit, verùm etiã eius quã adiecit. vt æqualis vtriusque copulati fiat determinatio. l. iã hoc iure. ff. de vulga. Quare cùm adiectio speciei, in vim stipulationis non cõsistat: non con

§. *Sed si mihi.*

1 *Stipulatio inutilis, an valeat in vim pacti.*

2 *Vtile per inutile an vitietur.*

SED ETSI mihi Pãphilum stipulanti, tu Pamphilũ & Stichum spoponderis: Stichi adiectionem pro superuacuo[a] habẽdam puto. nã si tot sunt stipulationes, quot

consistet etiam, vt pactum nudum: cùm stipulandi, non pascíscendi animo, factũ sit.l.j.§.eum qui.ff. de constitut.pecu.

b ¶ QVOT SVNT CORPORA. Sic & alibi idem Vlpia. tot stipulationes, quot species stipulatione comprehẽsas, esse dixit.l. scire debemus vbi plenè scripsi.

sunt corpora[b], duæ sunt quodammodo stipulationes: at una utilis[c], alia inutilis[d], neque uitiatur utilis per hanc inutilem[e].

c ¶ VNA VTILIS. De Pamphilo.

Vtile per inutile an vitietur.

d ¶ ALIA INVTILIS. De Stícho, à promissore adiecto, ad quem interrogatus non fuit.

e ¶ PER HANC INVTILEM.

2 Actus *legitimus per inutilem non corrũpitur, vt hinc tradi solet. Quod in his, quæ sectionem, & diuisionem recipiũt, vtrinque verum sit.l.vsuras. & l. placuit. ff.de vsu.l.siue generalis. ff. de iure dot. & sic in aliis, quæ inseparabilia vocant, nequaquam obtinet.l. si sponsus.§.generaliter.ff.de dona.inter virum & vxo.l.j. §. item quæritur.& §. Trebatius. ff. de aqua quotid. & æsti. quod extẽsius, in nostris ad hũc locum cõmentariis, tractauimus.

PER

Lingua.

a 1 ALIA LINGVA. Lingua *hic, idiomatum, & sermonum differẽtiam notat: vt cùm Cic. in Tuscu. dixit, vberiorem esse, & copiosiorem multò Græcã linguã, quàm Latinam: magis tamẽ proprie notã oris particulam designat, à ligando cibo, vt Varro putat, sic dictam: ea enim obtritos dentibus cibos colligit, vique sua cõgloba tos, ad ventrem transmittit.

b ¶ RESPONdeatur ei Græcè. Quia cùm Latinè me interrogasses, promittis, ego responderem ὁμολογῶ.

c ¶ IDEM PER cõtrarium. Si videlicet Græcè fiat interrogatio, & responsio Latinè, quia dixeris ὁμολογῶ. & responderim, promitto.

OMN

d ¶ OMNIS SERMO. Hæc verba, satis indicant, ante Leoninam constitutionem, l. omnes. C. de contrah. stipul. de vetere illa conceptorum verborum formula, decessum fuisse, qua potissimum inductũ erat, vt iisdem verbis respõderetur, quibus interrogatus quis esset, vt spondes, spondeo. §. in hac re, de verb. oblig. satis enim lex habuit, si cõgruẽter responderetur. l. obligamur. §. verbis. ff. de actio. & oblig. quocunque sermone id fieret, modò tamen, vt subiicit Vlpia. alter alterius linguã intelligat. Quo circa verũ est, *sola idiomatum diuersitate stipulationẽ non vitiari. d. §. in hac re. ij. respon. & hoc §. sicuti. nec sentẽtiã, quæ tam Latina, quàm Græca lingua

§. *Eadem.*

1 *Lingua.*

2 *Diuersitas idiomatum, stip. vitiat.*

3 *Latinè, qui actus confici debeant.*

EADEM autem, an alia lingua[a] respondeatur, nihil interest. Proinde si quis Latinè interrogauerit & respõdeatur ei græcè, [b]dummodo congruenter respõdeatur: obligatio constituta est. idem per cõtrarium[c]. Sed utrum hoc usque ad Græcum sermonẽ tantum protrahimus an uerò, & ad aliũ, Pœnum fortè, uel Assiriũ, uel cuiusuis alterius linguæ: dubitari potest, ex scriptura Sabini. Sed uerũ puto, ut omnis sermo [d] contineat uerborũ obligationẽ, ita tamẽ, ut uterque alterius linguam intelligat, siue per se, siue per uerum interpretem.

Idiomatũ diuersitas.

Facti verbo non factum venit. 2

Propria interpretatio in pœnis. 3

gua proferri poteſt. l. iudices. C. de
3 ſentent. * Quod enim Triphoninus ſcribit, Decreta à prætoribus Latinè interponenda, l. decreta. ff. de re iudic. alios terminos, aliámque rationem habet: neque enim de ſententiis, ſed de Decretis prætorum loquitur. Quæ cùm generalia ſint, neque tam ad certas perſonas, quàm ad vniuerſos de populo referantur. Latinè hoc eſt clarè, & apertè, communiq; ſermone, lex interponi voluit, vt de plano ab omnibus legantur, & intelligantur.

tur. l. ſed & ſi. §. proſcribere. ff. de inſtito. Qua pariter ratione Iuſtinianus Conſtantinopoli exiſtēs ſe in cōdendis legibus, teſtatur paterna voce vti noluiſſe, ſed Græca, quæ tunc tēporis, omnibus penè nationibus, erat notiſsima: quò magis leges promulgatæ, facilem reciperent interpretationem. §. alienationis, de nō alienan. re. eccle. col. j. §. ſed noſtra in princip. de ſucceſ. liber.

IOAN. CORAS. VALENT. XII. SEPTEMBRIS. 1546.

a 1 IN DANDO. Vt ſtipulatio * decem, aut fundum Tuſculanum dari, & his ſimiles. §. & harum, quæ hoc continent, vt dominiū ſtipulatoris, quoquomodo efficiatur. l. vbi autem. §. fin.

b IN FACIENdo. Veluti inſulam fieri, domum ædificari, foſſam fodi, vacuam poſſeſſionē tradi, & aliæ id genus. d. l. vbi autem. §. qui id quod, etiam in non faciendo conſiſtentes. §. item ſi in facto: * cùm facti verbo, non factum etiam cōtineatur. §. ſi vxor, de nupt. Ideóque alibi iuriſcōſ. ſcribit, in fraudem facere videri, etiam eum qui non facit quod debet facere. l. in fraudē. ff. quæ in fraud. credi. & qui non facit quod facere debet, videtur facere aduerſus ea quæ non facit. l. qui non facit. ff. de reg. iur. Quod & de proprietate ſermonis obtinet. l. facere. ff. de verb. ſig.

Facti verbo non factum venit. 2

Idiomatū diuerſitas.

Propria interpretatio in pœnis. 3 Proinde etiam * in pœnis, ille dicitur cōtra pacta facere, qui ea nō implet. l. ſi quis maior. C. de tranſactio. cùm in tractatu pœnali, & odioſo, interpretatio quæ ex proprio ſignificatu deſcendit, locum habeat. l. cùm lege. ff. de teſtam. * Et intellige ſtipulationes in dando, aut faciendo conſiſtere, reſpectu materiæ, circa quam contrahūtur: nam reſpectu formæ, nec in datione, nec in facto, ſed in ordinato ſermone, hoc eſt, interrogatione præcedente, & ſubſequēte reſpōſione, conſiſtunt. l. v. §. ſtipulatio, hoc titul. & l. j. §. verbis. ff. de act. & oblig. l. j. C. de vſur.

4

L. *Stipulationum.*

1 *Stipulatio dandi dominij translationem continet.*
2 *Facti verbo, non factum venit.*
3 *Interpretatio propria, in pœnis locū habet.*
4 *Stipulatio, quando in dando, faciendo ve conſiſtat.*
5 *Stipulationes mixtæ.*
6 *Mixtum ſub ſimplicibus continetur.*
7 *Comes Palatinus quando legitimet.*

II. IVL. PAVL. *lib. xxvij. ad edictum.*

STIPVLATIOnum, quædam in dando[a], quædam in faciendo[b] conſiſtunt[c].

c ¶ CONSIſtunt. Et quędam mixtæ, ex dando, & faciendo inueniuntur. l. veteris. C. de contrahen. & cōmit. ſtipul.

Stipulatio mixta.

5 * qualis eſt ſtipulatio, rationes reddi, quæ ex mixtura quadam dationis, & facti, conſiſtit. l. cùm ſeruus. §. j. ff. de cond. & demonſt. & hæc eſt veritas, quicquid Beſut. in contrarium dicat: cuius argumētis abundè Iaſon ſatisfacit. * Porrò nō neceſſum habuit iuriſconſul. ſtipulationem mixtam exprimere, cùm ſimplices protuliſſet, & ſatis ſub ſimplicibus, mixtum contineatur. l. ſi ita ſcriptum. ff. de liber. & poſth.

6

Mixtum ſub ſimplicibus continetur.

posthu.l.clemens. ff. de hæred. instit. etiam in materia odiosa.l.is qui in puteum.§. hoc interdictum, ff.quod vi aut clam.Si non ex vi & proprietate verborum, ex legis saltem sententia. l.quid ergo. §. quod ait prætor. ff. de iis qui not.infam. Sic scriptũ legimus, actionum genera duo esse: in rem, & in personam.l. actionum.ff.de act. & oblig.§.omnium. de actio. in Inst. & tamen quasdam actiones mixtam naturam habere,expressit alibi Imperator.§.quædam, de act.in Inst. At verò doctrinæ facilioris gratia,mixtam speciem exprimit quãdoque legislator

7 tor.l.j.§.hoc interdictum.ff.de interdict.* Hæc cùm vera sint,rectissimè Bart. & alii censuerunt, vt si Comiti Palatino,summus pontifex concesserit,potestatem restituendi natalibus, seu, vt dicũt, legitimandi procreatos ex adulterio facultatémque legitimãdi, ex incestu natos: editum ex incestu simul, & adulterio, Comes legitimare poterit, nam positiones casuum simplicium (vt dixi) mixtum casum comprehendunt. Et hæc concessio beneficiũ est principis, ideóq; latissimè interpretanda.l.fi.ff.de constit.princip.

Palatini Comitis potestas.

a ET HARVM omnium stipulationum scilicet,quæ vel in dando, vel in faciendo consistunt.

b DECEM DARI STIPVlamur. Obligatio * ergo dãdi quantitatẽ, omnino diuidua est: cõtractu, obligatione, petitione,& solutione: vt hîc,& l. in executione. §. j. Quocirca partẽ soluere potest debitor,nolente etiã creditore: vt hîc text. contra doct. apertissimè probat,quẽ sine intolerabili calumnia, intelligere nõ possumus in sponte recipiẽte. Alioqui dicendum,obligationẽ generis, diuiduã, in qua cõstat,solutionẽ partis vnius ex speciebus,volẽti creditori factam, debitorem liberare: ex quo aliud pro alio consentiente creditore,solui potest

Obligatio dandi diuidua. 1

§. Et harum.

1 *Obligatio dandi quantitatem, diuidua.*
2 *Vsura vice pœnæ subijcitur.*
3 *Conditio, actum facit indiuiduum.*
4 *Obligatio dandi quæcunque, diuidua est.*
5 *Dominium, quando transferri dicatur.*
6 *Natura & lege diuiduum.*
7 *Diuiduum obligatione petitione & solutione.*
8 *Seruitutes cur indiuiduæ.*
9 *Actio, quando mobilis vel immobilis iudicetur.*
10 *Obligatio generis est dandi.*
11 *Creditor partem recipiens, an sibi noceat.*
12 *Alternatiua & generis obligatio æquiparantur.*
13 *Obligatio generis an species in obligatione habeat.*
14 *Improbata communis sententia.*
15 *Pacti de non petendo virtus.*

ET HARVM omniũ [a], quædam partium præstationem recipiũt: veluti cùm decem dari stipulamur [b]. Quædam non recitar

teste.l. ij.§. mutui.ff. de rebus cred. & quod text. noster. in fi. negat, debitorem hominis in genere, soluendo Stichi partem,liberari: intelligẽdum necessariò si pars illa inuito creditore soluatur, quò fit manifestum, hũc text.loqui de solutione quæ fit creditore nolẽte. Verius est igitur obligationẽ quantitatis,etiã inuito creditore,diuiduam: & ita,eũ,qui decẽ debet, quincq; soluere posse: tametsi creditor nolit. §. item per acceptilationẽ.quibus mod.toll.oblig.in Institut. Si enim in fisco particulari solutio sufficit: l. fina. C. de apo. pub.lib.x. & l.pe. C.de col.fund. patrimo. lib.xj. multomagis in priuato.l. j. & ij. ff. in quib.cau. pig.tac. cont. Nec obstat, quòd Modestinus.iij.respõso.libro scripsit,nõ re-

An inuito creditore. 5

Vsura vice pœnæ. 2

Cõditio facit actum indiuiduum. 3

Omnis obligatio dandi diuidua. 4

Diuiduũ & indiuiduum. 6

tardari totius debiti vsurarum præ-
stationem, si cum creditor paratus
esset totũ suscipere, debitor qui in ex-
solutione totius cessabat, solã partem
deposuit. l. tutor. §. Lucius. ff. de vsur.
illic enim de vsu-
Vsura vice pœnæ. 2 ra agitur, * quam
vice pœnę subiici
certum est. l. qui
sine. ff. de nego.
gest. vnde sicut pœna obligationem
facit indiuiduam. l. v. §. fin. & l. in exe
cutione. §. pen. vtrunque enim & pœ
na, & vsura, sub conditione promit-
titur, si sors præscripta die soluta non
Cõditio facit actum indiuiduum. 3 sit: l. lecta. ff. si cert. pet. * conditio au
tem, actum indiuiduum reddit. l. cui
fundus. ff. de condition. & demon. l. si
ita fuerit, in princ. ff. de manu testa.
Porrò quẽadmodùm stipulatio quan
titatis, partis præstationem recipit: vt
hîc, ita stipulatio certæ speciei. l. si ita
Omnis obligatio dandi diuidua. 4 stipulatus. §. qui decẽ. ff. de solut. * &
generaliter quamcunque obligationẽ
dandi, certam tamen, & simplicem,
siue quantitatis, siue speciei, cuiuscun
que ve corporis, diuisionem admitte-
re. d. §. qui decem. Qui enim promit-
tit dare, dominium transferre promit
tit. l. vbi autem. §. fin. hoc tit. §. sic ita-
An inuito creditore. 5 que, de action. * Dominium autem
etiam transfert, qui non in totum, sed
in partem, alterum dominum facit. l.
j. §. domini. ff. ad Syllania. l. pupillus.
§. fin. ff. de verb. significa. quare si sim
obligatus tibi dare fundum, equũ, aut
hominem, certam partem fundi, equi,
aut hominis, soluendo, me à par-
te liberabo. Quod respectu fundi, de
quauis parte accipiẽdum est, siue pro
diuiso, siue pro indiuiso, respectu ve-
rò hominis, aut equi, de parte indiui-
sa, quæ in intellectu consistit: nam hu
iusmodi corpora, diuisione actuali
interimuntur, & corrumpuntur.

piũt: ut in iis, quæ natura diuisio-
nem non admittunt[c]: ueluti cùm
res quæcunque corporales. Quæ ve-
rò res nec videri, nec tangi possunt, vt
iura, actiones, & seruitutes, l. j. §. fi. ff.
de re. diuis. Natura dicuntur indiui- *Natura.*
duæ: vt hîc. Lege indiuiduum est, cu *Lege.*
ius sine damno di
uisio fieri nequit.
Et ita quod com-
modè diuidi po-
test, lege diuiduũ
dici debet. d. l. non amplius. §. cum bo
norum. Qua consideratione, iura &
actiones, inter hæredes, & actiuè &
passiuè, pro rata, per legem diuidun-
tur. l. pacto successorum. C. de pact.
ea quæ. C. famil. erciscun. l. j. C. si cert.
petat. non enim tam ius ipsum, quàm
iuris ipsius effectum, & commodita-
tem lex attendit: qua spectata, diui-
sionem meritò à lege recipiunt. l. pro
hæreditariis. C. de hæred. actio. l. j. C.
de exceptio. licet in seruitutibus, con-
tra. l. hæredes. §. an ea. ff. famil. erciscun.
cùm nec respectu iuris, nec respectu
vsus diuidantur. l. vsus pars. ff. de vsu
& habi. * Rursus in hac salebrosa ma 7
teria, considerantur tria. Obligatio, *Obligatio, petitio, solutio.*
petitio, & solutio. Sũt enim res quæ-
dam, quæ horum omnium respectu
diuiduæ sunt: possunt quippè pro
parte in obligationẽ deduci, pro par-
te peti, & pro parte solui: vt causa pe-
cuniæ certæ, seu quantitatis. l. in exe-
cutione. §. prima species. Cõtra, quę-
dam indiuiduæ, vt seruitutes. l. viæ.
ff. de seruitu. l. hæredes. §. an ea. ff. fa-
mil. erciscun. Et hîc, huius item generis,
sunt operæ. l. libertus qui. ff. de ope. li-
ber. licet numero, & æstimatione, o-
pera quandoq; diuisionem recipiat. l.
in stipulationibus. §. operarum. hoc
tit. vbi plenius dico. l. si quando. ff. de
oper. liber. Quædam verò res, licet
obligatione diuisionẽ admittãt, quia
pro parte in contractum deduci pos-
sunt: peti tamen pro parte nequeunt,
nec solui, nisi in totum: vt facta d. l. sti
pulationes, vers. idẽ puto, & l. in exe-
cutione. §. secunda, hoc tit. l. ij. §. præ-
terea. ff. de aqua pluu. l. locus. ff. de ac-
quir. pos. Aliæ denique sunt, quæ cum
obligatione, & petitione, diuisionem

Diuiduũ & indiuiduum. c ¶ NATVRA DIVISIONEM
6 non admittunt. Diuiduum, * & in-
diuiduũ, vel natura, vel lege, dicitur.
l. non amplius. §. cum bonorum. ff. de
legat. j. Natura id diuiduum dicitur,
quod in partes discretas, hominis fa-
cto, secari potest: vt lignum, vestis, &

recipiant: pro parte tamen præstari non possunt: vt promissio generis, & alternatiua, hoc §. ne contingat, in diuersis rebus fieri solutionem, & ita creditorem quod stipulatus est, non cõsequi. d.l. in executione. §. pro parte. Sunt postremò res quædam, non obligatione modò, sed solutione diuiduæ: partis quippe solutio, affert liberationẽ. Cæterũ petitiõe indiuiduæ, cùm non nisi insolidum agi possit: veluti, cùm de euictione, aduersus plures hæredes venditoris agendum est. d.l. in executione. §. insolidum.

d ¶ VIAM, ITER, ACTVM. Via, iter, actus aqueductus, cæteræq; seruitutes, * indiuiduæ sunt. d.l. stipulationes, & natura. l. viæ. ff. de seruit. & lege. l. hęredes. §. an ea. ff. fam. ercis. neque enim parte seruitutis, vti commodè possumus. l. vsus pars. ff. de vsu & habita. l. si quis duas. §. si quis partem. ff. commu. præd. vt meritò scripserit Pompo. vsum seruitutum indiuisum, ideóq; eas, pro parte, in obligationẽ deduci non posse. l. viæ alleg. A seruitutibus autẽ excipitur vsusfructus. l. j. §. si vsusfructus. ff. ad leg. Falc. qui licet seruitus sit: l. j. ff. de seruitu. diuisionẽ tamẽ admittit. l. vsusfructus ab initio. ff. de vsufructu: cuius rei rationẽ, in d.l. stipulationes excutio. ergo stipulationes earum rerum nõ diuiduntur, d.l. hæredes. §. an ea, & d.l. stipulationes, actus nanque diuiduus, vel indiuiduus iudicatur ex natura rei in eum deductæ: vt hîc, & l. iiij. §. Cato. * quemadmodum & actio mobilis, vel immobilis, secundum rem in eam deductã. §. j. de non alie. col. ij.

e ¶ NATVRA SVI RECIpiunt. Quia corporales res in stipulationem deductæ sunt, quæ cùm facto, & opera hominis secari possint, uiam, iter, actum [d] stipulamur. Quædam partis quidem dationẽ natura sui recipiunt, [e] sed nisi tota dãtur stipulationi satis nõ fit [f]: ueluti cùm hominem generaliter stipulor, aut lancem, aut quodlibet uas. Nam & si Stichi pars soluta sit, nondum in ulla parte stipulationis liberatio nata est [g]: sed aut

10 * Diuiduæ naturâ dicuntur: vt prædocuimus & quia obligatio generis, est obligatio dandi, quæ per naturam diuidua est: etiam si non quãtitas, sed species promissa sit. l. si stipulatus. §. j. ff. de solutio.

f ¶ SATISNONfit. Etiã pro parte soluta, in qua etiã stipulationis liberatio, nõ nascitur: vt nunc subiicit iurisconsul. alioquî in diuersis rebus, rectè partes soluerẽtur: & ita nõ cõsequeretur creditor, quod stipulatus esset. d.l. in executione. §. pro parte. Qui partem igitur soluit, nõ liberatur. d.l. si stipulatus. §. j. sed in pẽdenti est, inquit Iulius Paulus, donec alius detur: si enim debitor generis, qui iam partem soluit, residuũ in eadem specie præstet, aut debitor alternatiuus, qui decẽ, vel Stichum debebat, quique iam quinque exsoluerat, alia quinque præstiterit, liberatũ eum dicimus, alioquî secus. l. si nõ sortem. §. si decem. ff. de cond. indeb.

g ¶ LIBERATIO NATA EST. Huius doctrinę rationẽ, iamiam prodidimus. verũ obstat, * quia cum creditor, prioris partis solutionem spõtè receperit, respectu eius liberatio contingere debet: sicuti dicimus, cùm volenti creditori, aliud pro alio soluitur. l. ij. §. mutui. ff. de rebus cred. sed dic, eum, qui partem rei in genere, aut sub alternatione debitæ susscipit, accipere ea lege censeri, si reliquũ in eadem re præstetur: vnde quãdiu residuum in illa ipsa re non datur, non contingit liberatio. l. cedere diẽ. ff. de verb. sig. At verò dixerit quispiam, quatenus hoc dictum ad obligationẽ alternatiuam refertur, vt solutio partis, vnius ex rebus alternatis, in parte soluta, nõ inducat liberationẽ, repugnare videri. l. qui hominẽ. ff. de acceptilatio. vbi per acceptilationẽ, facta partis solutio, ex rebus alternatiuè debitis, liberat

Seruitutes indiuiduæ.

Actio mobilis & immobilis.

Partẽ soluens, an liberetur.

Creditor partẽ recipiens: an sibi præiudicet.

Obligatio quando suspẽdatur.

Obligationes alternatiuæ, et generis æquiparatæ.

rat in ea parte debitorem. Tu breuiter dic, in acceptilatione diuersum, cùm non possit in diuersis rebus solutio contingere. d. §. pro parte, licet solutionis exemplo, acceptilatio liberet. l. non solum. j. §. j. ff. de lib. leg. l. in diē. ff. de acceptila. §. item per acceptilationem. quibus mod. tol. oblig.

statim repeti potest [h], aut in pendenti est [i], donec alius detur. Eiusdem conditionis est [k] hæc stipulatio, *Stichum aut Pamphilum dari?*

h ¶ REPETI POTEST. Per condictionem indebiti, sequuta tamē posteriore solutione, quæ comprobabit, an primò solutum, debitè, vel indebitè, præstitum sit. l. si non sortem. §. si decem. ff. de condic. inde.

Obligatio quando suspēdatur.

i ¶ IN PENDENTI EST. Qui partem rei in genere, aut sub alternatione debitæ, soluit, in pendenti est, an liberetur: & ita vtrū possit sequi repetitio, quæ exerceri nō potest, donec alia res detur. Declarabit igitur posterior solutio, vtrum prior, iure, vel indebitè facta sit. d. §. si decem: & ita, an debitor liberetur. l. si stipulatus. in fi. ff. de solutio. licet substātia obligationis primæ, nō sit in pendenti. Neque enim respectu substantiæ, suspēditur obligatio. l. cùm hic status. §. siue autem. ff. de donat. inter virum & vxo. quanuis effectus nōnunquam cesset, & pendeat. l. pecuniam. ff. de reb. cre. l. qui res. §. aream. ff. de solutio.

Obligationes alternatiuæ, et generis æquiparatæ.

k ¶ EIVSDEM CONDITIO-
12 nis. Aequiparantur † à lege, obligatio generis, & alternatiua: vt hîc, & l. cum quis. §. fin. ff. de condict. indeb. non tamen per omnia, inquiūt doct. nam in alternatiua vtrunque est in obligatione, electiuè licet, & disiun-
13 ctiuè. † quoniam vno persoluto, extincta est in alio obligatio. l. nō vtiq;, ad princi. ff. de eo quod cer. lo. l. si ex toto. §. j. ff. de leg. j. l. si illud, aut illud. ff. de leg. ij. & l. illud, aut illud. ff. de consti. pec. In obligatione verò generis, nullam speciem in obligatione esse volunt, licet omnem in solutione esse fateantur. cùm ex omnibus speciebus solutio fieri possit. l. cùm incertus. ff. de leg. j. Accurs. in l. Meuius. §. duobus. ff. de leg. ij. & in d. l. cum is. §.
14 fin. At ego pari iure nos vti, in vtraque obligatione, hac etiā in re, firmiter existimo: cùm dicat hîc Iulius Paulus, eiusdem cōditionis esse alternatiuam, cum generis obligatione. Verius est itaque, vt quemadmodum vtraque species, in alternatiua, est in obligatione, sub disiuncto tamen, hoc est, salua eligēdi facultate. l. si in emptione. §. penult. ff. de contra. emp. In obligatione quoque generis, omnes species in obligatione esse dicamus. Cæterum electiuè: d. l. cum incertus. Et quoniam, dicit Papinia. in legato aut promissione hominis, orationis compendio, singulos homines contineri. d. §. duobus, & legato genere, singulas species generis, sub conditione legatas videri, Caius scripserit. l. si optio. ff. qui & à quib. Inest porrò conditio vtrique promissioni: vt si vnus non detur, præstetur alius, & si vnus nō detur, ne reus in cæteris teneatur. Censeo igitur eorum sententiam veram esse, qui illam duntaxat differentiam cōstituunt, quòd in alternatiua specierum, obligatio expressa sit, patens, & aperta, atque ideo non modicam credūtur habuisse affectionem, contrahentes erga species declaratas, in obligatione verò generis, species contectæ sunt, & latentes: cùm nulla sit facta eorum expressio, sed tantum generis, sub quo infinitæ species comprehēduntur: in quas ideo parum affecti, contrahentes fuisse videntur.

Cōmunis sententia improbata.

15 Hinc patet † cur pactum de non petendo, vnam ex rebus alternatiuè debitis, reū in vniuersum, eximat tota obligatione, licet in obligatione generis secus. l. si vnus. §. sed si stipulatus. ff. de pactis: & cur in hac obligatione, promissor, dādo speciē vnam, quæ erat stipulatoris tempore contractus, vi ipsa liberetur, in illa verò, nō item. l. qui decem. §. stichum aut Pamphi-

Pacti de non petendo vis.

lum.ff.de ſolutio.Nam quia expreſſę fuerũt in alternatiua obligatione ſpecies, illas conſiderauit ſtipulator ab initio, erga quas ſe pariter affectum præmonſtrauit, ideo ſi alterã promiſerit non petere, liberabitur reus.d.§. ſed ſi ſtipulatus.alioquí abſurdè dicẽdum pactum de nõ petendo,quod in gratiam rei factum eſt,efficacius eum obligare, diſiũctiuam obligationem, puram reddens, cõtra l.quod fauore. ff. de legib. Quod in obligatione generis dici non poteſt: quanuis enim hominem ſtipulatus,Stichum nõ petere pactus ſim,nõ ideo reddetur prę-ciſa, aut pura obligatio in vno. Eadẽ quoque ratione,quí Stichũ aut Pamphílum promiſit,nõ liberabitur dando Pamphilum, qui tempore cõtractus ſtipulatoris fuit,licet eius eſſe deſierit.d.§.Stichũ;cùm enim erga hos duos ſeruos, ſtipulator ſemper affectionẽ habuerit,nec potuerit in Pamphílo conſiſtere ſtipulatio:quòd rem ſuã nemo ſibi dari vtiliter ſtipuletur: l.nemo,& l.exiſtímo.Stichum ſolum ſibi dari, dominus Pamphíli ſtipulatus intelligitur: cuius mens propter expreſsionem ſpecierum, ad tempus cõtractus eſt referenda. In obligatione generis, ſecus, ex quo enim nominatim ſpecies deſignatæ non ſunt, in nullam poteſt dici affectus fuiſſe ſtipulator,tempore contractus:ſed vim totam conuentionís, ad tempus ſolutionís retuliſſe. Quí igitur promiſit hominem Pamphílum, quí ſtipulatoris erat contractus tempore, ſolue-re poterit eum, & rem noſtram, nobis dari, ſtipulari poſsímus, quo caſu amplius noſtra non ſit dicta.l.exiſtímo.

Hæredis perſona, quãdo mutet obligationem.

Perſonalia beneficia.

Vſusfructus.

Actio pœnalis.

Voluntatis declaratio non tranſmittitur.

a STIPVlationibus generis, ſcílicet, & alternatiuis.

b ¶NE HAEREdes quídem. Nedũ promiſſores.

c ¶LIBERARI poſſunt.Eſt enim * huíus naturæ obligatio generis, & alternatiua, vt tametſi pro parte peti, niſi totũ tamen ſolui nõ poſſit: ne in diuerſis rebus ſolutionem fieri cõtingat. l.in executione.§.pro parte. quæ ſolutionís diuerſitas, magis q̃ in promiſſore, in pluribus hæredibus timetur,propter naturalem hominũ, ad diſſentiendum facilitatẽ. l.ítem ſi vnus. §.principaliter. ff. de recep. arbit. vt non mirũ, ſi quẽadmodũ in promiſſore, in hæredibus quoq̃ cõſtitutum ſit, ne partem ſoluendo liberentur.

d ¶OMNES dederint.Et ſic eſt in præcedenti, an liberetur cohęres, quí pro parte ſoluit: nam ſi relíquas partes, alíj hęredes in eadem re dederint, retro vſque à príncipío intellígetur líberatus. alioquí nõ. l.ſi nõ ſortem. §.ſi decẽ. ff. de cõdíc. índebiti, & díxi §.præcedenti.

e ¶IMMVTAtur. Quoniã noſtris viſum eſt legibus,

Natura obligationis generis,& alternatiuæ.

§. Ex his.

1 *Obligationis generis, & alternatiuæ, natura.*
2 *Hæredis perſona,nõ immutat obligationẽ.*
3 *Perſonale beneficium, cum perſona extinguitur.*
4 *Alteratur quandoque ex hæredum perſona obligatio.*
5 *Ignorantia facti proprij,& alieni.*
6 *Hæredes, cur ad ſolidum, in indiuiduis teneantur.*
7 *Familiæ erciſcundæ iudicium, an poſt diuiſionem detur.*
8 *Declarata l.per fundum.*
9 *Neg. geſt. actio, in quo à famil.erciſcun. differat.*
10 *Victoria quando proſit cohæredibus.*
11 *Difficultas præſtationis, in quo verſetur.*

EX HIS IGITVR ſtipulationibus[a], ne hæredes quidẽ[b], pro parte ſoluẽdo, liberari poſſunt[c], quãdiu non eandẽ rem omnes dederint[d]. *Non enim ex perſona hæredum, cõditio obligationis immutatur*[e]:

Hæredis persona, quãdo mutet obligationem.

gibus, * vnam quodãmodo esse personam hæredis, & defuncti, qui in eũ transmisit hæreditatem: §. j. de iure iur. à morien. præstito. col. v. parem quoque habendam esse fortunam vtriusq; voluerũt. l. ij. in fine. C. de fruct. & lit. expẽ. eiusdem potestatis, iurisque cuius fuit defunctus, facientes hæredem. l. hæredem. ff. de reg. iur. nihil de defuncti obligatione, ex hæredum persona immutãtes: vt hîc, & l. si necessarias. §. de vendendo. ff. de pign. act. l. prætoriæ. j. §. incertam. ff. de præto. stipulat. sed omnem numerum hæredum, pro singulari persona habentes. l. cui fundus, in fin. ff. de condit. & demon. Quæ omnia procedũt, vbi subest eadem, vel maior ratio, in persona hæredum. Alioqui suadente noua ratione, nouum non est, vt aliud in hærede, quàm in defuncti persona, con-

Personalia beneficia.

3 stituamus, veluti, in iuribus, * & beneficiis personalibus, quæ cùm personæ cohæreant, & cum ea extinguantur; hæredi non sunt præstanda. l. maritum, cum l. seq. ff. sol. matr. l. non solum. §. tale. ff. de libera. leg. l. vnica. C.

Vsusfructus.

4 de priuil. dot. † Hac ratione vsusfructus, vsusfructuarij morte finitus, in hæredem nõ transfertur. l. sicut in annos. §. fi. ff. qui. mod. vsusfruct. amit. §. finitur, de vsusfruct. in Instit. & a-

Actio pœnalis.

ctiones pœnales, nedum contestatæ, neque hæredi, neque in hæredem dãtur. l. iniuriarum actio, in princ. ff. de iureiuran. l. vnica. C. ex delict. defuncto. Similiter quæ facti sunt, ad hæredes nequaquam transeunt. l. idem Iulianus. §. si quis. ff. de leg. j. l. cum hæredes. ff. de acquir. pos. Vnde cũ animus sit facti. l. pro hęrede. ff. de acqui-

Voluntatis declaratio non transmittitur.

hæred. l. bonæ fidei. ff. de acquir. rer. dom. Hæredis voluntas non exquiritur. l. ij. ff. de ser. expor. cuius ideo declaratio, ad eum non transfertur, Accurs. in l. idem Pompo. §. fin. ff. de rei vendica. Eo fit, vt assertio ingratitudinis, non ad hæredem pertineat. l. omnimodo. C. de inoffic. testam. l. fin. C. de reuo. dona. c. fin. illo tit. Ex contrario, in his, quæ nõ ex defuncto, sed ex propria persona hæres consequitur, plus habet ipse securitatis. l. fin. C. de euictio. Quemadmodum etiã ratione ignorantiæ, quã in facto proprio defunctus prętendere nõ potuit. l. plurimum. ff. de iur. & fact. ignor. l. cum falsum.

Ignorãtia in facto proprio et alieno.

5 ff. de acquir. hæred. * Cùm tamen in alieno sit tolerabilis. l. fin. ff. pro suo. atque ideo hæres, qui in alterius locũ successit, iustam habeat causam ignorantiæ. l. qui in alterius. ff. de reg. iur. Obligatio quoque de persona defuncti, in hæredes transfusa, suadente diuersa ratione, alteratur. l. legatarius in princip. ff. de leg. j. vbi tametsi non licuerit defuncto legatario, pro parte legatum acquirere, & pro parte repudiare: quòd absurdum sit in partẽ iudicium testantis comprobare, & in partem euertere. l. nam absurdum. ff. de bon. liber. l. quidam elogio. C. de iur. delib. hæredes tamẽ eius possunt, ita, vt eorum alter partem suam quærat, alter repudiet: non enim sicut in principali, in plurium hæredum persona, eadem est obligatio: cùm inter eos lex xij. tabularum obligationem diuiserit. l. ea quæ. C. famil. ercisc. l. j. C. Si cert. pet. Ex quibus, si alter eorũ repudiet, approbare pro parte defuncti iudiciũ non videtur. ex quo agnoscendo, non amplius consequi potest. Hac quoque ratione in §. Cato, in fi. traditum est, promissionem facti diuiduí, factum pro parte explicantem, totius pœnæ commissionem non effugere: licet hæres, pro parte sua implens, pœnam euitet.

f §VELVTI VIA. Viã, iter actũ, aquæductum, cæteráque seruitutes, præter vsumfructum, indiuiduas esse notius est, quàm vt pluribus oporteat probari, hac l. §. & harum, & l. stipulationes non diuiduntur, hoc tit. l. viæ. ff. de seruitu. l. fideicommissa. §. penul. ff. de leg. ij. Qua autem ratione lex vsumfructum dicat diuiduũ. l.

j.§.si vsusfructus.ff.ad legem Falcid. dico.in d.l.stipulationes.

Hæredes quãdo insolidum teneantur.

g ¶ INSOLIDVM TENENtur. Quæ * enim in partes diuidi non possunt, solida à singulis hæredibus debẽtur.l.ea quæ. ff.de regu. iur. vt, via,cæteræ q̃ seruitutes.l.vię.ff.de seruitu. id quod statuere lex necessum habuit, cùm res huiusmodi diuisionem nõ recipiant, atque ideo per l.xij.tab. non sit diuisa.l.hæredes.§.an ea.ff.fam.ercis. Sed cur non saltem lex constituit, vt collectim omnes hęredes, insolidum, non etiam singuli, tenerentur? cum hæredes omnes collectiuè defunctũ 8 representent, singuli autem non, nisi pro portionibus hæreditarijs.l.cum à matre. C. de rei vendica. l.si ab eo.C. de nego. gest. Alcia. non ineleganter rationem putat, vt quisquis hęredum nactus sit ex diuisione fundũ, in quo defunctus seruitutẽ promiserat, conueniri possit, & compelli seruitutem ipsam præstare, constitueréque: quod nisi stipulator eum insolidum haberet obligatum, fieri non posset.

promissoris, singuli insolidũ tenentur[g]. Sed quo casu unus ex hæredibus solidum præstiterit[h], repetitionem habebit à cohæredibus[i], familiæ erciscũdæ iudicio[k].

Sunt tamen, qui non insubtiliter putent, vnũ ex cohæredibus, etiam ante diuisionem conuentũ, in fundo communi, seruitutem rectè constituere, vt liberetur.l.is consequenter. §.fina. ff. fam. ercis. quemadmodũ fideiussor cõdemnatus, rem debitoris tradit, eiúsque dominiũ trãsfert, quod tamẽ nõ habet.l. si procuratorẽ. §. si ignorantes. ff. manda.nam & eorum, quę pro parte expediri non possunt, quilibet hæredum, dicitur habere insolidum administrationẽ.l.si cum vno.ff.si ex nox. cau.aga.l.hæredes.§.si vnus. ff.famil. ercis.† Nec obstat l.per fundum. & similes, quæ non procedunt in specie huius. §. cùm vnus tantum fuit debitor, cui hæredes plures successerunt: tunc enim sicut in fauorem creditoris lex multiplicat obligationes, quod est maius: permittit quoque vnũ ex hæredibus cõstituere seruitutẽ, quod minus est: nec cohæredibus fit iniuria, cùm non nisi verè debitum soluatur, & disponat hæres de re cõmuni, ad vsum in quem fuit à testante destinata, quod etiam inuitis sociis, facere posse videtur.l.in tantum.§.pen.ff.de re.diui.l.si cõmunes.ff.cõmu.diuid.

Declarata l. per fundum.

Victoria an prosit cohæredibus.

Familiæ erciscũdæ iudicium quãdo post diuisionẽ detur.

h ¶ SOLIDVM PRAESTITErit. Totam, puta, viæ seruitutẽ, quam stipulator petierat ab eo solo, quod fortasse ex diuisione extraiudiciũ facta fundus in quo promissa erat ser- 7 uitus, ad eum peruenerat. * Nec tumultuetur quispiam ex eo, quod dici solet, iudiciũ familiæ erciscundæ, post diuisionẽ non cõpetere.l.si filia.§.fin. ff.fam. ercis. nam hoc obtinet, vbi diuisio iudicialiter facta esset, nõ etiam si extraiudiciũ.l.j.vbi Accurs.& reliqui.C.illo tit. Alioqui fundo existẽte cõmuni, vnum ex hæredibus seruitutẽ constituere non posse, sed omniũ cõsensum desiderari, notissimum est. l.ij. ff. de seruitu. l. per fundum. ff.de seruí. rusti.l.fi.ff.cõmu.prædio. Quo casu hæc verba, *Solidum præstiterit.* ad litis æstimationẽ, necessariò sunt referẽda.l.hæredes.§.an ea.ff.fam.ercis.

i ¶ A COHAEREDE. Vnde alibi idẽ Iul. Paulus, *Igitur* (inquit) *quia singuli hæredes insolidum tenentur, officio iudicis cautiones interponi debent, vt si quis ex his cõuentus, litis æstimationem præstiterit, id pro parte à cæteris cõsequatur.* d.l.hæredes.§.an ea.ff.famil.ercis.

k ¶ FAMILIAE ERCISCVNdæ iudicio. Quoniam vellet, nollet, vt ostendimus, solidum præstare coactus est:* & ita pro parte negotium nõ potuit expedire, iudicium familiæ erciscundæ ad repetitionem habet.d. l.hæredes.§.si vnus.& l.si quis putãs. §.j. ff.commu. diuid. nam si non cogente necessitate fecisset, actioni neg. gest. fuisset locus.l.si communes.ff.de neg.gest.l.iij.C.illo tit.

Negotiorum gest. actio.

EX

l ¶EX QVO QVIDEM. Quia hæredes promissoris viæ, singuli insolidum tenentur.

m ¶INSOLIDVM HABEANT actionem. Quam si vnus proposuerit, & in ea obtinuerit, non proderit eius victoria aliis: actũ quippè duntaxat fuit actione personali, ad constitutionem seruitutis. Secus igitur, si pro seruitute iam constituta, confessoriam intendisset. l. loci. §. si fundus.

Ex quo quidẽ[l] accidere posse Pomponius ait, ut & stipulatoris uiæ, uel itineris, hæredes singuli, insolidum habeant actionẽ[m]. Sed quidam hoc casu extingui stipulationem putant[n], quia per singulos[o] acquiri seruitus nõ potest: Sed nõ facit[p] inutilem stipulationẽ difficultas præstationis[q].

10 ff. si serui. vendi. * Sed an saltẽ in specie nostra, qui vicerit, sibi ipsi proderit, vt possit vti seruitute? & quantũ ad ius seruitutis, nequaquàm: cùm fundo communi sine sociorũ cohæredum voluntate, non possit seruitutem acquirere. l. si vnus. ff. de serui. rustico. prædio. l. fin. ff. cõmu. prędio. Respectu verò commoditatis eiusdẽ, quia victus victorem prohibere non poterit, vti seruitute proderit. l. per fundum in fin. ff. de seruit. rustic.

Victoria an prosit cohæredibus.

Declarata l. per fundum.

n ¶PVTANT. Et malè. Ratio autẽ qua adducebãtur, statim explicatur.

o ¶QVIA PER SINGVLOS. Arguta erat eorum ratio, qui putabant, mortuo stipulatore, qui plures hæredes reliquerat, stipulationẽ extingui; vnus enim ex sociis seruitutem stipulari, aut alio modo acquirere non potest: l. si vnus. ff. de serui. rustico. quia pro parte domini nõ quæritur seruitus. l. pro parte. ff. de seruitu. Cùm itaque mortuo testatore, cuius fundo promissa fuerat seruitus, fundus ille communis omnium hæredum efficiatur: vnóq; ex eis insolidum agente, incidit obligatio in eum casum, à quo non poterat incipere, ideóq; debet vitiari. l. pluribus. §. & si placeat.

p ¶SED NON FACIT. Hîc argumẽto proposito argutissimè respondet, sed difficulter, arguebat quippè Iurisconsultus de impossibilitate ex parte acquirentis, *quia* (inquit) *Per singulos acquiri seruitus non potest.* Et hîc respondẽs, de difficultate ex parte promissoris loquitur, vt euidens facit vltimum illud verbum, *Præstationis*: quod nisi ad debitorem referri non potest.

q ¶DIFFICVLta præstationis.

Difficultas præstationis.

11 * Quoniam non de acquirenda noua seruitute, sed de quæsita confirmanda tractatur, l. pluribus. §. & si placeat. Interpretantur autem communiter scriptores difficultatem præstationis huiusmodi, in consensu creditorum consistere, eos quippè omnes cõsentire oportet: aliàs inutilis est constitutio. l. fin. ff. commu. præd. Est autem naturalis hominum, ad dissentiendum facilitas. l. item si vnus. §. principaliter. ff. de recept. arbit. Quæ interpretatio nec verbis, nec sensui Pauli conuenit. Quocirca probabilior est eorum sententia, qui literæ fidelius subseruientes, existimant difficultatem præstationis versari in æstimatione, in qua venit id, quod interest eius, qui experitur. l. loci. §. si fundus. ff. si serui. vendit. cuius probationem, plerunque difficilem Venuleius scripsit. l. fin. ff. de præto. stipul. Itaque respondens Iulius Paulus obiectioni propositæ, stipulationem respectu seruitutis in eum casum incidere, à quo non poterat incipere, summo iure fatetur: ex quo per singulos seruitus acquiri non potest. At quoniam iniquum esset quodammodo ob hanc iuris subtilitatem, agendi potestate singulos hæredes priuari, constituit lex æstimationem, seu id quod interest, vni ex hæredibus agenti (cui soli seruitus præstari non potuit) exsolui. d. l. loci. §. si fundus. Præstatio igitur, & si respectu seruitutis sit impossibilis, respectu tamen eius,

Negotiorum gest. actio.

quod interest,est posibilis,licet diffi// cilis. d.l.fina. Et ita vtilis tandem fit, etiam in solius agentis persona,stipu// lat latio,l. si vnus,in fi.ff.de ser.rusti.tan// tum abest,vt difficultas præstationis, eius quod interest,eam vitiet.

§. Si tamen.

1 *Explicatus nouè hîc.§.*
2 *Diuisio an inducatur per petitionẽ ab vno ex correis.*
3 *Receptio partis,an præiudicet creditori.*
4 *Solui non nisi totum potest in obligatione generis.*
5 *Acceptilatio,est donatio.*
6 *Obligatio proportionibus hæreditarijs diuiditur.*

a *Noua interpretatio huius §.*

SI TAMEN. Hunc text. cõmẽtatores peruersè acci// piunt, intelligentes eũ velle absoluto vno ex hęredibus promissoris generis, qui à creditore cõuentus fuit, re// liquos cohæredes liberari,soluendo partẽ: in eadẽ ta// mẽ specie pro portionibus hęreditariis: neq; enim,in-quiũt,tũc timetur deueniri ad absur dum.§.pro parte: vt diuersæ partes soluãtur, cùm ab// solutus nihil præ// stiterit. Qua ra// tione idem à iu// recons. respondẽ// ri putant,si vni ex cohæredibus in ea// dem generis obligatione partem cõ// tingentem creditor acceptò tulisset. Et diuersum,si conuentus hæres fuis// set condemnatus, esset tunc quippe periculũ, ne diuersæ partes soluerentur,ideo verbum,egero,& succubue// ro exponẽdum necessariò autumant.

1 † Sed hæc expositio diuinatoria est, quò fit: vt licet hic sensus verus sit,nõ tamẽ verbis iurecõs.conueniat,quem si sequamur,sententiam & eam qui// dem iniustè latam insolẽter nimis di// uinamus. l. Herennius. §.Caia. ff. de euictio.c.sicut.de re iudica. Nec veri// simile est, creditorẽ imparatũ & pro// bationibus defectum litem instruxis// se,cùm in sua potestate habuerit,quã// do suo iure vteretur l.purè.§.fin.ff.de excep.do.Congruentius igitur est,& verius,vt hunc text. planè, & ad lite// ram,vt iacet, intelligamus velle mor// tuo promissore generis si creditor cõ-tra vnum ex hæredibus ad partẽ hæ// reditariam egerit, sequuta maximè litis cõtestatione sibi pręiudicare,cen// seri seríque inter omnes cohæredes (qui ante non nisi totum in eadem specie soluendo liberari poterant)per partes diuisisse solutionem. Præsenserunt hunc intellectũ Ias.& posteriores: cui duo implacabili// ter obstare dicũt,

2 & in primis * qd quoniam sola pe// titione inter duos reos debendi,non cẽsetur facta diui sio.l.reos.C.de fi// deiu.deinde quo// niã in obligatio// ne generis,qua de agimus, creditor partem ab vno ex sociis recipiendo, non inducit diui// sionẽ solutionis, nec quoquomodo sibi præiudicat.§. & harum,& §.prędcedenti,& l.si non sortem.§.si decem.ff.de cond.indebi. multominus igitur simplici petitione l.si creditores.C.de pac.Sed neutrum me de mea demouet sententia: nam quòd ex pluribus reis, nullus electio// ne liberetur,ideo est: quia hi omnino insolidum sunt obligati petitione sci// licet, & solutione.l.si ex toto.§.j.ff.de legat.j.proinde difficilius eximuntur obligatione scilicet simplici petitio// ne: quã hæredes promissoris,qui obli gatione diuidua tenẽtur, pro portio// nibúsque suis duntaxat obstringun// tur,licet solutio sectionem nõ admit// tat,illa consideratione, ne in diuersis rebus solutionem fieri cõtingat.d.l.in executione. §.pro parte. † Minus me

3 mouerit quod de receptione partis obiectum est: vt,si ea diuisionem non inducit, nec creditori præiudicat,mi// nus multo solutio, consequens enim propter ingentem rationẽ differẽtiæ, fortiter nego.l.ij. C. de pactis, iunctis not.per Bart.in l.solutionem.col.ij.ff. de

Petitio partis, an inducat diuisionem.

Receptio partis quando præiudicet.

Obligatio generis nõ admittit particularem solutionem.

de ſolutio. ideo enim receptio partis creditori nō præiudicat, quia ad eam cogi potuit, cùm quælibet obligatio dādi, vt in §. & harum diximus, obligatione petitione, & ſolutione, etiam inuito creditore

Obligatio generis nō admittit particularem ſolutionem.

4 diuidua ſit†. Nec obſtat quod leges dicunt in obligatione generis, nō niſi totum ſolui poſſe, §. & harū, & §. pro parte: nā hoc verū in principali promiſſore, ſed & in hæredibus: vt inde liberatio ſtatum ſequi poſsit, quandiu non eandem rem omnes dederint. §. ex his in princ. At quin poſsit vnus ex hæredibus partem ſibi contingentem creditori, vel inuito ſoluere, leges non negant. l. ſi ſtipulatus. §. j. ff. de ſolut. Quare cùm recipiendo non ſua ſponte, ſed coactus recepiſſe videatur, ex eo actu nihil in fauorem debitorum induxiſſe cenſebitur. l. rem legatam. ff. de adit. leg. Sed quando agit contra vnū, hoc facit voluntariè nulla adactus neceſsitate. l. vnica. C. vt nemo inui. ager. vel accuſa. cog. Quare facilè interpretatur lex, eum cenſeri his, quæ pro ſe introducta ſunt renunciare. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſd. cogan. Qua ratione adducitur mox iu. recon. vt in acceptilatione (quæ cùm ſit donatio, à mera voluntate & liberalitate creditoris pendet) idem conſtituat.

minem [b] ſtipulatus cum uno ex hæredibus promiſſoris egero [c]: pars dū taxat cæterorum obligationi ſupererit, ut exſolui poſsit [d]. Idémque eſt, ſi uni ex hæredibus acceptò latum ſit [e]. Idémque eſt in ipſo promiſſore [f], & in fideiuſſoribus eius, quod diximus in hæredibus.

b ¶ HOMINEM. In genere promiſſum.

c ¶ EGERO. Simpliciter ſequuta preſertim cōteſtatione. l. ex duobus. ff. de duo. re. l. ſi reus. ff. de fideiu. neq; enim cum Accurſ. ſubaudire placet, & obtinuero, partémque accepero, neque cum cōmuni inſolentius diuinādo, & ſuccubuero: vim ſiquidem, vt familiariter expoſui in ſimplici, & ſola petitione actioniſque propoſitione facio.

d ¶ VT EXSOLVI. Et ſequuta eius partis ſolutione cęteri liberentur ſtipulationiſque ſatisfiat, contra naturam obligationis generis. §. & harum in reſp. Mirabilis igitur eſt effectus actionis propoſitę à ſtipulatore generis, cōtra vnum ex hęredibus promiſſoris, pro rata, vt inducat diuiſionē inter omnes cohæredes: qui tametſi ante omnes ſimul ad ſolutionē totius vrgeri poterant, nunc partem ſuā, in eadem tamen ſpecie ſoluendo non conſiderata parte, eius contra quē actum eſt, liberētur: qui ſenſus cæteris poſtpoſitis ad hunc. §. veriſsimus eſt.

e ¶ ACCEPTO' LATVM SIT. Pro parte ſua, ſecus ſi ſimpliciter vni totum debitū acceptò latū ſit. l. ſi pluribus. ff. de acceptila. Ergo, ſi vnū ex hęredibus promiſſoris, pro parte hæreditaria ſtipulator per acceptilatiōnem liberauerit, cæteri cohæredes ſimiliter pro parte remanent obligati, ſicuti ſuperiore caſu. Eadem quippe eſt ratio, cùm ad acceptilationē nulla adactus neceſsitate creditor proceſſerit.† Eſt enim acceptilatio, donatio & ita mera liberalitas, quæ nullo iure debetur. l. j. ff. de donat. ad quem ideo vrgeri nemo poteſt. l. nec emere. C. de iure delib. Eum actum igitur voluntarium faciēs, creditor debiti diuiſionem inducere, atque his, quæ pro ſe introducta ſunt, renuntiare videtur. d. §. ſi neceſſaria.

5 *Acceptilatio eſt donatio.*

f ¶ IDEM'QVE EST IN IPSO promiſſore. Vult breuiter hic text. quod dictū eſt in promiſſore, & eius hæredibus, eſſe quoque recipiendum in promiſſore, & eius fideiuſſoribus: ſicut enim, ſi cōtra vnum ex hæredibus promiſſoris generis actū ſit ſola petitione, inducitur diuiſio debiti inter eos, qui cùm antea non niſi totum ſoluendo liberarentur: nunc ob propoſi

Petitio partis, an inducat diuiſionem.

Receptio partis quando præiudicet.

positam ad partem actionem contra vnũ partis duntaxat pręstatione onerantur, sic si contra vnum ex fideiussoribus ad partem actum sit, licet hi mero iure insolidũ obligati sint, efficit illa partis petitio, vt cæteri in partem solummodo teneantur, eandémque præstando liberentur.* Nam & quemadmodum lex xij. tabul. inter hæredes diuidit obligationem, pro portionibus hæreditarijs. l. ea quæ. C.famil. erciscun. l. pro hæreditariis. C.de hæred.actio.l.j.C.si certum pet. ita & inter fideiussores epistola diui Adriani. §. si plures. de fideiusso. in Instit.

Obligatio l. xij. tab. diuiditur inter hæredes.

a ITEM SI IN FACTO. Hactenus tractauit iurecõs. primum membrum diuisionis: hoc est, stipulationes, quæ in dando cõsistũt.* Quare nunc opportunè, de consistentibus in faciẽdo agere incipit. Sed hîc à fronte ingerit se scrupulus, nã infra Iulius Pau. adfert exemplum stipulationis habere licere, in quo, non factũ, sed ius vertitur. l. stipulatio ista. §. hi qui. solu. in facto consistit proculdubio hæc stipulatio, quatenus factũ opponimus dationi, qui enim habere licere promittit, non dationẽ: hoc est, dominij translationẽ promittit, sed factum. Quatenus verò factum iuri opponimus, ius ipsum in eiusmodi stipulatione, non factum vertitur: hoc est, nõ de facto habere licere, sed de iure promissum intelligi debet, stipulatori, & suis hæredibus cõtrouersiam non fieri.

1

Stipulatio habere licere, an facti sit.

§. Item si in facto.

1 *Stipulatio habere licere, an in facto consistat.*
2 *Hæredis persona, quando in cõtractu excludatur.*
3 *Cohæres, an ex cohæredis facto teneatur.*
4 *Familiæ erciscundæ iudicium, quando locum habeat.*
5 *Pœna non respicit id quod interest.*
6 *Hærede vno prohibito, an cæteri prohibiti censeantur.*
7 *Stipulatio facti, in id quod interest, committitur.*

ITEM SI IN FACTO[a] sit stipulatio, ueluti si ita stipulatus fuero. *Per te nõ fieri*[b], *neq; per hæredẽ tuũ*[c], quemadmodum lex xij. tabul. inter hæredes diuidit obligationem, pro portionibus hæreditarijs. l. ea quæ. C.famil. erciscun. l. pro hæreditariis. C.de hæred.actio.l.j.C.si certum pet. ita & inter fideiussores epistola diui Adriani. §. si plures. de fideiusso. in Instit.

b ¶PER TE NON FIERI. Sentit hic tex. apertè, quod initio huius l. verũ docuimus, sub facto non factum contineri: tractaturũ nanque se pollicetur Iul.Pau.de stipulationibus quæ in facto consistunt, statimque exemplum proponit stipulationis in nõ faciendo ciendo cõsistentis, per te nõ fieri, &c.

c ¶PER HAEREDEM TVVM. Sed nõne hęc heredis expressio otiosa est, & superflua:* cùm & sine ea hæres comprehẽdatur. l. veteris. C.de cõtra. & cõmit. stipul. Nec modò in stipulationibus, sed & in aliis quibuscũque dispositionibus. l. si pactũ. ff. de proba. l. si necessarias. §. de vẽdendo. ff. de pigno. act. l. postulãte, in princip. ff. ad Treb. ratione ilsa expedita, quòd vnà cũ defuncto legis interpretatione persona intelligatur. §. j. de iureiur. à morien. præsti. col. v. Respondeo hęc vera esse, præterquam in pactis in personã cõceptis, quæ cum personalia sint, ad hæredes non extendũtur. l. iuris gentiũ. §. pactorũ. ff. de pactis. l. quia tale. ff. solu. matri. Cuiusmodi est conuentio, per te non fieri, quominus mihi ire agere liceat, quæ simplex factũ personale cõtinet: vt hîc, & propterea ad hæredem non extẽditur: nisi eius specialis mẽtio fiat l. stipulatio ista. §. si quis ita. Idémque in promissione facti cohærẽtis personæ, cuius industria est electa. l. vni. §. ne autẽ. C.de cad.tol. Magna quippe solet esse inter artifices differentia. l. inter artifices. ff. de solu.

Hæredis persona, semper continetur.

2

IRE

d ¶ IRE AGERE. Solet hæc stipulatio pro seruitutis iam cõstitutæ conseruatione interponi: veluti, cùm constituta mihi à te seruitute eundi agendi per fundum tuum ad fundũ meũ, conuentionẽ præstandæ patientiæ adiicimus. Quia stipulatione solenni mihi promittis, neque per te, neque per hæredẽ tuũ fieri quominus mihi ire agere liceat. Ex quo euidens est, stipulationẽ hanc nõ ius seruitutis, sed simplex, & merum factum personale continere, atque ideo ad id solam obligationem personalem competere.

quominus mihi ire agere d liceat? & unus ex pluribus hæredibus prohibuerit: tenentur quidem cohæredes eius e, sed familiæ erciscundæ iudicio f ab eo repetent, quod præstiterunt, hoc & Iulianus & Pomponius probant. Cõtrà autẽ, si stipulator decesserit, qui stipulatus erat, sibi hæredique suo ire

Cohæres quãdo ex alterius facto teneatur.

e ¶ ET COHAEREDES EIVS. Pro portionibus tamen hæreditariis. l. iiij. §. Cato. nõ autem insolidum, vt iuniores existimant. * Alioqui non cohæredibus omnibus, sed vni tantum insolidum conuento damnum 3 sarciendum esset: cùm tamen §. item si in facto, & l. in executione. §. quod si stipulatus, cohæredes omnes habituros familiæ erciscundæ iudicium dicant, vt repetant. Nec pugnat. l. hæredes. §. in illa. ff. famil. erciſc. quando nõ sit nouum, vt ea verba in solidum teneri, ad hæredes relata, vnumquẽq; hæredem significent, pro ea tantum parte, qua hæres est, cõueniri. l. ad ea. ff. de reg. iur. Tenentur autem ex vnius contrauentione cæteri cohæredes, quoniam ex defuncti contractu descendit obligatio. l. in commodato. §. si ex facto. ff. commoda. & tantum præiudicij affert vnius prohibitio, quantum si omnes prohiberent. Vnde non potest, nisi in solidũ peccari. l. iiij. §. Cato, & l. in executione. §. quod si stipulatus. Vno itaque prohibente, perinde est, atq; si defunctus ipse prohibuisset. Quo casu in solidum commissa fuisset stipulatio, contra eum: transfusáque in hæredes pro portionibus hæreditariis. Eo factum est, vt si non proueniat ad defunctos stipulatio, solus teneatur, qui deliquerit, neque noceat alterius factum ei, qui nihil fecisset. l. de pupillo. §. si pluriũ. ff. de no. ope. nunciat. Et tametsi ex contractu defuncti descendat obligatio, si tamẽ non damnificetur creditor, vno ex hæredibus delinquẽte, respectu cæterorum solus delinquens conuenitur: veluti in actione depositi, in qua si vnus hæredum dolum cõmittat, ipse solus in solidum conuenitur nec aduersus cohæredes eius, qui dolo carent actio competit. l. in depositi, cum l. seq. ff. depos. Neque enim in ea specie præiudicatur creditori respectu cohæredum, aduersus quos salua est depositi actio, ad rem restituendam.

Fam. erci. actio.

f ¶ FAMILIAE ERCISCVNdæ iudicio. * Sed contra hæredes, vt 4 vulgò traditum est, pro portionibus tantùm hæreditariis tenẽtur: vnus igitur ex eis si soluat totum, non cogente necessitate: sed voluntariè facit, ergo famil. erciscun. iudicio locus non est. l. hæredes. §. si vnus. ff. famil. erciſc. l. si quis putans. §. j. ff. commu. diuid. sed potius negotiorum gestorũ. l. iij. C. de neg. gest. fatigantur hoc contrario Areti. & alij multi, nec quicquam boni ad eius dissolutionem scribunt, cùm veritas sit in aperto. Etenim, vt dixi, hæc stipulatio in solidum committitur, vno prohibẽte. d. l. hæredes. §. idem iuris. Sed & communi interpretatione defensa, nõ oberit hæc ratio, non enim hic text. dicit, hæredem conuentum pro omnibus soluisse, sed tantũ pro parte sua. Planè quod præstitit repetit, non quidem ab omnibus cohæredibus, quod tamen faceret, si pro omnibus soluisset. §. ex his, sed ab eo, qui prohibuit, ex cuius facto

non

non item ex proprio delicto conuen-
tus est. Aequissimum est autẽ, ei suc-
curri, qui alienam culpam præstat, vt,
quod eius causa præstiterit, à delin-
quente repetat. l. v. §. fin.

g ¶ PROHI-
beatur. Ire agere.

h ¶ INSOLI-
dũ cõmittetur sti-
pulatio. Ad vtili-
tatem omniũ hæ-
redũ stipulatoris
etiã non prohibi-
torũ, qui omnes
actionẽ ad pœnã
habent, pro hære-
ditaria tamẽ por-
tione, vt doc. satis
durè profectò in-
terpretantur.

Pœna non respicit, id quod interest.

i ¶ SVBMOVE-
buntur. Dolo ma
lo quippe faciunt
hæredes nõ pro-
hibiti: qui cũ ni-
hil dãni perpessi
sunt, de pœna ni-
hilominus certãt.

Hærede vno prohibente, an omnes &c.

5 * Quocirca agen
tes doli exceptio-
ne, summa equita
te repellũtur: nam
& exẽplo iniquis-
simum esset, pœnam ei committi, qui
læsus non est, cuiúsque non interest. l.
aduersus. ff. de recep. arbi. Nec tumul
tueris, quòd alibi traditum sit cõmit-
ti pœnam ei, cuius nihil interest, pœ-
nam enim, inquit Vlpia. cum stipu-
latur quis, non illud inspicitur, quid
interfit eius, sed quæ sit conditio sti-
pulationis. l. stipulatio ista. §. alteri.
Nam hoc verum, vbi recta quis læ-
sus esset, vnde, & in hoc. §. qui prohi-
bitus fuit, tametsi nihil eius interesset,
pœnam consequeretur. l. cum pœna.
ff. de recep. arbit. cæteris verò nõ pro-
hibitis, quia nec offensi sunt, nec eo-
rum interest, in effectu, pœna nun-
6 quam committitur, vt hîc. * In ea-
dem porrò stipulatione per te non
fieri, si cùm procurator aut alius sti-
pulatoris, vel hæredis nomine itine-
ris commodo vteretur prohibitus sit,
stipulatio proculdubio committitur.
l. si stipulatus fuero per te. Inde Bart.
& alii tradunt, quòd si vnus ex hære-
dibus, cùm iret ad
fundum commu-
nem hæreditariũ,
prohibitus sit, quo-
niam tunc cæte-
rorũ quoque no-
mine ire agere vi-
detur, omnes pro-
hibitos censeri di-
cta l. si stipulatus.
Quod nos verum
non putamus, vt
verbis text. nostri
repugnãs: qui eo
nominatim casu
loquitur, quo pro-
hibitus est, qui ad
fundum commu-
nẽ ibat, nam pau-
lò ante ad repeti-
tionẽ familiæ er-
ciscundæ iudicio
dari dicit, quod
post factam inter
hæredes diuisio-
nem cessat. l. si fi-
lia. §. fin. ff. famil.
erciscun. Et quo-
niam verisimilius est eũtem, sui, non
item aliorum causa, ad fundum com-
munem ire. l. & magis. ff. de solu.

agere licere, & unus ex hæredibus eius prohibeatur[g]: interesse dice-
mus, utrùm insolidum stipulatio cõmittatur: an pro parte eius, qui
prohibitus est. Nam si pœna stipu
lationi adiecta sit: insolidum com-
mittetur[h]. Sed qui non sunt pro-
hibiti: doli exceptione submoue-
bũtur[i]. Si uerò pœna nulla adpo-
sita sit: tũc pro parte eius tantùm,
qui prohibitus est, committetur
stipulatio[k].

L. Idem Iuris.

1 *Hærede vno prohibente, an cæteri te-*
neantur.
2 *Stipp. habere licere, & per te non fieri, an*
similes.
3 *Stipulatio habere licere, an diuidua.*
4 *Stipulationis habere licere, origo.*
5 *Exceptio tua non interest.*
6 *Pœna, an id quod interest respiciat.*

k ¶ COMMITTETVR STI-
7 pulatio. Quia cùm * hæc stipulatio
sit facti, in id quod interest committi-
tur. l. stipulationes non diuiduntur,
vers. Celsus, redigitúrque cõdemna-
tio ad æstimationem in pecunia nu-
merata. l. si quis ab alio. §. fin. ff. de re
iudic. eius autem qui prohibitus est,
non amplius interest, quàm pro par-
te sua, pro qua ideo tantum obstri-
ctus erit. l. si duo. ff. depos. l. si procu-
rator. ff. rem ra. habe.

Stipulatio facti, in id quod interest, cõmitt.

IOAN. CORAS. VALEN-
TIAE, DIE XVII.
SEPTEMB.
1546.

IDEM

Hærede vno prohibente, an omnes. a 1

Stipulatio habere licere, & per te non fieri. 2

Hærede vno prohibente, an omnes.

a IDEM IVRIS. Quod iuris diximus, in ſtipulatione per te hæredémq; tuũ non fieri, * vt vno ex hæredibus promiſſoris prohibẽte, cæteri coheredes nihilominus teneãtur, cùm interſit prohibiti à nemine prohiberi, & vno ex hæredibus ſtipulatoris prohibito, vbi pœna ſtipulationi adiecta eſt, in ſolidum mero iure committi ſtipulationem: etiã ad vtilitatẽ non prohibitorũ, cùm in pœnis non quæramus, an interſit: licet de æquitate doli exceptione repellãtur. Si verò nulla pœna inſerta eſt pro parte tantum eius, qui prohibitus eſt, committi ſtipulationem: cùm ea, in id quod intereſt detur, nec amplius eius interſit. * Hoc idem iuris eſſe dicit Vlpia. in ſtipulatione mihi hæredíq; meo habere licere, & ita æquiparat has duas ſtipulationes habere licere, & per te non fieri: cùm tamẽ alibi idem Vlpia. dicat eas contrariam habere naturam, in hac quippe non ius, ſed factum verſari dicit, in illa verò, non factum ſed ius verti. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui, quod magis auget difficultatẽ, quando hîc Iurecontradat ſtipulationem illam habere licere, in facto conſiſtere. Adde quòd cùm ſtipulatio habere licere, cõtineat non moueri de iure controuerſiam. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis fortè, & ita idẽ fermè, quod ſtipulatio amplius non agi, quæ diuiſionem recipit. l. iiij. §. Cato. ad inſtar huius diuidua dici debebat, non exemplo ſtipulationis per te non fieri, indiuidua: cùm non habeat cum ea affinitatem aliquam, aut modicam. Tanta difficultate & ſubtilitate rei attonitus Placentinus, cuius verba vſurpat hic Accurſ. velut per admirationem dicere ſolebat, mi-

Hæredes nihilominus teneãtur.

Stipulatio habere licere, & per te non fieri.

Stipulatio facti, in id quod intereſt, cõmitt.

III. VLPIANVS LIB. XVIII. *ad Sabinum.*

IDEM iuris [a] eſt, & in illa ſtipulatione, *mihi hærediq; meo habere licere* [b]? Sed hæc differentia [c] illam habet rationẽ, quòd ubi unus ex hæredibus prohibetur, nõ poteſt cohæres ex ſtipulatu agere cuius nihil intereſt [d], niſi pœna ſubiecta

randa nouitas, ſubtilis ſubtilitas, quis eam raminabit? * Sciendũ igitur hãc ſtipulationem habere licere, diuiſionem regulariter nõ recipere, propterea quòd, vt plurimùm accedat vendi-

Stipulatio habere licere, indiuidua.

tioni, cuius indiuiſa eſt natura. l. cũ ex cauſa. Quocirca ſi rei diuiduæ accederet, in eam ſententiam itum eſt, vt diuidua cẽſeatur. Cur autem dixerit Vlpia. in hac ſtipulatione non factũ, ſed ius verſari ad prin. §. itẽ ſi in facto, expoſuimus.

b §HABERE licere. Solebãt veteres ad contractus geſti, ſed præſertim emptionis conſeruationem, interponere ſtipulationem hanc, * Mihi hæredíq; meo habere licere. l. emptorem. §. fin. ff. de actio. empt. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis fortè, hoc tit. qua illud continebatur, vt nemo controuerſiam faceret, hoc eſt, neque ipſe reus, neq; ſucceſſores eius. l. ſtipulatio iſta, in princ. & §. ſed quatenus, & ita liceret emptori, ſeu alteri ſtipulatori rẽ ſine interpellatione, & controuerſia obtinere. l. habere licere. ff. de euictio. l. habere duobus. ff. de verb. ſig. pérq; reum, neque per hæredem cæteróſve ſucceſſores ſuos fieri, quominus ſtipulatori eam rem habere liceat. d. l. ſtipulatio iſta, in princip.

Stipulationis habere licere, origo.

c §HAEC DIFFERENTIA. Scripta in §. item ſi in facto, inter hæredes promiſſoris, & ſtipulatoris, vt vno ex hæredibus ſtipulatoris prohibito, ſi ſtipulatiõi pœna ſubiecta erat, ex ſtipulatu omnes agant, alioquí nõ. Vno verò ex hæredibus promiſſoris prohibẽte, cohæredes etiam qui non prohibuerunt, teneantur.

d §CVIVS NIHIL INTEReſt. Non agit, cuius nihil intereſt: quo optimè confirmatur practica vulgaris aduocatorum, & quòd vulgò dici

Exceptio tua nõ intereſt.

5 ſolet * (Exceptionem) tua non intereſt agentem repellere. l. ſi patroni. §. qui fideicommiſſariam. ff. ad Trebel. l. ſed nec legatarius. ff. de condic. furt.

Pœna non reſpicit id quod intereſt.

e §CVIVS INTERSIT. Simile eſt quod idem Iu reconſ. alibi ſcri-

6 plit. * Pœnam enim cùm ſtipulatur quis, nõ inſpicitur illud, quid interſit eius, ſed quæ ſit quãtitas, quæque conditio ſtipulationis l. ſtipulatio iſta. §. alteri. Ergo pœna committitur, etiam ſi non interſit. l. cùm pœna. ff. de recep. arbit. Si tamen contra ſtipulationem directò delinquitur. d. §. alteri. Videtur quippè tunc fides cõtemni, nam ſi per obliquum contra fieret, non committeretur: niſi intereſſet. l. aduerſus. ff. de recep. arbit. In effectu ſaltẽ oppoſita doli exceptione. §. præcedenti. Si pœna præterea nuda dũtaxat pactione promiſſa ſit, non petetur: niſi interſit. l. ſeruus ea lege. ff. de ſeruis exportã. In iudiciis quoque, & prætoriis ſtipulationibus non debetur pœna ei, cuius nõ intereſt. l. ij. §. fi. ff. ſi quis in ius voc. hæc enim ab æquitate reguntur. l. quod ſi epheſi. ff. de eo quod certo lo. Iniquũ eſt autẽ, eũ, qui nihil mali paſſus eſt, de pœna certare. d. l. aduerſus.

ſit: nam pœna ſubiecta efficit, ut omnibus cõmittatur quia hîc non quærimus cuius interſit[e]. Enimuerò ubi unus ex hæredibus prohibet, omnes hæredes tenẽtur, intereſt enim prohiberi.

IOAN. CORAS. VALEN.
XVIII. SEPTEMB.
1546.

a DICEMVS. Quæ dixímus in ſtipulatione, per te non fieri, & in ſtipulatione habere licere.

Clauſula dolũ malũ abeſſe.

b §ABESSE. Solebant veteres in cõtractibus adiícere hãc clauſulam,

1 * *dolum malum abeſſe abfuturúmque.* l. ſi id quod aurũ. l. doli. l. ex ea parte, in princ. qua promiſſor non tantũ factum ſuũ, ſed & hęredũ promittere videbatur. l. nouiſſima. ff. iudica. ſol. Sed & amplius ſubdita pœnali ſtipulatione, factũ extranei. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis dolum. Quemcũque præterea dolũ, & verũ, & præſumptũ continebat. l. ſi ſine. §. ſi in ſtipulatione. ff. rem ra. hab. Quod Vlpi. ad edictũ indicat: *hæc verba* (inquit) *cui rei dolus malus aberit, generaliter cõprehendunt omnẽ dolum, quicunque in hãc rem admiſſus eſt, de qua ſtipulatio interpoſita fuit.* l. hæc verba. ff. de verb. & re. ſigni.

L. *Eadem.*

1 *Clauſula, dolum malum abeſſe.*
2 *Stipul. dolum malũ, an in hæredes trãſeat.*

PAVLVS LIB. XII.
ad Sab. l. iiij.

EADEM dicemus[a] & ſi *dolum abeſſe*[b] *à te, hæredéque tuo*[c] ſtipulatus ſim, & aut promiſſor, aut ſtipulator pluribus hæredi-

c §HAEREDE'QVE TVO. Superfluere videtur hæc hæredis mẽtio,

2 * cùm ſtipulatio dolũ male abeſſe, hęredis quoque perſonã cõtineat. d. §. ſi quis dolũ. & d. l. nouiſſima. Quod doct. futiliter, faciliter, & inconſideratè admittũt. Ego hanc ſtipulationem dolum malum abeſſe, ſi nihil adiíciatur, ad hæredes tranſire fortiter nego, ideo hęredis mentionem nõ temerè adiícit hîc iuriſcõſ. verbũ enim abeſſe ad cõtrahentium perſonas, tẽpúſque pręſens refertur. l. ſi ita. ff. de auro & argen. lega. Quod ſi concipiatur in rem doli mali mẽtio, quía adiíciatur dictío abfuturum, tunc quía & in futurũ permanẽs factũ demõſtratur, & ad omne tempus verbum refertur, hæres quoque continebitur. d. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis

Stipulatio dolũ malũ an trãſeat in hæredes.

Abeſſe.

Cato. Vticenſis. 2

Obligatio principalis & ſecundaria.

quis dolum, & l. nouissima. ff. iudica. sol. l. huic stipulationi. ff. vsusfruct. quemad. caue.

d ¶ DECESSE- rit. Etenim vte- mur distinctione, qua in stipulatione per te hæredémque tuum non fieri, in §. item si in facto vsi sumus.

bus relictis decesserit[d].

Obligatio principalis & secundaria.

a 1 CATO. De obligatione † principali, & in dando, & in faciendo consistente, quando ea diuisionem recipiat, à §. & harum, ad hunc vsque locum præcipuè, tractauit iuriscōs. in summáque docuit stipulationes dandi regulariter diuiduas, faciēdi verò indiuiduas. Secūdariam verò obligationē nondum plenè attigerat, quę dupliciter consideratur, vel respectu eius, qđ interest, quod faciēdi stipulationibus subrogatur. l. si quis ab alio. §. fin. ff. de re iudic. & ea diuisionē recipit, tam in persona promissoris. l. stipulationes non diuiduntur, ver. Celsus. quàm hęredum. l. ij. §. fina. vel respectu pœnæ, quod hîc Iul. Paulus prosequitur ex Catonis sententia, distinguētis, an facto diuiduo, vel indiuiduo pœna sit adiecta. † Catonē autem Vticensem Bolog. hîc perperam intelligit, cùm is nunquàm fuerit iura professus. Nos grauiores hac in re authores sequuti, de filio Marci Portij Catonis Iulium Paul. hoc loco sensisse, in quarto Miscellaneorum libro probauimus. Huius Catonis dictum, ad vsque versi. sed videamus durare, aduersus Bartol. & sequaces verius est, quod vel ex grammaticorum regula notum facimus: cùm illa infinita pœnam promittere posita in fi. versi. At si de eo, & verba illa, differētiæ hanc esse rationē, nō aliud verbū habeant, à quo regantur: quàm quod initio tex. positū est. Cato scribit.

Cato. Vticensis. 2

§. Cato.

1 *Obligatio secundaria duplex.*
2 *Cato Vticensis.*
3 *Stipulatio pœnalis, quando contrahatur.*
4 *Incertitudo, quos actus vitiet.*
5 *Pecuniæ verbum latißimè patet.*
6 *Pœna quando ex contractu debeatur.*
7 *Hæredes omnes quando vno cōtrafacientе teneantur.*
8 *Hæres, an ex collegæ facto teneatur.*
9 *Iter facere.*
10 *Iter fieri seruitus.*
11 *Facta cur indiuidua.*
12 *Facta diuidua.*
13 *Pœna facto, vel dationi adiecta quomodo committatur.*
14 *Ornatus loquendi modus.*
15 *Hæredum personæ quandoque immutat obligationem.*
16 *Ratum, an pro parte dominus habeat.*

b ¶ POENA. Hinc plerique notant, vbi quātitas promissa est, si ita factum nō fuerit, non cōtrahi pœnalem stipulationem † nisi additū sit pœnæ nomine dari. §. nō solum. de verbo. oblig. in Instit. sed censeri promissam quantitatem loco eius qđ interest, quod ea summa taxatur, atq; ita, vt nisi tanti interfit, peti nequeat. l. si ita. ff. de ope. liber. l. fin. de prę to. stipul. ff. Quorū sententia & meritò reijcitur. l. in executione. §. quod si stipulatus, hoc titu. l. j. §. item si ita. ff. ad leg. Falc. l. duo societatem. ff. pro socio. l. sancimus. C. de fideiussoribus. Nec ferēdum est, quod illi dicebāt subditā promissioni facti stipulationē non cōmitti: nisi quatenus interest, hęc enim stipulatio, promittis Titio dare cētū? facti est. l. liber homo. §. fi. in qua promissa quātitas, si ita factum nō sit, quāuis nō interfit, cōmittitur. l. stipulatio ista. §. alteri.

Pœnalis stipulatio quādo cōtrahatur.

3

Incertitudo, quos actus vitiet nec ne.

c ¶ POENA CERTAE, Id est, pœ-

Stipulatio dolū malū an trāseat in hæredes.

Abesse.

na certa. Sic ab Accurſ. & cæteris exponuntur hæc verba, vt ſic velit text.
4 * ſtipulationẽ pœnalem, ob incertitudinem vitiari. Quod & argumento vſurarum cõprobatur, quarũ ſtipulatio, ſi certus modus non adiicia-
tur, nullius eſt momenti. l. quod in ſtipulatione. ff. de vſur. Ferẽq; in omnibus iuris partibus traditũ legimus, actum incertitudine deſtrui: nam vitiat ſtipulationem incertitudo. l. triticũ. & l. ita ſtipulatus libellũ. l. ſi in rem. ff. de rei vendic. c. ſignificãtibus, de libel. obla. & ſententiã. l. quid tamen. §. Pomponius. ff. de recep. arbit. niſi per relationẽ ad acta, certa fieri poſsit. l. pen. C. de ſent. quę ſine certa quan. Certos caſus eſſe, non ignoro, quibus lex adeò fauet, vt nolit eos incertitudine vitiari, vt dotis. l. cùm poſt. §. gener. ff. de iure dot. legati ad refectionẽ viæ publicę. l. quidã in teſtamẽto. ff. de leg. ij. vel ad ediſcẽdum artificiũ. l. Stichus. ff. de leg. iij. Alimentorũ. l. ſi cui. ff. de annu. leg. l. cùm alimenta. ff. de ali. & cib. leg. Eccleſiæ pauperũ, aut alterius cuiuſuis piæ cauſæ fauor. Accur. in l. priuilegia. C. de ſacroſanc. eccle. & in l. ſi cui. ff. de annu. leg. Addunt gene-
ralius quidam ex æquitate canonica quamcũque diſpoſitionem incertam ſuſtineri Archid. in c. ſunt nonnulli. j. q. j. But. in c. ex parte. de deci. Qua in re, amplius deliberandum cenſeo.

Pecuniæ verbum.

d ¶ PECVNIAE. Pecuniæ * verbũ
5 in ſtricta ſignificatione, pecuniã duntaxat numeratã cõtinet. l. j. ff. ad Maced. l. j. C. de proba. Paulò latius acceptum, res, que cõſtant põdere numero, vel menſura comprehendit. l. ij. §. creditũ. & l. ſingularia. ff. ſi cer. peta. l. talis ſcriptura. ff. de leg. j. Quòd ſi ad latiſsimam ſignificationem referatur, omnes res pecuniæ verbo veniunt. l. pecuniæ verbum. ff. de verb. ſig. l. fin. §. fin. C. de conſt. pec. c. totum. j. q. iij.

pecuniæ[d] promiſſa[e] ſi quid aliter factum ſit, mortuo promiſſore ſi ex pluribus hæredibus unus contra quàm cautum ſit, fecerit, aut ab omnibus hæredibus pœnam committi pro portione hæreditaria[f], aut ab uno pro portione ſua.

Cuius rei rationem in Miſcellaneis prodidimus. In hoc extenſiſsimo ſignificatu pecuniæ nomen, Scriptoribus cõmuniter ita exponentibus, hîc accipiendum eſt, vt ſic velit Iul. Paul. ſiue promiſſa ſit quantitas, ſiue ſpecies pœnæ nomine noſtri text. traditionem obtinere. l. litigatores. §. j. ff. de recep. arbi. Cui ſententiæ ſunt qui opponant abſurdũ. §. pro parte. l. in executione. Sed immerẽter. cum incõueniens illud volẽte ſtipulatore toleretur, creditori enim nõ inuito aliud pro alio, ſolui poteſt. l. ij. §. mutui. ff. de reb. cre. Atqui hoc caſu illi abſurdo locus nõ erit: niſi ſtipulator conſentiat. Finge enim te promiſiſſe amplius non agere, & ſi ageres, domum, téque mortuo vnum ex duobus hæredibus experiri, competet mihi procul dubio exceptio ex ſtipulatione, qua agentẽ ſubmonere poſſum, neque inuitus pœnã accipere cogor: licet, ſi dimiſſa viæ exceptionis malim pœnã petere, poſſim l. reſcriptum. §. ſi pacto. ff. de pac. quo tamen caſu, ad pœnam agendo tacitè cõſentire videor, vt pars pœnæ ab hærede nõ implente, pars verò facti diuidui ab alio præſtetur. Quare eſt, quod mihi ſoli imputetur. l. quod quis. ff. de reg. iur. c. ſi clericus. de prębend. in vj. Quod & diffuſiore tractatu recentiores hîc explicant.

Pœna quã do debeatur ex contractu.

e ¶ PROMISSA. Nõ igitur ex con-
6 tractu debetur pœna, * niſi nominatim promiſſa ſit. l. fina. ff. de præto. ſtipul. §. non ſolum. de verb. oblig. in Inſtit. Sicut nec pœna legis alicui infligitur, niſi expreſsim impoſita reperiatur. l. at ſiquis. §. Diuus. ff. de relig. & ſumpt. fune. §. cùm igitur, de non elig. ſecun. nub. col. j.

Hæredes quãdo vno contra faciente teneantur.

f ¶ PRO HAEREDITARIA portione. Aliud reſpectu principalis obligationis, cùm indiuidua ſit, & in indiuiduis hęredes ſinguli ex neceſſitate

Hæres ex collegæ ſui culpa an teneatur.

tate (quoniam in his diuiſio non ca-
dit) in ſolidum tenentur. l. ij. §. ex his,
niſi ea ſolutione duntaxat indiuidua
eſſent, vt obligatio rẽ reſtitui. l. ſi duo.
ff. depoſi. in qua hæres pro parte tan-
tum, qua hæres eſt, conuenitur: niſi
fortè facultatem totius rei reſtituen-
dæ haberet, nec faciat, quo caſu in ſo-
lidum condemnatur. l. iij. §. hæres. ff.
commod. Itaque argumento. d. §. ex
his, rectiſsimè creditum eſt, vt ſi pœ-
na in indiuiduo facto conſiſtat, vno
hæredum contrafaciente in ſolidum
ſinguli teneantur. Hinc porrò. §. Item
ſi in facto. §. Quod ſi ſtipulatus. l. in
executione, cæteráque omnia iura,
quæ dicunt: vbi pœna adiecta eſt fa-
cto indiuiduo, ſi per vnum ex hære-
dibus promiſſoris contra fiat, omnes
teneri, declarationem recipiunt: vt
non ſingulos in ſolidum ad pœnam
conueniri poſſe, ſed vnicuique pro
parte hæreditaria præſtationem in-
iungi velint. Et hæc eſt veritas. l. in-
ter cohæredes. §. quod ſi ex facto. ff.
famil. erciſcun. licet nouiſsimi contra,
nam vtrobique Iuriſconſ. dicit, & in
d. §. quod ſi ſtipulatus, & in §. item
ſi in facto, cæteros omnes cohæredes,
quod præſtiterint familiæ erciſcun-
dæ iudicio ab eo, qui contra fecerit,
quòd ſi ſinguli in ſolidum tenerẽtur,
vni tantum ad ſolidum conuento, nõ
item aliis damnum ſarciendum eſſet,
& cùm iuris authores demonſtrare
volunt, ex pluribus vnumquemque
in ſolidum obſtringi, ſingulos in ſoli-
dum teneri dicunt. l. ij. §. ex his, hoc ti-
tu. l. ij. ff. de duo. reis. §. ex huiuſmodi
illo tit. in Inſtit. & cum ſimpliciter in
ſolidum obligationem tantum pro
rata intelligunt. l. ad ea. ff. de reg. iur.
Vnde nequicquam nos mouerit l.
hæredes. §. in illa. ff. famil. erciſcund.
dum in ſolidum committi ſtipulatio-
nem dicit: nam hæc verba Vlpianus
belliſsimè interpretatur, vt vnuſquiſ-
que pro rata, hoc eſt, pro ea parte, qua
hæres eſt conueniatur. d. l. ad ea. §. fi.
ff. de regul. iur. ✝ Porrò ſubintrat hîc
altera difficultas, nam licet cohære-
des, qui non prohibuerunt, non niſi
pro hæreditariis portionibus tenean
tur: hoc tamen iniquum videtur hæ-
redem ex collegæ ſui culpa in damnũ
vocari. l. fin. ff. ad Syllan. atque ita in-
nocentem puniri, eúmque teneri, qui
nihil mali fecit. l. ſupra iter. §. apud fe-
rocem. ff. de aqua pluuia arcen. Qua-
re æquius lex ipſa conſtituiſſet (vt
prima fronte videtur) eum, qui con-
tra fecit ad ſolidam pœnam conueni-
ri: quàm iter cohæredes omnes etiam
innocentes, licet pro rata pœnam di-
uidere, cùm ille in ſolidum peccaue-
rit, & pœna ſuos ſequi debeat autho-
res. l. ſancimus. C. de pœn. nam & ſic
in lucro deciſum eſt, vt ſi pluribus fa-
ctum aliquod ſub ſpe lucri commit-
tatur, vno ſolo faciente, is quoque ſo-
lus lucrum conſequatur. l. ſi ita fuerit
ſeruus. §. quæſtio. ff. de manu. teſtat.
Lucri autem & damni, vt oppoſito-
rum eandem eſſe rationem conuenit.
l. fin. ff. de leg. iij. Cæterum ſic ſtatue-
re lex neceſſum habuit, nec aliter po-
tuit ſine iniuria ſtipulatoris. l. ſequ. §.
fin. cùm à defuncto cœperit obliga-
tio, cuius conditio ex hæredum per-
ſona non debuit immutari. l. ij. §. ex
his. In eos igitur trãsfunditur pro ra-
ta obligatio, quę in defuncto vna fuit:
quo fit, vt vno contrauenìente, cùm
non niſi inſolidum peccari poſsit, tan
túmque damni vnius contrauentio-
ne ſtipulatori irrogetur, quantum ſi
omnes contra facerent, quoniam te-
ſtator ipſe contra feciſſe videtur, me-
ro iure hæredes omnes (qui defuncti
perſonam repræſentãtes, pro vno ha-
bentur) incidant in pœnam. l. ſi neceſ
ſarias. §. ſi vnus. ff. de pign. action. So
lum autem qui cõtra fecit, pœnæ ob-
ſtringere ipſum ius non potuit, cùm
is defunctum pro parte duntaxat ſua
referret. l. cùm à matre. C. de rei vend.
Ne autem reſultaret aliqua iniquitas,
adhibuit vulneri quam potuit mede-
lam: vt qui deliquiſſet hæres, cæteros
indemnes redderet. l. ij. §. item ſi in fa-
cto. l. in executione. §. Quod ſi ſtipu-
latus. Ergo à ceſſante ratione, ſi ab hæ
redibus ſumpſiſſet initium obligatio,
hæres propter collegæ culpam, nulla-

Pœna quãdo debeatur ex contractu.

Hæredes quãdo vno contra faciente teneantur.

Hæres ex collegæ ſui culpa an teneatur. 8

tenus teneretur d.l.fina.ff.ad sylla. & dicto §.apud ferocem.

g ¶AB OMNIBVS pro portione sua scilicet, pœna committitur.

Iter facere. h ¶ITER FIERI. Hoc est iri, ire licere, seu in eundi facultate non impediri.l.j.ff.de his qui deiece. vel effude. * Nam latino sermone, vt nemo nescit, iter facere, idē est quod ire.l.j.§. Iulianus. ff.de itinere, actúque pri. & sexcenta Ciceronis loca demōstrant * vnde hæc verba, *iter fieri*, cōtracto sermone loquendi sensum habent eius stipulationis, per te non fieri, quominus mihi ire agere liceat. Sicuti cùm stipulor habere licere, perinde est, atque si stipularer, per te non fieri quominus mihi habere liceat. l. stipulatio ista. in princ. & §. hi qui, hoc tit. l.habere licere.ff. de euictio.l.habere duobus.ff. de verbor. signifi. vt probatius mihi sit non his verbis itineris seruitutem significari, sed merum & simplex factum, vt ire liceat ad certum locum, neque per promissorem contra fieri, hanc siquidem stipulationem §. noster facti esse dicit, atqui in seruitutibus nō factum sed ius vertitur. Et cùm de seruitute itineris lex agit, nō verbo fieri, sed constitui, aut dari, vtitur.l. si vnus ex sociis.l. via constitui.ff.de seruitu. rustic.præd.

h ¶VEL NON FIERI. In antiquis, & inemendatis libris, hæc verba adiecta deprauatè legebātur: cùm recentiores & castigatiores codices, ea & meritò non habent, attestāte etiam ipso Angelo Politiano in Miscell. qui Laurētij medici iussu, ex ipso archetypo literam huius §. Cato, excerpsit. Non dubitandum igitur, quin hæc verba subdititia sint, & adulterinè suppositа, quæ tamē dici potest ab interprete aliquo, non temerè inexplo-

Ab omnibus[g] si id factum de quo cautū est indiuiduū sit, ueluti *Iter fieri*[h], uel *nō fieri*: quia quod in partes diuidi non potest, ab omnibus quodāmodo factum uideatur. At si de eo[i] cautum sit quòd[k] diuisionem recipiat[l], ueluti, *Amplius non agi*[m]: tum eum hæredē qui aduersus ea fecerit, pro portione sua so-

ratéve addita fuisse. Sed vt palam faceret stipulationē (iter fieri) breui sermonis compendio illam comprehendere, per te non fieri, quominus mihi ire agere liceat.

i ¶AT SI DE eo. Scilicet, facto.

k ¶QVOD. Factum, scilicet, vt interim expositionē Acc. reiiciēdam moneā, qui infantiliter nimis quod, p quia exponit: neq; enim quod coniunctio est, hoc loco; sed ad factum refertur.

l ¶DIVISIONEM RECIPIT. *Facta cur indiuidua.*

11 Facta * sui natura, indiuidua sunt. l. stipulationes nō diuiduntur vers. idē puto, & l.in executione. §.j.l.fideicōmissa. §.pen. ff.de leg.iij. quòd ex cōtinuatione recipiāt formam l.si is qui quadringēta. §.quædam.ff.ad l.Falc. & forma sectionem nō admittat, fortiorémque rationem habet respectu principalis obligationis, ne solutionē in diuersis rebus fieri cōtingat, quod lex horret.l.in executione. §.pro parte. Cùm autē in factis obligatio succedat, in id quod interest. l. si quis ab alio. §.fi.ff.de re iudi. si pars facti præstari posset, in parte nō soluta ad æstimationem in pecunia numerata, deueniendum esset. d.l. stipulationes. in fi.princ. Respectu verò stipulationis pœnalis, quoniā nisi in solidum peccari nō possit, vt hîc. Atque ideo, vno ex hæredibus nō faciente, non in partem, sed in totū cōtra fiat, tantúmque eius cōtrauentione damni stipulator sentiat, quantū si omnes cōtrafacerēt. l. idē iuris, & l.in executione. §.quod

12 si stipulatus. * Hoc, cùm cessat factū diuiduum, leges dixerūt, vt Amplius nō agi, & Rem ratā haberi, in vtroq; enim vnus hæredum contraueniens, non nisi in partem stipulatori præiudicat, vt hîc Iul. Paul. ostendit. *Facta diuidua.*

m ¶AMPLIVS NON AGI. Ex testa

Pœna quādo cōmittatur.

testamẽto: puta, deposito mutuo, aut alia actione, siue ea ad quantitatem, siue ad speciem, Stichũ videlicet, fundum, domum, vel equũ agatur. Nec nos mouerit, quòd tunc incidere possimus in absurdũ.

§. pro parte, vt in diuersis rebus partes soluãtur: pars speciei scilicet ab eo, qui impleuit, & pars pecuniæ, pœnæ nomine, siue eius quod interest ab eo, qui cõtrauenit. Nam hoc non continget, nisi volente stipulatore, in cuius potestate est agentem conuentionis exceptione repellere. l. rescriptum. §. si pacto. ff. de pact. quo casu incõueniẽs §. pro parte, nõ cõsideratur. Illud enim lex horruit in fauorem stipulatoris, cui volenti nulla fit iniuria, sicut dicimus, cùm ei non inuito aliud pro alio soluitur. l. ij. §. mutui. ff. de reb. cred.

lum pœnam cõmittere". Et differentiæ hanc esse rationẽ°, quòd in priore casu omnes feciſſe uideantur, quòd nisi insolidũ peccari nõ potuerit[p], illam stipulationẽ, *Per te non fieri*[q] *quominus mihi ire agere liceat?* Sed uideamus[r] ne nõ[s] idem inter cohæredes. §. quod ex facto. ab vno autẽ in partem cõtra fieri nõ potest. l. in executione. §. quod si stipulatus, neq; enim, vt Iul. Paul. hîc docet, in factis indiuiduis, nisi insolidũ peccari potest, vno itaque hæredum contra faciente, omnes tenẽtur: proportione tamẽ hęreditaria, tãquam conditio stipulationis hęreditarię extiterit dicto §. quod ex facto, in factis verò diuiduis, quoniam in partem peccatur, qui contra facit, solus & pro parte sua tenetur.

Facta cur indiuidua.

n ¶ POENAM COMMITTERE. Hinc clarè colligitur, † pœnam facto diuiduo subditã, contra nõ facientem, pro portione sua hæreditaria, tãtum cõmitti. Quo & aliud Iul. Paul. responsum explanatur, dum illo docuit in stipulatione rem ratã haberi, solum hæredem teneri, qui nõ habuit ratum. l. inter cohæredes. §. si stipulatus. ff. fami. ercis. intelligendum enim est, ex hoc tex. vt nõ in solidũ, sed pro parte sua duntaxat teneatur: neque enim sustinet personam defuncti in aliis partibus, respectu quarũ nõ hæres, sed extraneus intelligitur. l. cùm à matre. C. de rei vendi. In pœna adiecta dationi diuersum. Ea nãque cõmittitur cõtra omnes hęredes pro rata, vno tantum nõ dante. l. v. §. fi. & l. in executione. §. item si ita. qua de re dico in dicto §. fin.

Pœna quãdo cõmittatur. 13

o ¶ RATIONEM. Differentiæ rationem hanc breuiter ex verbis iurisconſ. colligo, quia cùm pœna est subdita facto indiuiduo, sub conditione promissa intelligitur: si contra fiat l.

p ¶ PECCARI NON POTERAT. Veteres Codices vidi, & alios plerosq; recèns excussos, in quibus hæc, & sequentia verba aliter leguntur, in hunc scilicet modum: *Præstari non potuerit, vt in illa stipulatione per te non fieri quominus mihi ire agere liceat.*

q ¶ PER TE NON FIERI. Quam ante celeriori locutione, *iter fieri*, vocauit, hîc extẽsè & magis explicatè appellat, *per te non fieri quominus mihi ire agere liceat.*

r ¶ SED VIDEAMVS. Hactenus Cato rationem vtcunque imperfectã relinquens, neque enim eam, nisi de facto indiuiduo proposuerat. Nunc Iul. Paul. author huius §. explicatius, & perfectius loquitur, breuiter docẽs stipulationem Amplius non agi, magis simílem stipulationi, rem ratam haberi, quàm stipulationi, Iter fieri, seu per te non fieri, quominus ire mihi & agere liceat.

s ¶ NE NON. Hoc † ornato loquẽdi modo à Iurisconsultis etiam frequentato, proposita dubitatio decidítur, vt, & alibi apud eundem Paulum, *Videamus ne nil tibi debeam.* l. vẽditor ex hæreditate. §. j. ff. de hæred. vel actio. vend. & apud Vlpian. *Videndum nunquid non debeat pro iudicato haberi.* l. certum. §. si quis absente. ff. de confes. sic & in l. in rebus, in fin. prin. ff. cõmod.

Ornata locutio. 14

Facta diuidua.

in l. cum fundus. §. seruũ tuum. ff. de reb. cred. & in sexcentis aliis locis iurisconsul. Hac igitur eleganti dubitationis figura decidit iurisc̃ōs. ex duabus stipulationibus, quas proposuerat, iter fieri: scilicet, quam postea per te nō fieri nũcupat, & amplius nō agi, posteriorem magis similẽ stipulationi rati, quàm stipulationi, iter fieri.

t ¶ IDEM SIT hîc. In stipulatione: scilicet, Amplius non agi, cuius postremò loco meminerat, quámque Cato exequutus non erat. Planè nemo nescit, nisi omnino latini sermonis expers, secundo loco propositum: pro nomine hîc venutissimè enunciari proferrique.

v ¶ RATVM HABITVRVM. Quã stipulationem cōstat diuiduam esse, vt iam demonstratum est.

x ¶ ET PAVL. RESPONDIT non esse. Hæc verba adulterina sunt: vnde nec in Florẽtinis Pandectis, nec in aliis emendatis Codicibus leguntur, & tametsi Codicũ omniũ deesset authoritas, verisimile vnicuique fieri debet: cùm hæc constitutio sit Pauli, qui de seipso nō diceret, Paul. respondit. Sed dicebam, aut ad aliũ modum, non ad alterius, sed ad suiipsius personam relatam respōderet: huius meæ sentẽtiæ authorem præclarum habeo Politianum, qui (vt iam diximus) totam hanc legem ad vnguem exscripsit de Pandectis, quæ olim fuerunt Pisanæ, nunc Florentinæ sunt.

y ¶ NAM HAC STIPVLATIONE. Confirmat hîc decisionem Iul. Paul. quòd scilicet dixit stipulationẽ amplius nō agi, affinitatis plurimum habere, quàm stipulatione rem ratam haberi, vt enim, inquit, in hac stipulatione rati solus hæres, qui ratum non habuerit, tenebitur: solúsque experietur, à quo fuerit petitum, idem iuris hîc sit[t] sed magis idẽ quod in illa stipulatione *Titiũ hæredémque eius ratum habiturum*[z]? Et Paul. respondit non esse[x]. Nam hac stipulatione[y] & solus tenebitur[z], qui non habuerit ratũ, & solus aget[a] à quo fuerit petitũ. Idq; & Marcello uidetur, quanuis[b] ipse dominus[c] pro parte ratum habere non possit[d].

erit in stipulatione, Amplius non agi.

z ¶ ET SOLVS TENEBITVR. Ex hæredibus promissoris, qui rem ratam haberi, sub pœna promiserat, solus inquam, & pro portione hæreditaria ad pœnã conuenietur.

a ¶ ET SOLVS aget. Ex hæredibus stipulatoris, qui rẽ ratã haberi sub pœna stipulatus erat, si enim ab vno hæredum stipulatoris aliqs ex hęredibus promissoris egerit, minimè ratũ habẽs, quod defunctus promiserat, atque ita cõtraueniens stipulationi, Titiũ hæredémque eius ratum habiturũ à defuncto Titio interpositæ, solus aget ad pœnam is, à quo fuit petitum, quòd is tantũmodo sit offensus, aduersus quẽ ratum habitum non fuit.

b ¶ QVANVIS. Antipophora vtitur hîc Iureconsl. tacitam obiectionẽ remouẽs: quippe videretur, quòd cùm dominus pro parte tantum ratum habendo, in totam incidat pœnam, sic etiã vno ex hæredibus, licet pro parte non ratum habente, pœna aduersus omnes committeretur, sed in hæredi-
15 bus diuersum statuit lex: † cùm obligatio, quæ vna fuit in defuncto inter hæredes per l. xij. tabul. diuisa sit. l. ea quæ. C. famil. ercis. atque ideo immutetur ex hæredum persona conditio obligationis, vt in l. ij. §. ex his diximus, nam & idẽ in legatario, & eius hæredibus responsum est: licet enim ille partẽ legati acceptare, & alteram respuere nequeat, hæredes tamẽ eius possunt. l. legatarius. in princip. ff. de legat. j.

Obligatio quãdoque mutatur ex hæredum persona.

c ¶ IPSE DOMINVS. Id est, príncipalis promissor.

d ¶ NON POSSIT. Sed contra,
16 * quòd imò dominus pro parte ratũ habeat, de l. si procurator. ff. rem rat. hab. quo loco Põponius tradit, si dominus pro parte ratum habuerit, pro parte

Ratum an pro parte dominus habeat.

Dupla.

Duplæ stipulatio, quando cõ mittatur.

Duplæ ta tio, quãd ueniat.

parte non habuerit, non vltra, quàm in partem cõmitti ſtipulationem, ratam rem dominum hæredémve eius habiturum, à procuratore interpoſitam. Sed ille text. in eo quod intereſt loquitur, nos in pœna. Differẽtiæ ratio aliis neglectis, hæc mihi videtur, quia id quod intereſt: cùm condemnatio in eo redigatur ad pecuniã numeratam, diuiduũ eſt. l. ſtipulationes non diuiduntur. verſi. Celſus. Si ergo pro parte tantum ſtipulatoris interſit, non in plus cõmittetur ſtipulatio: in pœna diuerſum, in qua nõ quærimus, an interſit. l. idẽ iuris. & l. ſtipulatio iſta. §. alteri. Proinde cõmittitur pœna in totũ, tametſi pro parte duntaxat præiudicetur ſtipulatori. Quocirca, ſi in ſpecie. d. l. ſi procurator, promiſiſſet procurator dominũ ratũ habiturum, ſub pœna, nec niſi pro parte dominus ratum habuiſſet, inſolidum tamen ſtipulatio ad pœnã cõmitteretur. Id'que creberrimè receptum eſt.

Dupla. a DVPLAM. Si res pretioſa vendatur, margarita fortè, veſtis ſerica, vel quid aliud non contemptibile, oportet 1 †duplam emptori à venditore promitti, hoc eſt, duplum pretij, ſi res euincatur. l. emptori. ff. de euictio. Idémque in venditione ſerui citra diſcrimẽ, an pretioſus ſit nécne: id'q; propter hominum dignitatẽ. l. iuſtiſſimè. ff. de ædilit. edict. Differẽtia tamen eſt inter duplam, quæ de re pretioſa, & eam, quæ de ſeruo vẽdito promittitur; nam hęc ab ædilitio edicto, illa à iudice venit. l. ſeq. in fin. princ. * Committitúrque tũc ſtipulatio duplæ, cùm res reſtituta eſt euincenti, vel damnatus eſt emptor in litis æſtimationẽ, vel poſſeſſor ab emptore cõuentus abſolutus eſt. l. euicta. §. j. ff. de euictio. Licet autem ſtipulatio duplæ interpoſita nõ ſit, ex empto tamen emptor agere poterit, duplíque reus cõdemnabitur. l. quod ſi noſit. §. quia aſsidua. ff. de ædil. edict. l. ij. ff. de euictio. * In aliis rebus, non pretioſis venditis, non venit duplæ cautio, ex natura cõtractus, niſi de ea nominatim conuentum ſit d. l. emptori.

b ¶ OB EVICTIONEM SVAE partis. Sequutam, ſubaudi, nam antè ſtipulatio duplæ non cõmitteretur l. euicta. §. j. ff. de euictio.

c ¶ PRO PORtione ſua. Habet actionẽ vnuſquiſque hęredum ſtipulatoris pro parte ſua, ſiue ad duplũ illud pretij, de quo cautũ eſt agatur, vbi enim ſtipulamur pecuniã, ſi quid factũ fuerit, vel non fuerit, diuiditur in hoc genere ſtipulatio. l. ſtipulationes nõ diuiduntur, ad fi. prin. ſiue ad defenſionem, vt ſcilicet hęredes venditoris ſubſiſtant, venditionẽ defenſuri. l. j. C. de excep. l. ea quæ. C. famil. erciſ. quo tamen caſu, hæredes venditoris, omnes inſolidum conueniendi ſunt, & licet vno duntaxat defugiente, reliqui tenerentur, quòd nõ videatur res defenſa, quæ nõ inſolidum ſit defenſa l. ex clauſula. ff. iudica. ſol. vnicuiq; tamẽ pro parte hæreditaria præſtatio incũbit. l. in executione. §. inſolidum. & l.

§. *Si is qui duplam.*

1 *Dupla quid.*
2 *Duplæ ſtipulatio quando committatur.*
3 *Duplæ cautio quando in cõtractu veniat.*
4 *Agitur quandoque ad factum, pro parte.*
5 *Fructuaria cautio.*
6 *Damni infecti ſtipulatio.*
7 *Nunciatio noui operis.*
8 *Reſtitui peculiaris ſignificatio.*
9 *Vtilitas, quid in Iure.*
10 *Autem, dictio.*
11 *Nouè explicatus hic §.*

SI IS QVI duplã[a] ſtipulatus eſt, deceſſerit pluribus hæredibus relictis, unuſquiſque ob euictionẽ ſuæ partis [b] pro portione ſua [c]

Duplæ ſtipulatio, quando cõmittatur. 2

Duplæ cautio, quãdo veniat. 3

Obligatio quãdoque mutatur ex hæredum perſona.

Ratum an pro parte dominus habeat.

Factum quandoq; petitur ꝑ parte.

4 & l. cùm ex causa. ✝ Erit itaq; hîc speciale, vt ad factum, pro parte agatur cõtra l. in executione. §. j. quod *vtilitatis causa*, hoc est, cõtra stricti iuris regulas, vt seruiamus voluntati contrahentiũ, receptum esse mox refert iurisconsul.

d ¶ HABEBIT actionẽ. Familiariter explicãda veniunt hæc verba satis obscura. Finge igitur, te mihi vẽdidisse Tusculanũ fundum, centum, méque stipulatũ duplum pretij, si nõ defenderetur vẽditio, aut hunc fundũ tertius euinceret, euictúmque tãdem me mortuo, duobus aut pluribus hæredibus relictis per Titiũ petitorẽ: hic dicitur, singulos hæredes meos, pro portionibus hæreditariis actionẽ habituros ob euictionẽ partis suæ. Itaq; cùm centũ pretiũ fuerint, & duplum pretij stipulatus sim, si res non defenderetur, & per tertium euinceretur, re ab hæredibus meis euicta, aget quisq; (si duos duntaxat hæredes reliqui) ad centum: sed & ad defensionẽ vtilitatis causa receptũ est, vt pro parte agere possint, licet promissori defensio pro parte contingere nequeat, vt in fi. dicitur.

Fructuaria cautio.

e 5 ¶ FRVCTVARIA. ✝ Habet hæc cautio (quæ cum à fructuario præstari debeat, fructuaria appellatur) duas causas, hoc est, de duobus fructuariũ cauere oportet, in primis boni viri arbitratu perceptũ iri vsumfructũ, hoc est, nõ deteriorẽ causam vsusfructus se facturũ, cæteráque facturũ, quæ in re sua faceret. Deinde cùm vsusfructus ad eum pertinere desinat, quod inde extabit, restituturũ. l. j. in prin. & §. cauere. ff. vsusfr. quemad. ca. Docet hoc loco iuriscõ. idem in stipulatione fructuaria, quod in dupla, dicẽdum, si enim tibi fortè à patre meo Tusculani fundi vsusfructus relictus sit, cautionẽ que duas illas causas cõtinẽtem mihi pręstiteris, & cõtingat te contra boni viri morẽ vsum, quia forte arbores fructiferas excidisti, culturã neglexisti, operáque rustica, quę suo quoq; tempore faciẽda sunt, non curasti, me mortuo duobus hæredibus relictis, cùm desinet vsusfructus ad te pertinere, habebit vnusquisq; hæredũ actionem cõtra te pro parte sua: cõmissa nãque est stipulatio respectu deteriorationis in id quod interest, cuius petitio, ęstimatio & condemnatio, ad pecuniã numeratam redigitur. l. si quis ab alio. §. fin. ff. de re iudic. in quo genere stipulationẽ diuidi constat. l. stipulationes non diuiduntur. in fi. princ.

habebit actionem [d]. Idémque est in stipulatione quoque fructuaria [e], & damni infecti [f], & ex operis noui nunciatione [g].

Dãni infecti stipulatio.

f 6 ¶ ET DAMNI INFECTI. Quę ✝ cautio petitur, nõ quia iam damnũ datũ sit, sed vt ne detur: veluti, si domus tua mihi vicina tam vitiosa, putridáque sit, vt ruinã minetur, iudicis officio implorato cogeris solenni stipulatione cauere damni infecti nomine, hoc est, te sarciturũ damnũ, quod ex ruina vel ædium vicio continget. Quæ stipulatio damni infecti appellata, in id quod interest cõmittitur. l. prętoris. §. fin. & l. in hanc. ff. de dam. infec. Ideóque scinditur inter hęredes stipulatoris. l. ij. §. incertã. ff. de præto. stipul. ratione, qua iam sępe sum vsus, ex d. l. stipulationes, quia in eo genere diuiditur stipulatio. Quocirca singulis pro parte sua agentibus, tantum præstabitur, quãti vniuscuiusque intererit. l. stipulatio. §. fina. ff. de noui ope. nuncia.

Nunciatio noui operis.

g 7 ¶ ET EX OPERIS NOVI nũciatione. ✝ Tibi ædificãti si nouum opus nũciauerim, non vltra procedes ad ædificiũ, quàm si caueris te demoliturum opus, si appareat te cõtra ius ædificasse, hæc stipulatio noui operis nunciati dicitur, ante quam interpositam quicquid ædificaueris, interdicto restitutorio destruere cõpelleris. l. nõ solum. §. fin. l. stipulatio. in princ. §. j. ff. de no. ope. nuncia. cùm in id cõmissa stipulatio, vt opus scilicet boni viri arbitratu destrueretur, & si non faceres, in id quod interest tenereris, si hoc

Restituo, id est, destruo.

Vtilitatis causa.

hoc ſtipulator ipſe maluerim.d.l. ſtipulatio.§. ſiue autem. In hac quoque ſtipulatione conſtitutum dicit Paul. vnũquenque hæredum pro portione ſua actionẽ habiturũ, vt opus demoliatur, quod vtilitatis cauſa receptum eſſe, ſtatim dicit iureconſult. licet non contingat liberatio ex parte promiſſoris, aut hæredum eius, operis parte extructa, vt mox ſubiicit, & in l.ij. in princ.ff.de præto.ſtipula.

Reſtitui [h] tamen opus ex operis noui nunciatione pro parte non poteſt [i]. Hæc utilitatis cauſa [k] ex parte recepta ſunt [l] ſtipulatorũ. Ipſi autem promiſſori [m] pro parte ſeruí.vrba.l.ſed an viæ.ff. de pign. & l.ſeruum.ff. rem pupil. ſal.for.l.ita ſtipulatus.§.idq; hoc tit. Nec diſsimile eſt admodũ quod Iuſtinianus ſcribit ne facultas probationum anguſtetur propter neceſſariȷ̃ vſus vtilitatẽ Hæreticorum teſtimonia ſine vlla diſtinctione pmitti.l.quoniam. C.de hæret.vt interim Bart. Ang. & ſequacium futilem & ineptam expoſitionem reiiciamus, qui hæc verba (vtilitatis cauſa) exponunt, id eſt, gratia conſequendi id quod intereſt.

Reſtituo, id eſt, deſtruo.

h ¶RESTITVI,* Id eſt deſtrui, peculiari, ſed frequentata locutione Iuriſconſultis, qui verbũ reſtituere, pro deſtruere, in tractatu præſertim noui operis nuntiati, nõ ſemel vſurpant.l. prætor cum ſuis §§. ff. de nou.oper. nuncia.

Dãni infecti ſtipulatio.

i ¶PRO PARTE NON POteſt. Agere poteſt pro parte vnus ex hæredibus ad demolitionem, quod vtilitatis cauſa receptum eſſe ſtatim dicit Iuriſcon. & tamen non niſi in totum deſtrui poteſt opus, vt ſtipulationi ſatisfiat. l. ſtipulatio.§.quæſitũ. ff.de no.oper.nunc. ne in diuerſis rebus ſolutionem fieri cõtingat.l.in executione.§.pro parte. Poſſet autẽ euenire, vt partes diuerſarum rerum ſoluerentur, cùm ob moram promiſſoris non demolientis id quod intereſt, ſi magis hæredi petitori placeat, peti & exigi poſsit. d. l. ſtipulatio. §. ſiue autem. Proinde vni hæredum ſatisfieri contingeret in pecunia, & alter in operis deſtructione, quod lex horret.d.§.pro parte.

Nunciatio noui operis.

Vtilitatis cauſa.

k ¶VTILITATIS CAVSA. 9 * Elegans loquendi modus, & Iuriſconſultis peculiaris, cùm nõnihil conſtitutum ſignificare volunt, ad tuendam ciuilem hominum ſocietatem, contra ſtricti iuris regulas, vt contrahentium voluntati maximè deferatur, *Vtilitatis* (inquiunt) *cauſa*, aut, *propter vtilitatem receptum eſt*. l. oratione. ff.de fer.l.ſeruitutes.§.ſi ſublatum. ff.

l ¶RECEPTA SVNT. Quoniã ſtricto iure hæredes ſtipulatoris pro parte agere non poſſent, cùm in duabus ex prædictis ſtipulationibus factum iudiuiduum deductum eſſet in obligationem, in dupla, ſcilicet, defenſio, & opere nouo nũciato demolitio, ad quod regulare eſt: vt nõ niſi inſolidum agi poſsit, cùm nec pars præſtetur.l. in executione. §.ſecũda, hoc tit. & l.fideicõmiſſa.§.pen.ff.de leg.iij.

m ¶IPSI AVTEM PROMIS-
10 ſori. Dictio* (autem) qua plus æquo ſcriptores hîc turbãtur, cõiunctio eſt ordinis ſubiunctiui collocata frequenter, vel ipſo Valla in ij.docẽte, vt ſententiã tantum à ſententia diſtinguat. Eam doc.noſtri, & in iure & in facto præcedẽtibus aduerſari volunt.l. hoc amplius.§.j. ff.de dam. infect. Quod & hîc fieri aduerſus eos dilucidè palã
11 feci, apertiúſq; ſtatim dicam. †Huius itaque verſiculi breuiter hîc eſt ſenſus: vt licet in dupla, & nouo opere nunciato ad factũ defenſionis, & deſtructionis vtilitatis cauſa vnuſquiſque hæredum pro parte agere poſsit, promiſſor tamẽ pro parte, neque poſsit deſtruere, neque defendere: & ita partem præſtando liberari, cùm reſtitutio & defenſio ſectionem in ſolutione non admittant.l.ſtipulatio.§.penult.ff.de no. ope.nunc.l. cum ex cauſa, hoc tit. & l.ex clauſula. ff.iudi.ſol.

Dictio autem.

Nouus ſenſus.

REST

n ¶RESTITVTIO. Idest, destructio operis noui, verbum quippe restituere apud iurisconsultos, vt ante dixi, pro destruere non semel ponitur.

o ¶NEQVE DEFENSIO. In causa euictionis. l. cùm ex causa. restitutionem autem ad nouum opus, & defensionem ad causam euictionis cõstringo, neque ad alios casus refero, quod in cautione fructuaria, & damni infecti, neque de operis destructione, neque de rei defensione tractetur.

p ¶CONTINGERE POTEST. Cùm tamen respectu hæredum stipulatoris destructio noui operis in stipulatione operis noui nunciati, & defensio in causa euictionis pro parte contingat, vt ostendimus sicque aduersatur hic versi. superioribus in iure nedũ in facto, tametsi alij cõtra. Et ita facile, aduersus tamẽ aliorum sentẽtiam est tibi adamussim declaratus hic §. quem nonnulli æquè difficilem ac §. cato prædicant.

te neque restitutio", neque defensio° contingere potest℘.

IOAN. CORAS. XXII. SEPTEMB. 1545.

a STIPVLATIONUM. Hîc ponitur altera diuisio stipulationum.

Stipulationũ species.

b ¶ALIAE COMMVNES. Ergo †quatuor sunt species stipulationis in genere consideratæ. §. j. de diuis. stipul. in Inst. Licet prætoriarũ tres sunt duntaxat l. j. ff. de præto. stipul. In quarũ declaratione nõ sequar vulgarem illam scriptorum quorundam differẽtiam, seu potius errorẽ: an principaliter vel incidenter iudex adeatur: hoc enim cõtingit ex accidenti meritò nõ attendendum. l. siquis posthumos. ff. de libe. & posth. Accur. in l. vendicatio. ff. de rei vẽdic. Sequemur itaq; genuinam stipulationũ naturam, cum iuris cõsulto sacris prophana nullatenus miscentes.

L. *Stipulationum. ij.*

1 *Stipulationum quot species sint.*
2 *Iudiciales stipulationes.*
3 *Merum imperium, ius, & factum.*
4 *Cautio iudicialis.*
5 *Aedilitiæ actiones.*
6 *Iurisdictio.*
7 *Reus.*
8 *Stipulatio, an propriè contractus.*
9 *Communis stipulatio.*
10 *Iudicialis, & prætoriæ differentia.*

V. POMPONIVS.

STIPVLATIONUM[a] aliæ iudiciales sunt, aliæ prætoriæ, aliæ cõuentionales, aliæ communes[b], prætoriæ & iudiciales. Iudiciales sunt[c], quæ duntaxat à mero iudicis officio[d] proficiscũtur: uepro ea quæ ei quod intereſt, non est permixta, nullámque cõtinet rei persecutionem. l. vnic. §. fin. ff. si quis ius dic.

c ¶IVDICIALES. Alia ratione stipulationes quãdoque dixit † iudiciales Vlpianus, quòd propter iudicium interponerentur, vt ratum fiat l. j. §. j. ff. de præto. stip. Sed illud in stipulationibus prætoriis, nos hîc agimus de stipulationibus in genere considerati, sub quibus & prætoriæ continentur.

Iudiciales.

Iudicialis cautio. 4

d ¶MERO †IVdicis officio. Id est, puro & simplici, actioni accusationive, aut edicto authoritati℘ prætoris non admixto, sed ab ea protinus separato. Nã & ad hunc sensum dixerunt iureconsulti merum imperiũ pro eo, quod à iurisdictione seiunctum est. l. imperiũ. ff. de iurisdi. om. iudic. Meram pœnam,

Merum.

dic.non obtemp.Merum ius gẽtium, quod eſt ab omni alia lege ſegregatũ. l. bona fides. ff. depoſ. & merum factum, quod dationis nullam habet mixturam. l. qui res. §. mihi Romæ. ff. de ſolution. & meram voluntatem pro ea, quæ ab omni æquitate, & iuſtitia ſeiũcta eſt. l. ſi ſic, in princ. ff. de leg. j. Hoc ſanè Merũ Iudicis officiũ noſtrates interpretes Nobile vocãt. Bart. & alij in l. j. ff. de iuriſd. omn. iud. Addentes Mercennarium, & Aduerſariũ: cum nullum horum in iure legatur, ego alibi oſtendi quod illi Nobile dicũt, à Iuriſcõſultis Merum aut Extraordinarium iudicium dici, & quod Mercennarium vocant, Mixtũ purius appellari: quaſi actioni coniunctum permixtúmque. Porrò verò quandoque deſcendunt huiuſmodi ſtipulationes ex edicto prætoris, cæterum quia ſpectare poſſunt ad notionem & officium cuiuſuis iudicis, non ideo minus iudiciales cenſentur. l. ſi cum exceptione. §. quod ſi homo. ff. quod met. cauſ. vt in cautione, de dolo mox dicemus.

Iudiciales.

Merum.

Iudicialis cautio.

e ¶ DE DOLO† CAVTIO. Quã 4 quicunque iudex etiam delegatus, vbi legitima ſuſpicionis cauſa ſubeſt, interponi iubet à reo, qui alioqui nullo iure, nullâque obligatione, ad promittendum actori tenebatur: vt puta, cùm creditor pignus reddit, veluti prædium pignoratum, debet quippe ſtipulatori promittere de iure prædij, id eſt, de ſeruitute. l. creditori. ff. de ope. no. nunc. ne fortè ceſſante vti creditore, ſeruitus amiſſa ſit. l. creditor. ff. de pigno. actio. Huic item ſtipulationi locus eſt, ſi reus actione in rem conuentus pẽdente iudicio ſerui, quo de agebatur, vſucapionem compleuerit, & victus ſit. Ideóque ſeruum actori tradere debeat, etenim periculum eſt ne factus dominus, eũ pigno-rauerit, vel manumiſerit. l. ſi poſt acceptum. ff. de rei vendicat. §. j. de diuiſio. ſtipula. Nec hanc duntaxat (licet eius tantum meminerit Pompo.) iudicialem eſſe putes. Sed & aliam quamcunque, ad quam interponendam ex iuſta cauſa iudex condemnationem facere poteſt, veluti, in iudiciis bonæ fidei, ſi nondum pecuniæ præſtãdæ dies venit, debitórq; non ſoluendo efficiatur. l. in omnibus. ff. de iud. Vel cum ſoluto matrimonio mulierem cauere iudex iubet, marito, qui damni infecti nomine cauit. l. cùm mulier. ff. ſol. matr. Et generaliter vbicũque æquitas ſuggerit, quæ iudicem ſemper mouere debet, etiam in caſu à lege non prouiſo, vt cautionem iubeat interponi. l. quod ſi epheſi. ff. de eo quod cert. lo. Exempla autem diſpoſitionem non reſtringunt, in hac l. præſertim, à qua omiſſa pleraque per Imper. in tit. de diuiſ. ſtipu. & alias ll. ſupplentur.

luti de dolo cautio[e]. Prætoriæ[f], quæ à mero Prætoris officio[g] proficiſcuntur, ueluti damni infecti[h].

f ¶ PRAETORIAE. Quæ & iterũ ſubdiuiduntur. Quædam enim ſunt iudiciales, quædam cautionales, aliæ communes: explicatæ omnes ab Vlpiano accuratè, in l. j. ff. de prætor. ſtipulatio.

Merum.

g ¶ MERO PRAETORIS OFficio, Hoc eſt, puro ſimplícíq; eius edicto non admixto iudicis iuriſdictioni, ſed ab ea prorſus ſeparato, quod proſequere, vt ante mox dixi, de mero iudicis officio.

Dãni infecti cautio.

h ¶ DAMNI INFECTI. Naturã huius ſtipulationis explanaui in §. fi. legis præcedentis. Quam à mera prętoris iuriſdictione profectam, præter hunc text. cõmonſtrant leges omnes. tituli. ff. de damno infect. Et ratio manifeſta: quia prætor qui eam iuriſdictioni ſuæ reſeruauit, non etiam alius iudex poteſt eam cautionem iubere, & imperare. l. iiij. §. duas. ff. de damn. infect. adeoquidem vt non niſi ſummis prematur neceſſitatibus aut allatura ſit mora periculum poſsit eã alteri demandare, huiuſcemodi ſtipulatio eſt, & ea, quæ legatorũ dicitur. d. §. j. de diuiſio. ſtipula. qua hęredem

oportet legatario ſub conditione re-
promittere etiã datis fideiuſſoribus,
legatum vbi cõditio extiterit præſti-
tum iri.l.j.ff.vt lega.no.ca.

i ¶ EXAVDIRI. Ideſt intelligi.l.j.in princip.& l.quic-
quid aſtringẽdæ.
§.fin.

Ædilitiæ ſtipulationes.

k ¶ AEDILI-
tiæ. In numero
prætoriarũ ſtipu-
lationũ habentur
5 * & ædilitiæ. Nã
& hæ à prætoris
iuriſdictione pro-
ficiſcantur, vt hic,
& edictũ ędilium
curulum factũ ſit,
portio iuris præ-
torij ac cohæreat
edicto amborũ prætorum vrbani, &
peregrini: quibus omnibus iuris cõſti
tuendi poteſtas præcipua data eſt.§.
prætorũ, de iure nat.in Inſtit. Eſt au-
tem iis ædilitiis cautionibus locus,
cùm mancipia venduntur, repromit-
tere quippè vẽditorem oportet, ſed ſi
quid occulti vitij morbive in ſeruo
vendito inuẽtum fuerit duplũ (verbi
gratia) prẽſtaturum l.ſi venditor.& l.
itaque.ff.de ædil.edict.

Iuriſdi-ctio.

l ¶ IVRISDICTIONE. * Id eſt,
6 prætoris edicto in qua ſignificatione
frequentiſsimè apud Iuriſconſ. iuriſ-
dictionis verbũ offendimus.l. quam-
uis.ff.de in ius vocan.l.j.§. an autem.
ff. de poſtul. l. poſtquã. §. imperator.
ff.vt leg.no. ca.

Cõuentionalis.

m ¶ CONVENTIONE, Hoc eſt,
neque iuſſu prætoris neque iudicis
ſed ex ſimultanea vtriuſque partis vo
luntate.§.cõuentionales. de diuiſ.ſti-
pula.in Inſtit.

Reus.

n ¶ REORVM. * Ideſt, cõtrahentium
7 ſeu litigatorum. Cic.in ij.de Oratore
reos, inquit, nõ modò eos appello, qui
arguuntur, ſed & omnes de quorum
re diſceptatur, inde rei ſtipulandi &
promittẽdi.l.j.& toto tit.ff.de duo.re.

o ¶ QVARVM. Stipulationum con-
uentionalium, ſcilicet.

p ¶ RERVM CONTRAHEN-
darum. Hoc eſt, rerum ſuper quibus
contrahi poteſt, vt interim excluſæ
ſint res ſacræ, religioſæ, publicis vſi-
bus deſtinatæ, liberi homines, & cæ-
tera id genus de quibus non cõtrahi-
tur.l.ſi in emptio-
ne.§. hominẽ. &
l.liberi. ff. de con-
trahen.emp. Ideo
nec ſuper his ſti-
pulatio cõcipi po-
teſt l. inter ſtipulã
tem. §.ſacrã. Ha-
bes de his rebus,
& negotiis cõfici
ſtipulationem, ſu-
per quibus cõtra-
hi poteſt, vt hoc
8 text. ꝓbatur, * ſed
et amplius, vt qui-
dam putãt, ſtipulationẽ propriè con-
tractum non eſſe: cùm hæc inter ſe ſi-
milia dicat hîc Pomp. & nullũ ſimile
idem ſit.l.quod neruã.ff.depo.c.capi-
talium.de reſcrip. Et quoniam cõtra-
ctum propriè vocamus, qui vltrò ci-
tróque obligat.l.Labeo. ij.§. contra-
ctum.ff.de verb.ſigni. Sed hæc eſt ni-
mia iuris ſubtilitas, ſtrictiſsimiq; iu-
ris rigor ſub cuius authoritate dice-
bat Celſus adoleſcẽs pernitiosè non-
nũquàm errari.l. ſi ſeruũ. §. ſequitur.
Ergo cùm iuriſconſ. & aliis iuris au-
thoribus non verebor ſtipulationem
cõtractus nomine exornare. Quãuis
non ignorem, hoc contrahendi genus
magis ad firmandas alias obligatio-
nes, quàm propter ſe proditum, vt ex
Iulio Paulo. In v.ſentent. in rub. do-
cui. Nec hîc ſimilitudo aliqua indu-
citur, inter ſtipulationẽ & cõtractus,
ſed traditur dũtaxat certa regula dif-
finiri non poſſe cõuentionales ſtipu-
lationes, totidẽ quippè ſunt, quot res
ſuper quibus contrahi poteſt.

Stipulatio an propriè cõtractus.

Cõmunis ſtipulatio.

Prætorias autem ſtipulationes ſic exaudiri[i] oportet, ut in his contineantur etiam ædilitiæ[k]. Nam & hæ à iuriſdictione[l] ueniunt. Conuentionales ſunt, quæ ex conuentione[m] reorũ[n] fiunt, quarum[o] totidem genera ſunt, quot penè dixerim rerum contrahendarum[p], nam & ipſæ[q] ex uerborum obligatione fiunt[r], & pendent ex ne-

q ¶ NAM ET IPSAE. Stipula-
tiones.

r ¶ EX VERBORVM OBLI-
gatione fiunt. Hoc eſt ex cõuentione
partiũ ſolennibus verbis facta oriun-
tur & robur accipiunt, atque ita ex
cõtracto negotio pendent, ideſt ab eo
quod

quod à partibus gestũ est, proficiscuntur, sicut & cæteri contractus. l. si stipulatus. de vsur. l. qui pendentem. ff. de act. emp.

s ¶ COMMVNES. Alio respectu dicuntur communes, quæ sub prætoriis cõtinentur. l. j. §. cõmunes. ff. de præto. stipul.

t ¶ REM SALVAM fore. Prætor eũ, qui tutor, aut curator cõstituitur datis fideiussoribus cauere iubet salvas, incolumes, & integras res eorum fore, qui in tutela ipsius & curatione sunt. l. de die. §. tutor. ff. qui satisd. cogan. §. j. de satisd. tuto. Quo loco excepit Imper. ex tutoribus testamentariũ, & ex inquisitione datũ, quod hunc idoneum esse, vel ipsa magistratuum inquisitio argumento sit. Illum verò fidum ac diligentem futurũ in administrando, testatoris testimonio satis sit probatũ. d. §. j. & l. j. & ij. & iij. C. de tut. qui nõ satisd. Extat de hac stipulatione *Rem pupil. sal. fo.* hoc eodem libro specialis tractatus.

Cõmunis stipulatio.

v 9 ¶ INTERDVM IVDEX. Atque † ideo dicitur communis hæc stipulatio, hoc est, & prætoria, & iudicialis, quoniã ex prætoris iurisdictione & iudicis officio simul nonnunquam pendet, cùm, scilicet, res aliter expediri non poterit, vt hîc, & §. fin. de diuis. stipula. verbi causa, cùm ante satisdationem præstitam debitor pupilli conuentus à tutore, iudiciũ suscipere recusat, quòd necdum tutorẽ alleget satisdedisse, tunc enim quia aliter non potest procedere iudiciũ, aditus iudex tutori iubebit, vt satisdet debitori pupilli, *Rem pupilli saluã fore*: & ita inuenietur hæc stipulatio communis iurisdictioni prætoris & officio iudicis: ex iurisdictione nanque prætoris ea res in vniuersum descendit, iudex præterea vt procedat iudicium, hæc fieri procurat.

x ¶ DVPLAE STIPVLATIO. Cuius vim in §. fi. legis præcedentis explicuimus.

y ¶ A' IVDICE. Iubet iudex à venditore rei pretiosæ duplã emptori repromitti. l. emptori. ff. de euict.

z ¶ AB AEDILITIO edicto. Per edictum ædilium curulium, quod pars iuris prætorij esse probauimus, etiam de seruo vendito emptori vẽditor cauere iubetur, dicta l. emptori. §. j. & l. quòd si nolit. §. quia assidua. & l. quæro. §. item quæro, & §. fina. ff. de ædil. edic. Cùm itaque in hac stipulatione interdum iubeat prætor, interdum iudex in numero cõmunium habetur. Idem in stipulatione, Ratam rem dominum habiturũ, licet hoc Pomponius hîc non exprimat. §. finali, de diuis. stipul. in Institu. Quoniam prætor alieno nomine agentem satisdationem præstare iubet. Et si contingat aliquem vt procuratorem mecum agere, me dubitationem de mandato interiicente, iubebit iudex actorem repromittere, dominũ ratam rem habiturum: & ita cõmunis est iurisdictioni prætoris, & officio iudicis hæc stipulatio, de qua plenè à iuriscons. in titu. ff.

10 rem ratam habe. † Vtilitas porrò tam exactę disputationis an stipulatio iudicialis sit, vel prætoria sit, nõ est modica, cùm prætoriæ, vt plurimum satisdationem exigant, hoc est, cautionem cum fideiussoribus. l. j. §. penult. ff. de præto. stipul. iudiciales nudam duntaxat habent repromissionem. l. illud quęritur. ff. de euict. l. sancimus. C. de verb. signifi. Deinde quia prætoria non nisi anno durat, nam nec longiori tempore prætoris authoritas concluditur, iudicialis verò perpetua. §. j. de per. & temp. act.

Iudicialis & prætoriæ fructus.

Stipulatio an propriè cõtractus.

Stipulatio quid. a 1 STIPVLATIO. Hic ponitur diffinitio ſtipulationis, atque ita ſubſtantialia eiuſdem, alioqui non eſſet bona; cum finitio rei definitæ ſubſtantiam cõtinere debeat. Cõtinet prẽterea hæc finitio genus & differentias, vt optima meritiſsimè iudicatur.

b ¶ VERBORÛ conceptio. Neque enim ſine verbis vtrinque ſolenniter prolatis contrahitur. l. j. in princip. Licet aliĳ actus regulariter verborũ adminiculа nõ deſiderãt. l. j. C. ſi quis alte. vel ſibi. Cùm autẽ hîc dicitur *Conceptio*, notat Pompo. non tantum ſolennem & velut formularem verborum ſubordinationem l. iuſiurãdum & ad pecunias. §. ſi de quali. & §. pen. vbi Bud. ff. de iureiuran. ſed etiam continuum actũ interrogantis & promittẽtis eſſe debere. l. j. §. j. & l. cõtinuus. in princip. Cæterum, videtur * quòd non verborum conceptio, ſed verborum obligatio dici debeat, toto hoc tit. Et quoniam verborum cõceptio, eſt facti. l. conſilio. ff. de cura. furi. obligatio autem verborum iuris. §. j. de obligat. Tu dic ſtipulationem, vt in actu deducitur, eſſe verborum conceptionem, vt verò in actu deducta eſt, effectũ parere obligationis, quæ cùm ex verbis ſolenniter prolatis oriatur, verborum obligatio dicitur. Itaque ſicut contractus ſe habet ad obligationem, ita verborum conceptio ad obligationem verborum.

Verborũ obligatio. 2

c ¶ INTERROGATVR. Interrogatio quam congrua reſponſio ſubſequatur neceſſaria eſt, vt verborum obligatio contrahatur. l. j. §. verbis. l. obligamur. §. verbis. ff. de act. & obli. l. j. C. de vſur.

d ¶ DATVRVM FACTVrúmve. Vt ſtipulatio vtiliter cõcipiatur, aliquid in futurum dari, vel fieri cõtinere debet, vt hîc, & §. j. hoc tit. in Inſt. Nec idcirco per verba præſentis, aut præteriti temporis recitè cõcipietur, veluti ſi dicerẽ, promitto quod dedi, aut quod do centum, ſeu facio domũ. Vitioſa quippe eſſet ſtipulatio, vnde Bald. in l. j. C. de ſponſa. ſcribit puellas frequẽter decipi, * quibus amatores quã doq; promittunt, quòd eas deſponſarunt iis verbis, promitto quòd deſponſaui te, quibus ſponſalia nulla inducuntur, nullâque naſcitur obligatio. Quandoque tamen ſtipulatio præſentis temporis, vtilis eſt, ſi verborum effectus ex veriſimili partium voluntate in futurum protendatur; vt cùm venditor ſerui eum ſanum eſſe, aut furẽ, veſpertilionémve non eſſe emptori promittit. l. ſi ita quis. ff. de euictio. l. quoties quis, hoc tit. l. tale pactum, in princ. ff. de pact.

Amatorum in puellas impoſtura. 3

e ¶ SE, Se ideo dixit, quia alienum factum inutiliter promittitur. l. ſtipulatio iſta, in princ. hoc tit. l. ſicut reus. ff. de fideiuſ. l. eum qui. §. Iulianus. ff. de conſt. pecu.

f ¶ ID QVOD INTERROGAtus eſt. Si enim non de eo reſponderet, de quo interrogatus eſſet, nihil ageretur. l. j. §. ſi quis ſimpliciter. Et generaliter traditum eſt, diuerſitatem ſtipulationem vitiare §. præterea, de inut. ſtipul. in Inſtit. Quam rem ego diligentius ſum exequutus in dicto §. ſi quis ſimpliciter.

§. *Stipulatio.*

1 *Stipulationis finitio.*
2 *Verborum obligatio quæ.*
3 *Amatorum in puellas impoſtura.*

STIPVLATIO [a] autẽ eſt uerborum conceptio [b], quibus is qui interrogatur [c], daturum facturúmque [d] ſe [e], quod interrogatus eſt [f], reſpondet.

§. *Satis acceptio.*

1 *Satisfacere, & ſatiſdare.*
2 *Expromiſſor.*
3 *Adpromiſſor.*

Satisfacere, Satiſdare.

Expromiſſor.

a *Satisfacere, Satisdare.*

SATIS ACCEPTIO.

1 * Quemadmodum satisfacere dicitur, qui creditoris desiderium adimplet, eúmq; contentum reddit, l.j.ff.qui satisd.cog.l.itẽ liberatur.§.j. ff. quib. mod. pig. vel hypothe. sol. veluti, qui pignora dat, aut fideiussorem. l.promissor.§.fin. ff. de const. pec. l. rescripto.§.planè, ff.de mune. & honor.l.quod si non soluere. ff. de pig. act. licet non idoneũ. l. iij. ff. de fideiuss. cùm pro solutione sit satisfactio,quæ voluntate creditoris processit, licet non sit solutum.l. satisfactio. ff. de solu.l.si rem,§.omnis. ff. de pig. act. Ita satisdare dicitur debitor, qui creditorem datis fideiussoribus securum facit, d.l.j.in fin.qui satisd. cog.& l.j.§.pen.ff.præto.stipul. Sed & satisdationis verbo,nuda repromissio venit sua is,cui satisdari debebat, sit contentus.l.satisdationis.ff.de verb. sign. l.fi.§.si legatarius.ff.quo.lega.Creditor verò qui fideiussores accipit,satisd accipere dicitur.l.cùm quis.ff. de act. & oblig.nam,vt inquit hîc Pompon. satisaccipere eodem modo dictũ est, quo satisfacere, vt satisfieri dictũ est, quia creditori, id quo contentus erat, præstabatur,pignori nempe,aut fideiussores similiter : quia fideiussores quibus contentus erat creditor dabantur,qui verbis obligarentur,satisfacipi dictum est. Hinc satisacceptionem diffinit Iurisconsul.vt stipulatio sit,quæ ita promissorem obligat: vt ab eo adpromissores quoque accipiantur, qui idem promittãt. Satisfactio igitur, & satisdatio ex parte debitoris dicũtur, satisacceptio ex parte creditoris.

2 locũ Alci.in I. parergon.ca.ij.deprauatũ audacter affirmat,ex antiquissq; Codicibus & Etruscis Pandectis, nõ vt vulgò habetur, *expromissores*, sed

3 * *Adpromissores* legendũ: cõsentiúntq; Haloandrini Codices. Dictio autẽ *adpromissor*, eadẽ ratione qua *adstipulator* dicit. Adstipulatorẽ autem eũ esse cõstat, qui stipulatori accedit, vt cũ Cicer.in Academ. Antiochũ Stoicorũ adstipulatorẽ dixit: igitur Adpromissor erit,qui ꝓmissori accedit,id est, qui idem promittit,vt hic Pomp.explicat,si non corruptè legatur, præter quẽ & festus grauis author similiter docet, adpromissorem eum dici, qui ab altero promissum, idem promittendo confirmat à verbo adpromitto,quod est idem suo nomine promittere, quod alter promisit.Cic.pro Ameri. Cúmque id ita futurum T. Roscius Capito, qui in decem legatis erat,adpromitteret, crediderunt, Amoriam re inorata reuerterunt. Expromissor verò is propriè dicitur, qui pro eo promittit, qui ipse efficaciter obligatus non est. l. si quis acceptò.ff.de condi.cau.da.l.qui libertinus.§.fin.ff.de ope.liber. veluti, qui pro seruo centum domino promittit, si eum manumittat.l.eleganter.§.seruus.ff. de dol.l. aliquando. ff. ad velleia.Ego,si vt Alcia.affirmat,& Haloander indicat, in Florentinis Pandectis *Adpromissores* legatur,nõ repugno, sed nec nouum existimo expromissoris verbo, eum quoque venire, qui pro efficaciter obligato intercedit, & ita fideiussorem.l. quod si non soluere.ff.de pign. act. l.quanuis.§. si conuenerit.ff.ad Velleia.

Adpromissor.

Satisfacere, Satisdare.

4 *Fideiussor non nisi stipulatione obligatur.*

5 *Constitutum cur actionem pariat.*

SATIS ACCEPTIO [a] est stipulatio quæ ita obligat ꝓmissorẽ [b], ut expromissores * [c] quoq; ab eo accipiãtur: id est, qui idem promittant. Satis autem accipere dictum est eodem modo, quo satisfacere [d]. Nã quia id quo quis contentus erat creditori, id præstabatur, pignori nempe, aut fideiussores similiter : quia fideiussores quibus contentus erat creditor dabantur, qui verbis obligarentur, satisfacipi dictum est. Hinc satisacceptionem diffinit Iurisconsul. vt stipulatio sit, quæ ita promissorem obligat: vt ab eo adpromissores quoque accipiantur, qui idem promittãt. Satisfactio igitur, & satisdatio ex parte debitoris dicũtur, satisacceptio ex parte creditoris.

aliàs adpromissores.

Amatorum in puellas impostura.

b ¶ PROMISSOREM. Id est, reum principalem.

Expromissor.

c ¶ EXPROMISSORES. * Hunc

Expromissor.

d ¶ QVO SATISFACERE. Hoc enim tantum interesse videtur, quod satisfacit debitor, satisacipit creditor,

vt iam dictum est.

e ¶ PRAESTABATVR. Veluti pignus, aut fideiussor, quẽadmodum ipse voluit l.si rem. §. omnis. ff. de pig. actio.

f ¶ VERBIS obligarẽtur. Ergo 4 * nõ obligatur fideiussor, nisi solẽniter per stipulationẽ promittat: vt hîc, & l.j. §. verbis. ff. de actio. & oblig. l. blanditus. C. de fideiuss. quorum textuum argumento passim ab omnibus id receptũ est, præterquam in fideiussore dotis, l. fin. in fi. C. ad velleia. Dotis quippe causa semper, & vbique præcipua est. l.j. ff. sol. mat. cuius fauor efficit vbiq; vt ex pactione quacũque licet nuda, actio detur. l. ad exactionẽ. C. de do. promiss. Et in fideiussione quam lex ex æquitate, sine expressione verborum nõnunquã inducit. l. cùm ostendimus. §. fin. ff. de fideiuss. tuto. l.ij. in princip. ff. ad municip. Sed cur diuersum in cõstituto, quod nulla stipulatione fulcitũ actionẽ parit. §. de constituta. de act. in Instit. cum illud effectum habeat fideiussionis. l.j. in fi. ff. de constit. pec. * variant doct. Receptius tamen est, vt dicamus quoniam inductum est à prætore cõstitutũ, in quo maximè naturali æquitate prætor fauere voluit, d. l.j. vnde nõ attendens ad exquisitam illam solennitatẽ verborum, quam lex ciuilis induxerat, sed ad meram & simplicem æquitatem: quam ob oculos semper habet, l. quod si ephesi. §. fin. ff. de eo quod cer. lo. ex pactione cõstituti, licet nuda, actionẽ dedit. Quæ ratio in fideiussione nequaquam obtinet, nam cùm eam lex ciuilis induxerit, stipulationẽ quoq; à se inuentam, vt nudas cõuentiones tutissimè vestiret, voluit adhiberi, sine qua inutiliter fideiussorem obligationi rei accedere cõstituit. Ex his illud quoque cõstat, verũ esse fideiussorem, qui verbis obligatur, ex cõtractu debitoris, pro quo intercedit non teneri, sed ex proprio illius tamẽ nomine, nõ suo. l.j. §. verbis. ff. de actio. & oblig. & l. & magis. ff. de solutio.

Fideiussor verbis tantum obligatur.

Constitutũ cur actionẽ pariat.

tentus erat, ei præstabatur[e], satisfieri dictum est: & similiter quia tales, quibus contentus quis futurus esset, ita dabantur, ut uerbis obligarẽtur[f]: satis accipi dictũ est.

§. *Si sortem.*

1 *Pœna quãdo adiecta in fraudẽ vsurarũ.*
2 *Pœna reddit oblig. indiuiduam.*
3 *Dominium quandoque transfert, qui non habet.*
4 *Socius quando re communi vtatur inuito socio.*
5 *Compromissum an vnius morte soluatur.*
6 *Arbiter qui.*
7 *Pœnæ partẽ offerẽti quãdoq; succurritur.*

Pœna in fraudẽ vsurarum adiecta.

a POENÃ. Intra tamen legitimũ modum: nam si egrederetur legitimas vsuras, * pœna vsurarum loco fraudulẽter apposita præsumeretur, ideo quatenus excederet, non procederet contractus. l. Iulianus. §. ibidẽ. ff. de actio. emp. l. cùm allegas. C. de vsur.

Pœna reddit oblig. indiuiduam.

b ¶ POENA cõmittetur. * Ab omni

SI SORTEM PROmiseris, & si ea soluta non esset, pœnam[a], etiã si unus ex hæredibus tuis portionem suã ex sorte soluerit, nihilominus pœna cõmittetur[b], omnibus hæredibus, pro portione tamen hæreditaria. §. Cato, etiam iis, qui partem suam soluerũt: nam licet hęc obligatio perl. xij. tabul. diuidatur inter hæredes. l. ea quæ. C. famil. erciscun. l.j. C. si cert. pet. l.j. C. de except. nihil tamẽ prodest ad pœnã euitãdam partem suã soluere. l. hæredes. §. idem iuris. ff. famil. erciscund. & ita licet obligatio

Dominiũ quãdoque sine facto nostro trãsfertur.

Constitutũ cur actionẽ pariat.

tio dandi diuidua sit.l.ij.§.& harum, hoc tit.l.si stipulatus.§.qui decem.ff. de sol.Si tamẽ pœna ei adiiciatur,minima parte non soluta,competit actio ad totam pœnam,siue sit dãda quantitas: vt hîc, & d. §. idem iuris. siue species.l. in executione. §. itẽ si ita. Præterea licet respectu principalis obligationis diuidua sit, respectu tamen pœnæ est indiuidua. Pœna quippe contractui subditur sub conditione,si non detur. Conditio autem (quam in specie impleri oportet. l. qui hæredi, & l.Mæuius.ff.de cond.& demon.) non scinditur.l. cui fundus.ff. illo tit. ideóque actum indiuiduũ reddit.Sed cur non idem, si pœna facto diuiduo adiiciatur? §. Cato,ij.respon. quo loco traditum est,vno ex hæredibus promissoris facti diuiduí contra faciente solum teneri, & pro rata ad pœnam. Solut. quia in factis, quæ vt plurimum personis cohærent, per alium non explicantur.l.si statulibera. §. fin.ff.de statulib. non est quod imputetur cohæredi factum pro parte sua implenti,ex quo fecit quod potuit: at datio verò per alium nobis etiam inuitis,& ignorantibus fieri liberè potest. l. soluẽdo. ff.de neg. gest.l.solutionẽ.ff. de solut. Hæredi igitur,qui pro portione quoque cohæredũ dare potuit, culpæ vertendum est,si totum quod dari debebat,non dederit, nec tumultuetur hîc quispiã de specie:puta, fundo, sticho, & similibus, in qua cessare videtur

Dominiũ quãdoque sine facto nostro trãsfertur.

3 dationis facilitas: † cùm vnus ex so- 5
ciis non possit transferre dominiũ rei communis, nisi pro parte sua.l. nemo ex sociis,in prin.ff.pro soc.& id quod nostrum est: sine facto nostro ad aliũ non transferatur.l. id quod nostrum, ff.de reg.iur.nam respondeo, hæc vera in iis, qui nullo iure, nullácp æquitate suadente rerum alienarum dominium transferre cupiunt, alioqui ex 6
iusta causa nõ est nouum,vt quis dominium rei alienæ transferat, veluti,

donec portio cohæredis soluatur[c]. Idémque est[d] de pœna ex cõpromisso si unus paruerit[e], alter non paruerit sententiæ iudicis[f],

ob causam redemptionis captiuorũ. auth.si captiui.C. de episc.& cler. Iustior autẽ causa esse nõ potest, quàm vt quis se, defunctũ cp liberet obligatione.Exẽplo est fideiussor,qui vt sese liberet,rem debitoris tradẽdo in creditorem,dominium trãsfert. l. si procuratorẽ. §. si ignorãtes,ff.mãd. et quod ab Vlpia. in nostris ferè terminis alibi scriptum est,vnum ex hæredibus totã rem legatario soluere posse.l. his consequen
4 ter.§.fin.ff.famil.ercis. † Nec possunt in specie nostra quæri cohæredes. Licet enim vsus fuerit re communi qui totam dedit, vsus tamen est secũdum destinationẽ testantis: Atqui nõ ignorãtibus modò sociis, sed eis inuitis potest vnus eorũ vti re ad cum vsum, in quem est destinata.l.intantum.§.fi.ff. de re. diuisio. maximè cùm pro parte vti commodè nõ potuit,vt in casu nostro,ea quippe, quæ per partes expediri non possunt,hęredum vnusquisque insolidum administrat. l. si cum vno.ff.si ex noxa.cau. aga.l.hæredes. §.si vnus.ff.famil.ercisc.

Socius, quando re communi vtatur.

c ¶SOLVATVR. Portione autem cohęredis soluta,cõmissio pœnæ desinit, & ita mora purgatur, quod lex, si insulam,declarat ante litiscontestationem fieri posse, non item post, ibi nos plenè tractabimus.

d ¶IDEMQVE EST. Vt pœna insolidũ cõmittatur cõtra omnes hæredes, pro portione tamen hæreditaria.

e ¶VNVS PARVERIT. Hæredum scilicet litigatoris,† & quod dicimus morte cuiusuis ex litigatoribus solui compromissum.l.sed interpellatus.§.fin. ff.de arbi. c.fin. illo tit. procedit respectu instantiæ. Effectus autem sententiæ, quam laudum vocant, ad hæredes extenditur. l. diem proferre.§.j.ff.de recep.arb.

Cõpromissum quando finiatur.

f ¶IVDICIS. Idest,† arbitri. Arbiter nãque iudex est cõmuni partium cõsensu delectus,vt hîc,& l.si quis in cõscribendo.§.fin.C.de pact.Et sunt

Arbiter qui.

redacta ad instar iudiciorũ arbitria. l.j.ff.de recep.arbit.

g ¶ SATISFIERI DEBET. Quoniã iniquũ nimis esset ex facto, & negligẽtia alterius prẽgrauari eum qui nihil mali fa/cit.l. supra iter. §. apud ferocẽ. ff.de aqua plu. arcẽ.& ita hæredẽ ex de/licto cohæredum in damnũ vocari. l.fin.ff.ad sylla. cum constituisset lex, (neque enim,vt sequitur aliter facere potuit)vnius cessatione in cohęredes omnes pœnam cõmitti; sanctissimè quoque decreuit eis qui moram non cõtraxere, à negligentibus satisfacien dum esse, vt quod ex ipsorum culpa præstiterunt, ab ijsdem iudicio fami/liæ erciscundæ cõsequantur.l.ij.§.ex his,& §.item si in facto, & vtrobique posui. Ius põtificium circuitum effu/gere voluit. l.dominus. ff. de condic. indeb. Quocirca tradidit,tam in obli gationibus dandi,quàm facti diuidui non cõmitti pœnã, nisi pro parte,pro qua est contrauentũ.c.suam.de pœn.

Pœna quã doque pro parte com mittitur.

h ¶ STIPVLATIONIBVS. Cõ/uentionalibus,& extra iudiciũ factis, secus sed à cohærede ei satisfieri debet[g]. Neque enim aliud in his stipula-tionibus[h] sine iniuria stipulato-ris constitui potest[i]. secus in stipulationibus iudicialibus: 7 †in quibus licet pœna integra mero iure cõmittatur, pro rata tamen offe/rens pœnã doli saltẽ exceptione adiu uabitur. l.si seruus. §. si plurium. ff. si quis cautio.com/munẽ ad eã pro/missionẽ ex ne/cessitate cogere/tur reus, in d. §. si pluriũ facilius lex ei succurrit. l.si fi/deiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. cog. Præterea debet obuersari semper æquitas ante oculos iudicis. l. quod si epheſi. §. interdum. ff.de eo quod cer. lo. vnde in iudiciis non hoc summo iure,quo in stipulatione cõuentionali vtẽdum:sed omnia ex bono & æquo moderanda veniunt. Eadem ratione eiusdem interpretationis esse volo o/mnes stipulationes prætorias. l. pœ/nales. §. Iulianus. ff.ad leg. Falcid.

Pœna quã do pro par te rectè of-feratur.

i ¶ CONSTITVI POTEST. Hæc verba explicanda sunt ex his, quæ scripsi in §. Cato. in verbo, pro hæreditaria.

IOAN. CORAS. VALEN. XXIIII. SEPTEMB. 1546.

Interdice-re bonis.

a 1 INTERDICTVM EST. †Quoniam publicè semper interfuit, ne quis re sua ma lè vteretur. §. fina. de his qui sunt sui vel alien. iur. in Inst. Moribus ab initio introductũ scribit Cice.in Ca tone maiore, vt patriis bonis malè rẽgerẽtibus(quo/rum nõ parũ mul tos fert ætas no/stra) interdicere/tur. †Quæ cõsue/tudo tã sancta Pri scis Romanorum visa fuit, vt eã in xij. xij. tab. describerent, in quibus con/stitutum refert Vlpia. vt prodigo ad instar furioli in/terdiceretur bo/norum suorũ ad/ministratione. l.j. in princ. ff.de cu/ra.furio. Aequis/simum nãque lex existimauit etiam iis prospicere, qui tametsi in sermo/nibus mentis cõ/potes esse videan-tur, tã perditè ta/men bona sua tra ctant, vt nisi eis subueniatur, de/ducantur in ege/statẽ, & ita quod ad

Quibus,bo nis inter-dicatur.

L. Is *cui bonis.*

1 *Interdicere bonis.*
2 *Quibus interdicatur.*
3 *Prodigus quis.*
4 *Prodigus alium sibi obligat.*
5 *Prodigus an delinquendo obligetur.*
6 *Prodigus an ante interdictionem administret.*
7 *Prodigus an natura obligetur.*
8 *Prodigus quibus casibus furioso assimile-tur.*

VI. IVLIANVS.

IS CVI BONIS IN-terdictum est[a], stipulando

Prodigus quis.

Prodigus quærere potest.

ad bona pertinet, furioſum faciũt exi-
tum.l.is cui.§.fina. ff.de tuto. & cura.
da.ab his. Eius legis verba hæc erant,
*Prodigo bonorũ ſuorũ adminiſtratio inter-
dicta eſto.* Adoleſcenti quoque perdi-
to, & luxurioſo,
mulieríque luxu-
rioſè viuẽti bonis
interdici poteſt.l.
ſi verò.§.ſi adole-
ſcens. ff. mand.l.& mulieri. ff. de cu-
ra.furio. Quæ tamen interdictio non
temerè, ſed plenè cauſa cognita à prę-
tore fieri debet.l.obſeruari, illo titu.
vnde citari debet is, cui interdictionẽ
prætor facere vult.l.in cauſæ.§.cauſa
cognita. ff. de mino. l. ſi deſerta. C. ſi
Prodigus quis. 3 prop. pub. penſita. † Quis autem ſit
prodigus à Cõmentatoribus verbosè
diſceptatum eſt. Mihi breuiter vide-
tur Vlpianum in d.l.j. venutiſsimè
prodigum deſcripſiſſe, vt is dicatur,
qui neque tempus, neque finẽ expen-
ſarum habet, ſed bona ſua diſsipādo,
& dilapidādo profundit: veluti, quia
aleæ, epulis, ſcortationibus, & inutili
ludorum venationúmque apparatu,
aliiſq; incontinentiæ modis pecunias
profundit in eas res, inquit Cic. in ſe-
cundo Officiorũ, quarũ memoriam
aut breuẽ, aut nullam omnino eſt reli
cturus. Scitè quoque admodùm mo-
net Ariſtoteles, prodigum eum dici,
qui intempeſtiuè bona ſua eatenus
profundit, vt aliquando eorũ deſide-
rio pòſt eſuriens ducatur. Quod &
Euclio ille ſenex apud Plautũ in Au-
lularia, in hæc verba indicat, *Deinde
egomet mecum cogitare inter vias occepi. fe-
ſto die ſi quid prodegeris, pro feſto egere li-
ceat niſi peperceris.*

b ¶ SIBI ACQVIRIT. Diminu-
tio quippe bonorũ ei fauorabiliter eſt
interdicta l.Iulianus.ff.de cura.furio.
Prodigus quærere poteſt. 4 †Nõ itaque acquirere prohibitus in-
telligi debet, ne ad vnũ effectum indu
cta, & in fauorẽ eius, cõtrarium ope-
rentur facta in odiũ retorquutione.l.
legata inutiliter. ff.de leg.j.l.quod fa-
uore.C.de legib. Acquiret igitur.l.ex
caſtrenſi.§.j.ff.de caſtrẽ. pecul. & per
acceptilationem ſe liberabit.l.ij. ff. de
acceptila. licet promiſsione non obli-
getur, vt hîc. Simile eſt in pupillo qui
alium ſibi obligare etiam ſine tutoris
authoritate poteſt; acquirere autẽ ex
omni contractu tutore etiam non in-
terueniente, non
prohibetur.l.obli
gari, in princ.ff.de
autho.tuto. l. pu-
pillus.ff.de acqui.
re.do.§.pupillus.de inut.ſtipul. Vnde
claudicant cõtractus cum huiuſmo-
di perſonis, nam alterũ ſibi obligant,
ipſi autem alteri non obligantur.l.Iu-
lianus.§.ſi pupillus.ff.de actio.emp.l.
nõ eo minus.C.de procura. Imputan
dum eſt cõtrahentibus, qui cum per-
ſonis prohibitis contraxerunt.

c ¶ TRADERE VERÒ. Rem, ſci-
licet, ſuper qua contraxit, vt ita domi-
nium aut vſucapiendi conditionem
transferat.l.Iulianus. ff.de cura.furio.
Solo contractu ad eas cauſas nõ ſuffi
ciente.l.ſi ager.ff.de rei vendica. l.cla-
uibus. ff.de contrah. emptio. & l.tra-
ditionibus.C.de pact.

d ¶ NON POTEST. Quia in bonis
nihil habet, vtpote, eorũ diminutione
ei interdicta.l.Iulianus.ff.de cura.fur.

e ¶ PROMITTENDO. Aut alio
modo in ſui prejudiciũ contrahendo.
l.interdum.ff.de condi.inde.niſi iuſta
& honeſta cauſa eſſet promittẽdi; pu-
ta, vt liberos, parentes, aut fratres ab
hoſtibus redimeret.l.quanuis.ff.ſolu.
Prodigus, an obligetur delinquendo. 5 mat.† Sed nunquid delinquẽdo obli-
gentur, & videretur quòd nõ, cum ex
volũtate & animo delicta metiamur.
l.qui iniuriæ. & l.verũ. ff.de fur. eius
autem, vt Pompo.ſcribit, nulla ſit vo-
luntas.l.furioſi.ff.de reg.iur. Ego ve-
rò cum cæteris cõmuniter contrà ſen
tio, cùm prodigus delinquendi & in-
iuriæ faciendæ capax ſit, vt de pupil-
lo ſcriptum eſt.l.impuberẽ. ff.de fur.
l.pupillum.ff.de reg.iur.§.in ſumma,
de obli.quæ ex delic. ideóq; tenetur ſi
delinquat c.j.de delic. puero. malorũ
quippe mores infirmitas animi non
excuſat.l.j.C.ſi aduer.delic. nec fauo-
re dignus eſt, qui delinquit. l. relega-
torum.§.fin.ff.de interdic.& releg.in

fauo

fauorem autem prodigorum lex constituit ne obligẽtur, & quod Pompo. dixit, eius cui bonis interdictum est, nullam esse voluntatẽ ‡ verũ est circa bonorum diminutionem, vt hîc, cùm ea sit illi interdicta. l. Iulianus. ff. de cura. furio. Cuius rei nomine lex ei subueniendum putauit, nõ etiam in delictis. l. auxilium. §. j. ff. de mino. l. sed & si ex parte, in fin. prin. ff. quod cùm eo. Recte ita q̃ sentiunt, qui prodigum homicidam pœna mortis plectendum, seu, vt dicunt, decapitandũ, vt & alium quemuis censent. Bald. in l. furiosum. in fin. C. qui testa. fac. pos. Sunt fateor delicta quædam, quæ nõ ex animo, sed extra veniunt. l. j. C. si aduer. delict. vt quæ per iniuriam seu negligentiã cõmittuntur, à quibus ob nimiã hominis facilitatem optima ratione excusari eum cui bonis interdictum est, crederẽ. l. fulcinius. §. planè. ff. qui. ex cau. in pos. ea. veluti, vt ne in pœnam Syllaniani ob non vindicatã defuncti necẽ incidat, facilitas quippe eius veniam mereri debet. l. j. §. impuberes. l. iij. §. ignoscitur. ff. ad Syllan. Aut ne ob non petitum tutorem mater filij successione priuetur. l. fin. C. Si aduer. delict.

riᶠ, & ideo nec fideiussorᵍ pro eo interuenire poterit, sicut nec pro furiosoʰ.

lateret profusioris suæ vitę incõtinentia, quia talis erat, qui heluendo, ludẽdo, scortando aliisq̃ dissipationũ modis quotidie pecuniã profundebat, & vltra quàm rerũ facultas suppeteret. l. si quis cũ sciret. ff. pro empt. tunc enim in dolo esse videtur, qui cum vno contrahit. l. qd' si minor. §. restitutio. ff. de mino. l. si verò. §. si adolescẽs. ff. mãd. l. eum qui. ff. de annu. leg. Ex fraude autẽ & dolo quẽ lucrũ reportare perquàm esset indignũ. l. ne ex dolo. ff. de dol. c. sedes. de rescript. & clamitãt vbiq̃ leges, hominũ maliᵕtiis indulgendum nõ esse. l. in fundo. ff. de rei vend. c. plerunque. de rescrip. c. significante. qui ma. accus. pos. Cur autẽ hoc casu expectaretur sententia, quæ non aliò tendit, quàm vt prodigum perditis esse moribus declaret, cùm hoc iam omnibus palàm sit, & certum nõ oporteat certiorẽ fieri. l. j. §. fin. ff. de act. emp. eiusdémque virᵕtutis sit hac in re notorium, & sententia. l. si verò. §. qui pro rei. ff. qui satisd. cog. l. emptorẽ. in prin. ff. de act. emp. c. fin. de cohab. cleri. vel mul.

Impossibilis cõditio.

Prodigus an admini ſtret ante interdictionem.

f ¶OBLIGARI. Quid si nõdum ei bonis à iudice interdictum erat, cùm 6 tamen verè prodigus esset, † an tunc promittẽdo, vel aliter in sui damnum cõtrahendo obligetur, vetus est quæᵕstio diffusissimo tractatu, & vsq̃ ad nauzeam à cõmentatoribus nostris agitata. Ego breuiter, cum illis sentio, qui putant, ante interdictionẽ à iudice factã prodigum bonorum suorum administratione nõ prohiberi. l. j. ibi, sed hodie solent prætores, & l. Iuliaᵕnus. in princ. ff. de cura. fur. l. patri pro filio. in fi. prin. & l. iij. §. necnon. ff. de in rẽ ver. Alioqui frustra fieret à iuᵕdice interdictio si sola l. xij. tab. authoritas sufficeret, præterquàm eo casu, quo prodigus tam notorius esset, & manifestus, vt neminem verisimiliter

g ¶NEC FIDEIVSSOR. Hinc patet eum cui bonis interdictum est, nec natura quidem obligari, alioqui fideiussor qui omni obligationi etiã naturali tantum excedere potest. l. j. l. stipulatus. in fi. & l. fideiussor obligari. §. fideiussor. ff. de fideiuss. Huic quoque obligationi rectè adhiberetur l. j. §. si quis ita, quod tamẽ hic text. negat, & ita lex naturalis obligationis natiuitatem impedit, quam tamẽ ortam tolleᵕre non posset. §. sed naturalia. de iure natur. pro pupillo tamẽ obligato, vel ex suo cõtractu ante interdictionem, vel ex persona eius cui successit, fideiussor iure interuenit. l. Marcellus. ff. de fideiuss.

Prodigus an obligetur natura.

h ¶SICVTI NEC PRO FVᵕrioso. Ostendunt vbique † iurisconsᵕ 7 statũ prodigorũ non multùm abhorᵕrere à furiosorum cõditione vt hîc, & l. si prædia. ff. de reb. eo. l. j. ff. de curafurio.

Furiosus, & prodigus quando aſsimilentur.

furio. & l.fulcinius. §. planè. ff. quib. ex cau. in poſ. ea. l. furioſi. ff. de reg. iu. §. & hæc dicimus. in authen. vt ij qui oblig. ſe hab. per res mino. coll. vj. Licet enim cõpotes mentis ſint prodigi, quod tamen pertinet ad eorum bona furioſum faciunt exitum. l. his qui. §. fin. ff. de tuto. & cur. Reſpectu tamen acquiſitionis lex prodigis magis fauit, quos hac in re pupillis nõ furioſis cõparans l. certi condictio. §. quoniã. ff. de reb. cred. ſtipulãdo, aut alio modo acquirere, rémq; ſuam auctiorem reddere poſſe voluit, vt hîc. Quod tamen furioſis niſi ſubſiſtente ſingulari quadam æquitate l. ſi à furioſo. ff. de rebus cred. l. j. §. furioſum. ff. de act. & obli. denegauit. l. in negotiis. ff. de reg. iur. cùm nec ſenſum, nec animum habeant, quò vel damnosè, vel vtiliter negotium contrahere poſsint l. qui ad certũ. ff. loc. Et licet alibi Pompo. eius quoq;, cui bonis interdictum eſt, nedum furioſi nullã dixerit eſſe voluntatem l. furioſi. ff. de reg. iur. hoc tamẽ reſpectu diminutionis bonorum accipiendum eſt, quæ ſola eis interdicta intelligitur l. Iulianus. ff. de cura. fur.

IOAN. CORAS. VALENTIAE XXV. SEPTEMB. 1546.

Impoßibilis cõditio. 1

IMPOSSIBILIS cõditio.† Quæ propriè ea dicitur, cui natura eſt impedimẽto, quominus exiſtat: veluti, ſi digito cælũ attigero, ſi mare ebibero, & his ſimiles §. ſi impoſſibilis. de inut. ſtipul. vt & poſsibilis, quę per rerum naturam euenire poteſt. Quoniam autem id tantum poſſe dicimur, qd de iure & honeſtè poſſumus l. nepos proculo. ff. de verb. ſignifi. Quæ verò cõtra leges, & bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt l. filius. ff. de cõdi. inſtit. inſerta conditio, cuius, honeſtas, ſeu boni mores repugnant, impoſsibilis exiſtimatur, licet de facto euenire poſsit l. facta. §. ſi ſub conditione. ff. ad Trebel. veluti, ſi patrem ab hoſtibus non redemero ſi parentibus alimenta non præſtitero, hominem occidero, ſi adulterium commiſero, & cætera id genus. l. conditiones. j. & ij. & l. quidem. ff. de condit. inſtit. l. reprehenda. C. de inſti. † Sub hac rectiſsimè collocauerim conditionem, quam doct. perplexã vocant: quæ ita in ſeſe recurrit, & reuoluitur, vt iuris regulis repugnantibus exiſtere nõ poſsit: veluti, ſi Titius hæres erit, Seius hæres eſto, ſi Seius hęres erit, Titius hęres eſto. l. ſi Titius. ff. de cõd. inſti. Eſt prętera cõditio quędã, quæ licet euenire, & honeſtè poſsit: quia tamẽ cum difficultate maxima impoſsibilis iudicatur: veluti, ſi ſeruus (quẽ nihil habere certũ eſt) liber eſſe iuſsus ſit, ſi mille aureos hęredi dederit, aut poſt annos octoginta, aut cùm morietur. l. cùm hæres. §. j. ff. de ſtatulib. l. cõtinuus. §. illud. & §. ſeq. hoc ti. ¶ STIPVLATIONIBVS obſtat. Hoc eſt, vitiat ſtipulationem. l. certi condictio. §. quoniam, penult. reſponſ. ff. de reb. cred. §. ſi impoſsibilis allegato. † Idémq; de cæteris contracti

Conditio perplexa.

L. *Impoßibilis.*

1 *Impoßibilis conditio.*
2 *Perplexa conditio.*
3 *Impoßibilis conditio quando contractum vitiet.*
4 *Impoßibilis conditio, cur teſtamentis non obſtet.*
5 *Impoßibilis conditio negatiua.*
6 *Doctorum inſignis error.*
7 *Credita pecunia.*

VII. IDEM.

IMPOSSIBILIS cõditio [a] cum in faciẽdum concipitur, ſtipulationibus obſtat [b], aliter atque ſi

Impoßibilis cõditio, quãdo contractũ vitiet.

Prodigus an obligetur natura.

Furioſus, & prodigus quando aſſimilentur.

tractibus dicendũ: vt impoſsibili cõditione interpoſita nullius ſint momẽti. l. nõ ſolum. ff. de act. & oblig. adeò, vt nulla neque quidem naturalis oriatur obligatio. l. impoſsibilium. ff. de reg. iur. ideóq; nec accedit fideiuſſor. l. ſi ſub impoſsibili. ff. de fideiuſ. cuius rei rationem profert Martia. in d. l. talis cõditio inſeratur ſtipulationi, *Si in Cælum non aſcendero*, [c] nam hæc utilis & præſens eſt [d], & peinſtit. Neque enim credendum eſt aliquem quidquam teſtamento ſuo adiicere ad impugnandum ſuum iudicium. l. iij. ff. de mil. teſt. Quod cum ea limitatione recipitur, ſi non teſtator eam cõditionem poſsibilem putauerit. l. ſeruo manumiſſo. ff. de cõditio. inde. Vbi tamen cõditio à teſtante adiecta impoſsibilis non eſſet, licet difficilis ſupra modum non reiiceretur. d. l. cum hæres. §. j. Propter fauorem quoque nuptiarum adiectæ matrimonio conditiones impoſsibiles, præterquam ſi contra ſubſtãtiam actus inſerantur, pro non ſcriptis habentur. c. fin. de cond. appo.

non ſolum, quia contrahentes, quorũ omniũ voluntas in contractibus ſpectatur, conditionem impoſsibilẽ adiicientes, non cenſentur in eã conſenſiſſe. l. fin. ff. Quæ ſen. ſine ap. reſcind. nec ſeriò quicquam agere, ſed magis iocari, & ludere voluiſſe. l. cũ hæres. §. j. ff. de ſtat. lib. l. an inutilis, in princ. ff. de acceptila. d. l. nõ ſolum. * At verò dixerit quiſpiam, cur nõ æquè obſtat inſtitutionibus, & legatis in quibus non vitiat, ſed vitiatur habetúrq; pro non ſcripta. l. j. ff. de cond. inſti. l. ſi mihi & tibi. §. Proculus. ff. de leg. j. §. impoſsibilis. de hæred. inſtit. in Inſt. cùm & in iis præſumat quoque lex teſtantem cõditionem impoſsibilem adiicientem reliquendi animum non habuiſſe. l. cùm hæres. §. j. ff. de ſtatu lib. Difficilis eſt hic nodus, quem ex Iuriſcon. verbis, in d. l. non ſolum, extricare non oportet. Itaque dicẽdum in contractibus omnium contrahentium, voluntatem ſpectãdam, quibus imputandum eſt, qui clarius & apertius legem non dixerunt. l. veteribus. ff. de pact. Nec veriſimile eſt quicquã eos agere, qui conditionem apponũt, quam ſciunt impoſsibilem, d. l. nõ ſolum: in vltimis verò voluntatibus, latiorem facimus interpretationem, pleniúſq; mentem teſtantium interpretamur. l. in teſtamentis. ff. de reg. iu. c. cum dilectio. de donatio. propter publicam vtilitatem, cui expedit ſuprema hominum iudicia exitum habere. l. vel negare. ff. quemad. teſta. aper. Vnde tametſi conditionem impoſsibilẽ teſtator adiecerit, perinde tamen erit, ac ſi purè diſpoſuiſſet. d. l. j. ff. de cond. inſt. & §. impoſsibilis, de hære.

Impoſsibilis cõditio cur nõ obſtet in teſtamentis.

4

c ¶ NON ASCENDERO. Condi- 5 tio, Si in cœlum aſcendero, * affirmatiua impoſsibilis eſt: ergo contraria, ſi non aſcẽdero, de qua hîc, eſt neceſſaria. Vnde ſub ea concepta ſtipulatio purè facta intellígitur, l. quod ſi ſub ea. ff. de cond. indeb. l. ſi pupillus. §. qui ſub conditione. ff. de noua. Atque ideo quod promiſſum eſt, præſenti die, hoc eſt, ſtatim peti poterit, vt hîc, & §. quod ſi impoſsibilis, de inutil. ſtip. in Inſt.

Impoſsibilis cõditio negatiua.

d ¶ VTILIS ET PRAESENS eſt. Hoc eſt, purè facta obligatio intelligitur. Hinc meritò colligũt omnes, obligationem puram remanere, cui conditio impoſsibilis negatiuè cõcepta adiicitur: veluti, quia ſi Cœlum non aſcendero, centum mihi promiſiſti. d. l. quod ſi ſub ea, & d. §. qui ſub conditione, & d. §. ſi impoſsibilis. Quod ex prædictis in vltimis voluntatibus præſertim obtinet. l. ſeruum. §. j. ff. de hære. inſti. * Hoc autẽ doct. hîc interpretãtur in conditione negatiua impoſsibili per naturam: ſecus ſi de iure, quia turpitudinem cõtineat: veluti, quia c. mihi promiſiſti, ſi hominem non occidam. l. iuriſgentium. §. ſi ob maleficium. ff. de pact. nã vtrobique ſiue affirmatiuè conditio concipiatur, vt maleficiũ fiat, ſiue negatiuè, vt non fiat turpitudo ſaltẽ ex parte re

6

Doctorum lapſus.

Dies quãdo cenſeatur repetita. a

1

te recipiẽtis versatur: ideóque nullius est momenti conuentio. l. generaliter. & l. si plagij. Deinde si cõditio impossibilis negatiua stipulationi pœnali adiiceretur, inutilis esset stipulatio: veluti, si hominẽ mortuum sistere, aut dare promiseris, & si datus, aut statuus nõ esset, pœnã, l. si homo mortuus. Cùm enim principalis obligatio, vt continens impossibilitatẽ nulla sit, nec pœnalis accessoria subsistet. l. non dubium. C. de legib. hîc non possum non mirari has cõditiones, si cælum non ascendero, si mare nõ ebibero, si hominem mortuum nõ stetero, & similes impossibiles ab omnibus dici. quãdo in iis nulla sit, vel naturæ, vel facti, vel iuris impossibilitas: imò maximè possibiles dici debent, cùm sint necessariæ, & omnino extituræ. d. l. si pupillus. §. si sub conditione. ff. de noua. & impossibiles conditiones eas generaliter definiat Iustinianus, quibus natura est impedimento quominus existant. §. si impossibilis. de inutilib. stipul. Congruentiora itaque exempla cõditionum impossibilium negatiuarum, hæc mihi videntur. Si non moriar, si sol non luceat, & aliæ huiusmodi, quarũ contrariæ omnino existunt, quas adiectas, verissimè puto cõtractum vitiare. d. l. nõ solum. ff. de actio. & oblig. vt & affirmatiuas, cùm nulla subsit differentiæ ratio. d. l. nõ solum, & hic. Contrà in testamẽtis, ab idẽtitate etiã rationis, non vitiare dispositionẽ, sed ipsas tantum vitiari. l. j. ff. de cõdi. instit. l. si mihi & tibi. §. proculus. ff. de leg. j. de quibus ideo loqui Vlpianũ puto. l. seruum. §. j. ff. de hæred. instit. tametsi cæteri omnes aliter. Quod si recipimus, caret hic omniũ error, legis authoritate.

Impossibilis cõditio negatiua.

cuniam creditam [e] continet.

Credita pecunia.

e ¶ PECVNIAM CREDITAM 7 continet. Hoc est, * obligationem pecuniæ in stipulationẽ deductæ, quæ credita recte dicitur: cùm vt idẽ Iul. Pau. alibi dicit, verbis quoque credamus, quodam actu ad obligationem cõparandam interposito: veluti, stipulatione. l. ij. §. fin. in fi. ff. de reb. cre. Et ita hæc verba declarãda sunt à nemine ante nos explicata.

IOAN. CORAS. VALENTIAE, XXVI. SEPTEMB. 1546.

Doctorum lapsus.

Dies quãdo censeatur repetita.

a DECEM dare. Calendis, scilicet, † adiecta quippe dies cõditioni possibili, & à facto, p̃missoris pendẽti in pœna repetita intelligitur: cùm ea in locum defectæ cõditiõis subrogetur. Quare illius naturã & qualitates retinet. l. si eum. §. qui iniuriam. ff. si quis cautio. Quinimo nec diuersa re ipsa censeri debet, vt nec interesse. l. stipulatus. ff. de fideiuss.

1

L. *In illa.*

1 *Dies an in pœna repetita intelligatur.*
2 *Pœna ante diem peti non potest.*
3 *Solutio rei in conditione positæ, in diem confertur.*
4 *Causa dilationis cessante, cessat dilatio.*
5 *Pœna quando ante diem committatur.*
6 *Agi non potest ante diem.*
7 *Conditionem de facto satis est impleri.*

VIII. PAVLVS.

INILLA STIPVlatione *Si Calẽdis Stichum nõ dederis, decẽ dare*[a] *spondes?* mortuo homine quæritur, an statim ante cal. agi possit[b]. b ¶ AGI POSsit. Quod primũ videbatur l. hoc iure, iam quippe certũ est Stichum præstari non posse. l. si homo mortuus, & frustra expectatur dies, cuius nihil operatur euẽtus, sed dicta l. hoc iure. in aliis terminis loquitur, vt suo loco dicemus, nec

frustra dies expectatur, cùm hoc maximè sit gratiosum, & vtile debitori in cuius gratiam dies adiecta fuit.

Pœna non petitur ante diem.

c ¶ QVOD VERIVS EST. Vt expectari dies debeat, * nec̃ ante (licet exploratũ sit stichum dari non posse, atque ideo pœna mero iure committatur. l. cũ stipulatus sim mihi à Proculo) pœna peti possit, cȝ dies veniat. Tota nanc̃ stipulatio, vt Iul. Paul. vbique docet, in diẽ collata esse videtur. l. si eum. §. j. ff. si quis caut. & hinc regula sumitur, pœnam ex conuentione, quæ cõditionem & diem habet, non ante peti, quàm dies præterierit, licet prius exploratum sit fieri, aut dari non posse.

Sabinus & Proculus expectandum diem actionis putant: quod est uerius[c]. tota enim obligatio[d] sub conditione & in diem collata est[e], & licet ad conditionem committi uideatur[f], dies tamen multò magis in pœna legis obseruabimus. c. commissa, de rescript. in vj. Quare diuersum non iniuria constitutum refert idem Iul. Paul. in hærede, qui intra certũ tempus, puta tres mẽses, hæreditatẽ adire iussus erat, & si non ita adiisset, alius ei substitutus, eo quippe ante diẽ mortuo statim substitutus ex substitutione venire poterit nõ expectato vltimo die aditionis. l. si quis hæres. ff. de acquir. hæred. quoniam is in cuius gratiam dies fuerat apposita, Hæres nempe primus mortem obierat, & ita non amplius eius intererat spectari diem, quæ fuit. Ratio item Scæuolæ, in l. à filia. §. fin. ff. ad Trebel. & Paul. Iurisconsul. in l. si in lege. §. si domus. ff. loca. permittentis domino statim agere ad pensionẽ totius quinquennij, in quod domus locata erat, si ante inquilinus habitationem deseruisset: Cessabat quippe causa, quæ differebat solutionem in finem cuiuslibet anni. Ea autem erat vtendi patientia, quam præstare oportebat locatorem conducto-

Agi non potest ante diem.

ri, priusquàm agere posset. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. empt. quæ nunc cessat, conductor nanque rem conductã deserens tacitè agit, se re illa amplius vti nolle; frustra ergo dies expectare-

Noua declaratio.

Solutio in die dilata. 3 tur. 4 * Cessante quippe vel finita causa dilationis, & dilationem ipsam cessare conueniens est. l. j. §. si intra. ff. de succe. edict. l. si maritus. j. §. si negauerint. ff. ad l. Iul. de adult.

Dilationis causa cessante, dilatio cessat.

d ¶ TOTA ENIM OBLIGAtio, Id est, tota virtus obligationis, & eiusdem effectus qui in eo quod debetur consistit.

e ¶ IN DIEM COLLATA est. Non dissimiliter idem Iurisconsultus in d. l. si eum. §. j. ff. si quis cautio. *Homo, inquit, sisti promissus ante diẽ dolo promissoris perijt, certo iure vtimur non ante pœnã peti posse, quàm dies veniat: tota enim stipulatio in diem collata esse videtur.* Hoc est, vt vtriusque loci familiariter verba exponam, omnis omnino effectus stipulationis dilatus fuisse videtur in diem †: & ita solutio stichi in condi-

f ¶ COMMITTI VIDEATVR. 5 Pœna mero iure ante diem committitur, vbi constat quod promissum est præstari non posse. l. cum stipulatus sim, & l. ita stipulatus. §. j. & hîc quod in pœna conuentionali intelligo, non etiam in pœna legis. c. commissa. iuncto c. licet canon, de elect. in vj. humanius autem tractamur à lege, quã ab homine. l. Celsus. ff. de recep. arbit. Ea ratione idem dicẽdum respectu eius,

Pœna, quãdo ante diẽ committatur.

quod

quod intereſt, quod pœna legis dicitur l.fin. ff.de eo quod cer.lo.l. nouiſſima.ff.iud.ſol. Neque enim ſtipulatio, in qua nulla pœna ab homine adiecta, id quod intereſt venit ante diẽ, cõmittitur, tametſi certũ eſſe cœperit, reſiduo tempore ſtipulationi pareri non poſſe. l.ſi inſulam.j.

ſupereſt[g]. Sed cum eo qui ita promiſit: *Si intra Calendas digito cælum non tetigerim*, agi protinus poteſt[h]. Hæc & Marcellus probat.

Agi non poteſt ante diem.

g ¶ DIES TAmen ſupereſt.* Ante quem in effectu agi nõ poteſt: dies enim in quẽ concepta eſt ſtipulatio, ſicut ſumma pars eſt ſtipulationis. l.j.§.diẽ.ff.edẽd. Quare ſicuti ad maiorẽ ſummã quàm debeatur, ſtipulator inutiliter agit, ita ante diem.§.plus autem, de actio.in Inſtit. Sed videtur, quòd nec quidem poſt diem agere poſsit ſtipulator: cùm perierit Stichus, & mortua ſpecie debita, ante moram debitor liberetur.l. quod te. ff.de rebus cred.l.ſi ex legati, hoc tit. Tu dic mortuo Sticho, qui in obligatione fuit, quia legatus, aut promiſſus debitorem liberari, cùm eum prẽſtari impoſsibile ſit.l.ſi homo mortuus. & ad impoſsibile lex neminem obligari velit l.impoſsibiliũ. ff.de reg. iur. Hic autem nõ erat, in obligatione Stichus, quia tantum in conditione poſitus. Quæ autẽ ſunt in cõditione, non diſponunt.l.ſi quis ſub conditione. ff. ſi quis omiſ. cau. teſta. Sed fuit contracta præcipuè obligatio ad decem, ſub conditione tamen, ſi Calen. Stichus nõ daretur. Licet igitur intereat Stichus, non ideo peribũt decem, cùm quantitas perire nõ poſsit.l.incẽdium. C. ſi cer.pet.* Et conditionem quoquomodo etiam de facto impletam ſuffi-

Conditionẽ de facto ſatis eſt impleri.

cit.l.qui hæredi. ff.de cõd. & demõſt.

h ¶ PROTINVS POTEST. Id eſt, ſtatim & ex continenti non expectatis Cal. cum hæc conditio omnino extitura ſit, atque ideo purè ſtipulatio facta intelligatur. l. ſi pupillus. §.j. ff. de noua.l.quod ſi ſub eã. ff.de condic. §.ſi impoſsibilis. de inut.ſtip. & l.prẽced. vbi diximus. Quare ſecus ſi cõditio nõ neceſſaria appoſita fuiſſet: vt ſi intra bienniũ Capitoliũ non aſcenderis: eo quippe caſu, non niſi præterito biennio peteretur. l. veluti, & l.quicquid.§.fin.

IOAN. CORAS. VALENTIAE, XXVII. SEPTEMB. 1546.

L. *Hoc iure.*

Noua declaratio.

a VENIre non potuiſſe. Ergo à contrario, cũ exploratum erit, Lucium Titium ante Calẽ. Maias in Italiam venire nõ poſſe, agi poterit, quod ex profeſſo cõtradicit. l. in illa. quam ante ſtatim declarauimus. Hic eſt fortis nodus qui multos cõtorſit & malè habuit.* Mihi vide

1 *Conciliatio noua l.in illa. cum hac l.*
2 *Neque, dictionis natura.*
3 *Diploma felix.*

IX. POMPONIVS.

HOC IVRE VTImur ut ex hac ſtipulatione, *ſi Lucius Titius ante Cal. Maias in Italiam non venerit, decem dare ſpondes*, non ante quidquam peti poſsit, quàm exploratum ſit ante eam diem in Italiam Titium uenire non potuiſſe[a], nevidetur hunc tex. rectè, & nouè intellectum non pugnare, cũ l.in illa: vult nãq; hic Põpo. nõ ante quicquam peti poſſe, quàm exploratũ fuerit Titium nõ potuiſſe venire, neq; veniſſe: & ſic cùm dictio neq;, copulatiuæ vim habeat, vt infra dico, non ſolum lex deſiderat, vt agi poſsit Titiũ venire nõ potuiſſe, ſed

Dilationis cauſa ceſſante, dilatio ceſſat.

Pœna, quãdo ante diẽ committatur.

vltra quod non venerit. Et ita in effectu diē expectari vult, licet enim ante diem constet Titiū nō potuisse venire, non tamen ante diem exploratum erit, eum non venisse. Quocirca dies expectāda erit, vt agi possit: vt & in l. in illa. dicitur, quæ lex cum nostra sic declarata intensissimè concordat, vt dissideat. Tantum abest, quod si cui dissolutio communis magis arrideat, ea ita explicanda venit, harum legum termini dispares sunt. Nanque agitur, in l. in illa, de conditione diem habente, in qua vertitur factum promittētis quo casu dies solutioni & eius differendæ gratia additus intelligitur, cùm & ante si voluisset, conditionē implere potuisset. Hîc de conditione in qua factum tertij vertitur, cuius ideo implementum in potestate promissoris positum nō erat, sed in tertij nempe Lucij Titij voluntate. Idcirco eius euentum & implementū partes duntaxat cōsiderasse videntur. Quare nō quæritur, quando, sed an contingat l. cum seruus, cum dies conditionis & committēdæ stipulationis gratia adiectus intelligatur. l. cum tale. §. Mæuiæ. ff. de cōd. & demonst. Stipulatio autem mero iure cōmittitur statim, cum exploratū est conditioni pareri nō posse d. l. cū stipulatus sim mihi ô Proculē.

b ¶ NEQVE VENISSE. Ideſt, & nō venisse. † Etenim dictio Neq, qđ & grammaticorū doctissimi docuerunt, in copulatiuam, & negationem resoluitur: ideſt, in & nō. l. stipulatio. §. habet. ff. de ope. no. nūcia. Quæ res ita sensum meum confirmat, vt Apollinis pithij respōsum, non magis verum putem.

Neque dictio.

que ueniſſe [b] ſiue eo uiuo [c], ſiue mortuo id acciderit.

c ¶ EO VIVO. Quia fortasse graui valetudine oppressus, aut marina tempestate in extremas orbis regiones delatus, vt nulla vel medicorū, vel itineris diligentia fieri posit: * etiam si felici diplomate, hoc est, diebus ac noctibus, & omni tempestate cōtempta iter cōtinuaret, vt in Italiam veniret. Tractant porrò in hac l. cōmentatores ampliter materiam negatiuæ, & quomodo probetur: rem (vt vides) à Pompo. Responso prorsus alienam. Quare non est mihi animus eam perstringere. Tu hîc doct. & in locis cōmunibus videto.

Diploma felix.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXVII. SEPTEMB.
1546.

Iudicium accipere.

Iudiciū à cōtestatione litis, incipit.

Nemo ex- peritur si- ne actio- ne.

L. Si Titius.

1 *Finis.*
2 *Iudicium accipere.*
3 *Iudicium à contestatione incipit.*
4 *Actionem non habens, non experitur.*
5 *Stipulatio, an per contestationem committatur.*
6 *Perplexitas quando actum vitiet.*
7 *Occupare quis dicatur.*

a SEPARATIM. Titius à te fundum Tusculanū stipulatus est, si eū Seio nō dedisses, deinde separatim seipsus à teipso eūdem fundum stipulatus, si eū Titio non dedisses.

Finis. b ¶ FINEM DANDI. Ideſt facultatē. l. filius emancipatus. ff. de colla. dotione enim finitur stipulatio.

† Planè finis est id, quo vnaquęq; res terminatur. Vult igitur Pompo. promissorem facultatem dandi fundum alterutri stipulatorū quem elegerit, habere: vsq; quo litē cum eo alter contestetur, nam si vnus ex stipulatoribus Titius, puta, contra promissorem egerit, tādémque ad litis cōtestatiōnem deueniatur, hic

X. IDEM.

SI TITIVS ET Seius separatim [a] ita stipulati essent, fundum illum si illi nō dederis, mihi dare spondes, finem dandi [b] alteri fo-

hic erit finis, & terminus electionis, facultatísque dandi, eam quippe promíssor deinceps non habebit, cogetur quippe actori Títio, qui occupauit fundum promissum dare.

Neque dictio.

Iudicium accipere.

c ¶ IVDICIVM
2 acciperetur. * Id est, litis contestare tur l. si is qui Romæ. ff. de iudi. l. is qui se obtulit. ff. de rei vendi. l. ædiles. §. item sciẽdum. ff. de ędil. edic. Licet enim lata quadam, & impropria significatione ante cõtestationẽ litis, quãdoque dicatur iudiciũ, vnde confessio facta in iudicio, dicatur etiam, quæ initio litis emanauit. l. voluit. l. si defensor. ff. de interrog. actio. Propriè tamen vt & communiter traditũ est: * iudicium à litiscõtestatione incipit d. l. is qui se obtulit. & d. §. item sciẽdum, & quæ antea fiunt præmia, & præparatoria iudicij dicuntur. §. fi. in auth. in med. lit. non fie. sa. iuss. col. viij. vnde citationẽ 5 actionum instituẽdarum principium esse dixit Imp. non etiam iudicij initium. §. fin. de pœn. tem. litig. in Inst. Verùm enim verò ad hoc Põpo. Responsum oppoſuerit aliquis, qui fieri potest, vt hîc ad litis contestationem deuentum fuerit, cùm in conditionalibus stipulationibus quales sunt de quibus agimus, ante cõditionis euentum neque veniat dies, neque cedat. l. cedere diem. ff. de verb. sig. Ideóque iudiciũ stipulator accípere nequeat l. certi condictio. in prin. ff. de reb. cred. & §. ex conditionali. de verb. obli. in Instit. vt enim in vanum laborat, qui
Nemo experitur sine actione. 4 sine pedibus currere pergit: * ita, qui vult in iudicio aduersus alium sine 6 actione experiri l. si pupilli. §. fin. ff. de neg. gest. l. quoties. §. item si temporali. ff. de admi. tuto. l. si quid. §. sicut. ff. de petit. hæred. & est regula iuris decantatissima, quę vt nobis officiat níhil ita ex hoc tex. temperanda est, nisi speretur actionem oriri in cõtestatione litis, cùm enim ea mox petitionem sequi debeat, de facto experiri debebit. Idem quippe iudicamus de potentia propinqua ad actum, quod de ipso actu. l. filiusfam. ff. de milit. test. & ita communiter existimatum est, sed fortasse alia est huius l. ratio, quia debilis iuris nostri confirmandi gratia, vt efficacem actionem quæramus: ne've conuentio deludi possit sine actione, & ita de facto experiri licet. l. nuda. C. de contra. & commit. stipulat. Túmque facit ius superueniens, vt quod initio inutiliter erat gestũ, conualescat. l. mulieri. §. j. ff. de cõd. insti. Redderetur autem inutilis stipulatio, in l. nostra, si non de facto agi posset: cùm sola litiscõtestatio actionem tríbuat, meritò facultas conueniendi in iudicio data est ei, qui nullã actionem habet, neque nouo libello opus erit, sed ex eadem instantia sequetur condemnatio, cùm pendente iudicio ius superuenerit. l. si rem. §. fina. ff. de pig. actio. l. si mandauero. j. ff. manda.
Stipulatio an cõmittatur per contestationem. * Planè adhuc obstat: quia videtur non committi stipulationẽ, per contestationem litis factam, per vnũ, sed expectari debere, vt desinat alteri posse dari. l. ita stipulatus. §. Sabinus. Ego hac in re verissimũ puto, quod & alij multi præsenserũt, in hoc quoque textu desiisse fundũ promissum, alteri dari posse, non natura: sed lege ipsa ita propter perplexitatem, quæ hîc vertitur, interpretante. Id autẽ sic explico, si in specie textus nostri, vni tantum, puta Títio, fundi promissio facta fuisset, si non alteri, nempe Seio daretur, optimo iure procederet dispositio. l. ita stipulatus: vt non ante committeretur stipulatio, quàm desiisset posse fundus dari Seio. * At hîc vtríque facta fuit promissio sub perplexis, intricatis, & cõtrariis conditionibus si alteri non daretur, quæ cùm ad voluntatem promissoris referantur, vix vnquam exitum inuenirent. l. stipulatio nõ valet, & l. à Títio, in fin. neque enim est verisimile, quem obligari alteri, aut dare velle. l. cum de indebito. ff. de probatio. Quã perplexitatem lex dissoluere cupiẽs. tempus præscríbit litiscontestationis.

Perplexitas quãdo vitiet actum.

Iudiciũ à cõtestatione litis, incipit.

Diploma felix.

BIBLIOTECA GRANADA

l.ex duobus,ij. ff. de duo.re. Quo interpretatur desinere alteri posse dari. Nec tumultuetur hîc quispiã, quòd si vlla erat perplexitas,debebat actus vitiari.l.si Titius.ff. de cond. insti.nã fateor, vbi ea est indissolubilis: qa cõditiones ita essent perplexæ, vt existere non possent.l.fin.§. Titius.ff. de vulg.velut in d.l. si Titius, in qua fieri vlla ratione poterat,vt duo insolidum domini, & hæredes essent. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commod. At hîc facile dissolui poterat perplexitas, cum desitum esset alteri dari posse, quod multis modis contingere potest: vt, quia mortuus sit, l.pater Seuerinam. §.socrus. & l. hoc genus.ff.de cond.& demonst.vel quia ob delictũ relictus incapax acquisitionis. l.si deportati seruo. ff. de legat.iij.

& ideo occupantis[d] fore actionẽ[e].

Occupare quis dicatur.

d ¶ OCCVPANTIS. Occupat 7 † ergo & conditionem suam meliorem facit,qui litem contestatur.l.inter eos. ff. de re iudic. quod ex professo Vlpiani & Caij responsis cõtradicit, quibus traditum est,non qui prior litem contestatus est, occupare videri: sed qui prior ad sententiã iudicis peruenit.l. si à multis. ff. de nox. act. l. si verò.ff.de pecul.Hîc doct.variãt. Mihi breuiter videtur id, de cuius occupatione quæritur,perspicacissimè inspiciẽdum, vt per actum qui est eius rei initium, dicamus induci occupationem,veluti respectu iurisdictionis sola citatione dicemus induci præuentionem & occupationem.l.si quis posteaquam.ff. de iudic. c. proposuisti, de foro compe. cum citatio sit initiũ exercitij iurisdictionis.§.fin. de pœna tem. lit. in instit. Respectu verò litis occupare is dicitur,qui contestatur: vt hîc,& l.pluribus. ff. de ꝓcur. l. si pluribus. ff. de legat.j.& l. ex duobus,ij.ff. de duo.rei. cum lis propriè à contestatione incipiat.l.litis nomen.ff.de verb.sign. c.ex parte ij. illo tit.Præterquàm ad effectum litigiosi auth.litigiosa. C. de litigio. ad perpetuandam iurisdictionem delegati. c. gratum,de offic.deleg.& vt ne quid quam lite pendente innouetur. clem. fin. vt lite pen.Quibus casibus, vt illa iura docent, lis etiã ante cõtestationẽ dicitur, dixi in l.postquam liti. C. de pact. Respectu verò executionis occupabit tantũ,qui ad sententiã peruenit.d.l.si à multis.ff.de noxa.& d.l.si verò.ff.de pecu.Cum totius litis processus,& iudicij finis,effectus,& executio sint in sententia.l.j.ff. de re iudi.

e ¶ ACTIONEM. Ad fundum, qui initio tam perplexè, & intricatè vtrique conditionaliter promissus erat, si alteri non daretur.

IOAN. CORAS. VALEN.

XXVIII. SEPTEM.

1546.

Postliminium.

Stipulatio ex quo tẽpore vires capit.

Minus promissum censetur.

a IN CIVITATE EST. Patre hostibus capto.

b ¶ PATRI REuerso. Patre verò, apud hostes mortuo, † si simpliciter, aut sibi filius stipuletur,ipsi acquisitũ erit: quòd mortuo patre,tũc paterfa. fuisse intelligatur, cùm pater eius in hostiũ po

Patri quã do stipulã do filius quærat. 1

L. *Filius.*

1 *Filius stipulando, quando patri acquirat.*
2 *Postliminium.*
3 *Stipulatio an ex præsenti vires accipiat.*
4 *Fictio idem quod veritas operatur.*

XI. PAVLVS.

FILIVS DVM IN CIuitate est[a], si stipuletur, patri reuerso[b] ab hostibus uidetur acquisiisse[c].

potestatẽ peruenerit. l.bona. §. quod filius.ff.de cap.& postli.reuers. Qd si patri suo stipulatus fuisset, nullius momenti stipulatio videbitur fuisse, quoniã alij, nõ sibi stipulatus est. l.si seruus cõmuni. §.seruus capto. ff.de stipul.seruo.

c ¶ VIDETVR 2 acquisiisse.* Propter

Postliminium.

pter postliminiũ, quod fingit captum ab hostibus reuersum semper in ciui-tate fuisse. l. retro. & l. postliminiũ. ff. de capt. §. si ab hostibus. quib. mo. ius pa. po. sol. † Ita non obstat, si dicas sti-

Stipulatio ex quo tẽpore vires capit.

3 pulationem ex præsenti vires accipe-re, hoc est, ex tempore contractus. l. vsusfructus. ff. de stipul. seruo. & in stipulationibus id tẽpus spectari, quo cõtrahimus. l. si filiusfa. in prin. Quo-circa videri patri ab hostibus reuerso acquiri non posse contractæ stipu-lationis tempore filium in potestate non habuerit. l. homo liber. §. quic-quid. ff. de acquir. rc. do. nec alium in potestate sua habere possit, qui non est suæ potestatis. l. sic eueniet. ff. ad leg. Falcid. de adult. Nam respondeo fictionem efficere, vt retro credatur in ciuitate fuisse, qui ab hostibus ad-uenit. l. retro. ff. de capt. & dicto §. si

Fictio, idẽ operatur quod veritas.

4 ab hostibus. † Nec minus ea legis fi-ctio operabitur quàm si verè omni tẽpore in ciuitate fuisset. l. filio quem pater. ff. de liber. & posthum. l. j. §. do-mini. iij. ff. ad Syllan.

a QVINQVE DEBEN-tur. Semper in summis id quod minus est, sponderi videtur. l. inter stipulantẽ. §. si stipulante. ij. respon. † Cùm enim

Minus promissum censetur.

1 in alternatiuis pro-missoris sit ele-ctio. l. plerũque. in fin. ff. de iur. dot. Verisimiléque sit eum minorẽ par-tẽ electurũ. l. qui cõcubinam. §. cũ ita. ff. de legat. iij. quod minus est, in obligatione dũ taxat esse lex vo-luit; vt hîc, non e-tiam quod est ma ius, ne frustra in-duceret obligatio nẽ, quæ verisimi-liter nullum esset habitura effectũ. l. stipulatio nõ va let. l. centesimis. §. fin. & l. à Titio. in fin. Quæ ratio etiam sequenti respon so de tempore conuenit.

L. *Si ita stipulatus.*

1 *Minus promissum intelligitur.*
2 *Alternatiua an vtrũque habeant in obli-gatione.*
3 *Affectio cadit in speciebus.*
4 *Lex nihil frustra inducit.*

XII. POMPONIVS.

SI ITA STIPV-latus fuero, *Decem aut quinque dare spon des?* quinque deben tur[a], & si ita, *Calen-dis Ianuarijs* uel *Februarijs dari spon-des*, perinde est quasi Calendis Fe-bruariis dari stipulatus sim[b].

b STIPVLATVS FVERIM. Quia in stipulationibus id seruatur, vt quod minus, quódq; lõgius & re-motius est, deductum videtur in obli gationem. l. si ita stipulatus fuero de-cem. Vnde fideiussor qui solidũ, aut partes viriles fide sua esse iussit, ab ini tio non nisi viriles partes promisisse intelligitur. l. inter eos. ad princ. ff. de fide

3 fideiuss. nam & generaliter traditũ est in obscuris dispositionibus, quod exi guum est, & minimum sequendum esse. l. si ita scriptum sit, in fi. & l. idem Iulianus. §. scio. ff. de leg. j. l. si ita relí-ctũ fuerit, in prin. ff. de legat. ij. l. qui cõcubinam. §. cũ ita, & l. minus. ff. de leg. iij. & l. sem per in obscuris. ff. de reg. iur. cum in minorem partem verisimiliter con-sensum intelliga-tur. l. diem profer re. §. si plures. ff. de recept. arb. nec porrò contradicit legi nostræ illud vulgare, † In al-

In alternatiuis vtrũque in obligatione.

2 ternatiuis vtrum-que est in obliga-tione. l. si duo, hoc titul. l. illud. ff. de const. pecu. cùm id in alternatiua spe-cierum, aut corporum obtineat, nos de alternatiua quantitatis aut tempo ris tractamus. † Differẽtiæ ratio est, quia in speciebus cadit affectio. l. cùm seruus. ff. mand. quò fit, vt sæpenume ro res viles sint nobis acceptiores, & chariores multo pretiosis. §. huic au-tem, in fin. de actio. in Inst. quia con-fines nostri sunt, l. si cui fundus. ff. de leg. ij. aut maiorum fuerũt. l. si in em-ptione. ff. de mino. vel in his sunt se-

Affectio cadit in speciebus.

pulchra, vel imagines maiorũ. l. liber-
tus qui non soluendo. ff. de bo. liber. l.
lex quæ tutores. C. de admini. tuto. in
quãtitatibus verò nulla affectio con-
siderari potest. l. nũmis. ff. de in lit. iur.
l. pretia rerum. ff. ad leg. Falc. Sed vt
ante dixi verisimile est promissorem,
qui electionẽ habet l. plerunque. in fi.
ff. de iure dot. quod minus est electu-
rum. d. l. qui concubinam. §. cum ita.
Quare quod maius est in obligatio-
lex nihil frustra. 4 ne lex non posuit, † cùm non frustra
quidquam inducat. l. hæc stipulatio.
§. diuus. ff. vt leg. no. cauea. & certa sit
promissorem non tam suorum cõmo
dorum immemorem, vt maius præ-
stet. Quoniã igitur nulla sequi posset
eius obligationis executio, noluit eã
lex producere. l. stipulatio nõ valet, &
l. centesimis. §. fin. Eo factum, vt cùm
in summis probabilis aliqua affectio
verti potest in alternatiua summarũ,
sicut specierum, vtrunque sit in obli-
gatione. l. si is cui. ff. de noua. Veluti si
alter alternatiuæ quãtitatis sit immixtum
tempus, vel ecõtra, aut alteri sint im-
mixtæ personæ, vel etiam loca, quia
promiseris mihi dare decem hîc Va-
lentiæ, aut quinque Tholosæ, vel ho-
die quinque, aut post annum decem,
vel mihi quinque, aut decem Titio:
fieri quippe potest, vt commodius sit
tibi Valentiæ decem soluere, quàm
Tholosæ quinque, & magis tua in-
terfit soluere post annum, aut Titio
decem, quàm hodie, vel mihi quinq;.
l. qui res. §. mihi decem. ff. de solutio.
Bart. in l. si duo. hoc titul. quo loco si
electio in alternatiuis creditoris esset,
cùm eligere possit, quod minus est. l.
planè. j. §. si ita Titio. ff. de leg. j. vtrũ-
que in obligatione esse tradit: facilius
autem remittitur quod nobis debe-
tur, quàm præstemus quod nostrũ est.

IOAN. CORAS. VALEN. XXIX. SEPTEMB. 1546.

Calendis & ante calẽdas stipulari. a 1 CALENDIS STIPV-
latur. Paria sunt † Calendis,
& ante Calend. promittere: adeò, vt has stipulationes nihil differre Iul. dixerit. l. eum qui. ij. §. qui ita stipula-
tur. ij. Vtroq; quippe casu tota obli-
gatio in diem Ca-
lendarum collata esse videtur. l. in illa. hoc tit. & l. si eũ. §. homo fisti. ff. si quis cautio. vnde sicut qui Calẽdis promisit ante diem Calenda-
rum cõuenire ne-
quit, ita neque qui ante Cal. l. stipula-
tiones non diuiduntur. §. fin. & vtro-
bique, si Calendis soluatur, in termi-
no solutum videtur. l. j. §. si intra. ff. de
succes. edic. Denique promissor neu-
tro casu ipso die Calendarũ conueniri
poterit, vt cõmuniter existimatũ est.
d. l. stipulationes. §. fin. Quod ego ve-
rum non inficior in eo, qui Calendis
aut intra Calendas dare promittit. l. j.
§. quod dicimus. ff. de succes. edic. l. si
quis sic dixerit. ff. de verb. & re. sig.
debent quippe esse omnes partes Ca-
lendarum præte-
ritæ, vt agi rectè
qui possit. l. qui
hoc anno. At in
eo, qui dare aut
soluere promisit
ante Calen. cõtra
doct. verissimum
puto, eũ mox con
ueniri posse, post-
quam Calẽdæ in-
cipiunt, & ita sta-
tim cum vltimus
dies mensis præteriti exiuit, quod &
Accur. (ab aliis perperã improbatus)
prænotauit in d. §. qui ita, & hîc. Ne-
que eius rei ratio euidentior desumi
potest, quàm ex verborum sonitu, &
significãte. Denotat. † Etenim dictio
ante, tempus quod præcedit. l. si quis
id quod. ff. de iurisd. om. iudic. l. ij. Ne
de

Stipulatio operis duo requirit.

Ante, et post dictiones.

L. *Qui ante Calendas.*

1 *Calendis, & ante Calendas stipulatio.*
2 *Ante & post dictio.*
3 *Tempus in dubio fauore debitoris.*

XIII. VLPIANVS.

QVI ANTE CALENDAS proximas stipulatur, simi-
lis est ei, qui Calendis stipulatur[a].

de stat. defuncto. C. vt & dictio post tempus,quod sequitur.l. quod de pariter,cum l.seq.ff.de reb.dub.Quis autem,nisi absurdissimè dixerit, eũ qui stipulatus est decem, dari ante mensem Octobris initio eius mensis agere non posse, nec nisi toto Octobrio mẽse exacto? Nec obstat hæc lex quæ has stipulationes Calẽdis,& ante Calend.similes esse dicit,nam nullum simile est idem.l. quod nerua.ff. depos. vnde satis est, in pluribus simile conuenire, licet in aliquibus differant. l. qui liberis.in princ. ff.de vulg.l.quæritur. ff. de statu homi.l.j. C. de iure emphyt. Sic etiã tollitur d.l .eum qui. §.qui ita.dum illic docet iurisconsul. eum qui ante Cal. proximas stipulatur, nihil differre ab eo, qui Calendis stipulatur. Nam verum est regulariter, vt & hîc, & illic scriptores interpretantur, nouum non esse docentes has stipulationes inter se respectu debitoris differre. Nam qui promisit soluere ante Calẽdas,liberè potest quandocũque ante diem Calendarum soluere.l.si ita fuerit. ij.§. fina. de manu. testa. non item, qui promisit soluere Calendis, si vel vtriusque gratia tẽpus adiectũ sit.l.qui Romæ, in princ. vel etiam gratia creditoris tantum.l. in fideicõmissi.§.cum Pollidius.ff.de vsu.l.si ita relictum. §.Pegasus. ff. de leg.ij.*Quanquam & in dubio debitoris gratia adiectum intelligatur. l. cùm tempus. ff.de regu.iur. Denique non obstat.l.stipulationes non diuiduntur.§.fin.qui cùm dicit in hac stipulatione si ante Cal.Martias primas opus perfectum nõ erit,quãti id opus erit,tantam pecuniam dari,diem promissionis post Martias Calen. cedere intelligit,de Martiis Calen. incœptis, non etiam finitis, vt & ratio sequens demonstrat, quia (inquit Vlpia.) nec conueniri ante Cal.Martias reus promittendi poterat.Licet aliud si Calendis,aut hoc anno, vel hoc mense promissio facta esset, quo casu omnes partes Calendarum anni mensisque præteritas esse oporteret. l. qui hoc anno.

Dies adiecta censetur gratia debitoris.

IOAN. CORAS. VALENTIAE, DIE XXX. SEPTEMB. 1546.

stipulatio operis duo requirit.

a DOMVM AEDIFICAri. Adiecto loco. l.non vtique.§.si quis insulam.ff. de eo quod cer.lo. *desideran 1 tur autem duo, vt effectũ habeat stipulatio : operis præsertim ædificij, vt demonstretur, & adiiciatur 1 locus,in quo ædificandum sit, aut 2 faciendum opus. 3 d.§. si quis insulã, 4 & l.ita stipulatus, ad princ. hoc titu. & vt interfit stipulatoris, eo in loco opus fieri. l. q insulam,nam inuentæ sunt stipulationes, vt quis quod sua interest stipuletur. l. stipulatio ista. §. alteri. vnde nequiret agere stipulator, si non interesset.l.qui insulam.ff.de iudic.

Ante, et post dictiones.

b ¶HAEREDEM MEVM DAmnauero. Potest testator hæredem damnare,vt opus faciat, eóque casu tenebitur hæres præcisè facere. l. fideicommissa.§. fin.ff.de leg.iij. licet regulariter obligatus ad factũ, præstãdo id quod interest liberetur. l.si quis ab alio.§. fin. ff. de re iudi.l. stipulationes non diuiduntur,versi. Celsus.hoc ti.Sed hoc illic operabatur fauore vltimæ volun

L. *Si ita stipulatus. ij.*

Operis stipulatio duo requirit.
Tempus in stipulationibus tacitè inest.
Ante tempus quando agi possit.
Fideiussor quomodo obligationi facti accedat.

XIIII. POMPONIVS.

SI ITA STIPVLAtus sim abs te,Domũ *ædificari*[a] ? uel si hæredem meum damnauero[b] *insulam ædificare*: Celso placet, non antè agi

voluntatis. Aut, quod ego verius puto, fauor Reipub. cui hęres opus facere iussus erat, vt Vlpian. cantat in d. l. fideicommissa. §. fin.

Tempus in stipul. inest tacitè.

c ¶ AEDIFICARI POSSIT.

2 *Nam in stipulationibus tempus actui explicando necessarium tacitè inest: vt hîc, & l. si insulam. l. interdum, in prin. l. insulam, infra l. existimo. §. fin. & l. cũ stipulatus sim mihi, hoc titu. arbitrio tamen iudicis secundum rationẽ diligentis ædificatoris, & temporum locorúmq; æstimandum. l. continuus. §. item qui insulam, hoc tit. & l. insulam. §. j. ff. loca. * ante quod tempus, vult hic Iuriscon. non rectè agi, si nõdum, scilicet, tantum temporis præterierit, quo ædificare aut opus facere potuerit redemptor: quod intellige, si agatur in id quod interest ratione operis non inchoati, si stipulatoris intersit, id tempus spectandum non est, sed statim agi potest: cùm in mora faciendi cõstitutus est redemptor. l. stipulationes non diuiduntur. §. fi. Nec inquit illic Vlpian. si insulã fieri quis stipulatus sit, expectandum est, vt tantum temporis prætereat, quanto insula fabricari possit. Sed vbi iam cœperit mora faciendæ insulæ, fieri tunc agetur, diésq; cedit obligationis: veluti, si redemptor morã fecisset, ne inciperet ædificium, quo nomine mea iam intersit, quia tigna, trabes, lapides, cœmenta, & alia necessaria, quæ extruendo operi comparaueram, impetuosa pluuia interim fœdentur, & corrumpantur. Eo quippe casu, quia nunc mea ratione non cœpti operis, interest, statim agere potero, non expectato die, quo fieri potuit. l. continuus. §. item qui insulam.

Agi potest interdum ante tempus.

3

posse ea causa, quàm tempus præterisset, quo insula ædificari posset[c]: nec fideiussores dati[d] ante diẽ tenebuntur[e].

d ¶ FIDEIVSsores dati. Oritur hîc scrupulus, quia principalis factũ promiserat * & obligationi facti fideiussor non accedit. l. sicut reus. ff. de fideiusso. cùm factum alienũ inutiliter promittatur, l. stipulatio ista, in princ. & l. inter stipulãtem, in prin. hoc tit. l. eum qui. §. Iulianus. ff. de const. pecu. Sed salua ampliore huius articuli disputatione, quæ in communes locos relegatur, quantum ad hunc text. pertinet: dic, hîc tractari de obligatione secundaria, in id qd' interest. Quo nomine fideiussor sine dubio in obligationibus facti potest, & videtur accedere. l. stipulatus es opus. ff. de fideius.

Fideiussor nõ accedit obligationi facti.

4

e ¶ TENEBVNTVR. Cum non in plus teneãtur, quàm principalis. l. græcè. §. illud. ff. de fideius. Atqui in plus tenerentur, si antequàm principalis obligatus esset, ipsi rectè conuenirentur. §. plus autem. de actio. in Instit.

IOAN. CORAS. VALENTIAE, XXIX. SEPTEMB. 1546.

Partẽ operis præstãs nõ liberatur.

a INtegrũ ei detur. Ex hac l. tria notabis. * Primò qd' partẽ operis faciẽs, etiã respectu eius partis non liberatur. l. ij. ad princ. ff. de præt. stipu. facta enim indiuidua regulariter sunt l. stipulationes nõ diuiduntur. §. Celsus. & l. in executione.

1 *Faciens partem operis, non liberatur.*
2 *Periculum quando ad conductorem pertineat.*
3 *Incendia cuius periculo contingant.*
4 *Tempus integrum an redintegretur.*

XV. IDEM.

ET IDEO hæsitatur, si aliqua pars insulæ facta sit, deinde incendio cõsumpta sit, an integrum tempus computandum sit. Rursus ad ædificandam insulam, an uerò reliquũ duntaxat expectandum quod deerit. Et uerius est ut integrum ei detur[a].

ne. §. ij. & in indiuiduis nihil feciſſe videtur, qui non totum facit. l. furioſum. C. qui teſta. fac. poſ. & nihil actũ eſſe credit lex, dum aliquid agendum ſupereſt. l. penult. §. fin. C. de iis qui vt indign. † Deinde collige periculum incendij, & ita caſus fortuiti, ad redẽptorem operis, ſeu conductorem pertinere. Cui ſententiæ implacabiliter obſtat l. Martius. ff. loca. doctor. dicũt vtrobique conductorem operis teneri, ad reficiendum, nec vllo pacto fuiſſe liberatum, etiam in parte per prædicta. Cùm enim ad indiuiduum teneretur, nempe ad factum, feciſſe non videtur, qui non totum fecit, facta nanque ex conſummatione formam recipiunt. l. ſi is qui quadringenta. §. quẽdam. ff. ad l. falc. Cùm autem redemptor non fuerit in culpa, expenſis ſtipulatoris reficiet. d. l. Martius, quod nec hic text. negat. Cæterum hæc ſolutio diuinatoria mihi nunquam placuit. Sed nec aliorum diſſolutiones, quæ tot ſunt ferè, quot capita ſcriptorum. Ego nouè dicerem periculũ caſus fortuiti, vi naturalis contingentis: puta, terræmotus, ad redemptorẽ nõ pertinere, cùm ei nulla culpa, nec vera, nec præſumpta impingi poſsit. d. l. Martius, quæ in his terminis expreſſiſsi

Fortuiti caſus, cuius periculo contingant. 2

3 ſiſsimè loquitur. † Periculũ verò incendij, aut alterius caſus fortuiti ad eũ ſpectare, cùm in culpa ſit, ſaltem præſumpta, ex quo incendia, non niſi culpa inhabitantium, aut eorum qui operis cuſtodiam habent, redemptorum puta, ferè ſemper contingant, l. iij. §. cognoſcit. ff. de off. præfect. vigil. l. ſi vendita. ff. de pericul. & commo. rei vend. † Tertiò nota integrum tẽpus 4 redintegrandum eſſe, cùm totum cõmodum propter particulare impedimentum aufertur. Huic quippe ædificatori nõ ſatis eſſet, quod ſupercrat temporis reſtituere: cùm eo non poſſet de nouo exædificare in vniuerſum, meritò totum tempus ei reponitur, quòd ſi non abſorberet omnẽ dilationem impedimẽtum, hoc eſt, non auferret totius temporis vtilitatem, tantũ temporis reſtitueretur duntaxat, in quãto fuiſſet impeditus. l. ſed ſi per prætorem. §. ſed cùm feriæ, & §. quoties. ff. ex qui. cau. maio. cle. vnica de in integr. reſtitutionem, quod ad ſexcentas quæſtiones protrahunt hîc doct. quos videto.

Incendij periculum ad quem ſpectet.

Tẽpus an redintegretur.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXIX. SEPTEMB.
1546.

Alternatiuæ natura. a 1 EX ALIQVA CAVSA. Alia tamẽ quàm ex illa ſtipulatione alternatiua. † Ex hac nãque ſequuta ſolutio in vna re promiſſorem proculdubio liberat, etiã reſpectu alterius. l. iij. ad princ. ff. de eo quod cert. lo. nam licet vtraq; res ſit in obligatione. l. ſi duo, hoc titu. l. illud, aut illud. ff. de conſt. pecu. in ſolutione tamẽ vna eſt. l. ſi illud, aut illud. ff. de legat. ij. qua electa à debitore ſoluente tota obligatio extinguitur. l. ſi ex toto. §. j. ff. de leg. j. Quòd ſi ex alia cauſa fiat altera res ſtipulatoris, hîc traditũ eſt, alteram nihilominus deberi: etiam ſi illa noua cauſa eſſet lucratiua: puta, donationis, aut legati. l. non quocũque. §. fi. ff. de leg. pri. † Licet enim duæ cauſæ lucratiuę in eandẽ rem non concurrant. l. Mæuius. §. duobus. ff. de leg. ij. §. ſi res deleg. Circa tamen diuerſas, earum concurſus nõ prohibetur. d. §. fina. & l. Titia Seio

L. *Si Stichum.*

1 *Alternatiua vnum habet in ſolutione.*
2 *Lucratiuæ cauſæ quando concurrant.*
3 *Alternatiuus debitor vnius morte an liberetur.*

XVI. IDEM.

SI STICHVM aut Pamphilũ mihi debeas, & alter ex his meus factus ſit ex aliqua cauſa[a]: re-

Lucratiuæ cauſæ quãdo concurrant. 2

Alternatiuis debitor vnius peremptione an liberetur.

3 Seio.in princ.ff.de leg.ij.†Idem dicimus altera re ex alternatiuis mortua, seu perempta: vt in superstite, tota remaneat obligatio.l.Stichũ aut Pamphilũ.§.j. ff.de solutio.l.si in emptione.§.si emptio. ff. de cõtrah.emp.cũ enim, vt diximus, in obligatione sit vtraque res in alternatiuis, si vna ab obligatiõe eximatur, totum ius obligationis in altera permanere conueniens est: ne sit in potestate debitoris, an debeat: dum nõ vult vnũ præstare, quem solum debet.l.nõ vtique. in princ.ff.de eo quod cer.lo. nisi post morã stipulatoris res interiisset, quo casu debitor liberaretur.l. stipulatus sum Damam. Sed & superiore casu debitor peremptæ rei æstimationem soluendo liberabitur.l.cùm res. §. sed si Stichus.ff.de leg.j.

b ¶ RELIQVVS DEBETVR. Aut alterius (qui meus ex aliqua causa factus erat) æstimatio.l.cùm res.§. sed si Stichus.ff.de leg.j. eius enim, vt fortasse lõgè vilioris, si malit promissor pretium soluere stipulationi satisfiet. Quod in fauorẽ & gratiam promissorũ summa ratione lex induxit, ne is qui culpa caret, in damnum vocaretur. caretur.c.ij.de constit. Quare si facto eiusdẽ res interiisset, æstimatio offerri non posset.l.Stichum aut Pamphilum.§.j.ij.respõ.ff.de solutio. Et ideo, cùm species rectè soluatur, vbi propter speciẽ debetur æstimatio.l.si verò.§.fina.ff.sol. matr.l. fideiussor. ff.de excep. dol.si altera ex rebus alternatiuè debitis ex aliqua causa effecta stipulatoris, eiusdẽ ex alia esse desiisset, factáq; fuisset de nouo promissoris, ab eo stipulatori præstari posset, & solui. Nec obstat, quod semel desierit esse in obligatione, & in perpetuum sublata obligatio restitui non possit.l. quo res. §. aream. ff. de solu.l.eius qui delatorem.§.fina.ff.de iu.fis. quod & in terminis expressum videtur in l.qui decem.§.Stichum.ff. de solu. Nam hæc obtinet, vbi nunquam illa res fuisset in obligatione, vt, quia tempore cõtractæ stipulationis ad stipulatorẽ pertinuisset, in quibus terminis loquitur d.§.Stichum. Hoc quippe casu, non constitit initio obligatio l.nemo rem suã.j.& ij.& l.existimo sicuti cum neutra res ex alternatiuis fuit stipulatoris, quo tempore contractum est.

liquus debetur[b] mihi â te. *Stipulatio huiusmodi in Annos singulos*, una est[a] & incerta[b], & perpetua[c]: non autẽ quemadmodum simile legatum[d] morte legatarii finitur[e].

Singulos, verbũ distributiuum.

Incerta stipulatio.

Stipulatio in annos singulos. a 1 VNA EST. Idest, †sola est stipulatio pluriũ tamen pensionũ, & præstationũ l.si à colono. in princ. ff.de fideiuss. licet prima frõte videretur his verbis, in annos singulos plures cõtractas stipulationes, tũ quod plures res in contractum deductæ viderentur l.j.§.sed si mihi. & l. scire debemus, tum etiã quòd in permultos annos, & diuersa tempora fuisset distributa stipulatio, quod facit plures censeri stipulationes, vt de stipulatione annua, bima, trima die Iul.Paul.respondit.l.pluribus.ad prin. Cæterum in d.l. scire debemus: hoc ideo, quia plures res specialiter, & expressè dinumeratæ erant à contrahentibus: sic & in l.pluribus.ij. respon.ad expressam temporũ dinumerationẽ deuentum erat, quia argẽti certã quantitatem quis stipulatus erat annua, bima, trima die, hoc est, primo, secundo, & tertio anno.l.iij. vbi not. ff. de annu.leg. Qua ratione auth. expressio pluriũ rerum facit diuersas censeri stipu

§. *Stipulatio.*

1 *Stipulatio in annos singulos vna.*
2 *Singulos dictio distributiua.*
3 *Incerta stipulatio.*
4 *Annua stipulatio vna.*

stipulationes.d.§.sed si mihi.d.l.scire debemus. & l.quod dicitur. Eadem discretio plurium temporum l.sancimus. §. si quis autem. C. de dona. & rectè nos argumentari de re ad tempus, iuris est certissimi.l.miles ita hæ-

singulos, verbũ distributiuum. 2 redem,ad princ.ff.de testa. mil.† Nec obstat,quod quidam opponunt, verbum singulos,quod est distributiuũ l. huiusmodi. §. quibus. ff.de leg.j.vim habere specialis dinumerationis annorum.l.sicut in annos. ff.quib.mod. vsuf. amit.l.fin. C.de impub. nam fateor, quantum ad præstationes, quas propter naturam distributiui multiplices esse oportet, stipulatio tamen in se, & eius omnino virtus, hoc est, actio & obligatio vna erit, pro toto tempore l.si à colono. in princip.ff.de fideiusso.nisi eadem stipulator ad factum personæ cohærẽs obligaretur l. si seruus communis.ij.§.fin.ff.de stip. seruo.l.si sterilis.§.fina.ff.de act.emp. Quocirca à doct.sapienter respõsum est stipulatione, qua annua decẽ medico promittuntur, non vnam esse, ideóque ad hæredes non transire l. Seia,ff.de abnu.leg.

Incerta stipulatio. b ¶ INCERTA.† Incertam stipula-

3 tionem in hoc ipso tractatu nostro obligationis verborũ Iurisconsulti dixerunt, vbi ex ipsa pronunciatione non constat, quid, quale, quantúmq; sit in stipulatione.l.vbi autem nõ apparet in prin.veluti, vt illic Vlpianus ait, si quis fundum hominémve sine propria appellatione, aut vinum vel frumẽtum sine qualitate dari sibi stipuletur.Cùm itaque stipulatio in singulos annos propter incertitudinem futurarum præstationum,quas in futurum infinitè fieri oportet, non planè ostendat, quid, quantúmq; debeat præstari,incerta meritò dicitur, quia incertum in eam deductum est. d. l. vbi autem, in princ.& §. fundi, & §. qui illud, hoc titul. & l.certum. ff. de reb.cred. Quod nihil verius dici potest,licet alij aliter sentiant.

c ¶ PERPETVA, Id est, nullo tempore peritura,atque trãsitoria ad hæredes.§.at si ita,de verb.oblig.in Inst. & hoc text.in fin. Iuxta aliarum stipulationum naturam.l.veteris. C. de contra.& commit.stip. Nec enim minus hæredibus nostris, quàm nobis ipsis cauere intelligimur.l. si pactum, in fin.ff.de probat.Nec habet hæc sententia,tametsi communi repugnet,dubitationem,licet enim vita stipulatoris; hæc stipulatio annua ex partium cõuentione cõcluderetur;quia *quoad viuam*,decem annuos aureos quis esset stipulatus, mero tamen iure trãsiret in hæredes, ad quos excludendos, pacti exceptio necessaria esset. l. eum qui ita.§.qui ita,hoc ti.& d.§.atsi ita. quare vbi tempus vitæ appositũ non est,sed simpliciter concepta est annua stipulatio,nemo sanæ mentis dixerit, morte stipulatoris finiri, atque ita in hæredes non transferri.

d ¶ SIMILE LEGATVM, Hoc est,in annos singulos relictum.

Annua stip. vna. e ¶ FINITVR.† Stipulatio in singu-

4 los annos non est similis legato,in annos singulos relicto: vt hîc Pompon. elegãter docet, nam stipulatio annua vna est,non multiplex, atq; ideo perpetua,hoc est,transitoria ad hæredes. d.§. & si ita. Nec in ea conditio eius cui expromissum est, nisi semel spectatur.l.senatus. §.fin.ff.de don. cau. mort.proinde si filiusfam. in singulos annos stipularetur, patri etiam post emancipationem quæreret. l.si filiusfam. in legato verò annuo plura sunt legata.d.l.senatus.§.fin.& primi anni purum,sequentium conditionale. l.si in singulos,& l. cũ in annos.ff. de annu.leg. Videtur enim hæc ineſſe conditio (si viuat legatarius) Quare mortuo eo ad hæredem non transit. d. l.si in singulos , cùm mortuo legatario pendẽte conditione legatũ non transmittatur.l.vnica.§.sinautẽ. C.de cad. tol.nisi testator hæredis mentionem fecisset. l.in annalibus.C. de lega. aut dies legati cessisset, quod contingeret conditione impleta.l.si post diem, ad princ.ff.quan. di.lega. ced. vel legatũ Reip. templo, monasterio, sacerdoti, aut alicui sub dignitatis nomine relictum esset.l.annua.§.Attia, & l.pen.

ff.de annu.leg. Hæc enim nõ pereũt, non extinguũtur,nunquam moriuntur. l.proponebatur. ff.de iud. c.quoniam abbas,de off.deleg.c.si gratiosè. de rescrip.in vj.Et ita habes hũc text. familiariter expositum, in quo Bald. in princip.ff.de solutio. & legatum collata conditione in legatarij voluntatem.l.si ita legatum.§.j.ff.de legat.j.l. si ita expressum.ff.de conditio.& demonstra. Inter contractus tamen, & vltimas voluntates, vbi confertur conditio in voluntatẽ debitoris differentia est, quia in contractibus, siue per verba liberæ,& absolutæ voluntatis: vt, si voles, si volueris, siue per verba arbitrij boni viri: vt si æstimaueris, si equũ putaueris,si sis arbitratus, conditio conferatur, non consistit obligatio: vt hîc verbo arbitrium, & l.quod sæpè.§.j. ff. de cõtrahenda empt. At in vltimis voluntatibus licet conditio in meram, & absolutam hæredis voluntatem conferri non possit.l.senatus.§.legatum.ff. de legat.j. Per verba tamen arbitrij boni viri potest.l.si sic. in prin.ff.de legat.j. l. fideicommissa. §. quanquam. ff. de leg.iij.Cur autem promissio, cùm volam, si volam, & si voluero inutilis sit, stipulatio autẽ, cùm voluero,consistat.l.centesimis.§.fina. ibi dico, vbi locum magis proprium doct. cõmentariis suis fecerunt.

IOAN. CORAS. VALEN. II. OCTOBR. 1546.

BIS

Arbitrij & voluntatis verba.

IOAN. CORAS. VALEN. I. OCTOB. 1546.

Stipulatio collata, in promissoris arbitrium. a 1 COLLATA CONDItione. * Veluti promitto decẽ,si volam,cum volam, aut si voluero. l. cẽtesimis. §.fina. Pro non dicto enim est, quod dare, nisi si velim cogi nõ possim. l. sub hac. ff. de act. & obli.* Lex autem naturæ imitatrix,nihil frustra, superuacuóq; inducere voluit.l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. vt leg. no.caue a.l.postliminij.in fin. ff. de capt.nec nisi in casu necessario, sua adhibere remedia l.j.§. ex hoc rescripto.ff.de vent.inspi. vnde nec obligationẽ nasci,quę nullum verisimiliter effectũ esset habitura, ne verbis impositа dici possit.l.ij.in fi. C. commu. de lega. atq; ita ludibrio haberetur cap.commissa. §. porrò. de elect. in vj. Cùm itaque nemo præsumatur volìturus quod sibi est oneri, & damno. l.cùm de indebito.ff.de probat. lex stipulationem cõsistere noluit, si eius conditio in meram promissoris volũtatem conferretur,& l.à Titio.§.fin.* Quæratio cùm cesset, collata conditione in arbitrium stipulatoris: præsumitur siquidem vnusquisque acquirere velle, non esset tunc inutilis stipulatio. l.si quis sic stipulatus sit Stichũ, hoc tit.l. Stichum aut Pamphilum,in princ.

Lex nihil frustra. 2

Stipulatio collata in stipulatorem. 3

L. *Stipulatio non valet.*

1 *Stipulatio collata in arbitriũ promissoris.*
2 *Remedia lex parat in casibus necessarijs.*
3 *Stipulatio collata in arbitriũ stipulatoris.*
4 *Verba arbitrij,& voluntatis.*

XVII. IDEM.

STIPVLATIO nõ ualet in rei promittendi arbitrium collata conditione[a].

L. *Qui bis.*

1 *Ipso iure.*
2 *Stipulatio secunda idem cõtinens cur nulla.*
3 *Obligationes duæ quandoque concurrunt.*

a BIS. Idem si ter, quater, & pluries, pmittat, omni nanque casu semel tantum promissor tenebitur, eadē quippe est ratio: cùm non interlit stipulatoris, & tunc magis videatur promissor sæpius loqui, quàm sæpius idem promittere. l. Mæuius. §. eum qui. ff. de leg. ij.

b ¶IDEM PROmittit. Siue ex interuallo, siue ex continenti, hoc tamen casu, magis semel, quàm bis promissum intelligemus, cùm quæ incōtinenti repetuntur, pro vno habeantur. l. illud. §. fin. ff. ad leg. Aquil. l. non ad ea, ad fin. ff. de cond. & demonstra.

Ipso iure. c ¶IPSO IVRE. † Hoc est, iure ciuili. 1 l. inter fideiussores. ff. de fideiuss. §. nō autem, de perpe. & temp. actio. in Inst. sine aliquo hominis ministerio operante. l. j. §. penult. ff. de cur. furios. l. in suis. ff. de suis, & legiti. Sic enim hæc verba aduersus receptam expositionem interpretāda esse probauimus. l. seruitutes. iij. ff. de seruitu.

Stipulatio secūda continens idē, cur nulla.

d ¶NON TENETVR. † Stipulationes nāq; inuētæ sunt, vt quod nostra interest cōsequamur. l. stipulatio ista. §. alteri, hoc ti. & §. alteri, de inut. stipulat. Cum igitur quod nostra interest, ex prima promissione consequutus sit stipulator, & ita eius interesse desierit, non potest de eodem posterior consistere. l. si pupillus. §. fi. ff. de nouat. nam nec duæ causæ lucratiuæ circa idē concurrunt. l. Mæuius. §. duorum. ff. de leg. ij. §. si res delega. Planè quod interesse potest ratione longioris vitæ, quod posterior stipulatio magis sit duratura, breuioréque tempore prior tollatur lex, non considerat. l. pater. §. filius, in fin. ff. de cast. pecul. Tractus siquidem futuri temporis, non sunt in consideratione. l. non quemadmodum. ff. de iud. l. j. §. j. ff. de vsu. Eo factum videmus, vt si prior inutilis sit in effectu: quia exceptione tutus sit promissor, efficax sit secūda. l. si dari, & quod dicitur interesse nostra plures actiones habere, vt latior sit agēdi facultas. l. cùm filius. §. variis. ff. de leg. ij. §. sic ita q;. de actio. in actionibus diuersarum specierum obtinet. l. quod in hæredē. §. eligere. ff. de tributo. §. sed si vxori. de leg. in Instit. Quare non negamus, vbi conuētiones nō vnius formæ essent, sed diuersi generis: vt cùm emptioni aut alteri cōtractui bonę fidei addita esset stipulatio, ex vtraq; ageretur. l. duo societatē. ff. pro soc. quod maximè obtinet, si sumpsissent in diuersis personis initiū obligationes, deinde fortè fortuna in vnius personā resoluerentur. l. si

XVIII. POMPONIVS.

QVI BIS[a] idem promittit[b], ipso iure[c] amplius quàm semel non tenetur[d].

3 mādauero. §. interdum. ff. mād. † Nec est nouū duas obligationes in eiusdē persona, de eadem re cōcurrere. l. non est nouū. ff. de act. emp. quia tamē bona fides nō patitur vt bis idem exigatur. l. bona fides. ff. de reg. iur. exactione ex vna sequuta ope exceptionis, altera tollatur. l. prędia. ff. de act. empt. l. pro socio. in fi. & l. si actū. ff. pro socio. Hinc quoq; puto, quòd cū stipulatori maximè expediat pignora accipere, in quibus plus est cautionis, & securitatis. l. plus cautionis. ff. de regu. iur. si ad secundā stipulationē adiecta esset hypotheca, credere, quicquid alij dicant, posteriorē efficacē reddi, propter cōmodum hypothecæ. l. hæres à debitore. §. j. ff. de fideiuss. d. l. si dari: licet ideo prior non nouetur. l. iiij. §. si ex cōuentione. ff. de re iud. l. fin. C. de nouat. Nec dissimile est in legato, nā si promissor rem promissam stipulatori leget, valet legatū, propter cōmodum, quod sentire videtur stipulator, quod dominū nanciscatur statim, nec expectet ex stipulatu actionē. l. si mulier. §. si rem. ff. de leg. iij. & vbicūque creditoris interesse potest, valet legatum debiti. l. si creditori. ff. de leg. j.

Obligationes duæ quādo concurrunt.

IOAN. CORAS. VALEN.
II. OCTOBR.
1546.

Arbitrij & voluntatis verba.

Pœnæ omni ex parte in nuptijs prohibitæ.

a 1 NVLLA STIPVLATIO est. * Quia nõ secundũ bonos mores interposita, vt enim inhonestum est, vinculo pœnæ matrimonia obstringi. l. Titia. in prin. hoc tit. l. Titio c. §. j. ff. de condit. & demonstra. c. Gemma, de sponsa. Ita moribus non conuenit, pœnas irrogari ei, qui diuortiũ feciſſet. l. ij. C. de inut. stipul. matrimonia quippe, & in contrahendo, & in retinendo, & in dissoluendo libera esse oportet: vt hîc, & d. l. ij. & l. neq; ab initio. C. de nupt. & l. fin. in fin. C. de sponsa.

Pœna legis esse debemus contenti.

b 2 ¶ COMPREHENSIS. Sic * & alibi Imp. potes (inquit) legis beneficio contentus esse. l. liberti. C. de oper. liber. hoc quia prima fronte generaliter nimis à Pomponio traditum videmus: cùm passim in iure legamus posse contrahentes vltra pœnas legis, alias ex conuentione adiicere, vt in obligationibus facti, id quod interest præstatur, l. si quis ab alio. §. fin. ff. de re iudica. quod est pœna legis. l. fin. ff. de eo quod cert. loc. l. nouissima. ff. iud. sol. & tamen addũt nihilominus contrahentes pœnam, si non fiat. l. final. ff. de præto. stipulat. & si seruum meum, apud te depositi, conuentionalem pœnam adiicere possum; si eũ corrumpas. l. non impossibile. ff. de pact. & tamen in corrumpentem lex pœnam statuit. l. j. & toto tit. ff. de seruo corrupt. Quocirca restringenda est hæc ratio iurisconſ. ad casum nostrum & similes, quando scilicet sumus in actibus, qui ex libertate arbitrij pendêre debent; vt in nuptiis contrahendis & dissoluẽdis. l. neq; ab initio. C. de nupt. l. iij. C. de inut. stipul. in quibus constituit hîc Pompo. nos debere esse pœnis legis cõtentos. Quod in spõsalibus, hoc est, in repromissione futurarũ nuptiarum. l. j. ff. de sponsal. non obtinet; nam licet in iis pœna legis sit, * vt Arræ sponsalitiæ duplicẽtur; inter cõtrahentes tamẽ de pœna quadrupli conueniri potest. l. fin. §. fina. C. de sponsa. vnde clamitant vbiq; Canonistæ, sed præsertim in d. c. gemma. legem ciuilẽ pœnas in nuptiis prohibentẽ, & in sponsalibus arras permittẽtem, verbis non rebus impositam, contra l. ij. in fi. C. commu nia deleg. Sed manifesta est differ c ntiæ ratio, quam ego aliorum ordinẽ sequutus, in l. Titia, in prin. perpulchrè tracto. Illud denique non omittendum, quòd licet nuptiæ, aut earũ dissolutio, vinculo pœnæ non obstringantur, potest tamen diuortium impediri, per amissionem lucri. l. ea quæ. ff. de dona. inter vir. & vxor. Quod præsertim si ad authorem redeat, propriè pœna non est. l. damnum, & l. Proculus. ff. de damn. infect. Quare, vt mihi videtur, eo casu non auferunt libertatem matrimonij dissoluendi contrahentes, sed potius ad matrimonium retinendũ certa lege, certóq; præmio inuitãt, quod etiam in contrahẽdo matrimonio lex promittit. l. vter ex fratribus. ff. de condi. instit. l. Titio centum. §. j. ff. de condi. & demonst. l. ij. C. de insti. Ad quæ videndus est omnino Oldrad. consil. xvj.

Arræ sponsalitiæ duplicandæ.

3

L. *Si ita stipulatio.*

Pœnæ nec nuptijs nec diuortijs irrogandæ.
Pœna legis sufficit.
Arræ quando duplicentur.
Diuertentium pœna.

XIX. IDEM.

SI STIPVLATIO facta fuerit, *Si culpa tua diuortium factum fuerit, dari*? nulla stipulatio est: [a] quia contenti esse debemus pœnis legum comprehensis [b]: nisi & si stipulatio tantundem habeat pœnæ, quãta lege sit cõprehensa [c].

Numerus pluralis p singulari. a 1

Debitor quando quis esse desinat. c 2

Diuertentiũ pœna.

c 4 ¶ COMPREHENSA. * Pœna diuertentis, sine causa lege comprehẽsa, est amissio dotis, & donationis propter nuptias. Sed & in muliere hoc amplius est; quia nubẽdi denuò, intra quin

quinquenniũ non habet poteſtatẽ, vt interim careat cõnubio, quo ſe monſtrauit indignã. l. cõſenſu. §. vir quoque. C. de repud. Quod ſi mulier indotata fuerit, atque ita neque dos neque donatio ante nuptias interuenerit, pœna quartæ partis bonorũ, quæ tamen tamen centum libras auri non poteſt egredi, culpoſus plectitur alteri cõiugi applicanda. l. fin. C. de repud.

IOAN. CORAS. VALEN. TERTIO OCTOB. 1546.

Numerus pluralis pro ſingulari. a 1

STIPVLATIONES. † Cùm pluralis locutio duorũ numerum exigat. l. vbi numerus. ff. de teſti. l. ſi. ff. ad Treb. c. pluralis. de reg. iur. in vj. & hîc Vlpia. vnã duntaxat ſtipulationẽ expreſſerit. Quod tibi Titius debet, cum debitor eſſe deſierit, dare ſpõdes mirũ eſt, quod ſtipulationes huiuſmodi inutiles non eſſe, ſub numero plurali dixerit. Sed ſcito hoc non eſſe nouum iuriſconſ. vt numerũ pluralem pro ſingulari accipiant. l. diuus. §. fi. in fi. ff. de pet. hæred. l. gallus. §. quod ſi is. ff. de lib. & poſth. vnde non ſunt verba legũ captanda. nam vt Cicero pro Cæcinna ait, Sermo herclè familiaris, & quotidianus nõ cohærebit, ſi verba inter nos aucupabimur.

L. *Huiuſmodi.*

1 *Numerus pluralis pro ſingulari.*
2 *Debitor quot modis quis deſinat.*
3 *Præſcriptio triginta anno. lege fforum incognita.*
4 *Quaſi dictio.*
5 *Alius dictionis, natura.*

XX. VLPIANVS.

HIVSMODI STIPULATIONES[a] nõ ſunt inutiles, *quod tibi*[b] *Titius debet cum debitor eſſe deſierit*[c], dare ſpondes, hunc ſenſum habent: vt quantam pecuniam à Titio exegeris, tãtam mihi dare promittas. l. ſi ſic. §. j. in fi. ff. de legat. j. l. ſi Titius. §. j. ff. de legat. ij. Poteſt autem quis multis modis deſinere eſſe debitor: ſolutione præcipuè qua tollitur omne obligationis vinculũ. §. j. quib. mo. tol. obli. in Inſtit. nouatione, quæ priorẽ obligationem ſtatim perimit. l. j. ff. de nouat. & effectũ ſolutionis habet. l. ſi rem. §. fin. illo tit. delegatione, cùm cõſentit creditor: vt alter debitor delegetur. l. delegare illo tit. Tẽporis lapſus. l. ſi quis poſtquã. ff. de fideiuſſo. veluti, in eo, qui actione tẽporali tenebatur. atqui natura, in princ. ff. de negoceſt. & hodie in actionibus perpetuis, quæ lege Codicis triginta annis tolluntur. l. ſicut. & l. omnes. C. de præſcript. xxx. vel xl. anno. † qui tamen modus præſcribendi cum hoc fforum iure cognitus non eſſet Accur. in l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. minimè poteſt ad legem noſtram pertinere. Præterea acceptilatione. Soluiſſe quippe videtur, qui acceptilatione liberatus eſt. l. ſi ex pluribus. ff. de acceptil. Paupertate item, & inopia: quia efficiatur debitor non ſoluendo, in effectu ſaltem, inquiunt docti, deſinit quis eſſe debitor, nullã quippe videtur habere actionem, cui propter inopiam aduerſarij agẽdi facultas inanis eſt. l. nam & ſi. ff. de dol. c. Edoardus. de ſolutio. Cõſtat autem euidentiſſimè debitorem deſiiſſe eſſe

Præſcriptio tricennalis. l. officiorũ incognita.

Arræ ſpõſaliciæ duplicandæ.

Diuertentiũ pœna.

Debitor quando quis eſſe deſinat. c 2

b ¶ TIBI. Sic cõmuniter Codices habent. Sunt tamẽ qui *mihi* legãt, cæterum quoniã prima lectio eſt frequentatiſſima: adeò vt nullum hactenus librum viderim, in quo, *mihi*, legatur, ſecũdum eam literam proſequemur.

¶ CVM DEBITOR ESSE deſierit. † Quod ſignificatiſſimè ſolutione cõtingit. Quare hæc ſtipulationis verba, *Quod tibi Titius debet, cum debitor eſſe deſierit, dare ſpondes*, hunc ſenſum habent: vt quantam pecuniam à Titio exegeris, tãtam mihi dare promittas. l. ſi ſic. §. j. in fi. ff. de legat. j. l. ſi

soluendo,qui bonis cesit.l.is qui bonis,j.& ij.& l.qui bonis.ff.de cesion. bono.§.fin.de action.in inst. Sed hũc inopiæ casum licet alij contra putent, vix est,vt ad l.nostram referendũ putem:cùm tametsi non possit soluere debitor, quod promisit, nõ ideo desinat debere.l. cõtinuus.§. illud, licet non soluẽdo efficiatur.l. si ab arbitrio.ff.qui satisd.cog.l. tres tutores. §.quod autem.ff.de admin.tut.

Inopiæ casus.

d ¶DARE SPONDES. Ita stipulatus sum à te, quia fortasse prædixeras te nec mihi,nec alteri quidquam ante promissurum: quàm Titius debitor tuus esse desiisset,neq; amplius quàm ab eo exegisses.

e ¶VALET STIPVLATIO. Et ideo quantam pecuniam à Titio exegeris (aut si aliter debitor esse desierit) exigere potuisti, mihi dare ex hac hac stipulatione, teneberis.

f ¶QVASI, Id est, † ita, vt & quemadmodum.l.nec emptio.ff.de contra. empt.l.cùm hic status,in fin. princ. ff. de donat.inter vir. & vxor. Est enim dictio, quasi, aduerbium similitudinis: sic apud Terentium in Adelphis, ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris.

4

Quasi dictio.

re spondes[d]? nam ualet stipulatio[e] quasi[f] sub quauis alia cõditione[g] concepta.

g ¶ALIA CONDITIONE. Alius, † alia,aliud,dictiones sunt similiũ repetitiuæ. l. quidã relegatus. ff. de reb. dub.quo fit euidens hanc promissionem,cùm debitor esse desierit,& simi lem conditionalem esse: sicuti si dictũ esset. Si debitor esse desierit: quod & clarius exprimit idẽ Vlpia.in l.quodcunque.§.non solùm.

5

Alius,dictionis natura.

IOAN. CORAS. VALEN.
IIII. OCTOB.
1546.

Donatio cõiugalis, morte confirmatur.

a 1 DIVORTIO FACTO. Aliud † est constante matrimonio: quoniam nõ tenet eo tempore facta promissio dotis animo donandi: quòd moribus apd' nos sit receptũ, ne consistãt inter virum & vxorem donationes.l.j.ff. de donat. inter vir. & vxo.licet ea morte mariti durante matrimonio mortem obeuntis confirmetur. l. quod de suo.C. de don. caus.non nu.nam & quæcunq; maritales, & vxoriæ donationes silentio donatoris firmæ fiunt.l. donationes quas. C.de dona. inter vir.& vxo.l.cùm hic status.in prin.ff. de do.inter vir.& vxo.

b ¶NOMINE STIPVLETVR. A marito sciente se nõ teneri,& simpliciter, non animo nouandi † nec in dubio præsumetur hîc nouatio fauore dotis, ob quam præcedẽs obligatio priuilegiis multis suffulta est.l.ij. ff.de pri.cred.l.assiduis. C. qui pot. in pig. hab. Licet aliàs regulare sit, vt stipulatione sequenti, plus continẽte nouetur præcedens. l. qui v̄sumfructum.

2

Nouatio non præsumitur.

L. *Si diuortio.*

1 *Donatio coniugalis morte cõsummatur.*
2 *Nouatio non præsumitur.*
3 *Promißio præsumitur erranter facta.*
4 *Falsa causa quando vitiet contractum.*
5 *Arg.de contract.ad vlt. voluntates.*

XXII. PAVLVS.

SI DIVORTIO facto[a] ea quæ nihil in dotẽ habeat,dotis nomine centum dari stipuletur[b]: uel quæ centum dũtaxat habeat,ducẽta dotis nomine dari stipuletur: Proculus ait, si ducenta stipuletur,quæ centum habeat: sine dubio centũ quidem in obligationẽ[c] uenire, alia autem centum actione de dote[d]

c ¶IN OBLIgationem. Nouã ex prædicta stipulatione.

d ¶ACTIONE de dote, Id est, ex stipulatu per quã rei vxoriæ actione

Promißio cẽsetur in dubio, erroneè facta.

Falsa causa quando vitiat.

Quasi dictio.

ne sublata,omnes hodie dotes exigun
tur.l.vnic.in prin.C.de rei vxo.act.§.
fuerat,de actio.in Inst.

e ¶DEBERI. Si tamẽ à marito scien
te mulier stipulata fuisset. Ex quo
enim sciens, pru=
dens, sine causa
promittit,donare
videtur.l.campa=
nus.ff. de oper. li=
bert. Nec potest
idcirco causari se
promisisse sine
causa, vt mulierẽ
exceptione doli
repellat, iuxta l.ij.
§.circa. ff. de doli
ma.& me. excep.
námque promis=
sio causam, licet
falsam: vnde cùm
à scientẽ processis=
set, donationis effectum habet. l.j. ff.
de cond.inde.& d. l. Campanus. Er=
go secus,si ab errante.l.pen.§.mulier.
ff. solut. matr. cùm errantis nulla sit
voluntas.l.sed hoc ita.ff.de aqua plu=
uia.arcend.l.si per errorem.ff. de iuris
dict.omn.iudic.l.nihil.§.fin.ff.de reg.
iur. †præsumitur autem in dubio ab
errante, & ignorãte facta promissio:
cùm neminem prodigere, & iactare
suum verisimile sit. l. cùm de indebi=
to. ff. de probat. nec donationis con=
iecturam capiamus, sicubi alia præ=
sumptio intercedere potest. l. si cùm
aurum.ff.de solut.præterquam in ca=
su huius.l.in honorem, & reuerentiã
bene transacti matrimonij, Bald. in
rub.C.de confess.

Alius,dictionis natura.

Nouatio non præsumitur.

Promissio cẽsetur in dubio, erroneè facta. 3

f ¶DICENDVM ITAQVE. Respondet quæstioni initio propo=
sitæ.

Falsa causa quando vitiat. g 4

¶VENIRE IN STIPVLA=
tionem. Cõtra videbatur, † cùm fal=
sa causa contractum vitiet. l. si quis
fundum.ff. de contrah.emption. Sed
illud vbi circa substantiam contra=
ctus versetur: veluti in venditione cir
ca pretium, quod sine dubio est, de
substantia.l.ij.§.j.ff.de cõtra.emptio.
§. pretium, illo titu. in Inst. Alioqui
deberi[e]. Dicẽdum itaque[f] est, etiã
si nihil sit in dote, centum uenire
tamen in stipulationem[g], sicuti[h]
cùm filiæ,uel matri, uel sorori,uel
alii cuilibet dotis nomine legare=
tur [i] utile legatum esset[k].

L. *Si id quod aurum.*

1 *Aes, genus metalli.*
2 *Aurichalchum.*
3 *Aes quomodo inauretur.*
4 *Error in materia non vitiat contractum.*
5 *Clausula doli mali, quando actionem det.*

regulare est, vt falsa causa scienter e=
missa, non vitiet, siue in cõtractibus:
vt hîc, siue in vltimis voluntatibus.l.
cùm tale.§. falsam. ff. de cond. & de=
monst.l.iij.C. de fal. cau. adiect. lega.
Si tamen quantí=
tas adiecta sit.l. si
sic.§.si mihi.ff. de
leg.j.

h ¶SICVTI. 5 † Argumentatur
hîc Iurisconsul. de
contractibus, ad
vltimas voluntа=
tes, vt & in l. suc=
cessori. ff. de neg.
gest. l. seruum fi=
lij. §. eum qui. ff.
de leg. j. E' diuer=
so alibi ratiocina=
tur, de vltimis vo
luntatibus,ad con
tractus.l.non est mirum.ff.de pign.a=
ction.l.quæ de legato.ff.de legat.j.l. à
duobus.ff.de oper. liber. Sed quoniã
innumerę sunt inter cõtractus,& vl=
timas voluntates differentiæ bonam
partem quarum Iaſ.accuratè coniecit
in d.l. quæ de legato.non putauerim,
nisi vbi eadem esset per omnia ratio
argumentationem huiusmodi proce=
dere.l.Iulianus.ff.si quid in fraud. pa=
tro.l.si stichum.§.fin.hoc titul.

Argu. de contra. ad testamenta.

i ¶LEGARETVR. A' patre, filio,
fratre, aut alio quolibet extraneo, vt
singula singulis referamus.

k ¶VTILE LEGATVM ES=
set. Si pater legauerit filiæ, aut filius
matri,frater sorori, vel etiã extraneus
extraneo centum dotis receptæ nomi
ne: quæ verè non est recepta, valet ni=
hilominus legatum, nec falsa demon=
stratio illud perimit.l.si sic. §.j. ff. de
leg.j.l.si non designata.C.de fal. caus.
leg.§.sed si vxori,de leg.in Inst. Qua=
re idem,inquit,Pompo. in contracti=
bus dicendum, cùm eadem omnino
ratio vtrobique versetur, fauor scili=
cet, dotis.

IOAN. CORAS. VALEN.
IIII. OCTOBRIS.
1546.

Aes metalli genus. a 1 CVM AES ESSET. Deauratum puta: alioquí cùm * æs genus ſit metalli obtuſum, & aurum metallum ſit fulgens ſplendens, & lucidum: nõ video, quo pacto poſſet quiſpiã aurum putare, quod

Aurichalchum. 2 æs eſſet: * in aurichalco tamen, qđ colorem aureũ habet, facilè hic error in hominis animũ inſeuiret l. Labeo. ff. de contrah. emp. * Inauratur autẽ æs, argento viuo, inductis ad id bracteis auri, eo tamen in primis criniato, accenſoque, ſale, aceto, & alumine reſtincto, deinde exarenato: vt ſplendore deprehendatur, an ſatis recoctum ſit, quíque iterum exhalato, vt edomitum poſsit pumice, alumine, & argẽto viuo admixtis inductas accipere bracteas, author eſt Plin. lib. xxiij. cap. ij. in fi. Quo modo nemo eſt, niſi & ipſe Bractearius, & inaurator eſſet, cui non facilè imponatur.

Aes quomodo inauretur. 3

Error, qui cõtractum vitiet. b ¶ IN CORPORE CONSENſerimus. Licet in materia ſit erratum. 4 * Sic & in cõtractu pignoris ab Vlpiano reſpõſum eſt, ſi quis cùm æs pignori daret affirmauerit, hoc aurum eſſe: quia in corpore conſenſum eſt æs pignori eſſe. l. j. §. fin. ff. de pig. act. Ergo dicendum in ſubſtantia, & materia, licet erretur, ſi tamẽ in corpus cõſenſum eſt, ſuper quo cõtrahitur, non vitiari cõtractum. Quod in ſtipulatione de qua hîc, & in pignore, de quo in d. §. fin. recipiendum eſt: cùm ſtipulatoris & creditoris maximè interſit, & expediat valere ſaltẽ obligationem in corpore, in quo conſenſerunt: cùm nihil pro eius acquiſitione præſtare debeant. Qua ratione idem in legato reſpõdit Vlpia. l. ſi quis in fundi. ff. de leg. j. l. demõſtratio. in prin. ff. de cõd. & demonſtr. Idémque in donatione putarem. l. ad res donatas. ff. de ædil. edic. l. ariſto. §. fina. ff. de donatio. At vbi damnoſum eſſet recipiẽti æs, pro auro accipere, eum errorem in materia, & qualitate ſubſtantiali contrauitiare verius eſt: vt in contractu emptionis. l. in vendi tionibus. §. fina. l. cum ab eo. §. fina. ff. de cõtrah. emp. Habet quippe neceſſum emptor, pre, que venditur, pretiũ numerare, vnde quod cõmodiſsimũ eſt, ei lex eligẽs venditionẽ nullam facit, ſi æs, pro auro, aut plũbum pro argento veniat: venditorémque teneri vult, quanti intereſt emptoris deceptum non eſſe. l. ſi ſteriliſ. §. quanuis. ff. de actio. empt. niſi æs auri aliquid haberet, quia inauratum eſſet. l. quod tamen. in fi. ff. de cõtrah. emp. quãdo tunc nõ omnino in materia erratum dici poſsit. Similiter, ſi quis aurum debens æs pro auro ſoluerit, non liberatur: licet in corpore creditor conſenſerit. l. ſi cùm aurum. ff. de ſolutio. Si enim ſolutio effectũ haberet, damnificaretur grauiſsimè creditor, liberato inde debitore. l. elegãter. §. qui reprobos. ff. de pig. act. Ergo in omni cõtractu vtilitatẽ eius qui æs pro auro recipit, ſpectandam cenſeo, vt ſi contractum valere ei vtile ſit eum ratione, quia in corpus conſenſum eſt, lex defendat: vt hîc, & d. l. j. §. fi. ff. de pig. act. ſi verò magis expediat nullum fieri cõtractum, qui pro ære recepto nonnihil, & ad auri æſtimationem ab eo præſtandum eſſet, nullus ſit contractus. d. l. in venditionibus. §. fin. d. l. quid tamẽ. & d. l. cùm ab eo. §. fin. & d. l. ſi cùm aurum.

XXII. PAVLVS.

SI ID QVOD aurũ putabã, cùm æs eſſet[a], ſtipulatus de te fuero, teneberis mihi huius æris nomine, quoniã in corpore cõſenſerimus[b], ſed ex doli mali clauſula[c]

Clauſula doli mali. c ¶ DOLI MALI CLAVSVLA. 5 * Quæ ſolebat olim contractibus inſeri. l. eadem. in prin. vbi plenius dico. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis dolum. & l. inter ſtipulãtẽ. in prin. hoc tit. l. nouiſſima. ff. de iud. ſol. *Ea dolum malũ abeſſe abfuturúmq;* cõtrahentes promittebãt.

SI

d ¶SI SCIENS. Secus, si ignorans: cùm enim dolum nõ adhibueris, iniquum esset, de dolo contra te agi posse. l. aristo. §. final. ff. de donat. l. ad res donatas. ff. de ædil. edic. etiam in contractibus bonę fidei, quicquid alij dicant: licet enim tũc in id quod interest agi possit. l. si sterilis. §. quanuis. ff. de act. emp. aut speciali alio remedio succurratur. l. ij. C. de rescrip. vend. nullibi tamen legi, ex clausula doli mali agi posse de dolo contra eum qui neque verè, neque præsumptiuè dolũ adhibuit, nisi dolus præsumptus esset. l. si sine. §. si in stipulatione. ff. rem ratam habe. l. hæc verba. ff. de verborum significat.

tecum agam, si sciens [d] me fefelleris.

IOAN. CORAS. VAL. V. OCTOB. 1546.

Genus nõ perit. a HOMINEM CERTVM. Secus ergo, si homo generaliter sine proprio nomine promissus esset: 1 †cùm genus ipsum perire nõ possit l. in ratione. ij. §. incertæ. ff. ad l. Falc. 2 †Qua ratione debitor quantitatis, cùm quantitas genus sit, nullo interitu liberabitur. l. incẽdium. C. de reb. cred. nisi moram fecisset creditori oblatam quantitatem opportuno loco, & tempore recusando, túmq; ex ęquitate opposita doli mali exceptiõe l. qui decẽ in princ. ff. de solution. l. si opera. ff. de dol. mal. except. l. interdum. §. fin. hoc titulo. Liberatur quoque debitor quantitatis, si propter speciem quantitatem debeat perempta specie. l. electio. §. si is. ff. de noxal. l. in naue. ff. locat. Quam rem ampliore tractatu dignam suo loco fusius sum exequutus. Alia quoque ratione, non abs re dixit Iurisconsult. hîc hominem certum, vt demonstraret non idem esse, si duo homines alternatiuè promissi essent: vno quorum etiam ante moram perempto, non liberatur debitor, sed in superstite manet obligatio. l. nõ vtique. §. j. ff. de eo quod cert. loco. l. Stichum aut Pamphilum. §. j. ff. de solutionib.

Quantitatis periculũ ad quẽ spectet.

Debitor speciei quando liberetur.

b ¶QVA'M SI 3 per te steterit. †Ergo debitor speciei eius interitu ante moram liberatur. Idẽq; si res debita extet, sed dari posse desierit, qa seruus manumissus est, aut fundus religiosus sacérve factus. l. is qui alienam, & l. si quis seruum. §. j. cùm hæc omnia præstare impossibile sit. l. si homo mortuus, hoc tit. l. j. & l. in tantum. §. j. ff. de rer. diuis. & ad impossibile neminem lex obligari velit. l. impossibilis hoc titu. & l. impossibilium. ff. de reg. iur. Sed nec ad rei peremptę ęstimationem, cùm culpa careat reus, & ideo in damnum vocari non debeat. c. ij. de constit. post moram verò tenetur. l. quod te. ff. de reb. cred. cùm tunc in odium morosi, lex rem extare interpretetur. l. si seruum, in princ. §. sequitur. & §. fi. Culpa autem ante moram non sufficeret licet interitus sequer

L. *Si ex legati causa.*

1 *Genus non perit.*
2 *Periculum quantitatis ad quem pertineat.*
3 *Debitor speciei ante moram liberatur.*
4 *Interpellatio diei, & hominis.*
5 *Occidens seruum quando liberetur.*

XXIII. POMPONIVS.

SI EX LEGATI causa, aut ex stipulatu hominẽ certum [a] mihi debeas, nõ aliter post mortẽ eius teneberis, quàm si ꝑ te steterit [b] quominus viuo eo eum mihi dares. Quod ita fit, si aut interpellatus

queretur, cùm ea ad interitum ordinata non esset. l. is qui. ff. de action. & obligat.

Interpellatio duplex

c ¶ INTERPELLATVS. Opportuno * loco & tempore. l. si soluturus. ff. de solu. alioqui non faceret moram debitor. l. mora. ff. de vsur. ideóque nec teneretur perempta re debita: veluti si ante diem sit interpellatus. l. cùm filiusfamilias. §. final. Dies autem satis pro homine interpellat. l. magnam. C. de contrahen. & commit. stipu. Interpellationem porrò ab homine extra iudicium fieri sufficit. l. denuntiasse. ff. ad l. Iul. de adul. & passim Accurs. & cæteri docent, præsertim in ijs quæ nõ iure actionis sed officio iudicis implorato petuntur. l. cùm postulassem, in princ. ff. de damn

[c] non dedisti, vel occidisti [d] eum.

damno infecto.

d ¶ VEL DEDISTI. Nisi merentem: puta in facinore deprehensum occidisses. l. qui seruum, hoc tit. l. quid ergo, j. §. si hæres. ff. de legat. j. neq; enim in culpa est, qui seruum pro maleficiis coercet, vincit, & ꝓ magnitudine admissi enecat. l. eleganter. §. fin. ff. de pigno. actio. l. seruum quem, in fin. ff. de pigno. quid enim si promissor hominis eum vxorem stuprantem deprehendat, an nõ excusabitur, cui difficillimum fuit iustum temperare dolorem. l. si adulterium. §. Imperatores. ff. ad l. Iul. de adul.

Occidens seruum quando liberetur.

IOAN. CORAS. VALEN. VI. OCTOBR. 1546.

a EX STIPVLATV. Aut alia causa.

b PVPILLVS. Quia pater defunctus cùm viueret, aut alius cui pupillus hæreditario iure successit, stichũ stipulatori promiserat. l. magis puto. §. si pupillus stipulanti. ff. de reb. eo. nam pupillus ipse ex stipulatione obligari nõ potest. l. Iulianus. §. si quis à pupillo. ff. de act. empt. l. obligari. ff. de author. tuto. §. pupillus, de inut. stipul.

Pupillus quis.

1 * Pupillum autẽ eum propriè dici, qui cùm impubes est, desiit in patris esse potestate, morte: puta, aut emancipatione notius est, quàm vt pluribus demonstrari debeat. l. pupillus. ff. de verb. signi.

c ¶ MORA FIERI. Cùm ab eo solo peti non possit, sed tutor ipse, aut pupillus tutore authore interpellari debeat

debeat. l. l. defendẽte. ff. de author. tut. vbi autem nulla est petitio, ibi nulla mora. l. si pupillus, hoc tit. l. lecta, §. dicebam. ff. de reb. cred. l. nulla. ff. de regul. iur.

Pupillum quandoq; potest interpellari.

2 * Vno casu potest pupillus sine tutore interpellari: cùm tutor nõ apparet, & tutoris authoritatẽ, aut pupilli pubertatẽ expectare creditori damno esse potest. l. si dictũ. §. fi. ff. de euictio. vbi emptor, qui solenniter emit à pupillo, potest soli pupillo ex duplæ stipulatione denunciare, vt de ea re agẽda adsit, emptorémq; defendat, nam nisi hanc denuntiationem faciat, neque actionem ex empto, neq; ex stipulatu, neque de dupla contra venditorem haberet. l. emptor. C. de euiction. Vnde perquàm damnosum esset ei expectare, vel pubertatem, vel tutorẽ: cùm interim re euicta iure suo priuari posset

L. Sed si ex stipulatu.

1 *Pupillus quis.*
2 *Pupillus quando interpellari possit.*
3 *Tutoris mora quando pupillo noceat.*

XXIIII. PAVLVS.

SED SI EX STIpulatu [a] stichum debeat pupillus [b], non uidebitur per eum mora fieri [c], ut eo mortuo teneatur, nisi si tutore au-

set, merito soli pupillo denuntiari potest. l. apud Iulianum. §. j. ff. Quib. ex cau. in poss. ea. magisque tunc emptori certanti de damno, quàm pupillo tractanti de lucro: vt & omnis suadet æquitas fauẽdum est. l. dolus. ff. quã. ex fac. tuto. neque par est lucri & damni ratio. l. fin. §. licentia. C. de iur. delib. l. final. C. de codicil.

thore, aut solus tutor [d] interpelletur.

d ¶ AVT SOLVS TVTOR.

Tutoris mora an noceat pupillo.

3 ✝Qui si moram faciat nocebit pupillo, vt hîc textus manifestè sentit. Sed hoc eatenus accipiendum est, cedere duntaxat actionem, quam habet contra tutorem, teneatur: nec in plus facto tutoris obligetur. l. iij. §. final. ff. de trib. act. l. fi. §. penult. vbi scriptores copiosè. ff. de admin. tutor. nisi quatenus ad eum ex dolo, aut culpa tutoris prouenit. l. iij. ff. Quan. ex fac. tut.

IOAN. CORAS. VALENT. VII. OCTOB. 1546.

a DEBEATVR. Et ita bis idem, qua ratione videbatur ex posteriori stipulatione promissorem non obligari. l. qui bis idem.

b ¶ OBLIGABITUR. Cum effectu, quoniam remittere exceptionem videtur, qui scienter repromittit: & ita similis est ei qui donat. ✝Secus ergo si ꝑ ignorantiam id fecerit. l. si quis delegauerit. ff. de nouatio. l. sed & si quis. §. fin. ff. si quis cautio. vt autem tollatur omnis erroris præsumptio, inserunt quotidie in instrumentis hanc clausulam Tabelliones, & promisit dictus Titius, ex certa scientia, sciens se ad infra scripta non teneri, de cuius clausulæ virtute permulta hîc doc. scribunt.

Ignorans nõ donat.

1

c ¶ QVASI NVLLA. Propter exceptionem, vt subiicit Iurisconf. quæ si opponatur, efficit vt ea prior stipulatio effectum non habeat, atque ideo nulla existimetur. l. fi. ff. de offic. eius cui mand. est iuris. l. ex his. ff. de cond. indeb.

L. Si dari.

1 *Ignorans non donat.*
2 *Stipulatio ipso iure operatur.*
3 *Bis idem promittens quando obligetur.*
4 *Secunda stipulatio quando obliget.*

XXV. POMPONIVS.

SI DARI STIPVler id, quod mihi iam ex stipulatu debeatur [a], cuius stipulationis nomine exceptione tutus sit promissor obligabitur [b] ex posteriore stipulatione: quia superior quasi nulla [c] sit exceptione obstante. [d]

d ¶ EXCEPTIONE OBSTANte. Pacti, puta de non petendo, & si ✝dicas stipulationem præcedentem, non iure exceptionis, sed ipso iure tollere. l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. fateor: nec hîc dicitur contrarium, sed ostendit Pompo. duntaxat primam stipulationem propter sequens pactum, de non petendo effectũ habere non potuisse: quod fuit necessarium, vt posterior idem continens ad prioris confirmationẽ interposita ab eadem non impediretur, nec præterea ad vnum effectum inducta, ad augendam, scilicet vim prioris eius necem operarentur. Stipulatio porrò secunda primæ contraria, aut ad eius destructionem subiecta, primam tollit. d. §. pactus, qui in his terminis loquitur. ✝Et ita non obstat, quod ab eodem Pompo. paulò antè traditum est, eum, qui bis idem promittit, ipso iure amplius quàm semel nõ teneri. l. qui bis: nam, vt verba eius indicant, apertè procedit, vbi prima stipulatio effectum habere

Stipulatio ipso iure operatur.

2

Bis idem promittẽs quando obligatur.

3

bere poteſt, tunc enim, quia deſiit intereſſe, ſecunda inutilis eſt, cùm ſtipulationes inuentę, vt ſtipulemur quod noſtra intereſt. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. non aliter conſiſtāt, q̄ ſi noſtra interſit. §. alteri. de inut. ſtip. atqui in hac lege ſtipulatio prima oppoſita exceptione pacti nulla redditur, & ita perinde eſt, atque ſi facta non fuiſſet. l. quanuis. §. ſi conuenerit. ff. ad Vellei. l. nulla. ff. de author. tutor. cùm vulg.

Stipulatio ſecunda quando obliget.

4 *Quare ſecunda promiſſorem obligabit, cùm prima effectum non habeat, & cùm exceptio pacti perpetua primæ ſtipulationi obſtaret, non cenſebitur repetita in ſecunda, ne facta hac repetitione reddatur inutilis. l. quoties. ff. de reb. dub. l. quoties ij. hoc titul. & ne ea ad prioris ſtipulationis confirmationem interpoſita eius deſtructionem operetur. l. quod fauore. ff. de legib. l. legata inutiliter. ff. de leg. j. Licet alioqui ſequens ſtipulatio repetat qualitates prioris. l. qui ſic ſtipulatur.

IOAN. CORAS. VALEN. VIII. OCTOBR. 1546.

Meretrix quomodo turpiter faciat.

Turpes ſtipulatiões.

TVRPES STIPVLATIONES. Quales illæ ſunt, quibus homicidium adulterium, aut ſacrilegium fieri promittitur. l. ſequ. & l. plagij, & §. quod turpi, de inutil. ſtipul.

b INVLLIVS eſſe momenti. l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar in fin. l. ſi vnus. §. pacta. ff. de pact. l. non dubium. C. de legib. l. pacta quæ contra. C. de pactis. Quia impoſsibiles, *quę enim nō niſi turpiter fieri poſſunt, nec facere nos poſſe credendum eſt. l. filius. ff. de condi. inſtit. & id duntaxat poſſe dicimur, quod de iure poſſumus. l. nepos Proculo. ff. de verb. ſig. & quæ de iure prohibita ſunt, impoſsibilia exiſtimantur. l. idem Iulius. §. fi. ff. de legat. j. impoſsibilium autem, nullam eſſe obligationem cantat vtraque iuris regula. l. impoſsibilium. ff. de reg. iur. c. nemo poteſt, eo. ti. in vj. præterea, quia huiuſmodi pactionibus contrahentes ad delinquendum inuitantur. l. ſi vnus. §. illud. ff. de pact. l. conuenire, ff. de pact. dotal. & quia quæ contra bonos mores fiun, ſiue in pactum, ſiue ſtipulationem deducātur. nul

L. *Generaliter.*

1 *Turpes ſtipulationes.*
2 *Turpitudo ex cuius parte ſit attendendū.*
3 *Meretrix an turpiter faciat accipiendo.*

XXVI. VLPIANVS.

GENERALITER nouimus turpes ſtipulationes [a] nullius eſſe momenti [b].

nullius ſunt momenti. l. ex eo. ff. de inutil. ſtipul. tametſi conuentioni iuriſiurandi religio addita ſit, d. §. ſi paciſcar, d. l. non dubium, neque enim iuſiurandum oportet iniquitatis eſſe vinculum. c. inter cætera, xxij. quęſtion. iij. Et placent Deo magis tranſgreſsiones hac in parte, quā ſuperſtitioſæ obedientiæ, §. j. Scenicas non ſolùm,

2 col. v. *Doctrinā autē Vlpiani hoc loco, vt nullius momenti ſint turpes ſtipulationes, intelligo, ſi ex vtriuſque ſtipulatoris, ſcilicet & promiſſoris parte turpitudo verſetur, vt lex ſequens declarat, veluti, vt maleficium fiat d. §. quod turpi, & l. iuriſgentium. §. ſi vt maleficium fiat, ita enim legendum, nō ſi ob maleficium ne fiat, emendati codices admonent, ff. de pact. aut de præda inter fures diuidenda. l. ſi à reo. §. fi. ff. de fideiuſſo. nam ſi ex ſtipulatoris perſona dunta xat turpitudo verſaretur, quia promiſſum eſſet, ne fieret maleficium, valeret mero iure ſtipulatio, quanuis agens ſtipulator doli mali, aut in factū exceptione ſubmoueretur. l. penul. in princ. ff. de conditio. ob turp. cauſ. nec diuer

Turpitudo ex cuius parte conſiderāda.

diuersum censeo vbi versaretur ex parte promissoris tantum turpitudo, quia Titius fingens se cœlibem: cùm vxorem domi reliquisset ei, quam ad nuptias sollicitauerat ignoranti eius conditionem nõnihil, vt sponsæ promisisset. l. ea quæ. C. de donat. an. nup.

Meretrix quomodo turpiter faciat.

3 aut adolescens meretrici, * quæ licet turpiter faciat, quòd sit meretrix, non tamen turpiter accipit, cùm sit meretrix. l. idem. §. j. in fin. ff. de condit. ob turp. caus. atque ideo nec turpiter stipulatur. l. fin. C. ad l. falc. rectéq; ei donatur, licet inhonestè. l. affectionis. ff. de dona. mero iure tenebit promissio agiq; poterit: licet non cum effectu. l. ea quæ. C. de donatio. an. nupt. opposita sita nanque in factum, aut doli exceptione repelletur agens. d. l. pen. ff. de condict. ob turp. caus. l. dolo. C. de inutil. stipul. nam licet stricto iure non dicatur turpiter facere meretrix, accipiendo, aut stipulando: negari tamen non potest, quin inspecta veritate & re, ipsa contra honestatẽ faciat emungendo pecunia adolescentes, eorúmque nõ miserendo, quia pernitiosum Syræ anus improbissimæ consilium sequuta spoliet, mutilet, laceret, quẽquem nacta sit. argu. l. ij. ff. de obseq. à liber. pat. præst.

IOAN. CORAS. VALEN.
DIE VIII. OCTOB.
1546.

Turpis stipulatio.

a PROMITTAT. Hæc exemplaeuidenter faciunt legem præcedentem loqui,

1 * cùm turpitudo vtrinque versatur, tam ex parte stipulatoris q̃ ex persona promissoris, vt & in illo Papinia. respõso, si plagij, inqt, aut (vt alij legunt) flagitij faciẽdi causa cõcepta sit stipulatio ab initio non valet. l. si plagij.

Turpitudo ex cuius parte considerãda.

b ¶ FACTVrum. Idem etsi quid promittatur flagitij iam facti nomine. d. l. si plagij, quippe nimis indignũ esset patratũ facinus prẽmio donari & ita malitiis hominũ indulgeri. l. in fundo. §. fi. ff. de re vend. eosdémq; animosiores ad delinquendum in posterum facere. l. cõuenire. ff. de pact. dot.

c ¶ OFFICIO QVOQVE prætoris. Nedum lege ciuili ita significans stipulationes turpes, non solùm de iure ciuili: sed etiam prætorio nullius esse momenti. Quare cùm prætoris partibus iudex pro Tribunali sedens fungatur, aditus ipse de ea re agentem, tametsi ei nihil opponatur, repellet. Accurs. in l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. & in l. vbi pactum. C. de transact. cùm in iudicio sit sine actione. l. si pupilli. §. videamus. ff. de nego. gest. l. quoties. §. itẽ si tẽporali. ff. de adm. tuto.

L. *Veluti.*

1 Turpis stipulatio, omni iure nulla.
2 Obligatio quandoque contractum notat.

XXVII. POMPONIVS.

VELVTI SI QVIS homicidium vel sacrilegium promittat[a] se facturum[b] sed & officio quoque prætoris[c] continetur, ex huiusmodi obligationibus[d] actiones denegari.[e]

§. *Si stipulatus.*

1 Temporis vltimum momẽtum spectandũ.

d ¶ HVIVSMOdi obligationibus. Id est, stipulationibus, ne videatur sibi parũ constare Iurisconsul.

2 * cùm initio dicat has stipulationes, nullius esse momenti, atque ideo nullam ex his nasci obligationem, hîc autẽ ex eis produci obligationes, quanuis ex iis actiones denegentur: nec est nouum obligationis verbo contractum in iure significari.

Obligatio notat quandoq; contractũ.

e ¶ ACTIONES DENEGARI. Quare iudex stipulatorem agentem de facto reo etiam non opponente poterit repellere, vt mox diximus.

Vltimum temporis momentũ ſpectãdũ. a 1

RECTE' PETAM. *Nam & ſi verba ambígua ſunt, inquit Celſ. ſic tamen exaudiantur, ſi immutabiliter verum fuerit te capitolium non aſcendiſſe. l. quicquid. §. final. Immutabiliter autem ante verum eſſe non poteſt, quàm vltimum biennij momentũ præterierit, cùm potuerit eo etiam extremo momento conſcendere Capitolium. l. ſi. ff. de cond. inſti. Sed & amplius dicendum quod tametſi conſtaret, te in Capitolium aſcendere non poſſe, non tamen ante expletum biennium rectè peterem. l. in illa, totus enim effectus ſtipulationis in eum diem collatus intelligitur. l. ſi eum. §. j. ff. Si quis caut.*

SI STIPVLATVS hoc modo fuero, *Si intra biennium capitolium non aſcenderis dari*, non niſi præterito biennio rectè petam[a].

Opinio authoris.

licet mero iure ſtatim cum certum eſſe cœperit, ſtipulatio committatur. l. cum ſtipulatus ſim, & l. ita ſtipulatus. §. j. quod latius ſum exequutus in l. in illa.

IOAN. CORAS. VALEN.
IX. OCTOBR.
1546.

Tradere, Præſtare. a 1

TRADI, *Vel præſtari: nam hæc verba tradere, & præſtare eundem effectum habent, vt ſcilicet promiſſor non teneatur rem facere ſtipulatoris: ſed tãtum nudam rei poſſeſsionem cõtradere. l. datio. §. j. & l. ex empto in princ. ff. de act. empt. l. ſi fundũ certa die, hoc tit. tradere quippe facti eſt. l. conſilio. ff. de cura furio. Diuerſum in verbo dari, l. vbi autem. §. fin. §. ſic itaque, de actio. in Inſtit.*

Vacuam poſſeſsionem tradi.

2 fin. *Si quis, inquit, vacuam poſſeſsionem tradi promiſerit, non nudum factum hæc ſtipulatio continebit, ſed*

Cauſa bonorum.

cauſam bonorũ, hoc eſt, vt interpretor ipſe, effectum per traditionẽ dominij transferendi. l. ſi ſtipulatus. ff. de vſu. aut aliud qđ ſit loco dominij: puta, conditionis vſucapiendi: etenim effectus bonorum eſt dominium directũ, vel vtile aut conditio vſucapiendi, qua ad dominiũ peruenimus bona fide poſsidentes. l. traditionibus. C. de pact. Ideo Vlpianus in bonis noſtris ea eſſe ſcribit, quæ dominij noſtri ſunt directò, vel vtiliter, aut à nobis bona fide poſsidentur. Nec aliter enim nos bearent, ſeu nobis prodeſſent bona. l. bonorum. §. j. ff. de verb. ſign. ſic verba (cauſam bonorum) accipienda ſunt, licet quandoque plenius pro ſubiecta materia ab eodem Vlpiano interpretantur. l. j. §.

L. *Si rem tradi.*

1 *Tradere, & præſtare.*
2 *Cauſa bonorum.*
3 *Vacuam poſſeſsionem quis tradere dicatur.*

XXVIII. POMPONIVS.

SI REM TRAdi[a] ſtipulamur: nõ intelligimus, & proprietatẽ [b] eius dari ſtipulatori[c], ſed tantùm tradi rem.

b ¶ PROPRIEtatem, Nec poſſeſsionem vllam, ſiue ciuilem, ſiue naturalem: cùm vtraque iuris ſit, ſed nudam duntaxat, quam aſininam detentationẽ vocamus, hoc enim ſignificat verbum tradere, quod eſt meri facti. d. l. conſilio.

c ¶ DARI STIPVLATORI. Hoc eſt, dominium eius transferri. d. l. vbi autem. §. fina. Et iſta ſtipulatio rem tradi, non translationem dominij, ſed nudum factum continet, cui doct

j.§.hæc actio.ff.si quis testam.lib.esse iu.fue.Continet autem causam bonorum,in d.l.in conuentionalibus. §. fi. stipulatio rem tradi , quia subiecta erat cõtractui, de cuius natura veniebat domini translatio si promissor dominus erat.l. ex empto. in princ.ff.de actio.emp. Quod licet diuinatorium tenendum est,inquiunt doc.nec enim quicquam tutius dici potest. Ego vtriusque text. verba sequutus, malo dicere : differentiam constituendam inter stipulationem rem tradi, de qua hîc,& vacuam possessionem tradi,de qua in d.§. fin. vacuam namque possessionem nõ dicitur tradere, nisi quicam liberam ab omni possessore, & cum aliquo iure tradit. l. ij. §. j. ff. de act.empt. †Vnde vacua possessio ad nudam traditionem referri nequit. Nec obstat,si cum Pompo.dicas, qui fundum tradi stipulatur, vacuã quoque possessionem tradi oportere, intelligitur. Nam illud ibi est in consequentiam præcedentis contractus emptionis : in quo, vt diximus,venit translatio dominij , vendens dominus erat.d.l. ex empto. stipulationem autem huiusmodi, & aliam quamuis emptioni subditam ab ea regulari interpretationémque recipere notissimum est. l. si stipulatus. ff. de vsur. l. damni infecti quidam. ff. de damno infecto.

Opinio authoris.

Vacuam possess. tradere. 3

IOAN. CORAS. VALEN.
IX. OCTOBR.
1546.

Tot stipulationes, quot res. a 1 QVOT SPECIES. Regula qua nihil tritius efferri solet, †tot sunt stipulationes, quot res,aut summæ in stipulationem deductę.l.j.§.sed si mihi. l.vbi autem.§.pe. l. Titia.§.fin. & l. pluribus, in prin. licet vna sit verborum cõceptio:sed eius vis multiplicatur propter res multiplicatas. Similiter Callistratus,tot esse voluit euictionũ actiones, quot & species rerũ emptione compræhensę. l.cùm plures.ff.de euictionib. Et tot sententias , quot capitula esse certum est. l. quædã mulier.ff.fam. ercis.l.fin.ff. de iure patron.tótq; compromissa , quot res, de quibus separatum compromissum est.l. quid tamen ad prin.ff.de recep.arbit.& tot donationes,quot res donatæ. l. sancimus. §. si quis autem. C. de dona.nec dixerit quispiam res plures coniunctim copulatas, loco vnius haberi.l.si hæredi plures.ff.de condi.institu.hoc enim obtinet, vbi plures res respectu alterius copulantur : nam si propter se fieret singularum, licet coniunctim enumeratio pro eo accipiendum esset,atque si singulæ separatim expressæ fuissent. l. falsa.§.final. ff. de cond. & demõst. 2 †Sed cur non idẽ in vẽditionis contractu dicimus,vt tot venditiones sint,quot res venditæ.l.cum eiusdẽ ff. de ædil. edict. Respondeo,pluriũ rerũ vẽditio, non multiplex est ,sed vna propter vnitatem pretij,respectu cuius,plures illæ res enumerantur.l.si

Causa bonorum.

Venditio pluriũ rerum vna.

L. *Scire debemus.*

1 *Stipulationes tot,quot res.*
2 *Venditio plurium rerum, vna.*
3 *Collatiua non distributiua.*
4 *Nouatio quando inducatur.*
5 *Generalis expressio quando idem quod specialis operetur.*
6 *Absurdum huius l. vnde nascatur.*
7 *Legata an tot quot res legatæ.*
8 *Vniuersale,Generale,Numerale.*
9 *Quadriga.*
10 *Lectica, Lecticarij.*

XXIX. VLPIANVS.

SCIRE DEBEMUS, in stipulationibus tot esse stipulationes quot summæ sunt, totq; esse stipulationes, quot species[a]. Se-

duos.ff.de cont.empt.l.cùm duo.ff.de in diem addic.licet propter vtilitatem receptũ sit, vt ad singulas res emptor agere possit.l.& si vno.ff.de act.emp. modò res illæ separatæ sint.l. in commodato. §. duobus.ff. commod. Planè quod per manus traditum est, tot stipulationes quot res, ibi locum habet. vbi res distinctim exprimuntur,stipulatione puta, promitto decem, Stichum,equum, & bouem. † Cæterum si nõ fuerint expressæ,licet plures res vno collectiuo nomine cõtineantur, nõ erit nisi vna stipulatio; veluti, si promitterem familiã seruorum,suppellectilem, gregem,quadrigam,aut peculium.l.quod dicitur. Idémq; in legatis dicimus. l. quoties. & l.grege.ff.de leg. ij. Ea quippe collectionis non distributiuæ natura est, vt contenta sub se ad coniunctum & inseparabilem vnitatẽ redigat. l. proponebatur.ff.de iudicijs.l.ędiles.§.familiæ.ff.de ędil.edict. Manat inde nõ parua vtilitas, quia si plures intelligantur stipulationes,sæpius ex stipulatu agi poterit.l.quia dicitur, in fi.ff. de euiction.promissórq; vnam ex rebus promissis creditori, vel inuito soluit,ab eadémque liberatur.l.fi.ff. qui. mod.pig.vel hypot.soluí. Si plura legata vnum agnosci,aliud repudiari.l. legatarius.ff.de leg.j.l. sed duobus. ff. de leg.ij.

Collectiuæ dictionis natura.

3

cundum quod [b] euenit, ut mixta una summa [c] uel specie [d] quæ non fuit in præcedenti stipulatione, nõ fiat nouatio [e], sed efficiat duas esse [f] stipulationes. Quanuis autem placuerit tot esse stipulationes, quot summæ:totq; esse stipulationes quot res, tamen si pecuniam quis quæ in conspectu eius est stipulatus sit, uel aceruum pecuniæ non tot sunt stipulationes, quot nummorũ corpora, sed una stipulatio [g], nam per singulos denarios, singulas esse stipulationes

b ¶ SECVNDVM QVOD. Quia tot sunt stipulationes,quot sunt res in stipulationem deductæ.

c ¶ MIXTA VNA SVMMA. Veluti,quia cùm stipulatus essem viginti primo, nunc viginti & decem stipuler.

d ¶ VEL SPECIE, Verbi gratia, stichum

stichum in primis,deinde stichum & Pamphilum sum stipulatus.

e ¶ NON FIAT NOVATIO. †Etenim vbi summa vna, vel species, quæ non fuit in præcedenti stipulatione admiscetur, nihil additur primæ stipulationi: sed noua stipulatio in eo pluri creatur.Et itaq; sunt stipulationes. Nouatio autem non fit, nisi cùm secunda plus continet.l. qui vsumfructum; veluti, si cùm mihi promisisses viginti,ex eadem causa, postea triginta vno verbo promittas, dum conset in his prima decem te included esse, secus autem si seperatim,vt dixi,primo viginti, deinde decem promisisses, possem quippe petere vtranque quantitatem: cùm sint duæ, & diuersæ promissiones, idémque si primum viginti, deinde viginti,& Stichum stipulatus essem.

Nouatio quãdo inducatur.

4

f ¶ DVAS esse lege diuersas, At verò dices, qui fieri potest, vt plures & diuersę sint stip. si ex duabus vltimis vna idem continet:quod prima vt in specie à nobis proposita,si primum viginti,deinde viginti & decem,aut viginti & stichum stipulatus sum:nam in viginti secũdo loco promissis,cùm idem primò promissum fuisset, nulla contrahitur stipulatio.l. qui bis idem. Solutio, plures & diuersas dicit esse stipulationes considerato primo contractu,& quantitate, vel specie nouè addita:quæ prima facie videbatur operari nouationem præcedentis stipulationis.Quod negat hîc Vlpia.dicẽs stipulationẽ illam de superaddita specie, aut quantitate diuersam à prima. Et ita nõ fieri nouationem.l.fundum Cornelianum.ff.de nouatio.

g ¶ SED VNA STIPVLATIO. Nam

Genus idẽ quod species operatur.

Absurditas huius l. in quo versetur.

Nouatio quãdo inducatur.

Nam quod ſupra dictum eſt, tot eſſe ſtipulationes, quot res obtinet: vbi res plures nominatim, & diſiunctim diuerſis appellationibus exprimuntur. Secus ſi vno nomine plures comprehendãtur. l. quod dicitur, vt in ſpecie huius tex. cùm aceruũ pecuniæ, aut pecuniam in conſpectu exiſtẽtem non facta particulari aſsium dinumeratione ſtipulatus ſum, nec dicatur demonſtrationem proprij nominis vice fungi. l. certum. ff. de reb. cred. l. quoties. §. ſi quis nomen. ff. de hære. inſtit. l. nominatim. ff. de cond. & demonſt. † idémq; operari generalem dinumerationem, quantum ſingularum rerum particularem expreſsionem. l. ſi chorus, in princ. ff. de leg. iij. l. omnes. C. de præſcri. xxx. vel xl. annor. Expreſsis autẽ diſtinctim ſingulis denariis demõſtratis, multiplex redderetur ſtipulatio: vt in princ. huius. l. nam reſpondeo demonſtrationem, vim habere proprij nominis, quantum ad inducendam certitudinem rei, vt certi ſcilicet eſſe dicamur, ſi digito aut vocabulis quibuſdã res demonſtretur, perinde atque ſi proprio nomine. d. l. certum, cum ſimilib. Præterea vt omnes res in obligationem deductæ intelligãtur, ſicut ſi ſpecialis facta fuiſſet ſingularium expreſsio. d. l. ſi chorus, in princ. ff. de leg. iij. non item quantum ad actuum multiplicationem. l. quoties. ff. de lega. ij. alióſq; ſimiles effectus, reſpectu quorum plus ferè ſemper poteſt ſpecierũ ſingularis enumeratio, quàm expreſsio generis. l. ſed & ſi quis. §. quæſitũ. ff. ſi quis cautio.

Genus idẽ quod ſpecies operatur.

h §. ABSVRDVM EST. Si pecunia in conſpectu poſita, vel aceruus pecuniæ promittatur, quanuis denariorũ multa ſint corpora, vna tamen erit ſtipulatio: quod abſurdum ſit, inquit Vlpia. per ſingulos denarios, ſingulas induci ſtipulationes. † Cæterũ in quo verſetur hæc abſurditas, nemo ponit, nec facilè diſcerni poteſt. Eo factum eſt, vt audaculè nonnulli hanc rationem Iuriſconſ. frigidam, & ieiùnam dixerint. Ego puto abſurditatẽ inde naſci, quòd lex ſtipulationẽ nunquàm fruſtra inducat, nec niſi quam expedire videt ſtipulatori. l. ſtipulatio non valet, vbi diximus. Atqui hîc ſi naſcerẽtur pro ſingulis denariis ſtipulatio, hoc referri nõ poſſet ad ſtipulatoris vtilitatem: ſed potius eius damno maximo contingere poſſet, cùm de ſingulis denariis, & ſic ob rem modiciſsimã ſingulatim experiri eum oporteret.

Abſurditas huius l. in quo verſetur.

6

i §. STIPVLATIONEM QVOque legatorum. Qua legata omnia (erũt quippe plures res mihi vno contextu, aut ſeparatim legatę) ſtipulatus ſum generaliter mihi præſtari.

k §. VNAM ESSE. † Quoniã res legatæ in ea nõ ſingulariter exprimuntur, ſed generaliter duntaxat legata, aut quod legatũ erat, præſtari ſibi legatarius ſtipulatus eſt. Quare licet reſpectu obligationis perinde ſit, atq; ſi ſpecialiter omnes fuiſſent deſignatæ. d. l. ſi chorus. ff. de legat. iij. eo tamen generali ſermone, actus propter rerũ non niſi in genere expreſſarum pluralitatem, non multiplicantur. l. quoties. ff. de leg. ij. l. quod dicitur, hoc tit. Et ſi dicas hanc ſtipulationem, cũ ad plura legata referatur, ſecundum numerum legatorum multiplicem cenſeri: cùm relata ſit in referẽte. l. aſſe toto. ff. de hære. inſti. l. ſi ita ſcripſero. ff. de cond. & demonſtra. & expreſſum videatur, in l. Titia, §. fi. & l. pluribus, in princ. Quæ iura docent ob præcedentem ſpecierum enumerationem ſubiectam ſtipulationem multiplicari. Reſpondeo illic ideo, quia ſpecierũ expreſsio ad effectum contrahendæ ſtipulationis facta erat. Quod in ſtipulatione legatorum, quę ex legis diſpoſitiõe interponitur, ex illo edicto, vt leg. no. caueat. conſiderari nequit.

Legata an tot, quot res legatæ.

7

l §. PLVRA CORPORA SINT. Sub vno legato, quia grex, ſuppellex

familia seruorum, instrumentũ, fundi peculiũ, quadriga, aut aliud quidquis vno nomine collectim, plura continens corpora, legatum est: nam vnũ tunc est, vt Iul. Paul. scribit legatum. l. quoties. ff. de legat. j.

m ¶VEL PLVra legata. Quia nominatim plures res in legato expressę sunt: veluti, si legauerit mihi testator fundum, Stichum seruum, & equum suum, eo quippe casu plura constat esse legata. d. l. quoties. §. resp. propter expresionem pluriũ rerũ. l. quod dicitur. †Secus autẽ si collectiuo nomine siue vniuersali. d. l. quoties, quod illud appellamus, quod ex proprio sui significatu absque adiuncto corpora plura comprehendit, vt suppellex, grex, peculium, hereditas, siue generali quod ex adiectione signi vniuersalis plura continet, vt legatum omnium seruorum. Siue numerali, vt legatum octo seruorum. l. si ex toto. §. fi. ff. de leg. j. his quippe omnibus casibus vnum esset legatum.

Vniuersale, generale, numerale. 8

n ¶VNA EST. Quod enim dicitur tot esse stipulationes, quot res: ibi locum habet, vbi res nominatim stipulatione exprimuntur. Alioquin si sub collectiuo tantum nomine contineantur, nec ad eorum singularem expressionem deueniatur vna, aut (vt sæpè diximus) stipulatio. d. l. quod dicitur.

Quadriga. o ¶QVADRIGAE. †Quadriga currus vnus est à quatuor equis, quibus coniungebatur, sic appellatus.

p ¶LECTICARIORVM. †Lectica propriè dicitur sedes ad instar cubiculi, in ea quippe puluinar, & lectus stratus specularia quoq; ad arcendos ventos, & lucẽ accipiendam adhibita in eáque gestari solẽt, tam primores viri, q̃ matronæ, quæ in gallia ex corio cocto cõficitur adhibitis vt dixi, specularibus vitreis. ferunt autem eam duo equi mediã lecticã intercipiẽtes, cùm olim serui lecticã humeris gestarent, qui inde lecticarij dicti sunt, vt hîc, & l. si ex toto. §. final. ff. de legat. j.

Lectica, lecticarius.

uel plura legata[m], sed & familiæ, uel omnium seruorum stipulatio una est[n]. Itemq; quadrigæ[o] aut lecticariorũ[p] stipulatio una est[q]. At si quis *illud & illud*[r] stipulatus sit, tot stipulationes sunt, quot corpora.

10

q ¶VNA EST. Ratione qua vsi sæpè sumus, ex d. l. quod dicitur.

r ¶ILLVD ET ILLVD. Secus si disiunctiuo modo illud aut illud quis stipulatus sit, quo casu vna erit stipulatio, quãtùm ad solutionẽ & præstationis vnitatẽ, nec illa pluriũ rerũ enumeratio disiunctim cõprehẽsa plures faciãt stipulationes. l. si illud. ff. de leg. ij. l. cũ illud. ff. quã. dies leg. ced. lic. respectu nominationis rerũ diuersarum duplex dici possit, duæ q̃ppe res sunt in stipulationẽ deductę, vt & in simili Iul. Paul. duas res legatas dicit, licet altera legatariũ cõtẽtũ esse oporteat. l. si q̃s seruũ. §. j. ff. de leg. ij. quo in loco semp aduersus interpretes existimaui dictionẽ legata, nomẽ esse, nõ verbũ.

Quæstionem mouere.

Rem propriã quandoq; quis stipulatur.

IO. COR. VAL. X. OCT. 1546.

Fures quatuor actionibus tenentur. a

AFVRE. Contra quem is, cui furtum factũ est, † quatuor actiones habet. l. si pro fure. §. furti. ff. de cond. fur. furti ad pœnam dupli vel quadrupli, dupli si furtũ est non manifestum, quadrupli si furtũ est manifestum. §. in duplum. & §. quadrupli de actio. in instit. & hæc infamiam irrogat. l. j. §. qui furti. ff. de his qui no. infa.

§. Si à fure.

1 *Fures quatuor actionibus tenentur.*
2 *Mouere quæstionem.*
3 *Rem suam quandoq; quis stipulatur.*
4 *Condictionis furtiuæ natura.*
5 *Fur quando moram purget.*
6 *Fur quando condictione liberetur.*

SI A FVRE[a] homi-

Lectica, lecticarius.

infa. condictionem furtiuam ad rem ipſam.l.j.in fi.& toto tit.ff.de condic. furt. & hoc in odium furis inductum eſt, quo magis pluribus actionibus teneatur.§.ſic itaque, de act.in inſtit. nam ab alio nemo rẽ ſuam condicere poteſt.l. fi. ff.vſusfru. quẽad. caue.l.ſi quis nec cauſa.§.fina.ff. de rebus credit.Hæc porrò actio non infamat, cùm in conductionibus quibuſcunque eſſet ignominia licet ex famoſis cauſis pendeant.l. ceſſat.ff. de actio. & oblig.Datur quoque in furem vendicatio & ad eam præparatoria ad exhibendum. d.l. ſi pro fure.§.furti. At earum neutra infamiæ notam inurit, cùm ex his neq; perfidia,neque fraus accuſetur.l. furti.§.fin.ff.de his qui not.infam.

nem [b] ſim ſtipulatus [c], quæſitum eſt an ſtipulatio ualeat? Mouet quæſtionem [d], quòd ſtipulatus hominem meum uideor: non ualet autem huiuſmodi ſtipulatio ubi quis rem ſuam ſtipulatus eſt [e], & conſtat ſi quidẽ ita ſtipulatus ſim. *Quod ex cauſa condictionis dare facere oportet* [f], ſtipulationem ualere [g]. Si uerò hominem dari ſtipulatus fuero, nullius momenti eſſe ſtipulationem [h]. Quod ſi poſtea [i] ſine mora [k] deceſsiſſe proponamine dici poteſt eum teneri dare, cum æſtimatio eius quod intereſt ad pecuniam numeratam redigatur.l. ſi quis ab alio.§.fin.ff.de re iudic.quam dari oportet.l.ſtipulationes non diuiduntur,in fin.prin. Rurſus re peremptа,fur ad dãdam eius æſtimationem tenetur.l.eum qui.§.ſi iurauero. ff.de iureiuran.

ptione.§.rei ſuæ.ff.de cõtra.emp.Eadem ratione ſub conditione rem propriam ſtipulari licet,ſi cõditionis exiſtẽtis tempore propria non ſit.l.ſi rem meam: vel etiam ſi res irreuocabiliter non ſit ſtipulatoris.l. in bello. §. ſi quis ſeruum.ff.de capti. vt & in legato dicimus. l. non quocunque. §.ſi ex bonis.ff.de leg.j.

Condictionis furtiuæ natura.

f ¶DARE FACERE oportet. †Ex cauſa condictionis furtiuæ debet reus rem reſtituere, item præſtare id quod intereſt agentis.l.iij.& l.ſi pro fure. §. fin. ff. condict.fur. & eo

b ¶HOMINEM. Stichum puta, quẽ mihi ſurripuerat.

c ¶SIM STIPVLATVS. Simpliciter, ita enim crudè quæſtio proponenda eſt,vt ſequenti diſtinctioni locus eſſe poſsit.

d ¶MOVET QVAESTIONEM.

Quæſtionem mouere.

2 † Elegans modus loquendi mouere quæſtionẽ,pro eo quod eſt facere difficultatem,& dubitationem.

e ¶REM SVAM STIPVLA-

Rem propriã quando quis ſtipulatur.

3 tus eſt. † Quia qui rem ſuam dari ſibi ſtipulatur, vt eius dominium acquirat,ſtipulatur.l.vbi autem. §. fin. dominium autem nõ poteſt, niſi ex vna cauſa contingere. l.iij.§. ex pluribus. ff.de acqui.poſ. nec quod propriũ eſt ſtipulatoris, eius amplius fieri poteſt. §.ſed ſi rem, de legat. §.ſic itaque, de actio.in Inſt. Licet autem nemo rem ſuam vtiliter ſtipuletur, eam tamẽ reſtitui rectè ſtipulari poteſt. l. nemo, j. in princ. propter commodum poſſeſſionis.l.ij.ff.de condi.tritic.l. ſi in em-

g ¶VALERE STIPVLATIOnem. Cum ex condictione, vt oſtendimus,furẽ & dare et facere oporteat.

h ¶ESSE STIPVLATIONEM. Tanquàm impoſsibilẽ, cùm nulla ratione fieri poſsit,vt res quæ ſtipulatoris eſt,magis eius fiat.l.ſequitur.§. lana.ff.de vſucap. & dd.§§. ſed ſi rem, & ſic itaque. Atqui res furtiua propter furtum non deſiit eſſe ſtipulatoris.l.id quod noſtrum.ff.de reg. iur.

i ¶QVOD SI POSTEA. Hoc eſt,poſtquam ſtipulatus ſum à te fure, quod ex cauſa condictionis te facere oportebat.

k ¶SINE MORA. Quî fieri poteſt, vt ſeruus ſurreptus ſine mora furis decedat: cùm dicant vbique iure furem,qui rem inuito domino contrectauit,ſemper in reſtituenda ea quam

nec debuit auferre, moram facere. l. in re furtiua. §. penult. & l. fi. ff. de condi. fur. l. final. C. de condic. ob turp. cauſ. Ideóq; ad eum omni tempore periculum interitus pertinere. d. l. fi. ff. de cõdi. fur. †Tu dic

Fur quomodo moram purget. 5

per illam ſtipulationem *quicquid furem dare, faceréue oportet*, moram furis purgatã. l. parui. ff. de cond. fur. l. ſi Stichum, in princ. ff. de nouat. perinde atque ſi oblatum à fure ſeruum ſurreptũ dominus arripere recuſaſſet. l. qui decem. §. idem reſponſum. ff. de ſolutio. Vnde non tenebitur deinceps fur de interitu, niſi nouã morã feciſſet, ideóq; exponesita hæc verba *Sine mora*, ſcilicet, noua poſt ſtipulationem quæ priorẽ moram purgauit, commiſſa.

tur ſeruus, non teneri furem conditione [l] Marcellus ait, quandiu enim uiuit condici poterit [m], ac ſi deceſsiſſe proponatur, in ea conditione eſt, ut euaneſcat cõdictio propter ſtipulationem.

l ¶ CONDICTIONE. Qua fur liberatus fuit per eã ſtipulationẽ: Quicquid furẽ dare facere oporteret. l. qui decem. §. idem reſponſum alleg.

m ¶ CODICI POTERIT. Obſtat implacabiliter, quia per dictam ſtipulationem, vt ſtatim dominus fur condictione liberatus eſt. d. l. qui decẽ. §. Idẽ reſponſum. Tremunt hîc, & fluctuant ſcriptores, quónam pedem figant neſcientes. Mihi videtur Vlpianus hoc loco difficultatem tollere, vt ſcilicet condictione liberatus ſit fur, poſt

6 poſt mortẽ hominis ꝓmiſsi. †Si nec dum moram nouã contraxerat, mora quippe facit furẽ de interitu teneri. l. fi. ff. de condic. fur. quę per ſtipulationem prædictã purgata eſt, vt hîc, & l. parui. ff. de condi. fur. & l. qui decẽ. §. idem reſpõſum & ff. de ſolution. quandiu autẽ ſeruus ſurreptus viuit, furẽ teneri cõdictione, æquum eſt, cùm fur ſemper ſit, nec iniuſtã furti notam aſperſam q; & impreſſam vitij maculã ſuſtulerit ſtipulatio. An autem referat præſens ſit ſeruus, hoc eſt, in prouincia ſtipulationis interpoſitæ tẽpore, vt effectus moræ præcedentis tollatur, quoniã Iuriſcon. ea in re non ſibi conſtitiſſe videntur, anceps eſt quæſtio, quam doct. alibi ampliter excutiunt. Ego video hanc rẽ aliter finiendam, quàm autumẽt ipſi, vt videlicet ſi purè concepta ſit ſtipulatio, non referat an preſens ſit, vel abſens: vtrobique enim mora finitur. d. l. parui. Secus ſi ſub conditione. Eo quippe caſu non liberabitur condictione, niſi ſeruus præſens fuerit, hoc eſt, in prouincia cùm intercedebat ſtipulatio. d. l. qui decem. §. item reſponſum. ff. de ſolut. & l. ſi rem. ff. de noua.

IOAN. CORAS. VALEN.

XI. OCTOB. 1546.

Fur quando conditione liberetur.

Interrog. in ſtipulatione præcedere veriſimile eſt.

Solennitas intrinſeca et extrinſeca.

Intrinſeca.

Extrinſeca.

Solẽnitas quæ præſumatur.

L. *Siendum.*

1 *Interrogatio in ſtipulatione præceſsiſſe præſumitur.*
2 *Solennitas intrinſeca, & extrinſeca.*
3 *Intrinſeca ſolennitas.*
4 *Extrinſeca ſolennitas.*
5 *Solennitas quæ præſumatur.*

a EIDEM iuſſiſſe. Quod ſi deiuſsionis verbum ſtipulationẽ includit, cùm ea neceſſaria ſit ad fideiuſsionẽ. l. v. §. ſatis hoc, tit. l. blanditus. C. de fideiuſſor.

b ¶ SOLENNITER acta, Hoc eſt, iuſtam, ſolennẽq; ſtip

XXX. IDEM.

SCIENDVM eſt generaliter, quòd ſi quis ſcripſerit ſe fideiuſsiſſe [a]: videri omnia ſolenniter acta [b]. ſtipulationem interueniſſe, ſine qua fideiuſsio nõ contrahiturr. l. v. §. ſatis, hoc tit. l. blanditus. C. de fideiuſſ. Et ita interpretatur lex eũ qui ſe fideiuſsiſſe ſcripſit vt fideiuſſorem interrogatum eſſe et ipſum conueniẽter promiſiſſe. §. fina. de fideiuſ

Fur quando conditione liberetur.

Interrog. instipulatione præcedere verisimile est. 1 fideiuſſ. in Inſt. † præſumitur namq; ex reſponſione, quæ conſcripta eſt in inſtrumento, & interrogationẽ in re agenda præceſsiſſe. l. j. C. de contrah. ſtipulation. §. ſi ſcriptum, de inutil. ſtipulat. quando ſine hac ſolennitate, inutiliter fieret fideiuſs. l. v. §. ſatis acceptio, hoc tit. l. j. §. verbis. ff. de actio. & obligation. Secus igitur ſi verbum ad hoc aptum ſcriptum non reperiretur. l. j. C. de vſur. vnde qui à pupillo emit, probare debet ſe tutore authore, & lege non prohibente emiſſe. l. quæcunque. §. final. ff. de public. Ad quod (vt interpretor) ipſe non teneretur, ſi ſcriptum nonnihil eſſet in inſtrumento, quod tutoriam authoritatem neceſſario includeret, veluti ſi in eo ſcriptum legeretur tutorẽ præſentem de euictione promiſiſſe. * Et hæc eſt vera ad hunc & illum tex. declaratio, licet Doctor. noſtri omnes commenti fuerint, neſcio quam intrinſecæ & extrinſecæ ſolennitatis diſtinctionem. † Intrinſecam appellantes, quam verborum prolatorum natura comprehendit non ſubintellecta extranea perſona in ſtipulatione, & fideiuſsiõe, quę ſui natura interrogationem præceſsiſſe, & reſponſionem ſubſequutam fuiſſe comprehendunt, cùm neutra ſine hoc conſiſtat. l. j. §. verbis. ff. de actio. & oblig. l. j. §. j. l. v. §. ſtipulatio, & §. ſatisacceptio, hoc ti. vnde poſita ſtipulatione neceſſario fit illatio præcedentis interrogationis & reſponſionis inter preſentes & incontinenti ſequutæ. † Extrinſecam verò dicunt, quæ vi ſola verborum non comprehenditur, ſed vltra forma quædam deſideratur, admixta plerunque extranea perſona; vt in interuentu tutoris, decreto iudicis, conſenſu capitali, authoritate epiſcopi, & † aliis id genus hanc ſolennitatem traditum eſt ab omnibus non præſumi. d. l. quæcunque. §. fi. niſi eius meminerit inſtrumentum. l. j. de fid. inſtru. & iur. haſ. fiſ. libr. x. C. pro quo ſemper præſumitur. l. cùm precibus. C. de probationib. aut qui contrahit. l. opt

Solennitas intrinseca et extrinseca. 2

Intrinseca. 3

Extrinseca. 4

Solẽnitas quæ præsumatur. 5

l. optimam. C. de contrahend. & committenda ſtipulation. & alijs quibuſdam caſibus, quos infinitum foret omnes perſequi: & Interpretes verboſiſsimè hîc congerunt. Solennitatem verò intrinſecam præſumi dicunt hoc text. adducti, & d. §. final. de fideiuſſ. ſi tamen formalis ſit, vt quòd in ſtipulatione præcedat interrogatio, & reſpõſio ſubſequatur: ea enim ſemper vna eſt, & certa. Diuerſum ſi materialis, vt quod pretium in pecunia numerata conſiſtens in contractu emptionis interuenerit. §. pretium, de emption. & vendition. in Inſtit. cùm enim pretij ſolennitas ex contrahentium voluntate variabilis ſit. l. pretia rerum. ff. ad legem Falcidiam, vt & alia quæuis materialis, ſuper hoc ſubiecto variabili lex præſumptionem inducere non potuit. Differentiæ autem rationem inter ſolennia intrinſeca & extrinſeca, illam eſſe putant, quòd intrinſeca habeant ſe per modum iuris, vt in ſtipulatione; quæ licet cum creatur in facto conſiſtat. l. conſilio. ff. de curatoribus furio. Producta tamen, & enata eſt iuris. l. ſi vnus. §. pactus. ff. de pactis. Extrinſeca verò meri facti ſunt, ideo non præſumuntur niſi probentur. l. in bello. §. factæ. ff. de captiuis, maximè cùm in his perſona extranea deſideretur, quam nunquam exaudimus, niſi expreſſa ſit. l. ſi ita ſtipulatus. §. chryſogonus. Reliqua videto hîc per doct,

IOAN. CORAS. VALEN.
XII. OCTOBR.
1546.

L. *Si rem meam.*

1 *Res propria quando in ſtipulatione deducatur.*
2 *Tempus in ſtipulatione quod ſpectandum.*
3 *Contractus principium quando attendendum.*
4 *Finalis cauſa, contractus vtilitas.*

SVB

a SVB CONDITIONE stipuler. Cùm purè nõ posſim. l. ſcire debemus. §. fin. & l. nemo rem ſuam j. † neque enim rerum noſtrarum dominiũ nobis, niſi ex vna cauſa poteſt contingere. l. iij. §. ex pluribus. ff. de acquir. poſſ. Et quod meum eſt, nõ magis meum fieri poteſt. l. ſequitur. §. Iana. ff. de vſucap. §. ſic itaque, de action. Vnde nec propriæ rei eſt emptio. l. ſuæ rei. ff. de contra. empt. nec legatum. l. proprias. C. de leg. §. ſed ſi rem. illo tit. in Inſt. neque alius quiuis contractus. l. nec pignus. ff. de reg. iur. Cur enim contrahenti ſuper re propria dediſſet lex obligationem, quæ non ſolet, niſi in caſibus neceſſariis prouidere. l. j. §. ex hoc reſcripto. ff. de ven. inſpi. cùm inde nullam ſenſurus quis eſſet vtilitatem, quod maximè in ſtipulationibus conſideratur, cùm illæ ſint inuentę, vt qs quod ſua intereſt cõſequatur. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. Certi caſus ſunt quibus quis rem propriam rectè ſtipulatur; quos in l. nemo, j. pono. Hic vnus ſcribitur, quẽ tãtum attingam, cùm ſcilicet non purè, ſed ſub conditione ſtipulatio cõcepta eſt, fieri quippe poteſt, vt exiſtentis conditionis tẽpore nõ ſit ſtipulatoris. l. exiſtimo. Sic in emptione ſcribit Marcel. vt poſsim quod meum eſt ſub conditione emere, quia fortè ſperatur meum eſſe deſinere. l. exiſtimo. ff. de contra. empt.

Rem propriã quando poſsim in ſtipul. deducere. 1

Tempus in ſtipulatione quod attendendũ. 2 † Et in legato Iul. Paul. ſed ſi, inquit, ſub conditione res mea mihi legetur, poterit legatũ valere, ſi exiſtentis conditionis tempore mea non ſit. l. cætera. §. j. ff. de legat. j. quia in huiuſmodi legatis non teſtamenti facti tempus, ſed conditionis expletæ ſpectari oportet. l. mea res. ff. de leg. j. l. quæ legata. ff. de reg. iur. l. ſi vxor. C. de conditio. inſer. dicam plenè, in l. ſi filiusfamil. in principio.

XXXI. POMPONIVS.

SI REM MEAM ſub conditione ſtipuler [a]: utilis ſtipulatio eſt, ſi conditionis exiſtentis tẽpore [b] mea non ſit.

b CONDITIONIS EXIſtentis tempore. † Sed videtur non conditionis, ſed ſtipulationis tempus quo contrahitur ſpectandum. l. ſi filiusfam. in princ. & l. inter ſtipulantẽ. §. ſacram, cùm & ex præſenti, non ex futuro vires accipiat ſtipulatio, quanuis adiecta cõditione petitio ſit ſuſpenſa. l. vſus fructus. ff. de ſtipul. ſeruo. vt cùm exiſtat, cõditio habeatur perinde ac ſi illo tempore, quo ſtipulatio interpoſita eſt, ſine conditione facta eſſet. l. neceſſario. §. j. ff. de peri. & commo. rei vend. l. potior. ff. qui pot. in pign. hab. & vulgò dici ſoleat, actus initiũ ſpectandum. l. iij. §. ſcio. ff. de minor. l. damni infecti. §. Sabinus. ff. de damn. infect. Solutio, miſsis his quæ ſine iudicio docentes ſcribunt, reſpectu cauſæ efficientis formalis & materialis, & ita reſpectu perſonæ contrahentis ſolennitatis legis, & rei quæ in ſtipulationem deducitur, initium, hoc eſt, tempus contractus inſpici dd. ll. ſi filiusfam. inter ſtipulantem. §. ſacram, & l. j. §. qui præſens, hoc tit. l. vſus fructus, & l. fin. ff. de ſtipulat. ſeruor. Ex his enim tota virtus, & contractus ſubſtantia pendet.

Principiũ cõtractus quãdo ſpectandum.

Error quando vitiet.

Finalis cauſa ſtipulationis 4 † Conſiderata verò cauſa finali, quæ eſt in quocunque cõtractu vtilitas, & id quod intereſt, quod vt conſequamur ſtipulationes inuentæ ſunt. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, ſi præſens tempus habile non ſit, & contrahens ſibi quærere poſsit; quia ſui iuris futurum inſpicimus. l. ſtipulatio iſta. §. quæſitũ. Nec enim quærimus quomodo, aut quando contingat commodum: ſed vtrum contingat. l. cùm ſeruus, ſi tamen eius vtilitatis habuerunt rationem contrahentes, vt in ſtipulatione rei alienæ. d. §. quæſitum, aut rei propriæ ſub conditione, vt hîc, & l. exiſtimo, alioquin leges non conſiderarent quod partes in animo veriſimiliter non habuerunt, vt

Diei lapſu, mora contrahitur.

vt cùm res propria in ſtipulationem deducitur. l. nemo rem ſuam. j. nam lex pedetentim ſequitur contrahentium mentem, & voluntatem. Idem ſi id ſit promiſſum, cuius dominium lege prohibente nanciſci non poſſimus, quia res ſacra ſit, religioſa, aut in perpetuum vſibus publicis relicta. d. §. ſacram, túncq; ob defectum materiæ, & legis prohibitionem.

IOAN. CORAS. VALEN.
XII. OCTOB. 1546.

Principiũ cõtractus quãdo ſpectandum.

a ERRATVM FVISSET. Quia credebamus eũ Pãphilũ dici, q; ſtichus vocabatur.
b ¶ CVM DE CORPORE conſtitiſſet. Ratio frequens Iuriſconſ.† Error non vitiat, ſi in corpore conſenſum eſt, ſiue in materia erretur. l. ſi id quod aurum, hoc tit. l. j. §. fin. ff. de pigno. niſi ex eo error alterí contrahentiũ intolerabile damnum irrogaretur. l. in vẽditionibus. §. fin. & l. cùm ab eo. §. fin. ff. de contra. empt. l. ſi cùm aurum. ff. de ſolutionib. díxi plenè in d. l. ſi id quod, ſiue in artificio. l. qui habebat. ff. de reb. dub. ſiue in nomine, túmq; non in ſtipulationibus modò: vt hîc, ſed & in iudiciis. l. ſi quis in iudicis. ff. de iudici. l. idem Pompo. §. pen. ff. de rei vend. in legatis. l. ſi quis in fundi. ff. de leg. j. §. ſi quis in nomine, de leg. in inſtit. & hæredum inſtitutionibus. l. quoties. §. ſi quis nomẽ. ff. de

Error quando vitiet.

L. *Si in nomine.*

1 *Error non vitiat, ſi de corpore conſtet.*
2 *Error nominis proprij.*

XXXII. VLPIANVS.

SI IN NOMINE ſerui quem ſtipularemur dari erratum fuiſſet, a cùm de corpore conſtitiſſet, b placet ſtipulationem ualere.

1 ff. de hæred. inſti. l. ſi quis in nomine. C. de teſtament. Nihil enim intereſt, an proprio nomine res appelletur, an vocabulis quibuſdam, certóq; ſigno demõſtretur. l. certum. ff. de reb. cred. l. nominatim. ff. de con. et demon. et hoc ſi erratur in nomine rei, ſuper qua diſponitur:
2 †error quippe nominis proprij, vt per manus traditum eſt, cum detegat diſponentis ſocordiam, ſtultitiam, & fatuitatẽ vitiat. l. fin. C. de hæred. inſtit. quæ hoc mihi nõ probat, ſed illud potius credendum, non eſſe aliquem tam ſupinum, vel potius ſtultum inueniri, qui ſuum nomen ignoret, idem tamen doct. hîc putant, ſi erretur in nomine proprio filij, patris, & vxoris.

Error nominis proprij.

IOAN. CORAS. VALEN.
XII. OCTOBR.
1546.

Finalis cauſa ſtipulationis

a CERTO die. Calen. puta Ianuariis.
b ¶ ANTE diem. Ante Cal. Ianuarias. Ergo ſecus ſi poſt eũ diem deceſſerit: †cùm lapſus diei in mora promiſſorem conſtituat. l. magnam. C. de contrah. & com. ſtipul. & perempta

L. *Si Stichus.*

1 *Lapſus diei conſtituit in mora.*
2 *Interpellatio incongrua.*
3 *Brandÿ aſtutum reſponſum.*

XXXIII. POMPONIVS.

SI STICHVS CERTO die a dari promiſſus, ante diem b moriatur c, nõ c ¶ MORIAtur. Sine dolo, ta-
men & culpa promiſſoris, nam ſi occidiſſet eum, aut occidi curaſſet, teneretur,

Diei lapſu, mora contrahitur.

empta ſpecie poſt morã debitor teneatur. l. ſi ex legati, hoc tit. & l. qdã te. ff. de reb. cred. l. cùm res. §. item ſi res, & §. fina. ff. de leg. j.

retur.l.si ex legati.l.si seruum,in prin. & §. sequitur. Idem si inimicus eius propter inimicitias occidisset, nam & id culpę promissoris annumerabitur. l.si merces.§.culpæ.ff.loca.

d ¶NON TE-
Interpellatio incongrua. 2 netur. † Etiam si tenetur [d]promissor. pmissor ante diē in quem promiserat interpellatus à stipulatore fuisset. l.cùm filiusfa.§.fin.nam eiusmodi interpellatio,vt incongruo tempore facta, debitorem in mora non constituit.l.mora.ff.de vsu.l.si soluturus. ff. de solutio. Quare poterit dicere promissor, quod ferunt † Sebastianum 3 Brandium cuidam mercedem pro filijs ante tempus petenti respondisse, *Præmatura seges nostris non crescit in agris.* *Brādij Vafrum responsum.* Nulla enim mora intelligitur ibi fieri,vbi nulla petitio est.l.si pupillus,hoc tit.l.lecta,vers.dicebam. ff. de reb.cred.l.nulla.ff.de reg.iur.

IOAN. CORAS. VALENT.
XIII. OCTOB.
1546.

Commercium. a 1 COMMERCIVM. †Cōmercium propriè tractatū frequentem mercaturæ significat,& facultatem mercium emendi & vendendi. Nec diuersa est in iure nostro huius verbi significatio.Etenim designat liberā cuiusuis potestatem, res dominio & vsibus pprijs aliquo modo subijciendi:vnde cùm hîc Vlpires quasdam esse dicit, quarū commercium habere non possumus,significat eas res tales esse,vt comparari et in dominiū vsúsue nostros redigi non possit. l. idem Iulianus. §. fi.ff.de leg.j.l.mortuo.§. Labeo.ff. de leg.ij.§.idem iuris, de inutil.stipulat.

b ¶HABERE NON POSSVM. 3 †Res quædam sunt, quarū commercium hominum nullus habere potest, vt earum,quæ non sunt,nec vnquam fuerunt: veluti hypocentauri. §.j. de inutil. stipula. aut quæ fuerunt, sed nunc nō sunt:veluti hominis mortui.l.si homo mortuus,aut quę sunt cęterum priuatorum vsibus non destinatæ, vt sacrę rei,& religiosæ, aut publicè principis, vel populi vsibus perpetuò expositę.l.inter stipulātem. §. sacram.hoc titu.l. idem Iul.§. fin.ff. de leg.j.Quędam verò res sunt, quarum commerciū homines habent,speciali tamen ratione nonnulli prohibentur, propter delictum puta.l.mortuo. §. labeo. ff. de leg.ij.l.moris.§.pen.ff. de pœn. veluti commercium serui Christiani iudęo. l.vnica.C.Ne Christiana man.& prędij quod orthodoxa ecclesia habet,hęretico.§.idem iuris vbi Theophyl. de inut.stip.in insti. Aut propter vitium corporis.l. filiusfa. §. si quid alicui. ff. de leg.j. veluti militiæ curforiæ commerciū

Res quarū habemus cōmerciū.

L. *Multum interest.*

1 *Commercium.*
2 *Commercia voluntaria,& inuoluntaria.*
3 *Res in commercijs hominum existentes.*
4 *Vlpianus hæreticorum princeps.*
5 *Cui bono.*
6 *Nomina ex quo imponenda.*

XXXIIII. VLPIANVS.

MVLTVM INTERest, utrum ego stipuler rem , cuius commercium [a] habere non possum [b], an quis promittat. Si stipularer rem cuius commercium non ha-

Commerciorum duplex ratio. 2 †Commerciorum porrò Philosophi alia voluntaria esse dicunt, quia principium eorum voluntarium est: velut emptio , locatio , commodatum, depositum,& huiusmodi. Alia inuoluntaria, quorum initia clandestina sunt,aut violenta:vt furtum,incestus, veneficium verberatio , mors,rapina & alia id genus.

Vlpianus Christianorum persequutor.

HAB

mercium loripedi, & claudo, & cuiusuis militiæ muto, vel etiam propter vitium animi, vt in eo cui bonis interdictum est suarum rerum commerciũ. l. is cui bonis, aut naturæ rei repugnãtem personæ qualitatem, vt feudi nobilis rustico & seruo. l. fideicommissa. §. si seruus. ff. de leg.ij. Rerum immobilium forensi ex lege finge municipij.l.in quorum.ff.de pign. Aut denique propter aliquam rei qualitatẽ. l.quædam. ff.de acquir.rer.do.d. §. si quid alicui, vt quia res propria est. l. nemo rem,hoc tit.l.suæ rei.ff. de contra.empt.aut à lege prohibita alienari:sicut fundus dotalis. l. j.& toto tit. ff.de fund.dot.res litigiosa.l.j.§.fin.ff. quæ res pign.oblig.pos.l.j.& toto tit. ff.de litigi. Quæ ædibus iuncta sunt, ne ruina ædificiorum publicus deformetur aspectus.l. Senatus. ff. de contrah.empt.l.cætera, in princ.ff.de leg. j.l.negandi. C. de ædif. pri. & coloni censiti seu adscriptitij, siue prædiis quibus adhærent.l.si quis inquilinos. ff.de leg.j.l.quemadmodum, de agri. & cens.lib.xj.C.

Brãdij Vafrum responsum.

Res quarũ habemus cõmerciũ.

c ¶NON HABEO. Quia fortè propter meum delictũ, negotiatione earum rerum mihi interdictum est. l. moris.§.pen.ff.de pœn.aut vitio corporis impedior,ne res eiusmodi comparare possim.l. filiusfa.§. si quid alicui.ff.de leg.j.vel municipali lege.l.in quorum. ff. de pigno.* Quæ omnia exempla accommodari possunt ad l. nostram, hæretici exemplo explosi, cui apud Vlpian.authorem huius legis, & omnium hæreticorum facilè principem,Christianæq; legis crudelissimum insectatorem nõ fuit vllius rei denegatum commercium, sed Iustiani lege noua fuit inductum.

Vlpianus Christianorum persequutor.

d ¶PLACET. Adeò vt nec ex ea quidẽ naturalis obligatio oriatur, vt omnes censent,per l.j.§.si id quod. ff. de actio.& obligat. qui text.hoc non probat, vt nec etiam probare potest quod verum nõ est:cùm simultaneus cõsensus partiũ interuenerit, ex quo consentiunt omnes nasci obligationem naturalem.l.stichum. §. naturalis.ff.de solutio.l.cùm amplius.§.is natura.ff.de reg.iur. nisi lex resistat.l. cùm lex. ff. de fideiusso. quod hîc fieri nulla suadebitur ratione.

e ¶NON HABET. Cùm tamen stipulator habeat.

f ¶IPSI NOCERE. Aestimationẽ quippe præstare tenebitur, cùm rem promissam nequeat.l. mortuo boue. §.Labeo.ff.de leg.ij.l. fideicommissa. §.si seruo.ff.de leg.iij.nec debet facere inutilem stipulationẽ difficultas præstationis. l.ij.§. ex his, in fin. l. continuus.§. illud, si tamen ad promittendum sit alioqui habilis, nam ineptũ, vel potius stultum esset dicere pupillos furiosos,prodigos:qui vel propter ætatem,vel mentis infirmitatem suarum rerum commercium non habet, promittendo res proprias ad eorum æstimationem obligari.l. obligari. ff. de autho.tuto.l.is cui bonis,hoc tit.§. pupillus,de inutil.stipula.

g ¶NON MIHI. Stipulatori, cui quæritur æstimatio rei promissæ in promissoris commercio non existentis, & ita vt in iudiciis ius non metimur ex persona rei: sed actoris. l.j.§. j.ff.si pars hære.peta. Ita & in stipulationibus non ex parte promissoris, sed stipulatoris persona, vt hîc:† nam cùm in eius vtilitatem concipiatur stipulatio,ille solus facere videtur.l.ij.§. si quis cloacam.ff. ne quid in loc. public. c. constitutus, de testib. Vnde l. Catius,ille quem PR.verissimum & sapientissimum iudicem putabat, in causis (vt Cic. pro Ros. Ame.scribit) quærere solebat *Cui bono* fuisset, verisimile censens eum occidisse, verberasse, aut quid aliud feciſſe cui bono, id est, commodo id fuisset, meminit quoq; huius Cassianæ sententiæ Cic. pro Milone,& in ij. Philippic.* Huc pertinet quod cùm debeant (vt Plato

Cui bono.

Nomina Vnde imponantur.

in Cratylo ſenſit)ab eo imponi nomi/ na quod principaliter effectum reſpi/ cit,non à promittente ſed à ſtipulan/ te,id eſt,interrogante ſtipulationi da/ tum nomen, doctiſsimi viri credant, quòd ad eius vtilitatem totus contra/ ctus referatur, vt & Emphyteuſis quòd in commodum emphiteutæ principaliter contrahatur.

IOAN. CORAS. VALEN.

XIII. OCTOBR.

1546.

Nuptiarũ ſtipulatio.

a NON CONCEDIT. Veluti, vt cœlum aſcendã, aut digito tangam. l. impoſ ſibilis, hoc tit. & §. ſi impoſ ſibilis, de inutil. ſtipul.

b §DARI NON poteſt. Sicuti ſti/ chum mortuum. l. ſi homo mor/ tuus. l. inter ſtipu/ lãtem. *§. ſtichũ, aut Hypocentau/ rũ dari: quia, in/ quit Impera. eſſe non poteſt. §. j. de inut. ſtip. cum ta/ mẽ Claudius Cæ ſar ſcribat Hypo/ centaurũ, hoc eſt, ſemiequũ, & ſe/ mihominem in Theſſalia natum fuiſſe, licet eodem die interierit, & nos, inquit Plin. in vij. naturalis hyſtorię, de prodi gioſis partibus a/ gens, principatu Claudij Cæſaris allatũ, ille ex Ae/ gypto in melle vi/ dimus. Quã rem pluribus in quin/ to Miſcellaneorum attigimus.

Hypocen-taurus.

c §NISI PER QVEM. Id eſt, ali/ quem videlicet promiſſorem.

d §FACERE ID POSSIT. Quia ſtichum promiſſum, aut inter/ pellatus non dedit, aut occidit. l. ſi ex legati, & l. inter ſtipulãtem. §. ſtichũ.

e §CESSAT OBLIGATIO. Cùm id quoque impoſsibile cenſea/ tur, quod lex fieri non concedit. l. fi/ lius. ff. de cond. inſt. l. idem Iul. §. fin. ff. de leg. j. & id tantum dicamur poſ/ ſe, quod ex lege poſſumus. l. nepos proculo. ff. de verb. ſign.

f §NVPTVRAM SIBI. Inter fra/ trem & ſororem nuptias non con/ ſiſtere, ſiue ab eo/ dẽ patre, eadém/ que matre nati fuerint: ſiue ex al/ tero tantum no/ tiſsimũ eſt. §. in/ ter eas, de nupt. inſt. quo loco ſub iicit Imperator in adoptiuis idẽ eſ/ ſe, quoad tamen adoptio conſtat: nã alterius eman/ cipatione ſi diſſol uatur adoptio, ci/ tra impedimentũ procedẽt nuptiæ. l. per adoptionẽ. ff. de ritu nupt. l. ſi qs poſthumos. §. fina. in fin. ff. de lib. & poſth. c. vni co, de cogna. leg. Proinde Iul. Pau. hîc tradit in ſoro/ re adoptiua non eſſe perpetuã cau ſam prohibitionis, cùm poſsit ado/ ptione ſoluta frater eam vxorem du/ cere, licet in naturali prohibitio legis perpetua ſit.

L. *Si ſtipuler.*

1 *Hypocentaurus.*
2 *Spondere vxorem.*
3 *Nuptiarum ſtipulatio.*
4 *Temporale, & perpetuum impedimentũ.*
5 *Stipulari ſororem nupturam.*
6 *Præſens & futurum tempus quando inſpiciendum.*

XXXV. PAVLVS.

SI STIPVLER VT id fiat, quod natura fieri nõ concedit,[a] non magis obliga/ tio conſiſtit, quàm cùm ſtipulor ut id detur, quod da/ ri non poteſt[b] niſi per quem[c] ſte/ terit, quominus facere poſsit.[d] Itẽ quod leges fieri prohibent ſi per/ petuam cauſam ſeruaturum eſt, ceſſat obligatio,[e] ueluti ſi *ſororem nupturam ſibi*[f] *aliquis ſtipuletur.*[g] Quanquam etiam ſi non ſit per/

g §ALIQVIS STIPVLETVR. Moribus fuit veteribus ſtipulari & 2 ſpondere ſibi vxores futuras: * vnde & ſponſi, ſponſæ, ſponſaliorúmque appellatio nata eſt. l. ij. & iij. ff. de ſpõ/ ſal. licet alioqui homo liber inutiliter ſtipule

Spõdebantur olim vxores.

Nuptiarũ stipulatio.

stipuletur. l. inter stipulantem. §. sacram, † quam stipulationẽ inter personas in quibus nuptias lex inhibuit, nullius esse momenti dixit hîc Iurisc. vt vera sit protrita illa regula, si quid prohibetur, illud quoque prohibitum censeri, quo ad illud vetitum deuenitur. l. quod dictum. ff. de pac. Ideóque nuptijs prohibitis, sponsalia itidem prohibita esse. l. oratio. ff. de sponsa. l. si quis tutor. §. quanuis. ff. de rit. nuptia. In alia porrò muliere, cùm qua nuptiæ esse possint, valeret stipulatio, si promitteret se nupturam mihi, non vt cogi possit ad matrimoniũ, cùm mihi desponsata alij nubere non prohibeatur. l. j. C. de sponsal. etiam si iurata essent sponsalia. c. requisiuit. de sponsa. aut vt in pœnam conuentionalem non incidat, à cuius metu matrimonia libera esse oportet. l. Titia, sed respectu amissionis arrarum. l. fi. C. de sponsa. Aut vt damnum sarciat, si quod passus sim: quia fortasse in torquibus aureis, annulis, vestibus sericis in alióque sumptuoso, & splendido apparatu, iuxta tamen personarum qualitatem, multam pecuniam expendi, alioqui absurdè dicendum hanc stipulationem sponsaliorũ veteres otiosè, & superfluè induxisse. l. hæc stipulatio. §. Diuus. ff. vt legato. no. caueat. cùm non alia ratione, quàm ob causam damni effectum habere possit. Effectum autem aliquẽ habere ostendit hîc à contrario Iul. Paul. dum tradit stipulationem nuptiarum prohibitarum inutilem omnino esse, ergo à contrario vbi non sunt prohibitæ nuptiæ, aliqua ex ea stipulatione est obligatio. Nec ob id credendum pœnis obstringi matrimonia, cùm dãni petitio rei persequutionẽ, & id quod interest non pœnam, aut lucrum contineat. l. Proculus. ff. de damn. infect. l. si is cui. §. fi. ff. de fur. quod verissimũ puto, licet plerique omnes nullius omnino esse momenti hanc stipulationem existiment.

Spõdebantur olim vxores.

petua causa, ut accidit in sorore adoptiua [b] idem dicẽdum sit, [i] quia statim [k] contra mores fit [l].

h ¶ SORORE ADOPTIVA. Quam ducere vxorem frater nõ perpetuò prohibetur, sed quãdiu tantum constabit adoptio, vt mox declaraui.

i ¶ IDEM DICENDVM SIT. Vt non consistat stipulatio, † & ita notabis mirabile, æquè potens esse temporale impedimentum ad annullandum actum contra bonos mores, aut legis prohibitionẽ factum atq; perpetuum.

Perpetuũ & temporariũ impedimentum.

k ¶ STATIM. Cum stipulatur quispiam sororem suam adoptiuam sibi nupturam.

l ¶ CONTRA BONOS MOres fit. Sed si posthumus ex sorore adoptiua potest hæres instituí: quia adoptione soluta possunt eam postea ducere vxorem, nec ideo institutio turpis, aut contra bonos mores iudicatur. l. si quis posthumos. §. fi. iuncto §. j. ff. de liber. & posth. † Cur non & stipulatio, qua quis sororem adoptiuam sibi nupturam stipulatur, bonis moribus conuenit, cùm pari ratione considerari possit, adoptione soluta, nuptias iustas contrahi posse? Salebrosus est hîc nodus, in quo scriptores nonnulli silere quàm eloqui, aut quidquam effari malunt, & qui scribunt, honestius siluissent. † Ego breuiter dico in stipulationibus, in quibus strictissima fit interpretatio. l. quidquid astringendæ, futuri temporis rationem à lege non haberi vllam, nisi contrahentes illud expresserint. l. si rem meam, sed tantum præsentis quo contrahitur stipulatio, quod tantum spectari volunt, vt ex eo vires recipiat stipulatio. l. si filiusfa. in princ. hoc tit. l. vsusfructus, in fi. ff. de stipu. seruor. meritò stipulatio nuptiarum, de sorore adoptiua inutilis est. At in testamentis, quæ plenissimam recipiunt interpretationem. l. in testamentis. ff. de regu. iu. c. cùm dilecti, de donation. futurum quoque tempus spectari certum est, non modò si expresse id à testante actum sit. l. in tempus,

Stipulatio sororẽ nupturam.

Temporis cuius habetur ratio in stipulationibus

in prin.ff.de hære.instit. Sed etsi con-
iectura quadã adduci possumus eius
temporis rationem habitam à defun-
cto.l.fideicommissa.§.si filio.ff.de le-
gat.iij.meritò institutio valet de post-
humo ex adoptiua sorore, cùm in fu-
turum contingere possit, dissoluta
nempe adoptione, vxorem legitimam
sororem fieri, quod tempus non item
præsens testantem considerasse veri-
simile est, ne alioqui absurdè dica-
mus, eum genus testandi elegisse, ad
suam ipsius voluntatem impugnan-
dam.l.iij. ff.de testa.milit.

*Doli præ-
sumptio
vitanda.*

a NON RESPONDE-
rit. Sed citra vllum interro
gationis, & responsionis
ordinem locatori & con-
ductori, aut emptori, venditori de re
& pretio, siue in-
ter præsentes, siue
absentes consense
rit, vt sequitur.

b ¶SI TAMEN
consentiatur. Lo-
cator conductori,
conductor loca-
tori, emptor ven-
ditori, aut vendi-
tor emptori, non
seruata interroga
tionis & respon-
sionis formula.

c ¶QVOD RE-
sponsum est. Sine
interrogatione, et
ita sedatur con-
trarium: quod tantopere cruciauit
hactenus Doct. quibus prima fronte
visum est aduersari sibiipsi Iuriscon-
sultus, cùm initio minimè responsum
dicat, hîc verò responsum fuisse affir-
mat, nam si est responsum, quomodo
dicitur non responderi, si non respon-
detur, quomodo dicitur responsum?
Tu sic & dilucidè explica, principio
dicit, non fuisse responsum scilicet ad
interrogationẽ, hîc fuisse responsum,
sed sine interrogatione, et hęc est veri
tas missis Accur. & aliorũ diuinatio.

d ¶VALET QVOD ACTVM
est. Quia huiusmodi contractus, nec
verborum nec scripturæ solennita-
tem vllam desiderant, sed solo con-
sensu quoquomodo declarato perfi-
ciuntur.l.ij. & l. in quibuscunque. ff.
1 de act.& oblig. †vnde tametsi respon
sum sit, & consensum nulla interro-
gatione præcedente in vẽditionibus,
locationibus, & similibus contracti-
bus valent contractus, cùm non ad
rem pertineat quibus fiant verbis. l.
contrahitur.ff. de
pigno. veluti si di-
cam, vendo tibi
hũc meum codi-
cem decẽ, hîc nul-
la est interrogatio
nis solennitas, cer
tè si tu te velle tan
ti emere, vel ver-
bo, vel literis, vel
per nuntium de-
clares, perfecta est
emptio ob hoc
tuum responsum,
quod tamen non
est sequutum ad
meam interroga-
tionẽ, cùm nulla
præcesserit. Et hic est verus sensus §.
nostri, licet cæteri omnes aliter expli-
cent, LAVS CHRISTO.

*Nouus in-
tellectus.*

§. *Si in locando.*

1 *Sensus nouus ad hunc §.*
2 *Consensu contractus cur firmentur.*

SI IN LOCAN-
do, conducẽdo, uen
dendo, emendo ad
interrogationem
quis non respondere-
rit[a]: si tamen consentiatur [b] in id
quod responsum est [c], ualet quod
actum est [d]: quia hi cõtractus non
tam uerbis, quàm consensu con-
firmantur [e].

e ¶QVAM CONSENSV CON
2 firmantur. † Ideo contractus isti di-
cuntur consensu confirmari, & cõsti-
tui: Quoniam neque scriptura, vt in
literarum obligatione, neque præsen
tia, verborúm q̃ solennitas, vt in sti-
pulatione, neque datio rei: vt in obli-
gatione quæ re contrahitur, necessa-
ria est, vt substantiam capiant: sed sa-
tis est eos inter quos negotium geri-
tur consentire, siue inter præsentes
verbis, siue inter absentes per nuntiũ:
puta, vel epistolam.d.l.ij. & l. in qui-
buscunque.ff.de actio. & oblig.§.j.de
oblig.quæ ex consen.in Inst.

*Cõtractus
qui consen
su firmen-
tur.*

IOAN. CORAS. VALEN.
XIIII. OCTOB. 1546.

PER

Doli præsumptio vitanda.

a PER MACHINATIONEM. Id est, dolum stipulatoris in contractu incidentem, qui in dubio non præsumitur: est enim dolus crimen. l. j. §. planè. ff. de tut. & 1 ratio. distra. †cuius præsumptio fugiẽda est. l. merito. ff. pro socio. Itaq; qui dolum adhibitum dicit, probare debet. l. iij. §. fin. ff. de tributo. l. quoties. §. qui dolo. ff. de regul. iur. nisi simus in his, quę sunt de genere prohibitorum. l. j. C. ad l. Cor. de sicca. Dolum autem ex infidijs perspicuis, hoc est, indicijs vrgentissimis probari conuenit. l. dolum. ff. de do.

Nouus intellectus.

b OBLIGATUS est. Conuenramus finge in tractatu stipulationis incundæ, vt fundum tuum Cornelianũ mihi promitteres, reseruata tibi seruitute itineris per eum fundum, ad aliud tuum prędium, quod tamen ego cupidus te fallendi, noluí coram testibus dici, aut in instrumento contractus exprimi: hócque prætextu fortasse sum vsus, quòd ditior videri volebam, & magis industrius negotiator: nihilominus tibi promittens de præstanda, quam exceperas seruitute, quo nomine meam tibi adstrinxi fidem: quam tu sequutus tantum fiducię in ea posuisti, vt facilè consenseris in instrumento contractus fundi, promissionem simpliciter concipi, nulla facta mentione seruitutis: & ita per meam machinationem, fallaciam, & impostoram te aliter obligasti, quàm conueniſſet.

Cõtractus qui consensu firmentur.

c SVBTILITATE IVRIS. Sub cuius authoritate plerunq;, & perniciosè erratur. l. si seruum. §. sequitur, ab his scilicet, qui legum literis superstitiosè hærẽtes ab æquitate maximè discedunt, ex quo dicebat Cicero in j. offic. factum est iam tritũ sermone prouerbium,

Summum ius, summa iniuria.

2 †*Summũ ius, summa iniuria.*

d OBSTRICTUS. Etenim præcessit verborum obligatio, quæ ex interrogatione & responsione, cùm quid dari fieriue nobis stipulamur contracta. l. j. §. verbis. ff. de actí. & obliga. actionẽ stipulatorí parit. l. ex placito. C. de rer. permu. §. j. de ver. oblig. in insti.

Dicta in præfationibus.

3 † Nec tumultuaris cum Doct. ex eo quod dici solet in contractu, & prefationibus cõtractus dicta in ipso contractu repetita cẽseri. l. item quia. §. fi. ff. de pact. l. Titia. §. idem respondit, hoc tit. atq; ideo prima fronte videri non aliter obstrictum promissorem, quàm in præambulis contractus conuentum fuerit, nam brocardum illud in dubio loquitur: at hîc agimus, cùm certum erat conuenta in contractu partes in contractu non repetijsse, licet dolo stipulatoris, cuius opera factum erat, vt promissor contra dicta in præfationibus obligaretur.

e DOLI EXCEPTIONE. Quam ideò Prætor proposuit, ne cui dolus suus per occasionem, & subtilitatem iuris ciuilis contra naturalem æquitatem prosit. l. j. §. penu. ff. de except. dol. l. dolo. C. de inutil. stip. Dolo autem facere eum, qui contra pactum

L. *Si quis cùm aliter.*

1 *Dolus non præsumitur.*
2 *Summum ius, summa iniuria.*
3 *Dicta in præfationibus, quando repetita censeantur.*
4 *Dolus duplex.*
5 *Dolus quando contractum annulet ipso iure.*
6 *Socium fallere nefarium.*
7 *Dolus in fortem virum cadens.*
8 *Spontaneus actus dolum purgat.*
9 *Res quando in se dolum habeat.*
10 *Deceptio quando contrahẽtibus permissa.*

XXXVI. VLPIANVS.

SI QVIS, CVM aliter eum conuenisset obligari, aliter per machinationẽ [a] obligatus est: [b] erit quidem subtilitate iuris [c] obstrictus, [d] sed doli exceptione [e] uti

petit,negari non poteſt.l.ij.§.circa, & §.item quæritur.j.ff.de excep.do.

f ꝟ VTI POTEST. Et ſi non fuerit vſus, ſed fidem aduerſarij ſequutus tradiderit, poterit condicere itineris ſeruitutem. l. ſed ſi ne putem.§. fin. ff.de condict.ind. nam & tutus eſt promiſſor exceptione doli perpetua.l.purè.§.fi.ff.de except.do.habens condicere,ſine dubio poteſt.l.ſi non ſortem. §. indebitum. ff. de condict.indeb. nec dicitur hæc exceptio in odium creditoris inducta,vt repetitionem debeat impedire ſicut Macedoniam. Sed potius in fauorem promiſſoris de damno vitando certantis, vt Velleian.l. qui exceptionem illo tit.

poteſt. f Qui enim per dolum obligatus eſt, g competit ei exce-

Dolus dupliciter interuenit in contractu.

g ꝟ PER DOLVM OBLIGA-
4 tus. †Dolus in contractu interuenire poteſt dupliciter, vel re ipſa, cùm vterque contrahens fuit in bona fide, neuter habuit animum decipiendi, at res ipſa propter enormem læſionem, & grauiſsimum damnum in ſe dolum habet: vt hîc, ij. reſponſ. veluti, quia res vẽdatur duplo minus, quàm valeat.l.ij.C. de reſcind. venditio.aut quis ſine cauſa per errorem puta, aut ignorantiam promittat; vt hîc,& l.ij. §.circa.ff.de dol.ma. exceptio.Et hoc caſu in venditione paratum eſt remedium.d.l.ij. in ſtipulatione exceptione doli ſuccurritur,vt hac l.licet enim tempore contractus ſtipulator nihil dolo malo fecerit, attamen nunc petendo facit dolosè, d.l.ij.§. circa. & §. item quæritur, vel interuenit dolus
Dolus quando vitiet contractum. 5 ex propoſito †quod contingit, cùm fallendi animo & ex propoſito alium decipiendi contrahimus, quo caſu ſiquidem cauſam contractui dederit; quia contracturus nõ eras,niſi dolum adhibuiſſem; quo doli genere vſum fuiſſe Pythium Syracuſanum aduerſus C. Cãnium equitem Romanum, euocatis de induſtria ante hortulos ſuos piſcatoribus, apud Cic. in III. Officio.legimus, nullus eſt ipſo iure contractus bonæ fidei.l.& eleganter, in princ.ff.de dolo.l.in cauſæ.§.j.ff.de mino.l.iij.§.fin.ff. pro ſoc. Cõtractus verò ſtricti iuris valet: cæterũ reſcindẽdus venit actione de dolo, aut doli exceptione oppoſita, ſi ex eo agatur petitio ſubmoueri debet.l.dolo.C. de inutil. ſtipulatione.Quæ differentia licet communis,periculoſa eſt.l.Iulianus.§.per contrarium.ff.de act. empt. l. ſi dolo. C.de rèſcind.vend.l.tres fratres. ff. de pact.l.maioribus.C.comm. vtri. iud. Quæ iura probant euidenter contractum quoq; bonæ fidei,cui dolus dedit cauſam, mero iure valere,& leges quæ dicunt nullam eſſe venditionem interpretandæ ſunt in effectu, ſi dolum paſſus opponat. l. iuriſgentium. §.ſed cùm nulla, & §. ſi ob maleficiũ. ff.de pact. l. filio præterito.ff.de iniu. rupt.& irri.fac.teſta.l.ſi conſtat. C.de compen.§.in bonæ fidei, de actio. in Inſt.Et quod Iuriſcon. ſcripſit ſocietatem dolo malo coitã, ipſo iure nullius eſſe momenti.l.iij. §. fina. ff. pro ſoc.l.in cauſæ.§.j.ff. de mino. ſpecialiter in eo contractu conſtituit,in quo veteres præ cæteris contractibus,ſumma ratione bonam fidẽ deſiderarunt; vt perpulchrè Cice. pro Roſc. Amer.
6 demonſtrat; †nam & adeò turpe & nefarium ſocium fallere, qui ſe in negotio coniunxit putatum eſt, vt hoc iudicium ſummæ exiſtimationis, & pœnæ capitis fuerit, author eſt idem Cic.pro Roſc.Comœdo.Quam rem totam diligentius alibi exequuti ſumus. Si verò dolus non dederit contractui cauſam, ſed inciderit in contractum, quia cum tu fundum eſſes mihi venditurus, ego fraudibus, & fallaciis excogitatis te induxi, vt minoris longè venderes, quàm res eſſet, aut aliqua mihi indulgeres, quæ non eras niſi tibi impoſuiſſem indulturus. In vnum à Doct. conſenſum eſt, valere ſemper contractum, ſiue is bonæ fidei,ſiue ſtricti iuris ſit. At in illo per actionem ex eo contractu purgari dolum,& emendari.l.Iulianus.§. ſi

Socĩ fallere turpe.

vendi

venditor.ff.de act.empt. in hoc verò per actionem de dolo, aut doli exceptione: vt hîc, & l.dolo.C.de inut. stipul. * Qui casus omnes ad eum dolum, ex Doctor. sententia coarctandi sunt: qui constantes etiã, et prudentes homines posset decipere: nec enim, inquiũt, sufficeret talem esse, quo improuidis hominibus, simplicibus, & semifatuis imponatur. c. cùm dilectus, de his quæ vi met. ve cau. fi. c. veniens ij. & c. consultationi, de sponsa. Quod ego verum non puto, cùm simplicitati lex succurrat, & lucro doloso resistat, ne vel his malitia sit lucrosa, inquit Vlpian. vel illis simplicitas damnosa. l. j. in prin. ff. de dol. c. audiuimus, de collu. deteg. & adducta iura in contrarium, loquuntur in spiritualibus, in quibus nõ facilè prætextu doli succurritur dolum passo. c. ex parte. ij. & cap. veniens. de conuer. coniug. & c. constituit. xx. q. iij.

Dolus cadens in fortem virũ. 7

h ¶ IDEM DICENDVM EST. vt scilicet doli mali exceptione promissor vti possit, sed hoc casu, quid si cùm potuerit vti, non sit vsus? & verã ea in re eorũ sententiã puto, * qui repetitionem denegant, cùm spontanea solutio dolum verũ in cõtractu adhibitum purget. l. ij. C. de ijs quę vi met. ve caus. fiunt. Quare multò magis præsumptum, aut eum qui re ipsa dunt

Dolus quo modo purgetur. 8

Socĩu fallere turpe.

ptio. Idem dicendum est[h] & si dolus nullus interceſſerit ſtipulantis, ſed ipſa res in ſe dolum habet. [i] Cùm enim quis petat ex ea ſtipulatione: [k] hoc ipſo dolo facit quod petit.

duntaxat continetur. Et generale sit eum, qui creditorem agentem repellere potuit, soluendò sibi præiudicare. l. si fideicommissum. §. fi. ff. de iudi. l. sed Iulianus. §. fi. ff. ad Macedonian. l. fin. C. ad legem Falcid.

i ¶ DOLVM habet. Res in se dolum habere dicitur, cùm in ea grauis, * & enormis læsio contingit citra vllã contrahentium fraudem, veluti cùm quis in venditione vltra dimidiam decipitur. l. ij. C. de rescin. vend. aut sine causa promittit. l. ij. §. circa. ff. de dol. except. vel ex causa donationis promittit hæreditatem, aut aliam rem particularẽ, quasi minimo valente, cùm sit opulenta & multi pretij. l. Lutius. §. fi. ff. ad Treb.

Res quando in se habeat dolũ. 9

k ¶ EX EA STIPVLATIONE. Quæ re ipsa dolum habet. Quod petit, tametsi inter initia, hoc est, eo tempore quo stipulabatur, nihil dolo malo fecerit. l. ij. §. circa. & §. generaliter. ff. de except. dol. * Et ita, quod vbique dicunt Iurisconsulti licere contrahentibus inuicem se circumuenire. l. in causæ. §. idem Pompo. ff. de mino. l. item ij. §. fi. ff. locat. accipiendum est citra grauem & enormem deceptionem. d. l. ij. C. de rescin. vend.

Decipere seſe quando contrahentibus permiſſũ. 10

IOAN. CORAS. VALEN.
XV. OCTOBR.
1546.

L. *Si certos.*

1 *Pecunia in arca debetur, vt species.*
2 *Debitor quantitatis, & speciei.*

XXXVII. *Paulus.*

a QVI IN arca sunt. * Quo casu, non vt pecunia numerata; sed vt species & certum corpus considerantur. l. talis scriptura. §. item si legetur. l. planè. §. sed si non corpus. l. sed si certos. & l. si seruus. §. qui quinq;. ff. de leg. j. l. in ratione. ij. §. diligenter. ff. ad l. Falcid. l. j. §. si decem. ff. vt lega. nom. ca.

Pecunia vt species debita. 1

SI CERTOS NVMmos puta qui in arca sunt, [a] stipulatus sim & hi sine culpa promissoris perierint: nihil nobis debetur. [b]

b ¶ DEBETVR. Cùm enim, vt probauimus, non nummos, sed speciem certam legis

interpretatione debeat, qui ad pecu-
niam in arca certa consistentem tene-
2 tur, * tanquàm debitor speciei interi-
tu rei debitæ ante moram debet libe-
rari. l. quod te. ff. de reb. cred. l. si ex le-
gati hoc tit. Licet si quantitatis simpli
citer debitor esset, non liberaretur, to-
ta etiam quãtitate sua perempta. l. in-
cendium. C. si cert. peta. cùm genus debeat, debeat, quod perire nequit. l. in ratio-
ne. §. incertæ. ff. ad l. fal. Reliqua quæ
ad hãc l. pertinere possent, tractamus
in l. si ex legati, & plenissimè in no-
stris commentariis, ad l. mora. ff. de
vsur.

IOAN. CORAS. VALEN.
XV. OCTOBR.
1546.

Habere li cere stipu- latio.

a 1 HABERE LICERE. *Quæ in venditionibus ma
xímè interponí solebat: qua stipulabatur emptor à venditore sibi
hæredíq; suo habere licere. l. empto-
rem. §. qui autem. ff. de act. emp. l. ha
bere licere. ff. de
euictio. l. habere
duobus. ff. de ver-
bor. significa. Sed
& in aliis contra-
ctibus nonnun-
quã inserebatur. l.
idem iuris, & hîc.
Qua clausula il-
lud continebatur,
vt nullum à quo-
quam prestaretur
stipulatori impe-
dimentum, quo-
minus liceret ei,
sine difficultate
& controuersia,
rem deductam in
stipulatione obti-
nere. d. l. habere
duobus, & hac to
ta l. qua insistit
præcipuè Vlpia.
in explicando hu
ius stipulationis
effectu.

L. *Stipulatio ista.*

1 *Habere licere stipulatio.*
2 *Factum proprium, an in hac stipul. pro-
mittatur.*
3 *Alieni facti promissio quando valeat.*
4 *Pœna an oblig. alieni facti confirmet.*
5 *Quanti ea res est.*
6 *Accessorium ruit destructo principali.*
7 *Principali rupto, quando accessorium non
ruat.*

XXXVIII. VLPIANVS.

STIPVLATIO ista, *Habere licere* [a] *spondes*, hoc contí-
net [b], ut liceat ha-
bere: nec per quen-
quam [c] omnino fiat, quo minus
liceat nobis habere. Quæ res [d] fa-
cit, ut uideatur reus promisisse
per omneis [e] futurum, ut tibi ha-
bere liceat, uidetur igitur alienũ
factum promisisse [f], nemo autem
vi, & potestate sermonis refertur sti-
pulatio, licet legis interpretatiõe reus
ipse hæredes eius, hæredúmq; suc-
cessores duntaxat contineantur, vt in
vers. Sed quatenus.

d ¶ QVAE RES. Id est, effectus, p-
cedens ex hac ver
borum significa-
tione.

e ¶ PER omnes. Etiam extraneos.

f ¶ ALIENVM factum promisis-
se. Contra, imò
2 suum, * cùm pro-
misisse videatur
se curaturum, vt
habere liceat non
simplex abnuti-
uum. l. inter stipu
lantem, in princi.
Quod præterea
summam rationẽ
habet, cùm effi-
cax reddatur sti-
pulatio facta hac
interpretatione.
§. si quis alium, de
inutil. stipul. & in
stipulationibus
ambigua oratio
accipiẽda sit, quò
magis res sit in tuto. l. quoties in stipu
lationibus. Tu dic in promissione ha
bere licere alterius extranei, videlicet,
factum non promitti, sed proprium
eorúmq; in quos cùm promissor im-
perium habeat, eos cogere potest: re-
spectu quorum non intelligitur pro-
misisse simplex abnutiuum, hoc est,
quòd

Factũ in hac stipul. an promit tatur.

b ¶ CONTINET. Ex vi & potesta-
te verborum, licet legis interpretatio-
ne extraneorum factum nõ compre-
hendit. §. sed quatenus.

c ¶ NEC PER QVENQVAM. Siue stipulatorem ipsum, siue hære-
dem eius hæredisve successorem, si-
ue omnino extraneum, ad quẽ etiam

quòd ipſe non faciat, ſed effecturum ſe, præterea & curaturũ, ne per filios, ſeruos, familiam fiat, quominus ſtipulatori liceat habere: nam & hæ perſonæ ſtipulatione tametſi non ſint expreſſæ, continentur, vt hîc, & l. fluminũ. §. quãquã. ff. de dam. infect. l. qui inſulã. §. fin. & l. ſi fundus. §. fin. ff. loca.

g ¶ OBLIGAtur. Protrita regula: † Alienum factum inutiliter promittitur, vt hîc, & l. eum qui. §. Iulianus ij. in fin. ff. de conſt. pecu. l. ſicut reus. ff. de fideiuſſo. cùm tunc nullum negotium inter ſtipulantem, & promittentem contrahatur. l. inter ſtipulantem. in princ. & inuentæ ſint ſtipulationes, vt quod noſtra intereſt à promiſſore conſequamur. §. alteri, & impoſsibile promitti quodammodo videatur: cùm alterius factum in noſtra non ſit poteſtate. l. liber homo. ff. ad l. aquil. l. ſi apud. C. de ædil. actio. Vnde & eo caſu, quo & alter facere à promiſſore cogi poſſet, valeret facti alieni promiſsio. l. fluminum. §. quanquam. ff. de damn. infect. ſicut ſi effecturum me, procuraturúmq; dixerim, vt Titius faceret: quoniã vt hoc caſu factum meum promiſi. §. ſi quis alium. ff. de inut. ſtip. in Inſtit. l. fin. §. j. ff. de reb. crẽd. Ita qui de eorum facto promittit, quos cogere poteſt. l. is cuius. ff. ſi ſer. ven. l. qui inſulam. §. fi. & l. ſi fundus, in fin. ff. loca. † Eadem ratione adiectio pœnæ obligationem alieni facti confirmat hac l. in fi. prin. cùm tunc de ſe promittat. Nec obſtat, quòd promiſsio facti alieni ſit impoſsibilis, vt diximus, cui adiiciatur inutiliter pœna. l. ſi homo mortuus, nam hoc obtinet in eo, quod omnino impoſsibile eſt: quia nullo caſu poteſt contingere, vt hominem mortuum præſtari, executio autem alieni facti poſsibilis eſt, in ſtipulationibus quoque iudicialibus & prætoriis, vt iudicio ſiſti, Rem ratam haberi, Rem pupilli ſaluam fore, factum alienũ promittens obligatur, cùm promittere cenſeatur ſe acturum, vt fiat, l. quoties quis. Id'que rationem habet, ne iudicia ludificẽtur ex æquitate quam prætor ob oculos ſemper habet, neglecta iuris ſubtilitate. l. quod ſi ephesi. §. interdũ. ff. de eo quod cer. loc. Cúmque pontificum ius ad ſolam iuriſgentium æquitatem attendat. c. cum eſſes, de teſta. ſcriptorum ſententiam ſine controuerſia probo exiſtimantium eo iure idem, quod in prætoriis ſtipulationibus. But. in c. ex literis ij. de ſponſal. Nec diuerſum ſi iuſiurandum interpoſitum ſit, c. ex reſcripto, de iureiuran. cum illud actum faciat valere, eo modo quo poteſt. l. cùm pater. §. filius matrem. ff. de leg. ij. Alienum item factum rei deductæ in obligationẽ cohærens rectè promittitur, vt ſeruum venditum ſanum eſſe, nec furem, nec veſpertilionem eſſe. Quo caſu ſi res aliter habeat, committetur ſtipulatio, in id quod intereſt. l. ſi ita quis. ff. de euiction. Sic cum factum alienũ promittitur ad executionem præcedentis obligationis, vt ſi certam perſonã pro me fideiuſſuram cõſtituam. l. qui autem. §. j. ff. de conſtit. pecun. Sed & cum ſtipulatio habere licere, contractui emptionis adiicitur, tenetur ex facto tertij euincentis venditor, qui promiſit. l. emptorem. §. fin. ff. de act. empt. l. habere licere. ff. de euictioni. cùm euictio ex natura eius contractus veniat. l. pacta conuenta. ff. de contra. emptio. & ſtipulatio interpretationem recipiat ab eo contractu, iuxta quem ponitur. l. ſi ſtipulatus. ff. de vſuris.

h ¶ SI SE OBLIGAT. Promiſſor.

i ¶ NE HAERES SVVS. Qui eadem perſona cum defuncto legis interpretatione exiſtimatur. §. j. de iureiur. à mori. præſtit. col. v. vnde nihil de defuncti obligatione ex hæredis perſo

Factum alienũ nõ poteſt promitti. 3

Pœna adiecta promiſsioni facti. 4

Iuramentum.

Hæres eadem perſona cũ defuncto.

Factũ in hac ſtipul. an promittatur.

persona vult lex immutari. l. si neces-
sarias. §. de vendendo. ff. de pig. act. l.
prætoriæ. j. §. incertam. ff. de prætor.
stipulatio. l. ij. hoc tit. vbi dixi.

Successores qui.

k ¶ CAETERORVM SVCCES-
sorum. His verbis cõprehendit Vl-
pia. hæredum succes-
sores vt in fin.
huius prin. clarius
demonstrat. De
his autẽ nõ secus,
quàm de hæredi-
bus iudicat. l. ij.
ff. de petit. hæred.
cùm et hęredis ap
pellatio vltra ,p-
ximum hęredem
extendatur, hæredis hæredem conti-
nens. l. hæredis. j. ff. de verb. signific.
& extet antiqua iuris regula, quæ
voluit hæredem hæredis, testatoris
esse hæredum. l. fi. C. de hæred. instit.
vt meritò cõstitutum legamus adim-
pleri conditionem, si hęredi Titio de-
tur, in hærede hæredis. l. cùm ita ij. §.
fi. ff. de cond. & demonst.

l ¶ PER ALIVM. Et ita per extra-
neum.

m ¶ QVANTI EA RES EST.
Scilicet promissa, vt ita hæc verba,

Quanti ea res est.

5 †*Quanti ea res est*, non ad id quod inter-
est, quod plerunque rei pretium ex-
cedit, sed ad veram rei æstimationem
referantur. l. vnic. §. final. ff. si quis ius
dic. l. prætor. ij. §. hæc autem. ff. vi bo.
raptor. l. inter hæc, & l. hæc verba
quanti. ff. de verb. sign. licet alij de eo
quod interest, hunc text. intelligant.
Sed perperam, vt probaui. Et quoniã
alioqui sequeretur alieni facti promis-
sionem effectũ semper habere: cùm
id quod interest, si non fiat, tacitè pro-
mitti intelligatur. l. si quis ab alio. §. fi.
ff. de re iudic. l. stipulationes non di-
uiduntur, versic. Celsus. hoc tit. quod
tamen vt tollant, scriptores interpre-
tantur in promissione valida, nõ item
in inutili, cùm enim expressim non
consistat, nec tacitum effectum habe-
bit. l. ij. §. ff. de seruit. rustico. præd. l. si
spõsus. §. fi. ff. de don. inter vi. & vxo.

n ¶ PROMITTERE POTEST.
Cessat quippe tunc ratio, quia qui
pœnam, aut rei æstimationem, si non
fiat, promittit de se, non de alterius fa-
cto, & ita quod fa
cere potest ,pmit-
tit. §. si quis aliũ.
de inutili stipulat.
nec tunc quid in-
terfit stipulatoris
inspicitur, sed quę
sit quãtitas, quæ-
que conditio sti-
pulationis. §. al-
teri. & ita metu
pœnæ parebitur
huic stipulatio-

cessorum k efficiat, ne habere li-
ceat. Sed si quis promittat per
alium non fieri, præter hæredem
suum, dicẽdum est inutiliter eum
promittere factum alienum. At si
quis uelit factum alienum pro-
mittere, pœnam uel quanti ea res
sit m potest promittere, n sed qua-
tenus habere licere uidebitur. o Si

ni, qua factum alienum promissum
6 est, licet promissio inutilis sit. †Nec
omnino dissimile est, quod de arbitri
sententia dicimus. l. j. C. de arbitrijs.
nec obstat, si dicas principali causa
non subsistente, accessoria effectum
non habere. l. cùm principalis. ff. de
regulis iuris. l. non dubium. C. de leg.
& ab stipulatione pœnali principa-
lem obligationem non roborari. l. nu-
da. C. de contrahenda & committen-
da stipulatione. l. si pacto, quo pœ-
nam. C. de pact. cùm non confirme-
tur principale ab accessorio. l. ex pu-
pillari. ff. de vulg. l. quod per manus.
ff. de iure codicill. etenim hæc omnia
fateor: at negamus pœnam hîc vt ac-
cessorium considerari, quin potius
ęquè principaliter stat quę nullo mo-
do obligationem primam confirmat,
sed tantum efficit, vt eius metu dili-
gentius curet promissor, & efficiat,
vt ab extraneo factum promissum
7 expleatur. †præterea quòd accessoria
nullius sint momenti, vbi non consi-
stit principale, procedit in ijs, quæ con
tra legem, hoc est, lege prohibente
fiunt. d. l. non dubium. in alijs non. §.
alteri.

Accessorium vires à principali sumit.

Principali destructo quãdoque nõ ruit accessorium.

o ¶ VIDEBITVR. Hoc est, quæ
erit vis, & potestas huius stipulatio-
nis habere licere, vt ei satisfactum vi-
deatur.

Seruitutes iura prædiorum.

Distrahere.

SI

p ¶SI NEMO. Hîc respõdet vim veram, & legitimam præfatæ stipulationis hanc esse, si nemo cõtrouersiam faciat, neque promissor, neque hæres eius, neque *nemo* [p] *controuersiam faciat*. hoc est neque ipse reus, neque hæredes eius, hæredúmue successores. que sui hæredis successor à contrario significans, quòd si promissor ipse, vel eius hæres controuersiam faciat, stipulatio committetur.

a SI QVIS. Eorum scilicet, qui stipulatione habere licere continentur, quales sunt promissor, hæredes eius, hæredúmue successores. §. præcedenti in fi. ff. de trãsact. l. Iulianus. §. si fructibus. ff. de actio. empt. & toto tit. ff. de distract. pigno. Cæterum venditionem ab alio quàm promissore factam esse intelligendum est, nam si promissor vendidisset, teneretur quocunque euincente. l. emptorem. §. final. ff. de actio. empt. Et ita interpretantur omnes. Mihi verò videtur nimis insolẽs diuinatio hæc, secundùm quam dicendum præterea foret, hîc tractari de eo qui promittit habere licere rem alienã, cùm tamen id nouè tractetur ab Vlpian. in §. seq. quo loco negat eam promissionẽ effectum habere, nisi postquàm ea res promissoris esse cœperit. Quare hac in re amplius deliberandum censeo. His autem verbis euidens facit Vlpia. stipulationem habere licere, contractui venditionis interponi solitam. *Noua opinio.*

b ¶DE PROprietate. Rei quã habere licere promisit.

c ¶NVDA POSsessione. Quam detẽtationem vocamus.

d ¶CONTROuersiam fecerit. Proposito finge possessorio recuperandæ, quia fuerat fortasse promissor re illa spoliatus, quam nihilominus stipulatori promiserat habere licere.

Accessorium vires à principali sumit.

Principali destructo quãdoque nõ ruit accessorium.

§. *Si quis fortè.*

1 *Iura prædiorum seruitutes.*
2 *Distrahere.*
3 *Possessionis effectus.*

SI QVIS [a] FORTE non de proprietate, [b] sed de possessione nuda [c] controuersiã fecerit, [d] uel de usufructu, uel de usu, uel de quo alio iure eius [e] quod distractum [f] est, palam est committi stipulationem: [g] Habere enim non licet ei, cui aliquid minuitur ex iure quod habuit. [h]

e ¶ALIO IVRE EIVS. Id est, de seruitute. l. creditori. ff. de op. no. nũc. *Seruitutes iura prædiorum.* 1 †Sunt enim iura prædiorum seruitutes, siue de rusticis, siue de vrbanis loquamur. l. quid aliud. ff. de verbo. sig. super quibus si moueretur controuersia, committeretur stipulatio ista habere licere, vt hîc. At cùm de euictione à venditore promittitur, seruitute euicta non committitur stipulatio ad duplam de euictione. l. pe. ff. de euict. Licet emptor quãto minoris emturus fuisset, si seruitutem impositam sciuisset, agere possit. l. quoties. ff. de ædil. edict.

f ¶DISTRACTVM. Id est, vendítum. *Distrahere.* 2 †Distrahere enim idem quod vendere significat. l. cum hi. §. si vni. ff. de

3 vsufructu: †sed in nuda possessione duntaxat moueatur cõtrouersia, committatur, quia licet subtili quadam interp *Possessionis effectus.*

g ¶COMMITTI STIPVLAtionem. In id quod interest, aut ad pœnam, si pœna fuit promissa.

h ¶EX IVRE QVOD HAbuit. Hæc est ratio cur stipulatio habere licere, seu non mouere controuersiam, de domo, aut alia re certa (hæc enim paria sunt ex hoc textu) etiam si non de re ipsa, vsu eius aut

interpretatione diuersa omnino sit causa possessionis, à re ipsa. l. si duo. §. fi. ff. vti possid. vis tamen, & potestas obligationis huiusmodi est, vt nihil diminuatur ex iure stipulatoris. l. etiam. ff. de solutionib. Atqui possessio ius est. l. si ea re. §. final. ff. de actio. empt. l. homo liber. §. fin. ff. de acquir. rerum dom. cum similib. Effectúsque habet singulares. §. retinendæ de interdictis quos aggregaui. in §. nihil commune.

a QVAE RES. Id est, quæ stipulatio habere licere exacta à promissore de re aliena.

b ¶ESSE COEPERIT. Exemplũ patet in l. si à Titio. ff. de rei vend. & in l. apud Celsum. §. si à Titio. ff. de except. dol. 1 *Contra videbatur hanc scilicet stipulationem respectu rei alienæ, nullam omnino, spectato tempore cõtractus, ex quo vires sumit stipulatio. l. si filiusfamiliâs, in princip. hoc tit. l. vsusfructus. ff. de stipula. seruor. Sed quod in stipulationib. tempus quo contrahimus attendi lex iubet, nõ procedit respectu causæ finalis, vt hîc. & plenius dixi in l. si rem meam. Prętera hæc stipulatio habere licere, tractum habet successiuum, quo meritò futurum tempus ex verisimili cõtrahentium mente includitur.

Tempus quod in stipulatio. attẽdamus.

c ¶PERSEVERAVERIT. Aliena, 2 * Super re aliena, quæ durat, aliena interposita stipulatio, non committitur, quando non factum, sed ius in hac stipulatione vertatur. §. hi qui. cùm ita non de iure, sed de facto agat, qui rem alienam habere licere promisit, pacto contraueniẽs non committit in stipulationem, cùm ob hanc contrauentionem nihil ex rei conuenti iure minuatur, & ita neque per promissorem, neque per eius hæredem fieri quidquam possit, quominus stipulatori habere liceat. 3 * Qua declaratione corruit prima Petri ratio, licet enim plus dicatur delinquere promissor de facto agens, quàm qui de iure experitur, eo nomine quòd animũ deteriorem, & iniquiorem habeat, non tamen nocere potest stipulatori, qui de facto experitur, sicut q de iure mouet cõtrouersiã. Vnde non committitur stipulatio in id qd' interest, cùm stipulatoris interesse nõ videatur. Secuta autem sententia licet iniusta pro promissore agente, qui fortassè falsis probationibus circũuenit iudicem, stipulatio committetur: cùm stipulatori lex assistat, præsumens iure latam sententiam. l. Hærennius. §. Caia. ff. de euictio. c. in præsentia, de renuncia. & careat promissor exceptione, qui non poterit dicere se contra ius sententiam obtinuisse, vt ludificet stipulatorem. l. si seruus pluriũ. 4 §. j. ff. de leg. j. * In transactione porrò quæ rectè super aliena re interponitur. l. si pro fundo. C. de transactio. l. pen. C. de vsucap. pro empt. interposita committitur. 5 * Tametsi de facto tantum moueatur controuersia. l. vbi pactum.

Stipulatio rei alienæ.

Petri perticensis ratio improbata.

Trãsactio super re aliena.

Controuersia de facto.

§. *Quæsitum.*

1 *Tempus quod in stip. attendatur.*
2 *Rei alienæ stipulatio.*
3 *Petri ratio improbata.*
4 *Transactio super re aliena.*
5 *Controuersia de facto non sufficit.*
6 *Habere quando non liceat.*

QVAESITVM EST utrum propriã demum rem an & alienã promittere possit habere licere. Et magis est, ut & aliena promitti possit, quæ res [a] ita effectum habebit, si propria promissoris esse cœperit [b]. Quare si perseuerauerit [c] aliena, dicendum erit stipulationem non committi, nisi pœna ad-

pactum.C.de transactio. Actũ quippe tunc videtur,vt ad nullam controuersiam redeat promissor,cùm transactio non tam propter iuris,quàm facti controuersiam conficiatur. l.ij. C. de transactio.

d ¶ NISI POEna adiecta sit. Quo casu stipulatio ad pœnam cõmittitur. Id' ꝙ generaliter contra doct. intelligo,nõ solùm si extraneus contrauenìat, sed & si ipse promissor, aut eius hæres, cùm tunc non in seipsa committatur stipulatio, sed respectu pœnæ cuius metu stipulationi parendum erit.

Petri perticensis ratio improbata.

e ¶ QVIDQVAM FACTVM sit. De iure, scilicet, licet mota fuerit de facto controuersia, quæ non sufficit vt stipulatio cõmittatur, cùm nihil ex eo de iure minuatur stipulatoris: quod tamen lex cõsiderat. * *Habere enim non licet*, inquit Vlpia. §. præced. *cui aliquid minuitur ex iure quod habuit.* Nec hîc consideratur damnũ expẽsarum, quas officio iudicis stipulator à promissore consequetur. l. properandum. §. & siquidem. C. de iud. Si tamen in re propria quis rem habere licere stipulatori promisisset, committetur stipulatio: etiam ad impensas litis. l. si sine. §. cum autem. ff. rem rat. hab. cùm tunc habere is tantum dicatur, qui sine interpellatione rem promissam obtinet. l. habere. ff. de verb. signific.

6 *Habere quando nõ liceat.*

Successor quis.

a REI, Id est, promissoris.

b SVCCESSORES. * Iuris scilicet, hoc est, vniuersales: nam & hi non etiam particulares successorum verbo significãtur. l. quædã. §. nihil interest. ff. de eden. l. Pompo. §. quæsitum. ff. de acquir. possess.

1 2 3

§. *Sicut.*

1 *Successores.*

2 *Stipulationis habere licere natura.*

3 *Sensus huius §.*

c ¶ TENENtur. Vt ex eorum facto committatur stipulatio.

d ¶ SVCCEdunt in ius vniuersum, vt hæredes. l. hæreditas. ff. de reg. iu. Nam (vt dixi) hi propriè succedere dicuntur. † Hinc autem habes in stipulatione *Habere licere*, includi duntaxat iuris successorem, hoc est, vniuersalem, tam ex parte stipulatoris, quàm promissoris. Iuris autem & vniuersitatis successor arrogatorem continet, nedum hæredem.

Stipulationis habere licere natura.

SICVT AVTEM EX parte rei [a] successores [b] eius cum ipso tenẽtur, [c] ita etiã ex parte actoris committitur stipulatio ipsi stipulatori, cæteríque quicunque ei succedunt, [d] scilicet si rem ipsi [e] habere non licuit, cæterùm si alii [f] habere non licuerit, certo certius est, non committi stipulationem [g] & nihil interdérim Titio, cui tu moueas controuersiam, non tamen committetur ei stipulatio, hoc est, ex stipulatione inter nos contracta agere non poterit, non tamen negat hic text. quin si mea dem. l. adhuc interesse. §. si operas. ff. de vsufruct.

Trãsactio super re aliena.

Controuersia de facto.

e ¶ SI REM ipsis. Stipulatori, eiúsue successoribus.

f ¶ SI ALII. Emptori puta, aut alij singulari successori.

g ¶ NON COMmitti stipulationem. † Sensus huius §. est, vt si promiseris mihi habere licere fundũ Tusculanũ, quẽ ego postea vendidi

Intellect. huius §.

intersit, possim ipse stipulator agere, atque ita mihi committatur stipulatio. Quid enim, si emptor Titius de euictione contra me experiatur, hoc certè casu ex stipulatione contra te promissorem agere potero. l. si pro re pupilli. §. fin. ff. de euiction. & ita per obliquum erit hæc stipulatio vtilis emptori, quæ rectà ei non committitur. Quòd si non vendidissem, sed donassem eum fundum Titio, cui non liceret habere: quia tu promissor illum turbares, nec quidem mihi stipulanti committeretur stipulatio. l. Iulianus. §. fi. hoc titu. l. si seruum cuius, & l. fi. ff. de euictio. l. quod seruus. ff. de stipul. seruor. cùm stipulatio in id quod stipulantis interest committatur, & mea non intersit, cùm stipulationis nomine obstrictus non sim. l. ad res donatas. ff. de ædil. edict. l. Aristo. §. fin. ff. de dona.

erit [h], utrum ita stipuler *habere licere? an mihi habere licere.*

h ¶ ET NIHIL interest. Quoniam non vitiat stipulationem impersonalitas, siue ea sit ex parte stipulatoris, siue ex parte promissoris, vt aduersus receptã Doct. sententiam verum esse dicimus. Quod in §. si quis ita, vt loco magis idoneo latius exequemur.

a IN aliena potestate. vt filiusfa. & serui.

b ¶ IIS. Patribus nempe, aut dominis.

c ¶ AVFERRI res ei. Seruo, scilicet, qui sibi habere licere stipulatus est.

d ¶ ET IPSE. Seruus qui promisit per se non fieri, quominus habere liceret stipulatori.

e ¶ EANDEM possit. Poterit dicebat Iul. de facto res auferri seruo, qui vt sibi liceret habere stipulatus est: poterit item seruus, qui promisit per se non fieri, quominus stipulatori liceret habere, rem per vim auferre, qd certè durum visum est, * cùm legislator viam delictis aperire non debeat. l. j. C. de ijs, qui ven. ætat. impet. l. ij. in fi. C. de indic. vid. toll. ne inde iniuriarũ nascatur occasio, vnde iura nasci debent. l. meminerint. C. vnd. vi: meritò non hoc probat Vlpian.

Lex nõ aperit viã delictis.

f ¶ NON FACTUM. Purum scilicet, merum & naturale, vt liceat de facto non de iure rem habere stipulatori.

g ¶ SED IVS. Hoc est, iuris effectus, vt liceat habere de iure rẽ stipulatori, quando id tantum habere dicamur, quod de iure habemus.

2 * Quocirca stipulatio habere licere, in qua ius versatur, non committitur, si de iure habere non potest: vt

Stipulatio habere licere quãdo cõmittatur.

§. Hi qui.

1 *Lex viam delictis non aperit.*

2 *Stipulatio habere licere, quando committatur.*

3 *Qualitas personæ interpretatur dispositionem.*

4 *Filiusfam. an possit habere licere.*

HI QVI SVNT in aliena potestate [a], his [b] in quorum sunt potestate, *habere licere* stipulari possunt ea ratione, qua cætera quoque his possunt stipulari. Sed si seruus fuerit stipulatus *sibi habere licere*, quæsitum est an rectè stipulatus uideatur. Et ait Iuli. libro quinquagesimo secundo Digestorum, si seruus stipuletur *sibi habere licere: aut per se non fieri quominus habere stipulatori liceat*, promittat: stipulatio (inquit) nõ committitur, quanuis auferri res ei [c] & ipse [d] auferre eandem possit: [e] Non enim factum, [f] sed ius [g] in hac stipu-

Dispositio ex qualitate personæ interpretanda.

vt in seruo, qui cuiusque iuris inca-
pax est, tametsi stipulatio merum fa-
ctum continens *Vt ire agere*, seruo sti-
pulante & prohibito committatur, vt
subiicit Iurisconsul. cùm facti in stipu-
lationem deducti seruus capax sit.
§. sed cùm factũ. de stipul. seru.

h ¶ IN HAC stipulatione. Habere licere.

i ¶ STIPVLA-tur. Seruus.

k ¶ SIBI. Seruo.

l ¶ NON IVS stipulationis. Hoc est, effectus iuris ex stipulatione.

m ¶ SED FA-ctum versatur. Id est, factum in sti-
pulationem deductum ad personam seruí refertur, meritò eo stipulante, & prohibito committitur stipulatio. d. §. sed cùm factum, de stipul. seruor. in instit. Hactenus autem Iulianus lo-
quutus est.

n ¶ SED MIHI. Vlpiano huius legis authorí.

o ¶ ET FILIOFAMILIAS.

*Dispositio ex qualitate perso-
næ inter-
pretanda.*

3 †Hinc not. dispositionem ex persona ad quam refertur, restringendam, & interpretãdam esse. l. plenum. §. equi-
tij. ff. de vsu & habita. ac nonnunquã improprium intellectum recipere. l. pater Seuerinam. §. conditionum. ff. de cond. & demonst. verbáque secun-
dum rationem subiectæ materiæ ac-
cipienda. l. damni. §. Sabini. ff. de dã. infect. & talia prædicata esse, qualia subiecta demõstrant, vt è diuerso ta-
lia sunt subiecta, qualia prædicata permittunt. l. ij. ff. de fund. instru. l. fi. §. cui dulcia. ff. de vin. tritic. & oleo leg. gl. in c. inter dilectos. §. cæterum, de fid. instru. & in ca. dudum. de deci.

p ¶ RETINENDA. Per seruum, aut filiumfam. stipulatorem.

q ¶ AVT NON AVFERENDA. A seruo, aut filiosam. stipulatore.

r ¶ VT VIRES HABEAT. Vt stipulatio habere licere, quę iuris ver-
ba continet in personam seruí inter-
posita, vel etiam filiifam. effectum ali-
quem habeat interpretatur Iurisscon. actum videri de facto, nempe de nu-
da possessione re-
tinenda, aut per vim non auferen-
da. † Sed obstat, quia filiusfam. iu-
ris capax est, licet illud eodem mo-
mento, hoc iure patri quæratur. l. placet. ff. de ac-
quir. hæred. vnde habere licere in eo residere potest, vt saltem imme-
diatè patri acquí-
rat, cùm & in iu-
dicio conueniri possit. l. si à domino. §. sed & à filiosa. ff. de petit. hæred. non adhibita scru-
pulosa illa differentia, an sibi vel patrí stipuletur. Quæ præterea in seruo at-
tendenda non videtur: cùm iura ni-
hil interesse dicant an sibí, an domi-
no seruus stipuletur, vel etiam imper-
sonaliter sine alterius adiectione, cùm omni casu quæratur ex stipulatione domino. l. j. ff. de stipul. seruo. §. siue autem, illo tit. in Inst. Sol. quod per-
tinet ad filiũfamil. quia is suo nomine agendo in iudicio hoc iure esse non potest. l. filiusfam. ff. de actio. & obli. Si habere licere stipuletur, verba con
tractus ex qualitate personæ, ad quã referuntur de facto accipienda sunt, licet hodie secus dici debeat, cùm iure nouo quo vtimur, filij acquirant: sal-
tem in proprietate aduentitia, & de voluntate patris stent in iudicio etiã agentes. l. cùm oportet, & l. fin. §. ne-
cessitatem. C. de bon. quæ lib. †Si ve-
rò promittat, quoniam ex omni con-
tractu (votum & mutuum excipio. l. si quis rem. §. vota. ff. de pollicita. l. j. & toto tit. ff. ad Maced.) obligatur: & ob id agí cum eo, tanquàm cum pa-
trefam. potest. l. tam ex contractibus. ff. de iudí. l. quoties. ff. de noxa. actio.

*Filiusfa. an possit habere li-
cere.*

4

Filiusfa. ex omni contractu obligatur.

5

l.filiusfam. ij.ff. de action. & obligat. Committitur etiam de iure ſtipulatio, nam & ſic ab eo hæreditas peti poteſt, vt ab homine ſui iuris. l. ſi à domino. §. ſed & à filiofam. ff. de petitio. hæred. Quantum verò ſpectat ad ſeruum, ſiquidem is dari, aut quod abſolutè iuris eſt ſtipuletur, nō refert an ſibi domino, vel impersonaliter ſtipuletur, omni quippe caſu quærit domino. l. j. ff. de ſtipulat. ſeruo. Si verò ſtipuletur, quod & ad ius, & ad factum referri poteſt, vt habere licere. §. ſeq. ad fin. Multum refert, an ſibi, an domino ſtipuletur, nam ſi domino eidem dubio procul acquirit, ſi ſibi: quia videtur quod poteſt acquirere ſtipulari, vt effectum habeat ſtipulatio. quomodo concepta eſt, & facti capax eſt, §. ſed cùm factum, de ſtip. ſeruor. ad eum modum vires habebit ſtipulatio.

a SERVVS NON POSſideat. Cùm ſerui, quod attinet ad ius ciuile, pro nullis habeantur. l. quod attinet. ff. de regulis iuris.

b ¶ POSSESſionē naturalem. *Naturalis poſſeſſio.* 1 *Poſſeſſio naturalis.* †Hoc eſt, in mero, & nudo facto conſiſtentem, quā tenutam, detentationem aſininam, & nudam poſſeſſionem dicimus. l. ij. §. j. ff. pro hære. Neq; enim hic text. accipiendus, vt de ea poſſeſsione naturali loquatur, quæ iuris adminiculū habet: qualis eſt apud emphyteutā, vaſſallum, & ſecundum crebriorem ſententiam apud fructuarium ſuo nomine. l. naturaliter, in princ. ff. de acquirend. poſſeſſ. cùm eam ob admixtum ius ſeruus nō habeat. l. quod attinet. ff. de regul. iur. ſed de ea, quæ merè facti eſt, quám q; ſeruus habet, vt aſinus ſellam. l. iiij. in princ. ff. de manumiſſio.

§. Hæc quoque.

1 *Poſſeſſio naturalis.*
2 *Stipulatio habere licere in ſeruo.*
3 *Perſonæ qualitas moderatur diſpoſitionē.*
4 *Poſſeſſionis ciuilis effectus.*

HAEC QVOQVE ſtipulatio *poſſidere mihi licere ſpondes?* utilis eſt. Quam ſtipulationem an ſeruus poſsit in ſuā perſonam utiliter concipere uideamus. Sed quanuis iure ciuili ſeruus nō poſſideat[a]: tamen ad poſſeſsionem naturalem[b] hoc referēdum eſt[c], & ideo dubitari non oportet, quia & ſeruus rectè ita ſtipulatur[d]. Planè ſi tenere ſibi licere ſeruus in his quæ iuris ciuilis ſunt, nullus exiſtimetur: Iure autem naturali, quoniam omnes homines æquales ſunt, non ſecus ſerui, quàm liberi iudicantur. d. l. quod attinet, ideo ea quæ ſunt eius iuris, exemplo liberorum ſtipulatione quærunt. §. ſed cùm factum, de ſtipul. ſer. in Inſt. Relatáq; ad eorū perſonam ſtipulatio, vt ea vires habeat, de eo quod ſerui quærere poſſunt intelligitur. §. præced. meritò hîc conſtitutū, vt ſi ſeruus poſſidere ſibi licere ſtipuletur, cùm nō alia quā nuda rei poſſeſsio, & naturalis rei inſiſtentia in eam cadere poſſit, ad eam poſſeſſionem hoc ſit referendum.

Dictio ſibi.

c ¶ HOC REFERENDVM eſt. *Serui ſtipulatio habere licere.* 2 †Cùm ſeruus ſtipulatur ſibi poſſidere licere. Hæc verba de poſſeſsione ciuili aut naturali, quæ ex iure nonnihil mutuatur, accipi non poſſunt: cùm ſeruus

d ¶ RECTE ITA STIPVLE- 3 tur. †Quoniam ex perſonæ qualitate, ad quam refertur ſtipulatio, interpretationē accipit. l. plenum. §. æquitij. ff. de vſu. & hab. & commodiſſimum eſt ita accipi in quacunque diſpoſitionem, quo res, de qua agitur, magis valeat, quàm pereat. l. ſi quando. ff. de leg. j. l. quoties. ff. de reb. dub. Cùm ergò ſeruus ſtipulatur ſibi poſſide

Qualitas perſonæ diſpoſitionem interpretatur.

sidere licere, nec nisi naturaliter, & de facto seruus possidere possit, vt effectum habeat stipulatio, & ex persona ad quam refertur, eam interpretabimur de possessione nuda & naturali, quam seruus rectè stipulatur.

Possessionis ciuilis effectus.

4 sint. Rem scilicet tanquam suam, † ex qua possessione sequuntur ciuiles effectus, & acquisitionis fructuum. l. si fur. ff. de vsufruct. l. quis sat. §. in alieno. ff. de vsur. & vsucapionis. l. j. §. per seruum. ff. de acq. pos. l. qui fundũ, in prin. ff. ꝓ emptor.

e ¶ TENERE sibi licere. Hæc stipulatio in seruo eandem omnino vim habet, quam stipulatio possidere sibi licere.

re [e] stipulatus sit seruus: utilẽ esse stipulationem conuenit [f]. Licet enim possidere ciuiliter non possit [g], tenere tamen eos nemo dubitat [h]. *Habere* dupliciter accipitur [i]. Nam & eũ habere dicimus, qui rei dominus est: & eum qui dominus quidem non est, sed tenet. *Denique habere rẽ apud nos depositam solemus dicere.*

f ¶ CONVENIT. Sine dubio, cùm seruus detentionis naturalis, & cuiuscunque facti capax sit. §. & cũ factum, de stip. seruo. Et si respondit Iurisconsultus stipulationem possidere sibi licere à seruo conceptam, quæ ad ius, ad possessionem nempe ciuilem, aut naturalem aliquid iuris habentem referri poterat vtilem esse, multò magis id respondendum est in stipulatione tenere sibi licere, quæ ad nudum factum refertur.

h ¶ DVBITAT nemo. Cùm tenere in facto naturali consistat, cuius seruus, vt liber capax est. §. sed cũ factum, de stipul. seruo. Et quod pertinet ad ea, quæ sunt naturalis iuris, serui nõ secus ac liberi habẽtur. l. quod attinet. ff. de reg. iur.

g ¶ CIVILITER NON POSsint

i ¶ DVPLICITER ACCIPItur. Hîc tacitæ obiectioni respondetur. Dixerit quispiam, licet in seruum naturalis possessio cadat, non tamen ex eo habere dicitur, cùm habere contineat dominium, quod in seruũ non cadit, sed hîc respondetur, quòd imò habere verbum, nudam detentionem notat. Etenim dupliciter accipitur.

a *Dictio sibi.* 1 ¶ SIBI. † Hac dictione licet stipulatoris persona comprehendatur: videri tamen poterat plerisque heredem non excludi. l. si necessarias. §. de vendendo. ff. de pign. act. cui disponẽs semper prouidere videtur. l. si pactũ. ff. de proba. l. cum quo. §. fin. ff. ad l. falc.

Sibi dictio, heredem non excludit.

b ¶ AD HAEREdem transire. Cùm ea sit natura rei ded

§. *Si quis ita.*

2 *Stipulatio quando ad heredes transeat.*
3 *Impersonalitas an vitiet stipul.*
4 *Fiat vt petitur.*
5 *Impersonalitas nullum actum vitiat.*
6 *Vsusfructus nouus in herede.*

Qualitas personæ dispositionem interpretatur.

¶ SI QVIS ITA STIpulatus fuerit, *Vti frui sibi* " *licere*: ad heredem stipulatio ista non pertinet. Sed & si non addiderit *sibi*, non puto stipulationem de usufructu ad heredem transire [b], eoq; iu- deductæ in stipulationem: nempe vsusfructus, vt morte creditoris finiatur. l. corruptionem. C. de vsusfruc. §. finitur. illo tit. in Inst. nec heredi nisi prætoritorum dũtaxat fructuũ actio detur. l. vti frui. §. fi. ff. si vsusfruct. petat. l. si defuncta. ff. de vsusfruct. licet in heredẽ debitoris cuius morte non perit, vsusfructus transeat. l. vsusfructus ab initio. §. fin. ff. de vsus-

fruct. ſtipulatio autem ex ſubiectæ rei natura interpretatur. l. ij. §. & harum, & l. eadem. §. Cato, quo tollitur lex veteris C. de contra. & commit-

Stipulatio quando tranſeat in hæredes.

2 ten. ſtip. † quæ docet quaſcunque ſtipulationes, ſiue in dando, ſiue in faciendo conſiſtentes ad hæredes, & in hæredes eorũ, tametſi nulla mentio facta ſit, tranſmitti ſumma ratione, quod actibus noſtris, non tam nobis, quàm hæredibus noſtris cauere, & proſpicere videamur. l. ſi pactum. ff. de probat. l. cum quo. §. final. ff. ad l. falcid. nam procedit: niſi ea ſuper iure merè perſonali, & ita ad hæredem non tranſitorio interpoſita fuerit, vt hîc. Ius autem merè perſonale voco, quod ſine perſona eſſe non poteſt, vt vſusfructus. l. hæreditas, in fin. ff. de acquir. re. dom. l. vſusfructus. ff. de ſtipul. ſeruo. nam iura ſimpliciter perſonalia, vt actiones, & obligationes. l. ſi. §. fin. ff. de contra. empt. ſine perſona eſſe poſſunt. Iacente nempe hæreditate. l. j. §. Scæuola. ff. ſi quis teſta. lib. eſſe iuſ. fuer.

c ¶ EO QVE IVRE VTIMVR. Vt ſi non addita dictione (ſibi) ſed imperſonaliter concepta ſit ſtipulatio vſusfructus; veluti, *promittis vſumfructum, aut licere vti frui* re certa demonſtrata, vtilis ſit ſtipulatio, nam quod

Imperſonalitas an vitiet ſtipul.

3 vitiat ſtipulationem † nonnunquam imperſonalitas obtinet, ſi ea ſit ex parte promiſſoris, quia puta ita ſatisfacere promiſerit, *Satisfiet*. l. ſi quando. C. de conſti. pec. §. ad hoc aliud: vt cum de app. cog. col. viij. non item ſi ex parte ſtipulatoris, vt hîc, & §. ſicut, in fin. cùm ſemper ſibi acquirere & ſtipulari intelligatur. l. ſecundum. C. de contra. ſtipula. non autẽ promiſſor obligari, niſi apertè conſtet. l. cùm de indebito. §. fin. ff. de probatio. Et ita crebrò exiſtimatum eſt, cùm tamen verius ſit, etiam ſi promiſſionis verba imperſonaliter concepta ſint, modò congrua præceſſerit interrogatio, valere ſtipulationẽ, vt *Dabis mihi centum? dabuntur*. Cùm enim reſponſio ſecundum interrogationem accipi debeat. l. j. §. ſi quis ſimpliciter, hoc tit. l. ſi defenſor. §. j. ff. de inter. act. §. præterea, de inut. ſtip. nec perſona aliqua in ſtipulatione ſit extrinſecus exaudienda. l. ſi ita ſtipulatus vi. §. Chryſogonus, in fin. de ſe promiſiſſe reus videri debet. Quod & Plauti carmine cõfirmatur, cuius in Pſeudolo hæc ſunt verba,

Nullum periculum eſt, quod ſciam, ſtipularier.
Vt concepiſti verba viginti minas
Dabis? dabuntur, hoc quidem actum eſt haud malè.

4 Sic ex illis verbis, † *Fiat vt petitur*, quę quotidie in ſupplicationibus à ſummo Pontifice ſcribuntur, licet imperſonalia reſtringimus, & declaramus ex certitudine præcedentis ſupplicationis glo. in c. inter dilectos. §. cæterum, de fid. inſtru. & eſt ornatũ ſchema loquendi, vt de nobis ipſis per verba imperſonalia circumloquamur, vt cùm dixit Dominus, *Remittuntur ei peccata*. Luc. vij. Nec eſt probabilis vlla differentiæ inter ſtipulatorẽ, & promiſſorem ratio. Sicut enim qui imperſonaliter ſtipulatur, ſibi ſtipulari: ita qui promittit, de ſe promittere intelligitur, ne perſonam aliquam extrinſecus accipiamus. † Dicendũ itaque nullum in iure noſtro actum vitiari, quod imperſonaliter conceptus ſit. Non legatum, aut aliam voluntatem vltimam. l. ſi ſeruus legatus. §. qui Margaritam. ff. de leg. j. l. acceptis, in fin. ff. ad l. falc. non libellum. l. j. §. j. ff. de no. ope. nunc. Bart. in l. competit. §. fin. ff. quod vi aut clam. non ſtipulationem, vt hîc, & §. ſicut. in fin. eiuſdem. l. fin. §. Labeo. ff. de reb. cred. §. ſiue autem, de ſtipul. ſer. in Inſt. etiam ſi ex parte promiſſoris verſetur imperſonalitas, vt probatum eſt, quicquid alij dicant. Etenim ſcrupuloſa nimis videtur hæc ſubtilitas. Solum conſtitutum cum aliis non indoctis viris

Fiat vt petitur.

Locus Euangelij.

Imperſonalitas nullum vitiat actũ.

viris excipio. in quo, cùm non præcedat interrogatio, secundum quam responsio intelligi debeat. §. de constituta, de actio. Cùm item id constituatur, quod debitum est. l. j. §. debitum. ff. de const. pecu. constat eum, qui constituit, & impersonaliter *Satisfiet*, dixit non obligari. d. authen. si quādo: potest nāque promissor intellexisse satisfactū iri ex priore obligatione, non ex noua, quæ interpretatio in stipulatione accipi non potest.

posit. Et putem posse, [d] licet diuersi sint fructus[e]. Nam & si *ire agere* stipuletur, sibiq; hærediq; suo licere idem probauerimus[f].

testest, l. vnio, in fin. C. vt act. ab hæred. Et quoniam nouus vsusfructus est, in hæredis persona finietur, cum primo hærede. l. antiquitas. C. de vsufruct. cùm ea sit vsusfructus natura, vt morte fructuarij finiatur. l. corruptionē. C. illo tit. & §. finitur, illo tit. in Inst. alioqui si diceremus in hæredes hæredū perpetuò transire vsumfructum, cùm hæredi quoque vti frui quis stipulatus est, nunquam ad proprietatem suam rediret vsusfructus contra propriam eius naturam. §. fin. de vsufruct. in Inst. & ita nulla vtilitas esset nudæ proprietatis semper abscedente vsusfructu. Qua ratione in legato vsusfructus ciuitati, aut municipibus facto ll. centum annos, qui finis vitæ longissimus est obseruari volunt. l. si vsusfructus. ij. ff. De vsusfructus lega.

d ¶ ET PVTO POSSE. Cùm ita conuentum sit, licet hoc contra naturam rei in stipulationem deductæ videatur. Cæterum contractus, vt dici solet, ex conuentione legem accipiūt. l. j. §. si conueniat. ff. depos. Præterea vt subiicit Vlpian. alius est vsusfructus in persona hæredis, quàm fuerit in persona defuncti.

Fiat vt petitur.

e ¶ DIVERSI SVNT FRV- *Vsusfructus nouus in hærede.* 6 ctus. Hoc † est, licet alius sit vsusfructus in hærede, quàm fuerit in defuncto: stipulatore namque mortuo extinctum fuit in eo ius vtendi, & fruendi, quia tamen exurgit nouus vsusfructus in hærede ex stipulatione defuncti; qui ita non modo sibi, sed hæredi prospicere voluit: actio ex stipulatu hæredi dabitur, cui prouidere potuit defunctus. l. auus. ff. de pact. & à quo etiam actio, & obligatio incipere potest,

Locus Euangelij.

f ¶ IDEM PROBAMVS. Vt hoc quoque casu ex stipulatu hæres, cui nominatim prouidit stipulator, ex stipulatu agere posit. l. ij. §. fin. ergo à contrario, si in stipulatione ire agere licere, hæredum facta non esset mentio, non daretur actio hæredi. l. idem Iulianus. §. si quis alicui. ff. de legat. j. cùm hæc stipulatio simplex, & nudum factum contineat. §. sed cum factum de stipul. seruor. d. l. ij. §. final.

Impersonalitas nullum vitiat actū.

§. *Si quis dolum.*

a *Clausula dolum malū abesse.* 1 *Clausula dolum malum abesse.*
2 *Verba futuri temporis.*

DOLVM malū. † Bonā fidē in omnibus contractibus ll. desiderant. l. bonam fidem. C. de actio. & oblig. atque ita dolum malū abesse, quem vt omnino excluderent, veteres solebant hanc clausulam *dolum malum abeße*, omnibus

SI QVIS DOLVM malum [a] pmissoris hæredisq; eius abesse uelit: sufficere. *Abesse*, *abfuturum* quæ hæredem non comprehendebat, nisi eius mentio facta esset, aut doli mnibus contractibus inserere. l. eadem, in princ. l. si id quod aurum. l. doli. l. ex ea parte, in princ. l. inter stipulātem. in princ. hoc tit. l. hæc verba. ff. de verbo. significat. & l. ita demum. ff. de arbit.

malí mentio ín rem concepta. l. huic ſtípulatíoni. ff. vſuſfruct. quemadm. cauea. adiectum eſſet verbum futuri temporis *abfuturum*. d. l. eadem. & l. nouiſsíma. ff. iudi. ſol. & hîc, quod paulò pleníus tractaui. in d. l. eadem.

b ¶ ABFVTVrúmq; eſſe. † Hæc enim verba futuri temporis cuidens faciunt, eam fuiſſe mentẽ contrahẽtium, vt hæredis futuri dolus excluderetur. l. nouiſsíma, alleg. & l. huic huic ſtípulatíoni. ff. vſuſfr. quẽ ad. cau.

Verba futuri temporis.

que eſſe [b] *ſtipulari.* Si uerò de plurium [c] dolo cauere uelit: neceſſarium eſſe adiici, [d] *cui rei dolus malus non abſit, vel non abfuerit: quanti ea res erit, tantam pecuniam dari ſpondes?* [e]

c ¶ PLVRIVM. Aliorũ & hæredũ ſucceſſorúmue, hoc eſt, extraneorum.

d ¶ ADIICI. Sequentia verba, cui rei dolus &c.

e ¶ SPONDES. Et promiſſor reſponderit, ſpondeo: quo caſu lícet extranei nulla mentio fiat, eius tamen dolus continebitur, vt ob eũ de pœna, pmiſſor teneatur, vt hîc, & l. nouiſsíma. §. pen. ff. iud. ſol.

a SVAE PERSONAE. Stipulantis, vel dolum malum abeſſe, vel vti frui licere, aut ire agere. Quarum trium ſtípulationum natura eſt, vt ad hæredes non tranſeãt. Quocírca admonuit ſupra Iuriſconſ. hęredis perſonam exprimendam. Cæterum quoniam Tironibus víderi potuiſſet abſurdum, hæredis perſonã adiungi contra ſtípulationis naturã non trãſitoríæ ad hæredes, hîc ſubmouens ſcrupulum tradit ſtípulatorem, ſuæ perſonæ hæredis perſonam adiungere poſſe.

c ¶ CONIVNGI POTERIT. Vt propter eorum factũ ſtípulatio commíttatur. † Sed vídetur hæredis & adoptíui patris perſonam fruſtra coniungí, cùm hís ſtípulationibus ſucceſſores huiuſmodi cõprehendantur. l. huic ſtípulatiõni. ff. vſuſfr. quẽ admo. ca. hoc contrarium quod nemo tangit, nõ vídetur facílè explícatu. Tu díc, eum textũ loquí in ſtípulatione, quæ ex ſui conceptione omnem iuris ſucceſſorem cõtinet, vt eſt ſtípulatio *dolum malum abeſſe, abfuturumq́;*: ea namque propter poſteriora verba abfuturum, quæ quoniã in rem concepta, permanens tempus, atque ita hæredis perſonam demonſtrant, ſucceſſorem iuris comprehendi. l. nouiſsíma. ff. iud. ſol. Nos de ſtípulatione *dolum malum abeſſe, ire agere, vel vti frui licere*, ſimplíciter concepta, hoc eſt, ſine temporis, vel perſonę demonſtratione agímus, quarum nulla hæredem non expreſſum mínimè continet. §. ſi quis ita. & §. ſi quis dolum, & vbíque díximus.

Hæres & pater adoptiuus.

§. *Suæ perſonæ.*

1 *Viuens hæredem non habet.*
2 *Pater adoptiuus ſucceſſor iuris.*
3 *Hæres & adoptiuus pater.*

SVAE PERSONAE [a] adiũgere quis hæredis [b] perſonam poteſt. Sed & adoptiui patris [c] perſona coniungi poterit [c].

Hæredem viuens nõ habet.

b ¶ HAEREDIS. † Futuri, cùm viuens hæredem non habeat. l. j. ff. de hære. vel act. vend. l. qui ſuperſtitis. ff. de acquir. hæred.

Adoptiuus iuris ſucceſſor.

c ¶ PATRIS ADOPTIVI. † Qui hæredis exemplo ſucceſſor iuris eſt & vniuerſalis. l. actione. §. ſocietas. ff. pro ſoc. cùm omnia, quæ filij adoptati ſunt, acquirat. l. ſi paterfam. in prin. ff. de adop. §. j. de acquiſ. per arrogat. in Inſtit.

CON VEL

a VEL STATIM, Id est, etiã statim. l. quod in diem. ff. de solutio. nam dictio* vel, elegantem hanc habet inter cæteras significationem, vt pro etiam ponatur, sicuti cùm Cicero in II. Ver. dicebat, videt adhuc post legẽ Tribunitiam, vnum Senatorẽ, vel tenuissimum esse dominatum: & in protrito illo Vergil. loco, Ducite ab.

Vel dictio. 1

Ducite ab vrbe domum mea carmina, ducite daphnin.

Carmina vel cœlo possum deducere Lunam.

Hæres & pater adoptiuus.

b ¶ DARI POTEST. Et recusante creditore in mora creditor ipse constituitur. l. qui decem, in princip. ff. de solution. Et si consignetur, & deponatur pecunia: sequetur liberatio. l. acceptam. C. de vsur. l. obsignatione. C. de solution. quod tamen erit solutum non poterit repeti. l. in diem. ff. de cond. ind.

c ¶ LIBERVM. Vt soluere possit, vel non soluere eo tempore.

d ¶ PROMISSORI RELINquitur. Totum tẽpus mediũ debitori ad diem certam liberum relinquitur, vt in qualibet parte temporis soluere possit in principio, medio & fine, vt hîc, & d. l. quod in diem, & l. qui res. §. mihi decem. ff. de solution. Etenim eius gratia tempus dilatum est. l. eum qui Calen. §. fi. hoc tit. & l. cùm tempus. ff. de regul. iur. Vnde ita accipiendum, si ante nolit debitor soluere. l. ij. ff. de leg. commissor. Cùm ita q̃ vnicuique liberum sit, eis quæ pro se introducta sunt renũciare. l. si iudex. ff. de mino. l. pen. C. de pact. licet creditor ante petere non possit. l. continuus. §. cùm ita, ad fin. hoc tit. & l. cedere diem. ff. de verb. signifi. * poterit tamẽ præuenire diem debitor. l. quod quis. ff. de actio. & obligatio. l. qui res. §. mihi decem. ff. de solutio. cùm præueniẽdo plus præstet, quàm debeat l. eum qui, in fin. ff. de annu. leg. Igitur & quod debet. l. cùm furti. ff. de in lit. iur. Id autem verum est, siue debitor quis sit ex contractu, vt hîc, & d. l. q̃d quis. d. l. eum qui. §. fi. d. §. mihi decem, siue ex vltima volũtate. l. filiusfamil. §. apud Marcellum. ff. de leg. j. l. patrem. ff. quæ in frau. cred. l. post mortem. C. de fideicommiss. siue à lege, vt in hæredibus maritis qui annum habent ad restituendas res dotales, mobiles, se mouentes, & incorporales. l. vnica. §. exactio. C. de rei vxo. actio. nam & cùm id tempus miserationis gratia indulgeatur. l. si cùm militi. §. fin. ff. de compensatio. illud anteuertere possunt, atque ita effugere, ne vxorem alere teneantur. l. si constante. §. quoties. vbi Iacobus ab Aret. ff. solut. matri. quæ tamen non habens vnde abundè se alat, eo tempore ab hæredibus educari debet. Accurs. in d. §. exactio, & in l. diuortio. ff. solut. matr. & in l. j. C. vt in possess.

Debitor quãdo diẽ præueniat.

§. *Inter certam.*

1 *Vel dictionis natura.*
2 *Debitor quando diem præueniat.*
3 *Tempus dilatum gratia creditoris, vel debitoris.*
4 *Si, & cum, non differunt.*
5 *Promissor quandoque ante diem dare cogitur.*

INTER INCERtam certamq̃ diem discrimen esse, ex eo quoque apparet, quòd certa die promissum uel statim [a] dari potest [b]. Totum enim medium tempus ad soluendum liberum [c] promissori relinquitur [d]. At qui promisit. *Si*

legat. † Ex his patet aliud esse, si tempus dilatum foret gratia creditoris. l. eum qui. ff. de annu. legat. l. in fideicommissi. §. cum Pollidius. ff. de vsu. l. si ita relictum. §. Pegasus. ff. de legat. ij. vel etiam gratia vtriusque, & creditoris & debitoris. l. qui Romæ, in princ. veluti cùm mercatori promissum est ad nundinas Lugdunenses, quo tempore plurimum interest mercatorũ

3

Tempus cuius gratia dilatum.

catorum pecuniam præsentem habe-
re, atque ideo præuentione solutionis
præiudicaretur creditori, quod à de-
bitore fieri nequit. l. Paulus. ff. de sol.

e ¶ VEL CVM aliquid. Nota ni-
hil referre an sti-
pulatio per * Si, 4
vel per Cũ, conci-
piatur, cùm vtra-
que conditionem
faciat. l. quodcun-
que. §. fin. vbi ple-
nè dico, hoc tit. l. si Titio. ff. quand.
di. leg. ced.

Si, & cũ dictiones.

f ¶ FACTVM SIT. Puta, cùm rex
Tholosam venerit, & sic sub die o-
mnino incerto, *& an, & quando*, qui
sicut in vltimis voluntatibus, ita & in
contractibus cõditionem facit, vt hîc,
& l. dies. ff. de cond. & demon.

g ¶ QVOD PROMISIT. Cùm a-
liter soluerit, quàm promiserit: atque
ideo repetere potest. l. qui promisit.
ff. de conditione indeb. & quanuis
non repetat, non sequetur liberatio,
cùm ea obligationem supponat. l. de-
cem, & nulla ante conditionem nata
fuerit. l. is cui. ff. de actio. & obligat. l.
cedere diem. ff. de verb. signi. Nec hoc
casu creditor recusando debitum, mo
ram contraheret, vt hîc, cùm non op-
portuno tempore
debitor offerat. l.
si soluturus. ff. de
solutio. tãetsi ante
accipere possit. l.
post mortem. C.
de fideicommiss.

aliquid factum sit, uel, *cùm aliquid*[e] *factum sit*[f], nisi cùm id factum fue-
rit, dederit: non uidebitur feciſſe
quod promisit[g].

Planè in debitore sub conditione o-
mnino extitura, qualis ea est, *si cœlum non tetigero*. l. in illa. §. cùm is debitor
purus intelligatur. l. quod si sub ea. ff.
de condit. indebit. * Dicendum, eum 5
qui promisit, ante diem dare cogi pos
se. l. si pupillus. §. j. ff. de nouatio. Si e-
xistat deinde conditio non causa, in
iustam causam mutabitur, quódque
malè solutum est, in legitimam solu-
tionem conuertitur. l. sed si ante. ff. ad
Trebellian. atque ita, vt iam olim libe
ratus intelligatur. l. sub conditione. ff.
de solutio.

Promissor quãdo soluere cogatur ante diem.

a *Alteri p 1 alterũ non quæritur.*

NEMO POTEST. † In
hoc stipulationes inuentæ
sunt, vt quisque commodè
quærere sibi possit quod
sua interest, vt hîc, & §. alteri, de inu-
til. stip. Quę ratio
vbi cessat, quia no
stra nihil interest,
inutiliter stipula-
mur, ob id'q; vul-
gò traditum pos-
se neminem alte-
ri stipulari, vt hîc,
l. certi condictio.
§. quoniam. ff. de
reb. cred. l. vt in-
ter. C. de inuti. sti-
pulatio. & §. alte-
ri. de inutil. stipul.
Sed nec quocun-
que alio cõtractu, vel etiam nudo pa-
cto ei quærere. l. quo tutela. §. fin. ff. de
reg. iur. cùm generaliter traditum sit
alteri, per alterum non quæri. l. solu-
tum. tum. §. per liberam. ff. de pign. act. l. j.
C. per quas perso. no. acqui. Quæcun
que enim gerimus, cum ex nostro cõ-
tractu originem trahant, nisi ex no-
stra persona initium obligationis su-
mant, inanẽ actũ
nostrum efficiũt.
l. quæcunque. j. ff.
de actio. & oblig.
adeò, vt nec qui-
dem filius matri
vtiliter stipuletur.
l. inter. §. cùm pro
se. ff. de pact. do-
tali. l. debitor. §. fi.
ff. ad Trebel. nec
mater filio. l. pa-
ctum. C. de pact.
conuen. nec pater
filio emancipato.
l. cum patrem. C. de iure dot. fauore
tamẽ nuptiarum, & maximè propter
affectionem personarum ex stipula-
tione dotis facta per ascẽdentem vti-
lis

§. Alteri.

1 *Alteri per alterum non quæritur.*
2 *Naturalis ex stipul. alteri facta oritur.*
3 *Iusiurandum eam stipulationem roborat.*
4 *Pecuniarij commodi lex tantum rationem habet.*
5 *Pœna an exigi possit ex contractu nullo.*
6 *Conditio pro statu, & qualitate.*

ALTERI STIPVLA-
ri nemo potest[a], præ-
terquam si seruus domi-

lis ex æquitate, descendenti accõmodatur actio. l. Caius, in fin. ff. solut. matrim. l. pater. C. de pact. conuen. †Sed & ex quacunque stipulatione alteri facta naturalis saltem oritur obligatio, quæ illi alteri quæritur, cùm eã solus consensus producat. l. stichũ aut Pamphilum. §. naturalis. ff. de solut. licet respectu stipulatoris totus cõtractus nullius sit momenti. l. j. §. si seruus ij, in fi. ff. de stipul. seruo. neque ad sui vtilitatem quidquam agat, qui sic stipulatur. §. si quis alij, de inut. stipu. in Inst.

Naturalis an ex hac stip. oriatur. 2

Promissor quãdo soluere cogatur ante diem.

Iuramentum roborat stipul. 3

†Quoniam autem naturalis obligatio iureiurando roboratur, vt ciuile vinculum induat. c. debitores, de iureiuran. generaliter dicendum stipulationẽ alteri factam cui adiectum est iusiurandum, vtilem esse. glos. in cap. quoties cordis. j. quæst. vij. quo casu præsentia Dei Optimi Max. cui iusiurandum præstatur. d. c. debitores eius, cui stipulatione prouidetur, absentiam replebit. l. properandum. §. cum autem æremodicium. C. de iud. nec enim violandum est iusiurandũ, quod sine salutis æternæ periculo seruari potest. c. quanuis, de pact. in vj. c. si verò. de iureiur. Sanè illud quoque traditum est liberalitatis fauore ex quadã æquitate alteri acquiri; vt cùm rem meam tibi dono, eandémq; stipulor post tẽpus alteri restitui. l. quoties. C. de dona. quæ sub mo. idémq; si de re quæ mea permanet, paciscar alicui certo casu restitui. l. Publia, in princ. ff. depos. Licet enim rei proprię legem imponere. l. legem. C. de pact. c. verum, de cond. appos. multò magísq; id obtinet, si paciscar de re alterius, quam possideo ad domini vtilitatem. l. si res tuas. C. ad exhib. §. per traditionem, de rerum diuis. in Inst. Per actum quoque naturalem alteri per alterum quæritur. l. ea quæ ciuiliter. ff. de acqui. re. domi. l. j. C. per quas person. l. j. C. de acquir. possess. Vnde

Inuentæ enim sunt huiusmodi obligationes ad hoc, vt vnusquisque sibi acquirat quod sua interest.

no [b], aut filius patri [c] stipuletur. Cæterùm ut alii detur nihil interest mea [d].

numeratione absentis nomine facta, quia ea in actu naturali consistit, absenti etiam ignoranti actio quæritur. l. certi condictio. §. si nummos. ff. de reb. cred. Denique Tabelliones alterius nomine stipulari possunt. l. ij. ff. rem pupil. sal. for. l. non aliter. ff. de adopt. Quo iure cum passim vtuntur homines, hodie nullius propemodum vtilitatis videtur articuli nostri disceptatio veterisq; legis subtilitas.

b ¶SI SERVVS DOMINO. Etiã fructuario tantum. l. si quis donatus. ff. de vsufruct. stipulatur autem seruus domino, quia non alteri censetur facta stipulatio; cùm eadẽ sit vox vtriusque. l. si seruus. ff. de dam. infect. Qua ratione idem in filiofam. responsum est, cùm eadem persona cum patre intelligatur. l. fin. C. de impub. & vox eius sit vox patris, & contrà. §. ei verò de inut. stip. Inst.

c ¶VEL FILIVS PATRI. Cuius iuri subiectus est. l. vt inter. C. de inut. stipul. nam emancipatus filius inutiliter patri stipularetur, vt & vicissim pater emancipato filio. l. cum patrem. C. de iur. dot. Sic nec matri filius ex stipulatione quærit. l. inter. §. cùm prose. ff. de pact. dotal. l. debitor. §. fi. ff. ad Trebell. nec mater filio. l. pactum. C. de pact. conuen. cùm mulier nec naturales quidem liberos habeat in potestate. §. fœminæ. de adoptio. in instit.

d ¶NIHIL INTEREST MEA. 4 †Pecuniariter intellige, nam alio modo mea interesse potest, cùm & hominem à nobis beneficio affici nostra interfit. l. seruus, in fi. ff. de seru. expor. Et quia eum cui stipulor ad antidora, hoc est, ad remunerandum naturaliter obligatum haberem. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petit. hęred. Species autem lucri est beneficio debitorem sibi acquirere. l. si pignore. §. j. ff. de fur. verùm non habet lex horum rationem. l. fi. §. fi. ff. de ope. ser. sed pecuniar

Lex cuius vtilitatis habeat rationem.

cuniarij tantum commodi. l. fideiuſſoris. & l. quod dictum. ff. de pact. Probat autem hic text. à contrario, quòd ſi mea intereſſet, conſiſteret ſtipulatio alteri facta. §. ſi ſtipuler.

Planè ſi uelim hoc facere, pœnam[e] ſtipulari conueniet[f], ut ſi ita factũ non ſit, ut comprehenſum eſt, cõmittatur ſtipulatio etiam ei cuius nihil intereſt. Pœnam enim cùm ſtipulatur quis, nõ illud inſpicitur quid interſit[g], ſed quæ ſit quantitas[h], quæq; cõditio[i] ſtipulationis.

e ¶ POENAM. Legitimam, vt adiecta quantitati legitimum modũ non excedat, ne in fraudem vſurarũ inſerta præſumatur. l. Iulianus. §. ibidem. ff. de act. emp. l. cum allegas. C. de vſu. Quæ præterea in perſonam ſtipulantis adiicienda eſt. l. qui res. §. qui ſtipulatur. ff. de ſolutio. nam alteri etiam fiſco pœnam ſtipulando nihil agimus. l. arbiter iſtra. ff. de recept. arbi. Sed & eam ſtipulari omnino oportet vt hîc, & §. alteri. de inutil. ſtipulat. ſi enim de pœna nuda tantũ pactione conuenerit, hactenus dũtaxat agi poſſet quatenus intereſſet. l. ſeruus ea lege. ff. de ſer. export.

f ¶ STIPVLARI CONVEniet. Quam omnino præſtari oportebit: adeò vt non excuſetur promiſſor qui ſe frequenter alium interpellaſſe atque diligentiſsimè totam rem curaſſe docet, ſi nihil profecerit. l. ſancimus. C. de fideiuſſ. nec enim venia dignus eſt qui hãc ſibi neceſsitatem impoſuit. l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſatiſda. cogan. Conſulit igitur prudenter Iuriſconſultus ſtipulationi alteri factę ſubiici pœnam. §. alteri. de inutil. ſtipul. vt ſcilicet, eius metu ſtipulationi pareatur. l. j. C. de arbit. non vt robur det contractui. l. nuda. C. de contrahend. ſtipul. cùm abſurdum ſit principali ab acceſſorio confirmari. l. quod per manus. ff. de iur. codicil. l. ex pupillari. ff. de vulg. * Sed dices pœnam exigi non poſſe, cùm ſtipulatio principalis non conſiſtit. l. ſtipulatio. hoc modo præterea eãdem adiici fruſtra promiſsioni rei impoſsibilis. l. ſi homo mortuus. Sol. fateor vbi eadem eſt ratio deſtruendi pœnam. l. ſi homo. & ibi ponam, veluti quia actus eſſet contra bonos mores, aut aliter contra legem l. non dubium. C. de leg. vt in caſu. d. l. ſtipulatio, & l. ex eo. C. de inut. ſtip. At ſtipulatio alteri facta præter legem eſt duntaxat, hoc eſt, lex eam nõ vetat, non prohibet: ſed tantum ei non aſſiſtit, meritò ſubiici pœna poteſt. l. iij. quam tunc veluti promiſsioni impoſsibili adiectam reiicimus: cum per rerũ naturam aut legis conſtitutionẽ impoſsibilis eſſet promiſsio. d. l. non dubium. l. generaliter, hoc tit. nõ etiã vbi propter alterius meroſam volũtatem præſtari non poſſet vt hic. Itaq; pœna iſtiuſmodi nõ committetur ex mora, cùm nulla ſit petitio: ergo nulla mora. l. lecta ad fi. ff. de reb. cred. l. ſi pupil. ff. de nouat. l. nulla. ff. de reg. iur. Sed ex defectu cõditionis, quia alteri nõ det. l. qui res. §. qui ſtipulatur. ff. de ſol. nõ datũ autẽ tũc cõſtabit, cùm dies adiectus ſtipulationi lapſus erit. l. magnã. C. de cõt. & cõ. ſtip. aut ſi dies appoſita nõ ſit de facto ad pœnã ageẽ, cuius petitio in ipſa conteſtatione plenũ robur habere incipit. l. ſi Titius hoc titu. & l. nuda. C. de cõt. ſtip. Exiſtet qppe tũc cõditio, quæ iudicium efficax faciet. l. arethuſa. ff. de ſta. homin. vel vt crebrius exiſtimatũ eſt ſufficiet interpellationẽ extra iudiciũ fieri, et trãſire tãtũ tẽpus, quo dari vel fieri potuerit.

g ¶ QVID INTERSIT. In pœnis non inſpicimus quid interſit: quod à nobis explicatum habuiſti in lege iij. in fine.

h ¶ QVAE SIT QVANTITAS. Promiſſa, vt ea petatur dum dationi quãtitatis adiecta ſit, intra legitimum modum vſurarũ, vt ſtatim diximus, per l. Iulianus. §. ibidem. ff. de action. empt. & l. cùm allegas. C. de vſur.

Pœna an exigi poſſit ex contractu nullo. 5

i ¶ CONDITIO. * Id eſt, qualitas & ſtatus, vt hic ſit ſenſus in pœna adiecta

Conditio pro qualitate. 6

iecta ſtipulationi, non inſpicimus an interſit ſtipulatoris, ſed tantum attendimus, quis ſit ſtatus principalis ſtipulationis, vt ſi poſsibilis ſit turpis cont

contra bonos mores: aut aliter contra legem, intelligamus fruſtra ei pœnam adiici. l. ſi homo mortuus, hoc tit. l. non dubium. C. de legib.

a IN STIPVLATIONIbus. Idem in venditionibus, & locationibus, vt contra venditorem, & locatorem qui legem apertius conſcribere potuerũt, fiat obſcuræ pactionis interpretatio. l. veteribus. ff. de pact. l. labeo. j. & l. cùm in lege. ff. de contra. empt.

b ¶ VERBA. Ambigua, quæ à promiſſore in vnum ſenſum à ſtipulatore in alium trahuntur, vt in verſ. ſequen. ſecus ſi verba clara eſſent, ex quibus apertè conſtaret, ſtipulatorẽ de vno, de alio promiſſorem ſenſiſſe: nam eo caſu, nihil agitur. l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtichũ.

c ¶ INTERPRETANDA ſunt. Cùm enim ſtipulatori liberum fuerit, verba latè concipere, imputãdum eſt ei qui legem apertius nõ dixit. d. l. veteribus, & l. quicquid adſtringendæ, hoc tit. † Hoc autẽ in ſtipulationibus conuentionalibus accipiendũ eſt, vt hic, & l. cũ quæritur. ff. de reb. dub. nõ etiam in prætoriis, in quibus ſi ambiguus ſermo acciderit prætoris, hoc eſt iudicis, qui prętor vnus dicitur, eſt interpretatio. l. in prætoriis. ff. de prętor. ſtipul. In conuentionalibus quoq; ne reddatur inutilis ſtipulatio, ſecundum

§. *In ſtipulationibus.*

1 *Ambigua verba à quo interpretentur.*
2 *Veriſimile accipiendum.*

IN STIPVLATIONibus [a] cùm quæritur quid actum ſit: Verba [b] contra ſtipulatorem interpretanda ſunt [c].

ſtipulatorẽ ſit ambigui ſermonis interpretatio. l. eũ qui Calendis, in princi. nam in his verba lex ita accipi vult, quò res de qua agitur magis valeat, quàm pereat. l. quoties, ij. vt & in aliis omnibus actibus. l. quoties. ff. de re. dub. Qua pariter ratione in iudiciis orationẽ ambiguã ad actoris vtilitatẽ referimus, vt id petitũ videatur, de quo actor ſenſerit. l. ſi quis intẽtione, ff. de iudi. alioqui ſi dicto actoris non ſtaremus in re dubia, ſemper negaret reus ſe conſenſiſſe. l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtichum, in fin. † Planè à quocunque fiat interpretatio, faciunda eſt ſemper, ita vt verbis congrua ſit. l. item veniunt. §. aptanda. ff. de pet. hæred. veriſimilis, & non inuſitata. l. pen. vbi Accur. & reliqui. ff. de leg. j. nam quæ veriſimilia non ſunt, imaginem quãdam (vt dici ſolet) falſitatis habent. Bal. in l. j. C. de ſer. fugit. Quocirca ſi veriſimilior ſit pro ſtipulatore interpretatio, eam contra regulas huius text. ſequemur. l. ſi ſeruitus. ff. de ſer. vrba. præd. Accurſ. in d. l. veteribus, nam tunc validior eſt pro eo præſumptio, quæ minorem tollere debet. l. diuus. ff. de in integr. reſtit.

a MIHI decem. Sic vulgò legitur, ſed vt ab incũte ſtudiorũ meorum iudicio animaduerti, depra-

Conditio pro qualitate.

uatè

§. *Eum qui.*

1 *Stipulatio quando in parte valeat.*
2 *Dena dictio, quid notet.*
3 *Nomina numeralia diſtributiua.*

EVM QVI ITA DICAT, *mihi decem* [a], *& Titio de-*

uatè: nam ſecundum hãc literam bis repetita decẽ, non efficerent viginti, ſed decẽ tantùm, quo quid quęſo abſurdius? Cenſuerim igitur

eliminandam hanc primam dictionem decem, vt ita legamus. *Eum qui ita dicat mihi & Titio decem &c.* Quod & aliæ Iuliani, Vlpianiq; constitutiones similem tractantes speciem perspicuè commonstrant. l. eum qui ita stipulatur. hoc tit. l. si quis testamento. ff. de leg. j.

cem[b]: eadem decem[c], non alia decem[d] dicere credendum est[d].

nullam fateor me codicis veteris authoritatem habere, cæterum ita legendum omnino mihi persuasum est.

b ¶ TITIO DECEM. Promittis, licet à promissore simpliciter *Promitto*, responsum sit.

c ¶ EADEM DECEM. † Pro se, &
1 Titio simul, subaudi promissa intelliguntur; quod obtinet etiam, si ad vtriusque stipulatoris personam vna tantum decem referantur. l. eum qui ita, in princip. vt habet à nobis restituta litera. Sed nunquid eo casu sola quinque debebuntur: sicuti si mihi & Titio decem stipulatus essem. l. si mihi & Titio, hoc tit. & §. quod si quis, de inutil. stipulat. Respons. non. imò integra decem consequar, duæ sunt quippe stipulationes, vt patet ex pluralitate summarum. l. inter stipulantem. §. si stipulante, quarum altera vtilis respectu stipulatoris, per inutilem vitiari non debet. l. j. §. sed si mihi. At in d. l. si mihi. vna fuit stipulatio, ad diuersas personas relata, quibus non censentur, nisi communiter decem promissa. l. eum qui ita, in princip.

d ¶ ALIA DECEM. Pro se, & alia decem pro Titio.

d ¶ CREDENDVM EST. † Di-
2 uersum Accursiani putant, si stipulatus fuissem mihi dena, & Titio dena, quo casu non decem, sed viginti promissa intelliguntur; nam & si testator Titio & Seio dena leget, xx. eum legasse interpretamur. l. si quis testamento, in princ. ff. de leg. j. Et si fideiussor pro duobus in dena fideiusserit obligatus est in xx. l. vbi fideiussor. ff. de solutionib. Et hoc esse tam proprium huius dictiunculæ significatum autumant, vt & in pœnis dena pro viginti accipi velint, vt cùm Inst. pœna denarum librarum eos plectit, qui non in regiis vrbibus, quæ solæ priuilegium meruerunt, iura docent. §. hæc autem, in procœmio fforū: sed hic error ex linguæ latinæ imperitia procedens inexcusabilis est, in quem Maurus noster, aut alius quantumuis infelix grammaticus, sese non immersisset. Tu itaque verius dic, dictionem denus, dena, denum, idem quod decem significare, quod nec Iurisconsulti nostri ignorauerunt, quos nunquam inops politioris doctrinæ, & rudis dicendi felicitas interpretabitur. l. huiusmodi, hoc tit. l. cum duo. ff. de in diem addic. túmq; viginti significare, cùm particula bis in ea pręponitur, vt cùm Aeneas apud Verg. in I. dicebat.

Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo.

Bis denis Phrygium conscẽdi nauibus æquor.

3 † Est enim hoc nomen Denus, vnum ex numeralibus distributiuis, quorū ea est propria significatio, vt relata ad personas singulis per se, & æqualiter distribuant: vt si dicam, dedi auditoribus denos aureos, id est, singulis decem, & si testator Titio, & Seio dena leget, singulis decem legasse interpretamur. d. l. si quis testamento, & qui pro duobus in dena fideiusit pro singulis in decem, atque ita conglobata summa in xx. teneatur. l. vbi fideiussor. ff. de solut. Quòd si hoc nomen Denus, aut huiusmodi numeralia verba distributiua: veluti, Singuli, Bini, Terni, Quaterni, Quini, Seni, Septeni, Octeni, Noueni, & sic de aliis consequenter non ad personas referantur, nihil distribuunt: sed simpliciter numeralia sunt, vt bina, duo, terna, tria, dena, decẽ, vicena, viginti, & sic de aliis significent. l. j. ff. si quis cautio. l. cùm duo. ff. de in di. addic. §. hæc autem, in prœmio fforum. Quorũ & similium iurium sensum doctores assequuti non sunt.

SI

a SI STIPVLER ALI cui. Quoniam dictum est in §. alteri: † stipulationem alteri factam nō consistere, nisi pœnalis stipu.atio subdita sit, pro eo quod inuentæ sunt stipulatiōes, vt vnusquisque quod sua interest sibi acquirat. A' contrario patet, quod si stipulatoris interfit, tamet si pœna adiecta non sit, valebit stipulatio. l. liber homo, ij. §. fi. Quod pluribus exēplis vsque ad finē huius legis Iurisconsul. probat et prosequitur.

Stipulamur quandoque alteri. 1

b §. INTEREST enim stipulatoris. Hoc est impēdet periculum ne interfit: necdū enim contractus tempore tutoris pupillo stipulantis intererat, sed immi nenti periculo lex occurrendum censuit. Et ideo ratam habet stipulationem, licet alteri nempe pupillo factā. d. l. liber homo. ij. §. fin. & §. sed & si quis, 2 quis, de inutil. stipul. † At verò dices, potest semper & vbique tutor stipulari pupillo, etiam si sua non interfit. l. eum qui. §. penult. ff. de const. modò super re pupilli contrahat. l. final. C. Quan. ex fact. tuto. non nego, sed illud volo sic accipi, quatenus pupillo actionem ex stipulatione, eiúsque commodum tutor quærit. l. quoties. ff. de administ. tut. vt autem tutor sibi acquirat, stipulari pupillo nō potest, nisi eius interfit, vt hîc, & d. §. sed & si quis.

Tutor quādoque stipuletur pupillo.

c §. OBLIGATus futurus esset. Actione tutelæ, qua cōtutore malè gerēte prior tutor, qui administrare cœperat, ob stringitur. §. sed & si quis, de inut. stipul.

d §. SI ALITER RES CESSERIT. Id est, si contutor cui cessa fuit administratio, res pupillares perperam administrauerit.

§. Si stipulcr.

1 *Alteri quandoque rectè stipulamur.*
2 *Tutor quomodo pupillo stipuletur.*

SI STIPVLER alii [a], cùm mea interfit: uideamus an stipulatio committatur. Et ait Marcellus, stipulationem ualere in specie huiusmodi. Is qui pupilli tutelam administrare cœperat, cessit administratione contutori suo, & stipulatus est *rem pupilli saluam fore*: ait Marcellus, posse defendi, stipulationē ualere interesse enim stipulatoris [b] fieri, quod stipulatus est: cùm obligatus futurus [c] sit pupillo, si aliter res cesserit [d].

§. Si quis insulam.

1 *Artifex an per alium explicet.*
2 *Alteri per alterum nullo contractu quæritur.*

a SI QVIS [a] insulam faciendam promiserit, aut conduxerit [b], deinde ab alio [c] quo insulam stipulatus est: cùm obligatus futurus [c] sit pupillo, si aliter res cesserit [d].

§. Si quis insulam.

1 *Artifex an per alium explicet.*
2 *Alteri per alterum nullo contractu quæritur.*

a SI quis. Artifex puta, & redemptor. Hic autē secūdum exemplū inseritur stipulationis, quæ alteri facta ex eo effectū habet, quòd stipulatoris interfit.

b §. AVT CONduxerit. Certo pretio faciendam.

Artifex an per alium explicet. c §. AB ALIO. † Artifice eiusdem peritiæ. l. nemo. ff. de duo. reis, alioqui non possem ego artifex, qui tibi promisi misi ædificare insulam, cuiúsque industriam elegisti, aliū in mei locum substituere: qui extruat ędificium, te non consentiente, cùm inter artifices longa sit differētia. l. inter artifices. ff. de solut. atque ideo constitutum, vt faciendum ab vno cuius ingenium electum est, per alium explicari non posse. l. vnica. §. ne autem. C. de cadu. tol. vbi autem non in-

tereſt creditoris, quia par eſt induſtria, quod ab vno artifice fieri promiſſum eſt, ab altero poteſt expleri. l. continuus. §. ſi ab eo.

d §STIPVLATORI FIERI. In hæc finge verba, Promittis Titio inſulã facere, cui ante me eam ædificaturum promiſeram, túque reſpondeas, promitto: valebit ſtipulatio, licet alteri nẽpe Titio facta, cũ mea interſit obligatiõe me prima eximi.

latori fieri[d] ſtipulatus ſit: aut ſi quis[e], cùm promiſiſſet Titio fundum Mæuianum daturum, & ſi is cùm dediſſet pœnã ſe daturum[f], ſtipulatus à Mæuio[g] fuerit, *fundum Titio datum iri*[h]? Item ſi quis[i] locauerit[k] id faciendũ quod ipſe conduxerat: conſtat eum habere utilem ex locato actionem[l].

e §AVT SI QVIS. Tertium exemplum ſtipulationis alteri factæ, ex eo validæ, quod interſit ſtipulatoris.

f §POENAM SE DATVRVM. Sine cuius pœnæ adiectione, inutilis fuiſſet ſtipulatio, vt hac. l. in princ. & §. ſi quis alium, de inut. ſtipu. in Inſt.

g §STIPVLATVS A' MAEuio. Qui promiſerat Titio Mæuium eidem fundum daturum, idipſum à Mæuio ſtipulatus eſt.

h §DATVRVM IRI. Valebit ſupple ſtipulatio, cùm interſit ſtipulatoris,

ris, qui per hoc à pœna liberatur.

i §ITEM SI QVIS. Quartum exemplum.

k §LOCAVERIT. Hinc perpende diligenter non in ſtipulationibus

2 modo, * ſed & in locatiõibus, aliiſq; cõtractibus illud obſeruari: vt alteri per alterum nõ quæratur. l. ſolutum. §. per liberã. ff. de pign. actio. l. quo tutela. §. fi. ff. de regul. iur. l. j. C. per quas perſon. no. acquiritur, niſi contrahentis intereſit.

Alteri per alterũ nullo contractu quæritur.

l §VTILEM EX LOCATO actionem. Id eſt, efficacem: nemo quippe prohibetur, rem quam conduxit alteri locare, ſi non aliud conuenit. l. nemo. C. de locat. atque ideo conſtitutum, vt ſi cui locauero faciendum quod ego conduxeram, actionem ex locato habeam. l. ſi tibi alienam. & l. ſi cui, in principio. ff. locati. mea quippe intereſt, quia obligatus ei ſum, qui primo locauit, vt hîc.

a SI QVIS ERGO. Quoniam ſuperioribus caſibus ſtipulationem alteri factã, propterea quòd ſtipulatoris interſit, valere diximus. Generaliter dicendum, vt quæſtioni. in §. ſi ſtipuler propoſitæ, tandẽ reſpondeamus ſtipulationem quancunque alteri factã, cùm illi alteri dari ſtipulatoris intereſt, in ea cauſa eſſe, vt valeat: quod intelige quantum ad hoc, vt ex ea ſtipulator ad intereſſe agere

agere poſsit: non autem ille cui eſt facta ſtipulatio. l. liber homo, ij. §. final. hoc tit. l. cùm res, in fi. C. de donatio.

b §EI DARI, Id eſt, alteri dari, cui facta eſt ſtipulatio.

c §VNDE ET Infert duo.

d §PROCVRAtori. * Tanq; procuratori, intellige vt, pcuratorio nomine accipiat, qd & ſatis aperit tex. noſter: nam ſi ei licet, pcuratori, tanquam tertio ſtipularer, inutilis eſſet ſtipulatio, cùm tunc mea non interſit

Procuratori quomodo ſtipulemur.

§. Si quis ergo.

1 *Procuratori quomodo ſtipulemur.*
2 *Mandati iudicium.*
3 *Procurator an domino ſtipuletur.*

SI QVIS ERGO[a] ſtipulatus fuerit, cũ ſua intereſſet ei dari[b]: in ea erit cauſa, ut ualeat ſtipulatio. Vnde & [c] ſi procuratori[d] meo dari ſtipulatus ſim, ſtipulatio uires

tersit §. alteri.

Procurator an domino stipuletur.

e ¶ VIRES HABEBIT. Mea quippe domini interest, vt procuratori detur, quicquid enim procuratori dabitur, ipse † iudicio mandati conse-
Actio mandati. 2 quar. l. idémq;. §. si cui. & §. si mandauero. ff. mand. l. Iulianus. §. fin. hoc tit. Et ita cum vniuersum stipulationis commodum in me reflectatur, videor mihi magis quàm alteri stipulari. Agam itaque ex huiusmodi stipulatione ad int
3 teresse, licet dationem contineat. l. liber homo. ij. in fin. † An autem procurator è diuerso domino stipulari possit, tractant hîc pluribus, sed impertinẽter interpretes. Ego in l. si procuratori præsentis, vt loco magis idoneo dico.

habebit: e & si creditori meo, quia interest mea, ne uel pœna committatur, uel prædia distrahantur, quæ pignori data erant.

CREDITORI meo. Supple, dari stipulatus sim.

NE vel pœn. Sub qua creditori meo obligatus eram.

DATA ERANT. Stipulatio (subaudi) vires habebit.

Alteri per alterũ nullo contractu quæritur.

§. *Si quis ita.*

1 *Factum alienum quandoque promittitur.*

a ILLVM sistes. Id est, præsentabis & exhibebis.

SI QVIS ITA STIpulatus fuerit, *illum sistes* a: nulla causa b est, cur non obligatio constet c.

b ¶ NVLLA causa. Id est, nulla ratio.

c ¶ CONSTET. In id quod interest stipulatoris statum esse, † nec obstat quod quis alienum factum inutiliter promittat, vt hac l. in princip. §. si quis
1 quis aliũ, de inutil. stip. nam qui aliũ sistere promittit, non tam alienum quàm proprium factũ promittit, se videlicet acturũ, vt stet. l. quoties. in l. ad princi. Ex quo collige, quòd licet merũ factũ alterius promitti nequeat, admixtũ tamẽ cũ proprio, vtiliter ꝓmittitur, vt hîc, & d. l. quoties.

Aedis.

a AEDEM SACRAM. Id est, † templum, quod satis ædis nomen sine adiectione (sacram) indicabat. Etenim ædis in singulari templum, in plurali domũ perpetuò significat, quod lippis & tonsoribus notum scio. Cæterum solent hîc iurisconsulti ædẽ sacram dicere. l. intãtum. §. sacræ. ff. de re. diuis. l. de sacra. ff. de cõtra. empt.

Religiosus locus.

b ¶ LOCVM RELIGIOSUM. † Inter sacrum locum, & religiosum hoc interest, quòd sacer locus dicatur, qui pub
1 publicè ad Dei culturam consecratus est. Religiosum quisque propria voluntate facit inferendo cadauer, aut quod illius principale est, nempe caput. l. intantum. §. sacræ. & §. religiosum, de rer. diuis. l. cùm in diuersis. ff. de relig.

§. *Aedem sacram.*

1 *Aedes.*
2 *Religiosus locus & sacer.*
3 *Publicæ vtilitatis fauor.*
4 *Arg. de stipulatione ad locationem.*

a AEDEM SACRAM uel locum religiosum b ædificari, stipulari possumus c,

Fauor publicus.

c ¶ STIPVLAri possumus. quia interest nostra tũ propter religionem, quæ cùm Deum respiciat, prætiosior nobis esse debet, quocunque pecuniario commodo. l. sancimus, in fin. C. de sacro. eccle. ca. cum infirmitas, in fi. de peni. & remis-

Procuratori quomodo stipulemur.

3 sio. *tum ob publicam vtilitatẽ, quæ in sacris consistit.l.j.§.publicum.ff.de iust.& iu.& in locis religiosis.l.hęreditas.in fin.ff.de petit.hæred. priuatis longè commodis nteponendam,authent.res quæ. C.a commun. de leg. propter quam in iure ciuili multa cõtra strictam rationem disputandi recepta esse innumerabilibus rebus probari potest. l. ita vulneratus.§.penul. ff.ad l.Aquil. planè licet possimus stipulari ædem sacram, aut locum religiosum ædificari,rem tamen sacram dari inutiliter stipulamur.l.inter stipulantem. §. sacram. neque enim de ijs rebus negotium rectè gerimus, quorum commercium non habemus.l.idem Iulianus.§.fi.ff.de leg.j.l.multum interest, hoc tit.hoc est,quæ subiici vsibus dominióque nostro nequeunt. d. §. sacram.vers.adeo.

d ¶ALIOQVI.Si diceremus nos nõ posse stipulari ædem sacram, aut locum religiosum ædificari.

e ¶NEC EX LOCATO. Si fortè redemptori locemus certo pretio extruendam ædem sacram, aut faciendum monumentum.

f ¶AGERE POSSVMVS.*Frigida videtur nimis hæc argumentatio, de stipulatione contractu strictissimo, ad contractum locationis bonæ fidei negatiuè sumpta, hoc non licet per stipulationem:ergo nec per bonæ fidei contractum.Neque enim magis tolerari posse videtur,quàm si absurdè

Arg. de stipulatione ad locationem.

alioqui [d] nec ex locato [e] agere possumus[f].

dicerem. Hoc non potest fieri per priuatum,ergo nec per magistratum. Præterea in terminis nostris constat rei sacrę emptionem ab ignorante sacram,tenere.l.sed Celsus,in prin. & l. alteri. ff.de cõtra. empt.§. fi. de emptio.in instit. licet stipulatio nullo modo cõsistat. d. §.sacram.& §. idem iuris.de inut. stipulation. Tu breuiter dic, ratiocinari optimè Iurisconsultum,de stipulatione ædem sacram ędificari,ad locationem extruendæ rei sacræ:cùm vtrobique factum versetur, quod expleri nostra interest,propter religionem & vtilitatem publicã, vt declarauimus. Quocirca cùm in locatione eodem modo interesse debeat contrahentis, quo in stipulatione stipulatoris. §. si quis insulam,si ea ratione eius rei nulla esset stipulatio, quòd non satis esset publicè interesse, nisi etiam interesset nostra pecuniariter. Nec ex locato contra redemptorem ad ædificium ædis sacræ, aut monumenti agi posset,& quod dicitur emptionem rei sacræ valere:ita sanè accipiendum est, vt ex ea detur actio contra venditorem, qui sciens prudens rem sacram vendidit, non vt ex venditione dominium,aut causa vsucapiendi transferatur, cùm res huiusmodi dominio nostro subiici non possint. l. inter stipulantem.§.sacram.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXIIII. OCTOBR.
1546.

Pater stipulãdo filio, an sibi quærat.

L. Dominus.

1 *Pater filio stipulatur.*
2 *Pater an stipulando filio sibi quærat.*

XXIX. PAVLVS.

a SIBI adquirit.Placet inquit Caius,dominium seruo dari stipulari posse.l.si ex re. §. si ipsi. ff. de stipulat.seruo.

b ¶PATER FILIO.Stipulãdo sci licet

DOMINVS SERVO stipulando, sibi adquirit[a]: sed & pater filio[b], secundum quod leges permittunt[c].

licet sibi acquirit, vox enim patris tanquàm filij est, sicuti, & filij vox tanquam patris. §.ei verò qui. de inut.stipul.

c ¶PERMITtunt. Leges permittunt * patrem filio stipulari.l.& hæredi

Pater filio stipulatur.

hæredi.§.nos autem.ff.de pact.l. Stichum.§.quæsitum.ff. de solutio. non vt extraneo.l.si tibi. §. si pactus. ff. de pact. Sed vt filio. l.quod dicitur.ij.& in iis tantum,quæ iuris sunt,quæ'que patri acquiri possunt.d.§.ei qui, alioqui si factum conferatur in personam filij,inutilis erit stipulatio: veluti vt tenere ei,vel ire agere liceat. l. quod dicitur, nisi patris interesset pecuniariter filium non prohiberi. l. præced.§.

Pater stipulãdo filio, an sibi quærat.

2 si stipuler. † Planè ea quæ iuris sunt, quæ'que filio queri possunt,pater stipulando filio, non sibi sed filio acquirit,vt ius dotis.l.vxorem.§.testamento.ij. ff. de leg. iij. cùm eius etiam hoc iure Pandectarum filiusfa. fit capax. l.Pom l.Pomponius.ff.famil.erciscũ. Quod item pater stipulando filio, sibi quærat,hodie intelligẽdum est,in iis, quæ ex re patris comparantur: quo casu solidum omni iure patri quęritur.§.igitur.Per quas person.no.acqui.in inst. nam si aliunde in his puta, quæ ex liberalitate fortunæ,aut laboribus propriis filius habet: filio proprietas quęreretur solo vsufructu apud patrem remanente.l.cùm oportet. C. de bon. quæ liberis.& d. §. igitur,reliqua in l. quod dicitur.tractamus.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXV. OCTOBR.
1546.

L. *Si filius.*

XL. POMPONIVS

a FILIVS meus. Iuri meo sub

SI filius meus[a] seruo meo stipuletur, adquiritur mihi.

subiectus.§.idem iuris, de stipulat. seruor. in instit.

L. *Eum qui Calendis.*

1 *Obscurus sermo in stipul. quomodo interpretetur.*
2 *Promißio ad primum actum refertur.*
3 *In diebus promittere.*
4 *In diebus illis stipulari.*

XLI. VLPIANVS.

a PALAM est. Cùm cõtractus ex conuentione legem accipiant.l.j. §.si conueniat. ff. depos.

b QVIBVSLIbet aliis. Quartis, quintis, vel aliis sequentibus.

c QAEQVE DIrimit quæstionẽ. Cùm ita conuentum sit, & vt dixi accipiant contractus ex partiũ cõuentione legẽ.

d § PRIMAS calendas. Quas si nõ spectaremus, qs finis, aut quod initium stipulationis sumeretur? l.nam aliter. ff. de tritic.

EVM qui Cal. Ian. stipulatur,si adiiciat primis,uel proximis, nullã habere dubitationẽ palam est[a]. Sed & si dicat *secundis*,uel *tertijs* uel quibuslibet[b] aliis: æquè dirimit quæstionem[c]. Si autem non addat quibus, facti quæstionem inducere, quid fortè senserit, hoc est, quid inter eos acti sit. Vtique enim sequimur quod actum est, eáſq; assumimus. Si autem nõ appareat, dicendum est, quod Sabinus primas Calendas[d] Ianuarias spe-

tritic.vino.& ole. lega. Quin inanis reddi posset stipulatio, dicente semper promissore se de propositis Calendis non sensisse. Vbi autem in stipulationibus oratio ambigua est cõmodissimũ est, id accipi, quo res sit in tuto, de qua agitur. l. quoties. in stipulatiõibus,

1 †& ita nõ obstat quod dici solet, obscurum sermonem in stipulationibus contra stipulatorem interpretandum. l. veteribus.ff.de pact. l.stipulatio ista.§. in stipulationi-

obscurus sermo.

Pater filio stipulatur.

bus,hoc tit.nam hoc illic ita accipiendum docuimus, nisi hac admissa interpretatione vitiaretur stipulatio. Toties enim reo fauendum est, quoties actus ex fauore non est ruiturus. l.cùm res. §. sed si stichus.ff.de leg.j.

Promissio refertur ad primũ actum. 2 †Ergo qui Calendis stipulatur, de proximis egisse videtur: sic & sermone nuptiarum primas nuptias Pomponius voluit significari.l.boues.§.j. ff.de verb. signific. & dotis promissionem, ad primas dunt axat nuptias Papinia.vbique referri dicit.l. dotis promissio. ff.de iur.dot. l.inter socerum.§.fin.ff. de pact. dotal. l. si socius pro filia. §. quod si salua.ff.pro socio. Soluens legibus clericum summus Pontifex, vt duo sacerdotia tenere possit, de duobus primis beneficiis credendus est dispensasse.c.non potest.§.j.de præb. c.j.de præben.in vj. *In diebus promittere.* 3 *Planè qui se in diebus daturum, aut facturum quidquam promittit,in biduo promissum implere debet.l.inter illam.§.fin.ff.de verbo.signific. vt, & qui post annos indistinctè liber esse iussus est, post biennium liber erit.l.libertus.§.fin.ff. de manu. test. quoniam pluralis elocutio duorum numero est contenta.

In diebus illis stipulari. 4 l.vbi numerus.ff.de test. *Idem sunt, qui dicant de eo qui nonnihil promisit *in diebus illis*, vt in duobus diebus promissis parêre debeat, quorum sententia vera non est, quandoquidem vel ipso communi vsu loquendi spectato qui ita promittit, non magis se obligandi animũ habere ostendit,quã si ad Græcas Cal. promisisset, atq; ita se nunquã obstringi velit,idque Castrensis se didicisse refert à Nechromãtico quodam, diabolum interrogãte, quãdo solueret,qui in diebus illis,hoc est nunquam se soluturum respõdit. Tempus itaq; infinitũ, & nunquam eueniturũ significat,qui ita promittit: metaphora sumpta à mysticis fidei Christianæ libris, in quibus quæ vel multo ante tempore olim fuerunt,vel quæ post innumeros annos futura sunt, in diebus illis facta futuráve esse dicuntur.

e §IPSA DIE CALENDArum, Hoc est,prima die mensis: sunt enim Calendæ cuiusque mensis initium, vt neminem fugit, quarum rationẽ explicaui plenè, in l. j.§. si quis simpliciter.

f DE SEQVENTIBVS CAL. Cum dies cautionis,seu promissionis non computetur in termino. l.j. ff. si quis cautio. c.j.§.statuimus. de restit. spolia.in vj.c.Pia.de excep.eo.lib.

a PRAEsenti die. In omnibus obligationibus quibus dies non apponitur,

Præsenti die, quando res debeatur. 1 †præsenti die pecuniã deberi passim traditum est, vt hîc, & l.si dies, in princip.ff. Quan.di.leg. ced.l.in omnibus.ff.de reg.iur.§.omnis, de verbor.oblig.in Inst. Quod cum aliquotem

§. *Quoties.*

1 *Die non adiecta,res præsenti die debetur.*
2 *Obligatio pura ex rei natura differtur.*
3 *Promißio certo loco,tẽpus tacitum habet.*

QVOTIES AVTEM in obligationibus dies non ponitur, præsenti die[a] pecunia debetur: nisi lotemporis temperamento accipi vult Iul. Paul. vt non cum sacco paratus cogatur debitor venire. l.qd[a] dicimus. ff. de solution. nec enim conuentiones humanæ ad punctũ, & vnguẽ exigendæ sunt, sed ciuili modo intelligẽdæ. l.si cui.ff.de seru. Moderatum autem illud tempus prestitit idem Paul.non minus

minus x. dierum, vt exactio celebretur. l. promissor. j. §. j. ff. de const. pec.

obligatio pura quando differatur. 2 * Propter item naturam rei obligatio pura differtur: vt si id quod in vtero est, aut fructus futuros, aut domũ ædificari promiseris, tunc enim non ante cum effectu incipiet actio, cùm res promissa per naturam præstari poterit, l. interdũ. Inest enim tacitè conditio. l. j. §. fin. ff. de cond. & demon.

b ¶ NISI LOcus. * Qui Tholosæ dare spondet, licet purè obligatus sit, re ipsa tamen

Promissio localis, tẽpus tacitum habet. 3 tempus iniectum habet, quo illò possit perueniri. l. iij. §. si quis ita. ij. ff. de eo quod cer. loc. d. l. interdum. l. continuus. §. cùm ita, hoc tit. §. loca. de verbor. oblig. in Inst. Sic ex voluntate dicentis colligimus, obligationem purè conceptam ad tempus referendam, vt si dos puellæ promittatur tacitè in diem, quo nubilis erit ætatis obligatio dilata censetur. l. qui filiũ. ff. vbi pupil. edu. deb. vel si quis mercedẽ præceptoris, pensionémve domus legauerit aut promiserit. Actũ quippe de die intelligitur, quo solutio fieri solita est, aut ex conuentione fieri debet. l. nec semel. §. si in habitationem. ff. Quan. di. leg. ced.

c ¶ PECVNIA DEBEATVR. Cũ cus b adiectus spatium temporis inducat, quo illò possit perueniri: uerùm dies adiectus efficit, ne præsenti die pecunia debeatur c. Ex quo apparet diei adiectionem pro reo esse, non pro stipulatore d. Idem in Idibus e & Nonis probandum est, & generaliter in omnibus diebus.

effectu, vt peti possit: peti nanq; priusquàm venerit, non potest, mero tamen iure statim debetur. §. omnis. vers. id autem, de verb. oblig. Et ita hoc casu præsens est obligatio, in diem autem dilata solutio. l. centesimis, in princ.

d ¶ NON PRO stipulatore. In stipulationibus tempus promissoris gratia adiicitur. l. cũ tẽpus. ff. de reg. iur. quod excussimus plenè in l. stipulatio ista, §. inter certã.

e ¶ IDEM IN IDIBVS. Hoc ad principiũ l. refertur, quo de Cal. dictũ est, vt proximæ intelligantur, hîc in Idibus, Nonis, & omnibus diebus. Idem probandum esse dicit Vlpia. vt semper proximũ tẽpus intelligatur.

IOAN. CORAS. VALEN.

XXVI. OCTOB.

1546.

Hodie, dictio. a 1 HOC ANno. Secus * si hodie quispiam dari stipulatus sit: tunc enim quia nõ differendæ actionis causa dies incertus videtur, vel eodem die pecunia peti poterit, nec præmaturius agetur, non finito stipulationis die. l. liber homo. §. decẽ. Idem enim significat, quod hoc tẽpore, hac tempestate,

L. *Qui hoc anno.*

1 *Hodie, dictio.*
2 *Spurina Augur.*
3 *Tempus differendæ oblig. gratia adiectũ.*
4 *Temporis initium, aut finis quando spectetur.*
5 *Duodecimo anno, & in annos xij. differentia.*
6 *In, dictio.*

XLII. PAPINIANVS.

QVI *hoc anno* a, aut *hoc mense* dari stipulatus sit: nisi oĩbus partibus anni, uel mensis præteritis b

b ¶ PRAETEritis. Ideo cùm

Spurina. 2 Aruspex * Spurina

na Cæsarem monuísset, vt caueret periculum, quod nõ vltra Martias Idus proferretur, eáque die, cùm in Senatum iret Cæsar, Vatem salutans eum irrideret, vt falsum arguens, quòd sine vlla noxa Idus Martiæ adessent. Martiæ quidem, inquit Cæsar, Idus aduenere: cui submissa voce, sed sapienter Spurina, venere vtique, sed nondum præteriere respondit, authores sunt Plutarchus, & Tranquil. in Cæsare.

non rectè petet[c].

c ¶ NON RECTE PETET.

Tẽpus differẽs obligationem.

3 †Qui enim hoc anno, vel mense promittit, tempus differendæ obligationis gratia adiicit. l. præced. §. fin. & l. cùm tempus. ff. de reg. iur. Et ita in sui fauorem, quod vel ex eo patet, quòd nisi tempus illud adiecisset, obligatus purè remaneret. l. quod in diem. ff. de solutio. †Vnde vt promissoris cõmodis seruiamus, finem temporis inspicimus, vt quandiu vel exiguum tempus ex anni, vel mensis spatio superest expectetur. l. eum qui certarum, in princip. Et tunc demũ rectè agatur, cùm ex toto annus, vel mensis fuerit elapsus. §. pen. de inut. stipula. in Inst. c. commissa, de elect. in vj. §. omnis, in fin. de verb. obligat. in Inst. Licet ad eiusdem promissoris vtilitatẽ quemlibet diem, vel potius quodlibet eius anni momentum spectemus. l. quod quis. ff. de actio. & obligatio. Vbi verò dispositio sub annua obligatione concipitur, quoniam tempus creditoris fauore insertum est, nempè multiplicandi debiti causa, non finem sed initium anni attenderemus. l. j. & l. in singulos. ff. de annu. legat. l. j. C. Quan. di. leg. ced. nisi ex qualitate rei deductæ in obligationem de alio tempore actum verisimiliter censeatur, vt quia annui fructus prædiorũ promissi sunt, vel legati. l. firmio. §. pater. ff. quan. di. leg. ced. quo casu ex re ipsa dilata solutio in tẽpus fructuum intelligitur. l. interdum, aut in habitationem, vel mercedem disciplinarũ centum legata essent. Neque enim tunc spectabitur principium anni, sed tempus quo pensiones ædium solui dominis, mercedésque disciplinarũ pendi præceptoribus consueuerunt. l. nec semel. §. si in habitationem. ff. Quan. di. leg. ced. Ergo secus, si gratia exonerandi debitorem, prẽstatio per diuersa tempora multiplicaretur, sicuti si *annua, bima, trima die* legatum relictum esset, tunc enim in fine cuiuslibet anni facienda esset præstatio. l. si cui legetur. ff. de leg. j. Quòd tunc manifestum sit gratia hæredis debitoris præstationem vnius debiti per tres annos diuisam. l. iij. ff. de annu. legat. Hinc quoque euidens fit si decem aureos annuos quoad viuam stipuler, purè facta obligatio intelligitur, vt meritò confestim decem dari rectè petam l. eum qui ita. §. qui ita, hoc tit. & §. at si ita, de verb. obligat. in instit. tempus quippe in stipulatoris gratiã multiplicatũ est, cui præterea dies incertus mortis additus fuit. l. j. §. dies. ff. de cond. & demonstr. vnde noluit lex nec quidem prioris anni finẽ spectare, ne ludificetur obligatio moriente stipulatore ante finem primi anni. l. si seruus. iij. §. fi. ff. de stipu. ser. multóque minus finem totius temporis, cùm ita inutilis redderetur cõtractus stipulatori. l. Titio cùm morietur. ff.

Temporis initium quãdo spectatur.

4

5 de vsufruc. † Ex his præterea colligitur ratio, cur si Stichum seruum anno duodecimo, posteaquã mortuus fuerit testator, liberum esse iusserit, vel primo die anni duodecimi Stichus liber fiat. l. si ita fuerit. ij. ff. de mateста. Quoniam ibi verba ad Stichũ honoratum relata erant: vnde in eius fauorem fit interpretatio. l. planè. §. fi. ff. de leg. j. Quare crediderim, quòd si testator fidei hæredis commisisset, vt duodecimo anno Stichum seruum liberum faceret, in gratiam hæredis quodlibet eius anni momentum, vel potius finem totius temporis spectaremus, vt non ante ab eo rectè peteretur, vt hîc, & l. quod quis. ff. de actio. & obligat. cùm tunc verba ad hær

Ann. xij. & in annes xij.

hæredem grauatum relata reperiantur.l.Lucio.vbi Accurs. & l.si ita. §. fi.ff.de lega.ij.Et qui xij.anno aliquid facere iubetur, omnibus diebus anni facere possit.d.l.si ita fuerit.ij. respon. Diuersum,si in annos decẽ, aut duodecim quispiam liber esse iussus, aut hæres dare damnatus esset, quo casu nulla facta distinctione nouissimo die legatum deberetur, vel libertas obtingeret.l.si in annos.ff.de cond.& demonstra. *dictio namque (in) notat perfectionem temporis, aut alterius actus,cui adiicitur l.j.§.in flumine.

In dictio. 6

ne.ff.de vi & vi arma. Hinc denique verus apparet versus, qui circunfertur vulgò.

Anno si debes, in fine teneberis anni.
Annua si debes, tunc inspicies caput anni.

Reliqua quæ ad tractatum huius materiæ pleniorem pertinẽt,ego in commentariis ad hanc l. copiosius exequutus sum,ad quos tanquam ad aurum Midę lectorem relegandũ duxi.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXVII. OCTOBR.
1546.

a ARBITRATV LVCII Titij. Potest quæcũque conuentio in tertij (hominis tamẽ liberi) arbitrium *cõmitti, vt societas l.si coita.ff.pro soc.emptio.l.fin.C. de contrahen. empt. locatio. l.si merces, in princip. ff. loca.adeò, vt matrimoniũ ipsum in parentis,aut alterius arbitrium rectè conferatur. cap. super eo.&c. per tuas. de cond. appos. Sed & accidens contractus potest in alterius arbitrium conferri,vt hîc, & d.l.fi. etiam ipsius contrahentis, non vt pro captu suo,sed vt tanquam bonus vir arbitretur. l. hæc vendi-

Arbitrio alterius cõtractus remitti potest. 1

Ann.xij. & in annos xij.

L. *Si quis arbitratu.*

1 *Arbitrio alterius conuentio committi potest.*
2 *Arbitratu Lucij verba ius notant.*
3 *Arbitratu Lucij verba in conditione resoluuntur.*
4 *Mora posterior nocet.*
5 *Arbitrium personam non egreditur.*

XLIII. VLPIANVS.

SI QVIS ARBITRATU (puta) Lucii Titii[a] sibi restitui[b] stipulatus est, deinde ipse stipulator moram fecerit[c] quominus arbitretur, non item ius respectu cuius seruus habetur pro mortuo. l. quod attinet.ff.de reg.iur.

b ¶ SIBI RESTITVI. Stichum seruum,puta,aut fundum, quẽ,verbi gratia, stipulator sibi cum fructibus restitui contendebat,promissore, id negante fortiter: quare rẽ totam,hoc est,fundi restitutionẽ arbitratu Titij ambo commiserunt.

c ¶ MORAM FECERIT. Impedimentum præstando quominus Titius arbitraretur, aut se de industria occultando, ne arbitrũ instrueret, quem sciebat velle negotium exactè definire, hoc est,non velo leuato, sed vtriusque allegationibus diligenter auditis meritа causæ cupientem partium assertione pandi.l.fi.C.si per vim. Itaque noluit fortè tamen stipulator exhibere, quo Titium instrueret,atque ideo arbiter ipse cui planè de causa liquebat, bonum virum agens terminare controuersiam distulit, interimque periit chasmate fundus, aut stichus interem

Arbitratu Lucij, verba ius notant. 2

stip. seru.

teremptus est.

d ¶ PROMISSOR. Qui nõ restituit.

e ¶ NON TENETVR. Cùm enim ex stipulatione restituere obligatus sit, arbitratu Lucij Titij, & propter moram stipulatoris Titius nondũ arbitratus sit, promissor ipse qui id egit ne aliter restitueret, quàm vt Titius arbitratus esset. l. si coita. ff. pro socio, & per quẽ non stet quominus arbitretur Titius, cuíq; nihil est, quod imputari possit, teneri non debet. * Ergo à contrario, si promissor moram fecisset, quominus Titius arbitraretur, dubio procul restituere teneretur, quando illa verba, Lucij Titij arbitratu, in conditionem resoluantur. l. fin. C. de contrah. empt. & ita restituere, si Titius arbitretur, videatur promisisse. Obligatus autem sub conditione curãs ne obligatio existat: nihilominus obligatur. l. in executione. §. fi. quoniam habetur pro impleta conditio. l. iure ciuili. ff. de cond. & demonstrat. pœnam itaque si fortasse adiecta fuisset committeret promissor, cuius mora factum est, quominus Titius arbitretur. l. diem. §. proinde. ff. de recept. arbitr. * Moram autem promissoris, etiam post moram stipulatoris sufficit interuenisse, quando equum dicat Pompon. posteriorem moram nocere. l. illud. ff. de pericu. & commod. rei vend. Nec verum est, quod tamẽ plerique putant, contracta mora per stipulatorem arbitrium finiri, ideóque Titiũ arbitrari non posse, cùm apertè lex sequens refragari videatur, in illis verbis *si omnino non arbitretur*, quæ planum demonstrant potuisse Titium aliquo casu post stipulatoris moram arbitrari: licet ad pœnam se promissor obligasset, isque moram fecisset, arbitrium solueretur, cùm semel commissa pœna amplius committi nequeat. l. si duo. §. fin. ff. de arbitr.

f ¶ SI IPSE. Lucius Titius.

g ¶ MORAM FECERIT. Quia requisitus noluerit arbitrari, nunquid agetur (subaudi) vt alterius boni viri arbitrio res restituatur.

h ¶ A' PERSONA. Lucij Titij scilicet, in quem partes consenserunt.

i ¶ INSERTVM EST. * Arbitrium personæ insertum, personam non egreditur. l. in compromissis. ff. de recept. arbit. vnde eo qui nominatus est mortuo, aut arbitrari nolente, nihil actum intelligitur. l. multa. ff. de cond. & demonst. Inest enim contractui eiusmodi conditio: si talis arbitretur. l. fin. C. de contrahend. emptio. qua deficiente nihil agi constat. l. cedere. ff. de verborum significat. Non itaque res ad alterius boni viri arbitratum redigetur, huic enim reductioni eo tantum casu locus est, quo arbiter electus arbitratus est, sed iniquè. l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. l. si libertus. ita ff. de operis libertorum. Quid autẽ sit in vltimis voluntatibus, tractatus est pertinens ad l. j. ff. de leg. ij. vbi dicam.

Arbitratu Lucij verba in condit. resoluuntur. 3

Mora posterior nocet. 4

Arbitriũ personam non egreditur. 5

IOANNES CORASIVS THOLOSAS VALENT. XXVIII. OCTOB. 1546.

L. Et ideo.

1 *Effectus huius l.*

2 *Recedi non potest ab Arbitri persona.*

3 *Qualitates nullæ sunt non entis.*

NON

a NON ARBITRETVR. Lucius Titius, cuius arbitratu debebat res restitui, quia antequam arbitretur decesserit. l. si coita. ff. pro soc.

b ¶NIHIL VALET stipulatio.† Effectus huius l. est, vt si neuter ex cõtrahentibus morã fecerit, sed ipse arbiter Lucius Titius decesserit, priusquam arbitretur, aut morã adhibuerit talem, vt nullo modo sit arbitratus: stipulatio qua quis stipulatus erat, arbitrio Lucij Titij sibi restitui, est inutilis, & sine vllo prorsus effectu: † nec à persona eius arbitri recedi poterit. l. præceden. Id'que siue arbitrium versetur, circa substantialia contractus. l. quod sæpè. §. j. ff. de contrah. empt. l. fin. C. eo. siue circa accidentalia: aut qualitates circunstantes. l. si coita. ff. pro socio. l. hęc venditio. in fin. princip. ff. de contrah. empt. nam & quomodo ad boni viri arbitriũ reduceretur, quòd nunquam arbiter arbitratus est, † cùm non entis qualitates sint nullæ. l. eius. ff. de reb. cred. in accidentalibus illud speciale fateor, vt postquam arbiter non est arbitratus, saluum sit parti, cuius interest ius actiõis personalis.

Sensus huius l. 1

Arbitriũ personam non egreditur.

Arbitri persona nõ deseritur. 2

Qualitates non entis nullæ sunt. 3

XLIIII. PAVLVS.

ET IDEO SI OMnino non arbitretur[a], nihil ualet stipulatio[b]: adeò, vt & si pœna adiecta sit[c], ne ipsa quidem committetur[d].

c ¶ADIECTA sit. Si non stetero arbitrio Lucij Titij.

d ¶COMMITtatur. Cùm neuter culpam commiserit, erat quippe paratus vterque, & stipulator, & promissor, Titij audire arbitrium, solúsque qui arbitrari debebat moram fecit: quæ damno partibus esse non debet, ne alteri per alterum afferatur iniqua conditio. Secus igitur si promissorem impediisset Titium arbitrari. l. diem. §. si quis litigatorum. ff. de receptor. arbitro.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXVIII. OCTOBR.
1546.

a QVODCVNQVE. In dãdo tamen consistens, nam si faciẽdum aliquid filius, aut seruus stipularetur: velutí, vt sibi ire agere liceret, † non patri aut domino, sed sibi quæreret. l. stipulatio ista. §. hi qui. vbi diximus, cùm facti is, qui in alterius est potestate, capax sit. §. sed cũ factum, de stip. seruor. in Inst. Qua ratione, & in aduentitiorum proprietate idem hodie dicendum, cùm iure nouo C. quo vtimur, eorum bonorum vsusfructus patri duntaxat quæratur. l. cum oportet. C. de bon. quę lib. ergo si filiisfam. circa hæc bona aduentitia nonnihil sibi, vel simpliciter stipuletur, proprietatem quęret, patri verò vsumfructũ. §. j. per quas pers. in Inst. licet si nominatim stipuletur, patri totum illi quęri, doct. communiter putant. l. stipulatio ista. §. alteri. Contra quos arbitror ipse indistinctè, siue sibi, siue patri, siue impersonaliter stipuletur, in iis rebus, quæ sibi quæri possunt, filiumfa. non sibi, sed patri quærere. §. idem iuris, de stip. seruor. in Inst. Et quia stipulatio ex qualitate personarum stipulãtium, & rerum in stipulationem deductarum inter-

Filius stipulando quando patri quærat 1

L. *Quodcunque.*

1 *Filiusfam. stipulando patri quærit.*
2 *Vniuersalis dictio per rationem restringitur.*
3 *Emancipatus patri non acquirit.*

XLV. VLPIANVS.

QVODCVNQVE[a] stipulatur is, qui in alterius potestate

pretationem recipiunt.l.ij.§. & harũ. l.iiij.§.Cato, hoc tit.l. si stipulatus. ff. de vsu.l.plenum. §. equitij. ff. de vsu, & habita. & quoniã cum pater legitimus sit administrator bonorũ adventitiorũ. l. j. C. de bo.mater.filius stipulando patri, circa ea bona videtur ei vt administratori stipulari: vnde sibi quærit, sicuti si sibi stipulatus esset: nã & ita in eo qui procuratori suo dari stipulatur, Vlpia.respõdit.l.stipulatio ista. §.si quis ergo. * Hinc porrò patet dictionem quodcunque, vniuersalem distributiuam, quæ sui natura nihil excipit.c.solitæ. §.nobis, de maior. & obed. ad id tamen, quod per alias ll. determinatur, & rationis est restringi.l.creditor. §. Lucius. ff. manda.l. Lucius.§.impuberem.ff.de leg.ij. neque enim est in iure nostro tam effusa vniuersalitas, quæ non ex personarum, negotiorum, & rerum aptitudine restrictionem recipiat. l. vt gradatim.§.j.ff.de mun.& honor. quod & ampliter excutiunt interpretes, in l.j. §.nunciatio.ff.de no.oper.nunciatio. Et nos in primo de iuris ciuilis arte libro, plena manu diximus.

Vniuersalis dictionis restrictio.

2

b ¶ IN ALTERIVS POTEstate est. Vt filius qui stipulando patri, tametsi furioso quærit obligationem.l.si filius.ff. rem pupil.sal.for. & seruus, qui siue sibi, siue domino, siue imperstate est[b], pro eo habetur[c], ac si ipse[d] esset stipulatus[e].

c ¶ PRO EO HABETVR. Quantum ad vinculum stipulationis, & vt patri, dominóve acquiratur.

d ¶ AC SI IPSE. Dominus scilicet, aut pater in cuius potestate est stipulator.l.si seruus.ff.de dam.infect.

e ¶ ESSET STIPVLATVS. Quo casu, sine dubio stipulator pater aut dominus sibi quæreret. Sic igitur, si filius aut seruus stipulatur, patri, vel domino quærit, etiam si hoc non adiiciat.§.fi. in fi. licet quando qꝫ stipulatio serui per suæ personæ adiectionem reddatur inefficax, quę alioqui vtilis foret.l.ij. & l.si seruus meus. ff.de stipula.seruo.

impersonaliter stipuletur, semper acquirit domino.l.j. & toto tit. ff. de stipul.seruor. est quippe vox filij, vox patris.§. ei verò qui, de inut. stipulat. quin & vna persona pater et filius intelliguntur.l.fi.C. de impub. & vox serui, vox domini.l.si seruus.ff.de dam. infect. * Fit autem ex hoc textu euidens filium emancipatum, cùm in nullius sit potestate, patri non quærere. l. debitor. in fi.ff.ad Trebel. Eadémqꝫ ratione nec naturalem.§.j. de patria potesta. cùm per liberam personam, quæ neque iuri nostro subiecta est, neque bona fide nobis seruit, obligationem nullam acquirere possimus.l.si ita stipulatus. §.Chrysogonus.

3 *Emancipatus patri non quærit.*

a ¶ SICVTI. Superstitiosa fuit antiquitas, * quæ resuebat contractus post mortem collatos. l. vnica. in princ.C. vt actio.ab hæred. & con. hære. nolens ideo quem post mortem suã dari vtiliter stipulari, quẽadmodum neque post mortem eius à quo stipulabatur, sed neque permisit eum, qui in

Cõtractus post mortẽ collati. 1

§. *Sicuti.*

1 *Stipulatio post mortem fieri potest.*
2 *Moriens quando mori dicatur.*
3 *Dispositio ens in quo fundetur supponit.*

SICVTI[a] cum morie- in aliena potestate esset: vt seruum, aut filium post mortem patris sui, aut domini stipulari vtiliter: posteriores autem Iurisconsulti, quoniam eis visum est ex contrahentium consensu stipulationes effectũ accipere, hunc articulum emendauerunt: vt hîc, & apertius in §. seq. cõstituentes, vt siue post mortem stipulatoris, siue promissoris stipul

Dispositio supponit ens in quo fundetur.

Moriens quãdo mori dicatur.

stipulatio rectè cõcipiatur, cõceptáq; pro tenore contractus valeat. l. scrupulosam. C. de contrahenda stipulatione. §. post mortem, de inutili stipulatione, in Institutis. & ita ab hæredibus, & contra hęredes incipiant actiones, & obligationes, quod veteres non concedebant, ne propter nimiam subtilitatem verborum, latitudo voluntatis contrahentium impediatur. dicta lege vnica, in fine.

Emancipatus patri non quærit.

b ¶ CVM MORIETVR. Horum verborum proprietas vitæ tempus amplectitur & idcirco summo iure videtur inutilis esse dispositio, sed melius est, inquit Vlpia. hæc verba benignius interpretari vt post mortem suam videatur testator disposuisse. l. qui duos. §. j. ff. de manumissis testamento, † nam & cum à Tauro philosopho Athenis quęreretur quãdo moriens moreretur, cum iam in morte esset, an tum etiam cum in vita foret plerosq; refert Gellius libro vj. noctium Atticarum capitulo decimotertio, nihil in eo tempore vitæ reliquisse totúmque illud quod mori dicitur morti vindicasse.

Moriens 2 quãdo mori dicatur.

c ¶ STIPVLARI POTEST. l. qui duos. §. primo. ff. de manumiss. testament. l. hæreditarium. ff. de bon. authorit. Iudic. possid. aut aliter contrahere. l. vnica. C. vt actio. ab hæred. & cui hæred. † Planè contrarium prima fronte videri poterat, cùm non fundetur super non ente dispositio. l. Seiæ. ff. de tutoribus & curatorib. & in tempus prohibitum quodammodo conferatur. l. quod sponsæ. C. de donation. ant. nuptias. morte omnia soluente. §. disponat de nuptijs. columna iiij.

Dispositio 3 supponit ens in quo fundetur.

d ¶ ALIENAE POTESTATI. Vt filij, & serui.

e ¶ CVM MORIENTVR. Ipsi, scilicet filij, vel serui, qui stipulantur.

tur [b] quis, stipulari potest [c], ita etiam hi qui subiecti sunt alienæ potestati [d], cum morientur [e] stipulari possunt [f].

f ¶ STIPVLARI possunt. Et patri, vel domino quærant, quodcunq; enim (dixit hîc Vlpia. in princ.) stipulatur is qui in alterius potestate est, pro eo habetur, ac si ipse cuius ditioni subiectus est, esset stipulatus. Quare dubitandum non est, quin vtilis sit stipulatio propterea scilicet, quod moriente filio, aut seruo id quod stipulatus erat alter, ad patrem vel dominum peruenturum sit. l. si à pluribus. §. finali. ff. de legatis primo. Nec dixerit hîc quispiam filium, & seruum, qui post mortem stipulantur in tempus non permissum, quo vox in potestate futuri non sunt, conferre dispositionem: in stipulationibus enim id tempus spectatur, quo contrahimus. l. si filiusfamil. Ex quo vires accipit stipulatio, quanuis ex ea petitio sit suspensa. l. vsusfructus. ff. de stipulatione seruorum.

§. Si ita quis.

1 *Pater stipulando filio, quam actionem quærat.*
2 *Pater videtur filio vt hæredi stipulari.*
3 *Licet, dictio.*
4 *Personæ an variari iure possint.*
5 *Pater si pro se, & descendentibus feudum acceperit.*

a POST MORTEM. Sanè post mortem dicit, quia si filiæ simpliciter stipulare-tur non conferens in tem-pus sui iuris, sibi acquireret. l. domi-nus vbi diximus.

b IVTILITER erit stipulatus. re-cessum est quippe ab antiquitate illa scrupulosa, quæ contractus post mortem compo-sitos respuebat. l. scrupulosam. C. de contrah. stipul. §. post mortem, de inutil. stipulat. & §. præcedent. vbi dixi.

SI ITA QVIS stipulatus sit, *post mortem*[a] *meam filiæ meæ dari?* uel ita, *post mortem filiæ meæ mihi dari?* utiliter erit stipulatus[b] sed primo casu[c] filiæ meæ utilis actio[d] competit, licet[e] hæres ei[f] non exi-stat[g].

c PRIMO CASV. Cum pater post mortem filiæ suæ, sibi dari stipula-tus est.

Pater stipulãdo filio quam actionem quærat.

d VTILIS ACTIO. †Quæ filiæ 1 ex æquitate accommodatur. l. Caius. ff. sol. matrim. l. pater. C. de pact. con-uen. cui directa per patrem quæri nõ potuit. l. si dos. §. si verò filia. ff. de pac. dotal. etiam postea hæredi patris existenti: quoniam ex postfacto id confirmari non potest. l. si tibi. §. si pa-ctus. ff. de pact. per liberam autem personam, quoniam nihil quæri po-test. l. solutum. §. per liberã. ff. de pign. ac. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus, hoc tit. iis qui in nostra potestate sunt paciscendo, prodesse non possumus. l. & hæredi. §. nos autem. ff. de pact. nisi eis, vt hæredibus prospiciamus: veluti si pater filio hæredi stipulatur, quo casu directam eidem hæredi exi-stenti acquirit. l. auus. ff. de pac. dotal.

Pater filio vt hæredi stipula-tur.

2 †Quippe hęredibus nostris, vt nobis-met ipsis consuli concessum est. l. si pactum. ff. de probation. l. cuius. ff. de pact. vnde & illis post mortem no-stram stipulari posse vtiliter contra scrupulum legis antiquæ receptum est. l. vnic. C. vt actio. ab hæred. in du-bio autem coniecturam capimus, vo-luisse patrem filio, vt hæredi stipula-ri. l. si quis operas. ff. de oper. libe. tum propter parentum piam voluntatem erga liberos, quibus omnia, cùm ex voto parent. l. nihil interest. §. j. ff. de bo. liber. eisdem vt futuris hæredibus prospicere videntur. l. nam & si pa-rentibus. ff. de inoffici. testa. l. scripto. in fin. ff. vnd. libe. nam & apostolus dicebat, si filius, ergo hæres: tum vt omnem omni-no effectum ha-beat stipulatio. l. quoties. in stipu-lationibus hoc tit. Nec obstat hic text. in quo stipu-latus erat pater fi-lio, vt filio, quo casu vtilem tantum & eam ex æqui-tate filio competere probauimus: vt hîc, & l. pater. C. de pact. conuen. quæ latius exequuntur interpretes in d. §. si pactus, & in l. quod dicitur. hoc tit.

e LICET. †Id est, quanuis, est enim *Licet, dictio.* 3 dictio licet aduersatiua particula, de qua nõnulla legito, apud Archidiac. in c. ij. de iureiur. in vj.

f EI. Scilicet patri, quo in loco ob-*Personæ an varien tur.* 4 serua inculpatè mutari personas. †pri-mum namque loquebatur de se pater in prima persona, nunc verò in tertia, quare reprehensione caret instrumen-tum personas sic variãs. c. dudum. de conuer. coniugato.

g HAERES EI NON EXI-stat. Hinc nota ea, quæ filijs quærun-tur ex cõtractu patris, si maximè in fi liorũ personã obligationes sumãt ini-tium, filiis quæri, etiã si hęredes patris nõ existant. †Quare, vt doct. vbiq; la-tissimè tradunt, si pater pro se & filiis descẽdentibus emphyteusim aut feu-dum acceperit, succedent filij in feu-do, aut emphyteusi: tametsi hæredes non sint, cùm eis vt filijs, non vt hæ-redibus prouisum sit, vt hic, & l. iu-risiurandi. §. si liberi. ff. de oper. liber. vnde poterunt filij si eis videatur, pa-tris hæreditatem debitis forsitam ob-noxiam, aut aliter damnosam recusa-re, & feudum aut emphyteusim reti-nere, licet secus dici debeat, si conces-sio

Pater si & se, & descẽdentibus feudũ capiat.

Conditio omnino ex titura.

Si et cum non diffe-runt.

sio facta fuisset simpliciter, nulla facta filiorum, aut descendentium mentione. c. vnic. An agna. vel fil. defunct. in feud. aut cum expressione qualitatis hæredis, quia accepit pater pro se, & filiis hæredibus, vtroque quippe casu non non aliter filij admittentur, quàm si hæredes instituti sint, & adierint hæreditatem. dicto capit. vnic. & l. si patroni. in princip. §. j. ff. ad Trebellian. cap. j. §. cùm verò Conradus. qui feuda. possf.

a CVM MORIERIS. Vt hac l. §. j. & §. ita autem, de inut. stip. in Inst.

b SI MORIERIS. Vtroque quippe casu effectum habebit stipulatio, quę quomodocunque, & quandocunq; morieris cõmittitur, nec erit hæc stipulatio pura, licet sub conditione omnino extitura composita, nempe mortis. l. j. §. dies. §. de cond. & demonstr. quod enim scriptum reliquerunt Iurisconsulti eum, † qui sub conditione stipulatur, quæ omnino extitura est, purè stipulari videri. l. si pupillus. §. j. ff. de noua. dubio ꝓcul obtinet in conditione omnino certa, & etiam de præsenti necessaria, vt si cœlum digito non tetigero. Atqui licet certũ sit, omnem hominem moriturum, diem tamen incertum. habet mors, d. l. j. §. dies.

Conditio omnino extitura. 1

Licet, dictio.

Personæ an varientur.

c ¶ NIHIL INTEREST. † Inter dictionem si, & cum, non est differentia, quippe inducit vtraque conditionem. l. si Titio. §. j. ff. quan. di. leg. ced. l. qui promisit. ff. de cond. ind. licet in modo eam inducendi differant, quia dictio si, principaliter conditionem facit, deinde tempus demonstrat: dictio verò cùm, recta tempus pręmonstrat, secundariò conditionem. d. l. si Titio, in princ. Quò fit, vt dictio Si, ad voluntatem promissoris relata inutilem effic

Si et cum non differunt. 2

Pater si pro se, & descẽdentibus feudũ capiat.

§. Non solum.

1 *Conditio omnino extitura.*
2 *Si, & Cum, non differunt.*
3 *Cum, dictionis natura.*

NON SOLVM ITA stipulari possumus *cum morieris* [a], sed etiam *si morieris* [b]. Nã sicuti inter hæc nihil interest [c], *si veneris*, aut *cum veneris*: [d] ita & *ibi nihil interest, si morieris*, aut *cum morieris* [e].

efficiat stipulationem, non item dictio cùm. l. centesimis. §. final. vbi hoc ipsum clarius explico. † Et hæc vera, cùm dictio cum, actui alicuius verbi adiicitur, nam si inter res, aut personas locaretur, sicut dictio Et, ex propria natura coniungeret sine vllo conditionis intellectu. l. si quis Titio. ff. de vsufruct. accres. l. Titiæ textores. §. penult. ff. de leg. j. l. illi. ff. de vsufruc. lega. l. triplici. ff. de verb. signific. Adiecta quoque dictio Cùm, actui verbi nonnunquam conditionem minimè facit: vt cùm adiectio admonitionem habet. l. si decem cùm petiero: nam & idem in dictione Si, Vlpian. respondit. l. muto. §. j. ff. de tutel. aut ad executionem obligationis purè refertur. l. ex his. ff. Quan. di. leg. ced.

Cum dictionis, natura. 3

d ¶ AVT SI VENERIS. Omni quippe casu committitur stipulatio ita concepta, quandocunque, & quomodocunque veneris.

e ¶ AVT CVM MORIERIS. Nam & his duobus casibus semper mortis tempus spectamus. l. stipulatio. §. inter certam.

§. Filius.

1 *Filius semper patri stipulari videtur.*

a NON ADiiciat. Vt patri detur,† aut quæratur commodum ex stipulatione: nihil enim interest sibi, an patri, an verò impersonaliter, sine alterutrius adiectione filius dari stipuletur. §. idem iuris, de stipul. seruor.

Filius quãdo patri censeatur stipulari.

1

FILIVS DARI PATRI stipulari uidetur, & si hoc non adiiciat[a]. uor. in Inst. Quocunq; enim stipuletur modo, perinde est, atq; si pater ipse sibi esset stipulatus, vt hac l. in princ.

IOAN. CORAS. VALEN.
PENVL. OCTOB.
1546.

CENTESIMIS CALENdis. Hoc est, Cal. centesimi mensis, cuiusmodi loquendi ratio à fœneratorum consuetudine ducta est, qui solebant olim in menses fœnerari. l. lecta. ff. de reb. credit.

1 †Vnde & illa stipulatio intra quintas calendas. l. j. §. si quis simpliciter, & calendariũ appellauerunt librum rationum, in quo fœneratores debitorum nomina describebãt. l. qui filium. l. nomen, & l. vxorẽ. §. qui legauerat. ff. de leg. iij. l. nepoti. ff. de fund. instru.

Calendarium.

pretari, vt annos centum intelligat, cùm Calendæ non annos sed menses significent.

b ¶DILATA SOLVTIO. †Sti-
3 pulatio aut purè, aut sub conditione, aut in diẽ constituit. §. omnis. de verbo. oblig. in instit. purè concepta petitionem parit statim, debetúrq; præsenti die pecunia. l. eũ qui Calen. §. quoties. Sub conditione verò, si fiat, nõ debetur priusquàm venerit conditio. l. cedere. ff. de ver. sig. In diem verò (qua de agimus) cõstituitur, cùm tempus quo soluatur pecunia stipulationi adiicitur: veluti, promittis mihi dare aureos decem Cal. Nouembribus. Id autem, quod in diem stipulamur statim quidem debetur, sed peti priusquam aduenerit dies non potest, vt hic, & d. §. omnis. ad quem modũ exponenda sunt Vlpian. verba dicentis adiectum diẽ efficere, ne pecunia debeatur. d. §. quoties. Intellige enim cum effectu exactionis, præsens tamen est, vt hîc Paulus ait, obligatio.

Stipulatio pura in diem & sub conditione.

L. *Centesimis.*

1 *Calendarium.*
2 *Vsuræ centesimæ.*
3 *Stipulatio pura in diem, & sub cõditione.*

XLVI. PAVLVS.

CENTESIMIS CALendis[a] dari utiliter stipulamur: quia præsens obligatio est, in diem autem dilata solutio[b].

Vsuræ centesimæ. 2 †Hac quoque ratione, cum duodecim pro centenario in singulos annos soluebatur, centesimam vsuram dixerunt, quòd centesimo quoque mense sortem æquaret. Ex hac quoque consuetudine deductum puto, vt stipulationes in Calendas conciperentur, & licet ad centesimas perrarò conferretur stipulatio: quia tamen id accidit, & etiam num euenire potest, eam attigit hic Paulus, quem de centesimis calendis loquentem fatuum est interpret

Voluntas morte finitur.

Stipulatio facti, quãdo trãseat ad hæredes. 1 NON POtest. †quoniam eo tempore explicari à pmissore nequit, & ita impossibile

§. Id *autem.*

1 *Stipulatio facti, quãdo ad hæredes trãseat.*

ID AVTEM QVOD IN facto est, in mortis tempus conferri non potest: sibile in obligationem deductũ videtur. Nec obstat, quòd stipulatio etiam in faciendo consistẽs, ad

ad hæredes, & in hęredes trãſmittatur.l.veteris.C.de contr. ſtip.nã hoc verũ ſi ea in pſona principalis effectũ habere potuerit.l. ſub hac,in fi. ff.de actio.& obli.et d. l.veteris,verſ. cur. enim,& c.licet de voto.& vot.redẽp.

ueluti, *Cùm morieris Alexandriam venire ſpondes.*

Stipulatio non confertur arbitrio promiſſoris.

a 1 AIVNT. Cùm reſponderit Vlpian. † inutilem ſtipulationem, cuius conditio in promiſſoris arbitrium confertur.l.ſtipulatio non valet,et pro nõ dicto eſſe debeat, quod dare niſi ſi velis cogi nõ poſſit.l.ſub hac. ff. de actio.& obli.nunquam enim ſe voliturum lex præſumitur.l. cùm de indebito. ff.de ꝓbat. Qua ratione legatum in hæredis arbitrium poni non poteſt.l.ſenatus.§.pen. ff.de leg. j. l. fideicommiſſa. §. quãquã. ff.de leg.iij.& ſtipulatio ſi volueris inutilis eſt, vt hic in fi.Inter hæc autẽ, nihil intereſt,*cùm volueris*, aut *ſi volueris*.l.præce. §. non ſolùm.

b ¶CONSTITVAS. Hoc eſt,declares te velle.

c ¶MORIARIS. Ergo à contrario,ſi ante mortem conſtitueris te velle,vtilis erit ſtipulatio.

d ¶QVOD VERVM EST. Morte quippe promiſſoris finita eſt eius voluntas.l.iiij.ff.loca.c.ſi gratioſè, de reſcript.in vj.† Cúmque mors omnia ſoluat.§.deinceps,de nupt.col.iiij. amplius conſilium ſuum non poterit declarare.c.vnic.§.fin.Ne ſed.vac.in vj. Quæ declarandi facultas ad hęredem minimè pertinet, vt hoc text. optimè probatur. Accurſ. in l. idem Pompo. §.fin.ff.de rei vend.& in l. inter ſtipulantem.§.j.hoc tit. licet in teſtamẽtis, in quibus pleniſsima ſit interpretatio. l.in teſtamentis. ff. de reg.iur. c. cum dilecti.de dona.hærede grauato,cùm voluerit priuſquam ſe voluiſſe declaraſſet mortuo, firma maneat diſpoſitio, ipſiúſq; hæres pręſtare teneatur. l. fideicõmiſſa. §. ſic fideicommiſſum.ff.de leg.iij.

Voluntas morte finitur.

Stipulatio ſi volueris, & cum volueris differentia.

e ¶INVTILEM 3 eſſe conſtat. † Inutilis quippe eſt ſtipulatio in arbitrium rei promittendi collata conditione. l. ſtipulatio non valet,licet in voluntatem ſtipulatoris rectè cõferatur.l.ſi quis ſtipulatus ſit ſtichũ, ſicut legatũ in voluntatem legatarij. l. ſi ita legatũ. §.illi.ff. de legat.j. Sed cur non æquè ab initio inutilis eſt ſtipulatio, *cùm volueris*, cum inter has ſtipulationes duas, *cùm volueris*, & *ſi volueris*, nihil intereſſe dicat Vlpian.l.præced.§.nõ ſolum.Dic rationem eſſe,quia in ſtipulatione *ſi volueris*, obligationis ſubſtantia expreſsè principaliter & rata in promiſſoris voluntatem confertur cõtra eius ſubſtantiam.l.ſtipulatio non valet. Stipulatione verò, *cùm volueris*, velatè tantum tacitè,& in conſequentiam temporis,quod principaliter per dictionẽ *Cùm*, demõſtratur.l.ſi Titio.ff. quandi.leg.ced. Plerunque autem contingit, vt quædam nominatim expreſſa officiant,quæ ſi verbis tegantur, momẽtum aliquod ſint habitura.l.ſi quis Sempronium.ff.de hæred.inſti.l. nõ

§. Siita ſtipulatus.

1 *Arbitrio promiſſoris non confertur ſtipulatio.*

2 *Voluntatis declaratio ad hæredem non pertinet.*

3 *Stipulationis Si volueris, & Cum volueris differentia.*

SI ITA STIPVlatus fuero, *cum volueris*, quidam eſſe ſtipulationẽ aiunt[a]. Alii ita inutilem eſſe,ſi antè quàm conſtituas [b] moriaris[c], quod uerum eſt[d]. Illam autem ſtipulationem,*ſi volueris dari*? inutilem eſſe conſtat[e].

a ſi volueris.l.præce. §. non ſolùm.

b ¶CONSTITVAS. Hoc eſt,declares te velle.

c ¶MORIARIS. Ergo à contrario,ſi ante mortem conſtitueris te velle,vtilis erit ſtipulatio.

d ¶QVOD VERVM EST. Morte quippe promiſſoris finita eſt eius voluntas.l.iiij.ff.loca.c.ſi gratioſè, de reſcript.in vj.† Cúmque mors omnia ſoluat.§.deinceps,de nupt.col.iiij. amplius conſilium ſuum non poterit declarare.c.vnic.§.fin.Ne ſed.vac.in vj. Quæ declarandi facultas ad hęredem minimè pertinet, vt hoc text. optimè probatur. Accurſ. in l. idem Pompo. §.fin.ff.de rei vend.& in l. inter ſtipulantem.§.j.hoc tit. licet in teſtamẽtis, in

e ¶INVTILEM eſſe conſtat. † Inutilis quippe eſt ſtipulatio in arbitrium rei promittendi collata conditione. l. ſtipulatio non valet,licet in voluntatem ſtipulatoris rectè cõferatur.l.ſi quis ſtipulatus ſit ſtichũ, ſicut legatũ in voluntatem legatarij. l. ſi ita legatũ. §.illi.ff. de legat.j. Sed cur non æquè ab initio inutilis eſt ſtipulatio, *cùm volueris*, cum inter has ſtipulationes duas, *cùm volueris*, & *ſi volueris*, nihil intereſſe dicat Vlpian.l.præced.§.nõ ſolum.Dic rationem eſſe,quia in ſtipulatione *ſi volueris*, obligationis ſubſtantia expreſsè principaliter & rata in promiſſoris voluntatem confertur cõtra eius ſubſtantiam.l.ſtipulatio non valet. Stipulatione verò, *cùm volueris*, velatè tantum tacitè,& in conſequentiam temporis,quod principaliter per dictionẽ *Cùm*, demõſtratur.l.ſi Titio.ff. quandi.leg.ced. Plerunque autem contingit, vt quædam nominatim expreſſa officiant,quæ ſi verbis tegantur, momẽtum aliquod ſint habitura.l.ſi quis Sempronium.ff.de hæred.inſti.l. nõ

nunquàm.ff.de conditio. & demon. & aliud iuris est, si quid tacitè continetur, aliud si verbis exprimatur. l. si ita legatum. §.j. ff. de leg.j. Inde vulgò iactatum, expressa nocent, non expressa non nocẽt. l. expressa. ff. de reg. iur. Sic in testamentis dicimus inutile legatum, si hæres voluerit. l. Senatus. §. legatum. ff. de leg. j. non autem cum voluerit. l. fideicommissa. §. sic fideicommissum. & §. quanquam. & l. vxorem. §. sceuda. ff. de leg. iij. Ergo qui promittit, *cùm voluerit*, voliturum se quodammodo præmonstrat, licet in certum tempus relinquat; quando sit voliturus distulisséque duntaxat voluntatem in tempus videtur. l. ex his. C. quan. di. leg. ced. Qui verò promittit dare, *si voluerit*, nihil ponit, sed actum omnino per expressam conditionem suspendit. l. si quis sub conditione. ff. si quis omissa caus. testam. l. cedere diem. de verb. sig. in suam voluntatem apertè obligationem conferens, quod fieri nequit. d. l. stipulatio non valet.

IOAN. CORAS. VALENT. VLTIM. OCTOB. 1546.

Nouatio quãdo inducatur.

a 1 STIPVLATVR. Simpliciter ex causa, † quæ ante stipulationẽ deberetur, etiã non animo nouandi: satis quippe inducitur nouatio, eo ipso quòd stipulatio fit sub commemoratione primę obligationis. l. nõ ad ea. ad fin. ff. de condi. & demon. l. sicut. ff. de adim. lega. nisi apponeretur incontinenti iuxta contractũ solemnẽ puta, societatis. l. duo societatem. ff. pro soc. quod eo casu magis, vt robur addatur contractui, quàm vt voluerit à principali contractu statim recedere infantiliter variantes præsumendum sit. d. l. non ad ea. & l. illud. §. fi. ff. ad l. Aquil.

b ¶ ILLIS CALENDIS. Ianuariis puta.

c ¶ NON HODIE STIPVLAri. Vt præsens sit obligatio, seu præsenti die pecunia debeatur. Contrarium tamen prima fronte videri poterat, ex quo enim neque dies, neque conditio stipulationi adiicitur, pura censeri debet. §. omnis. Instit. de verb. obligation.

d ¶ CALENDIS. Ianuariis scilicet, de quibus conuentum erat. Sed nonne superfluit, atque ideo inutilis est hæc stipulatio, in qua non plus quã in prima continetur. l. j. in fin. ff. ad municip. † ideóq; ex priore agi debet. l. qui bis idẽ. Respõde nõ propter nouationem obligationis, quæ inducta est, per sequentem stipulationẽ sub cõmemoratione prioris factã, vt diximus. Quare prior obligatio sublata erit enatáque noua. l. j. ff. de nouat. vt meritò inanis dici non debeat stipulatio, qua de agitur: in qua tamen hic eleganter traditum censeri repetitas † qualitates primæ obligationis, ad quam refertur. l. si prior. ff. solut. matri. cum in locum prioris subrogetur. l. j. §. si sub conditione. ff. vt leg. no. cauea. intellige, nisi facta qualitatis repetitione, redderetur inutilis stipulatio. l. si dari. nõ item censetur in posteriore contractu repetita

Stipulatio secunda idem continens.

Qualitas censetur repetita.

L. *Qui sic stipulatur.*

1 *Nouatio quando inducatur.*
2 *Stipulatio secunda idem continens quandoque valet.*
3 *Qualitates in sequenti obligat. repetitæ creduntur.*

XLVII. VLPIANVS.

QVI SIC STIPVLAtur [a]. *Quod te mihi illis Calẽdis* [b] *dare oportet, id dare spondes?* uidetur non hodie [c] stipulari, sed sua die, hoc est Calendis [d].

petita qualitas beneficij personalis, quæ priori inerat actui in præiudicium noui creditoris. l. Nesennius. ff. de re iud. nisi verba aliud inferant, veluti, si maritus dotem promiserit nomine mulieris, à qua diuerterat, quo casu non plus, quàm facere possit dotis futurum esse Iulianus respondit. l. si prior. dotis enim verbum à marito prolatum id continet duntaxat, quod in iudicio dotis mulier consequutura fuisset. l. Mæuio. §. fi. ff. de leg. ij.

IOANNES CORASIVS THOLOSAS VALEN.
I. NOVEMB.
1546.

a CVM PETIERO. Dubitationem in hoc text. faciebant hæc verba, siquidem nihil interesse videatur, vtrum dari stipuler, quo casu conditio inducitur. l. si ita legatũ. §. illi si volet. ff. de legat. j. an cùm petiero. l. qui promisit. ff. de cõditio. ind. l. quodcunque. §. non solum, hoc tit. vtrobique enim eadẽ est cõditio. l. si Titio. ff. Quan. di. leg. ced. Quocirca me stipulatore mortuo, priusquã petiissem, conditio defecisse videbatur: atque ideo ius petendi ea decem ad hæredem nequaquam pertinere. l. à testatore. ff. de condit. & demonstra.

Stipulatio secunda idem continens.

b ¶MAGIS. * Hãc dictionem non electiuè, sed comparatiuè, & sic propriè contra doct. hîc accipi videor, vt vtrunque includatur, & admonitio, & conditio, licet alterum, scilicet admonitio magis, hæc enim verba, cum petiero, cõditionem habere manifestum facit hic text. in fi. dum ait, non videri defecisse conditionem. Igitur aliqua fuit cõditio, inspecta saltem figura verborum.

Magis dictio.

c ¶REDDANTVR. * Hîc perpende verbum reddere, quod propriè retrodare significat, accipi simpliciter pro dare, quod & Celsus comprobãs ait, verbum reddendi quanquam significatum habet retrodandi, recipit tamen, & per se dãdi significationem. l. verbum reddendi. ff. de verb. signifi.

Reddendi verbum.

d ¶ET QVASI sine mora. Hoc est, his verbis stipulator ipse videor dũtaxat admonere, & cõmonefacere promissorẽ, quòd ne moram faciat, sed q̃ celerrimè cùm petiero, hoc est, ad volũtatem meam paratus sit dare, quod promisit. Moram autẽ promissor faceret, si postquam petiissem, licet extra iudicium dare differret. l. denunciasse, in princ. ff. ad l. Iul. de adult. licet in stipulationibus quæ admonitionem non habent, ante acceptum iudicium non dicatur quis petere, sed petere velle. l. amplius. ff. rem rat. hab.

Verba quæ faciũt conditionẽ vel admonitionem.

e ¶QVA'M CONDITIONEM. Ad hanc propemodum sententiam idem Vlpian. scripsit, * Hanc adiectionem, quam præsides prouinciarũ faciunt, *Tutorem do, si satisdederit*, non conditionem in se habere, sed admonitionem, vt scilicet non aliter tutori gerere permittatur, quàm si satisdederit. l. rem pupillo saluam fore cauerit. l. muto. §. j. ff. de tutel.

Qualitas censetur repetita.

L. *Si decem.*

1 *Magis, dictio.*
2 *Reddendi verbum.*
3 *Verba quæ conditionem faciunt, vel admonitionem.*
4 *Conditio non ex verbis, sed ex mente.*
5 *Conditiones ex euentu.*
6 *Conditionalis stipulatio an transmittatur.*

XLVIII. IDEM.

SI DECEM *cum petiero* [a] dari fuero stipulatus, admonitionem magis [b] quandã quò celerius reddantur [c], & quasi sine mora [d] quàm conditionem [e] habet stipulatio, & ideo licet decessero priusquam petiero, non uidetur defecisse con-

NON

f ¶NON VIDETVR DEFE-
4 cisse conditio. † Quæ licet spectata verborum figura aliqua sit.l. si Titio. ff. Quan. di.leg.ced. ex mente tamen contrahentium nulla scripta stipulationi intelligitur. l. Titia hęredis.ff. de condi. & dem. ditio f. sed executionis tempus ad voluntatẽ stipulatoris dun taxat demonstratum, quo videlicet præstatio rei promissæ fieri debeat. l. stichum qui. ff. de legat. j. l. ex his.ff. Quan.di.leg.ced. Quare ex die stipulationis effectum sumit obligatio, vt præsens, id est, pura magis, quàm conditionalis esse credatur. l. si ita quis promiserit, in prin. Poterit igitur hæres stipulatoris decem petere, quæ nõ petiit stipulator. l. veteris. C. de contrahen. stipul. quod non posset, si conditionalis esset stipulatio, quandoquidem ius implendi arbitrariam conditionem, quam potestatiuam dicunt, vt vulgò fertur non transeat ad hæredes. l. centesimis. §. fin. hoc titu. l. à testatore. ff. de condit. & demonstratio. cum in personis expressis in dispositione pro forma debeat impleri. l. qui hæredi, in princip. & l. Mæuius. ff. de condition. & demonstra. † Planè con-
Conditiones ex euentu. 5 ditiones quæ ex euentu pendent, mortuis interim stipulatoribus, ad hæredes transmittuntur. §. ex conditionali,

Conditionalis stipulatio an transmittatur.

5 tio † quia stipulatio velut duorũ consensu constans efficacius operari debet quàm legatũ solius testatoris voluntate munitum, Accurs. l. j. C. de pact. DD. d. §. ex conditionali. Enimuero nos quando q; defendimus, Arbitrariam quoque conditionẽ ad hæredes migrare. l. si prædio. ff. de in di. addict. si enim per alium quamlibet extraneum impleri potest. l. Arethusa, in fin. ff. de stat. hom. l. fi. ff. de cond. instit. cur nõ & per hæredem qui defuncti personam sustinet. §. j. de iure iur. col. v. cum præsertim finis propter quem conditio adiecta est, non varietur. l. hęredes. ff. de reg. iur. Nec obstãt Pauli, Vlpiani q; leges. d. l. Cẽtesimis. §. fin. & hæc l. si decẽ. quæ de cõditione personæ stipulatoris cohærenti loquuntur, *Si petieris, Si volueris*, quam fateor stipulatoris morte perimi, cũ nõ soleãt psonæ cohærẽtia transire in hæredes. l. sicut. §. fi. ff. qui. mo. vsu amit.

IOAN. CORAS. VALEN.
I. NOVEMB. 1546.

Pater, & dominus quomodo de peculio obligẽtur.

Procuratoris dolus dominum obligat.

L. *Cum filiusfam.*

1 *Spondeo, verbum, stipulationem notat.*
2 *Pater & dominus quomodo de peculio obligentur.*
3 *Dolus procuratoris dominum obligat.*
4 *Actio in patrem morosum datur.*
5 *Patris, & fideiussoris similitudines differentiæ quæ.*

XLIX. PAVLVS.

CVm filiusfam. *stichum dare* spoponderit [a], & cum per eum [b] staret [c] quominus daret, decesserit stichus, datur in patrem de peculio actio [d], qua-

a SPOPONderit. Per stipulationem vt sequitur,
Spondes verbum. 1 † quam spõdeo, & spopõdi verbum satis demonstrat. l. cum ad prẽsens. ff. de reb. cre. cùm & illud vnum olim esset ex solennibus stipulationis contrahendæ. §. in hac re, dever. oblig. in Inst. vnde vbi lex refert par

partes se ex sponsione cõstruxisse, id factum stipulatione aduersus alios interpretor. l. vni. C. de suffrag.

b ¶PER EVM. Scilicet, filium.

c ¶STARET. Quia interpellatus à stipulatore non dedit. l. si ex legati.

d ¶DE PECVlio actio. Licet iure ciuili ex alieno cont

Pater, & dominus quomodo de peculio obligetur.

2 contractu nemo obligetur, †adeò vt nec pater pro filio, dominus pro seruo obligari queat. &l.j.& toto tit.C. Ne filius pro patre.l.dominium. C. quod cum eo.cùm tamen pater filiofam. dominúsq; seruo peculiam concedit, cum qua negotietur, æquum prætori visum est, ex horum contractu patrẽ, dominũve obstringi ac conueniri posse, cùm ex ipsorum voluntate, qui peculium concesserunt filij, & serui contraxisse intelligantur: sed limitatè respectu quantitatis concessæ in peculiũ. Ideo induxit etiam Prætor, vt non insolidum, sed quatenus se illa voluntas, & sic peculij quantitas extenderet patris dominíve ex contractis per filios, & seruos obligarẽtur. §. actiones, de act. in inst. Qua ratione cõstituit hîc Paulus, vt ex mora filiifam. qui Stichum dare promiserat, Sticho mortuo, pa-

Procuratoris dolus dominum obligat.

3 ter de peculio teneatur. †Hinc autem notabis dolum præsumptum procuratoris, aut alterius administratoris, dominum obligare: dolo nanq; comparatur inexcusabilis hæc mora filij. l.quod Nerua.ff.depos. & magna negligentia dolus est, scilicet præsumptus. l.magna.ff.de verbo.signifi. quæ tamen patrem de peculio obligat: vt hîc, licet dolus verus in generali concessione administrationis semper excluſus intelligatur. l. creditor. §. Lucius, ff.mandat.

Conditionalis stipulatio an transmittatur.

e ¶ QVATENVS. Id est, inquantum. l. in hæredem. ff. de dol.

f ¶ OBLIGATVS. Hoc est, eatenus seu intantum actio de peculio contra patrem dabitur, quatenus, seu inquantum filius remanet obligatus ex stipulatione: manet autem obligatus etiam mortuo Sticho, cùm in mora fuerit, & morosus interitu rei non liberetur. d.l. si ex legati. & l. quod te. ff. de reb. cred.

g ¶ IN MORA FVERIT. Quia interpellatus non dederit. d.l. si ex legati causa.

h ¶ NON TENEBITVR FIlius. Qui moram non contraxit, cùm speciei debitor sit: ideóq; ea perẽpta, ante moram liberetur. d.l. quod te. ff. de reb. credit. nec quidquam facit, quòd pater fuerit in mora: cùm is de peculio, vt fideiussor, filius verò qui promisit, vt principalis obstringatur. l. eum qui. §. an pater. ff. de fur. fideiussoris autem mora reo non obest. l. mora. §. fi. de vsur. licet è diuerso mora rei noceat fideiussori. l. mora, vbi pono.

tenus [e] maneret filius stipulatori obligatus [f]: At si pater in mora fuerit [g], non tenebitur filius [h], sed utilis actio [i] in patrem danda est, quæ omnia & in fideiussoris persona dicuntur [k].

Pater morosus actioni conueniri potest.

i ¶ VTILIS ACTIO. Datur in patrem qui moram fecit, vtilis actio ex

4 stipulatu, †sicut contra fideiussorem. d.l. mora. §. fina. ff. de vsur. non etiam directa, cùm ea filius qui contraxit, duntaxat teneretur, in quo euanuit per mortem Stichi promissi, cuius interitu promissor filius sine controuersia liberatus fuit. d.l. quod te. d.l. si ex legati. Vbi verò Stichum promissum pater occidisset, quoniã filio debitore liberato in cõsequẽs ipse quoq; dimittitur, redderetur in patrem de dolo actio, nedum vtilis ex stipulatu, quemadmodum in eum fideiussorẽ, qui promissum hominem occiderit. l. si fideiussor. ff. de dol. l. cum quis. §. si quis pro eo. ff. de solut. Nec harum actionum cõcursus impedietur, cùm vtraque sit extraordinaria actio. l.j. §. ait Prætor. cum ibi not. ff. de dol. Eligere tamẽ debet stipulator, qua actione experiatur, an de dolo, altera quarum electa, scire debet sibi regressum ad alia non futurum. l. quod in hæredem. §. eligere. ff. de tributo. & l. cum filius. §. variis. ff. de leg. ij.

Patris, & fideiussoris similitudines, ac differentiæ.

k ¶ DICVNTVR. †Quæ dicta sunt

5 in patre, in simplici quoque fideiussore accipi vult Iul. Paul. nam & filij fideiussor pater intelligitur, qui peculium filio dedit. Aequiparantur ergo quandoque à lege pater & fideiussor, vt hîc, & l. cum qui. §. an pater. ff. de fur.

fur. quod non per omnia verum est, sed in casibus dūtaxat expressis. Etenim pater re ipsa, sine vllo verborum adminiculo, eo ipso tenetur, quo peculium filio concedit. §. actiones. de action. in instit. cùm tamen fideiussor alius, nō nisi cum verborum solemnitate obligetur. l. v. §. satisacceptio. Et contra filium lata sententia mox datur executioni contra patrem. l. & si condemnatus. ff. de noxalib. actio. l. si filiofam. ij. ff. sol. matrim. In fideiussorem verò præsertim contractus non fit sine nouo processu executio. l. grege. §. si cum defensore. ff. de pignorib. Denique pater statim conuenitur. l. iij. §. sed vtrum. ff. de minor. non item fideiussor hodie, nisi excusso principali, aut præsenti. C. de fideiussor. Et ideo hodie non obtineret, quod hic dicitur: vt si moram contraheret fideiussor ad instar patris, in eum daretur vtilis actio, nō enim posset moram facere principali non discusso, quantumuis centies interpellatus (nisi eius l. beneficio renunciatum esset.) Etenim vbi nulla cadit petitio, ibi nulla mora fieri intelligitur. l. si pupillus. nec is moram contrahit, à quo pecunia propter exceptionem peti non potest. l. lecta. ad fi. ff. de reb. cred.

IOAN. CORAS. VALEN.
II. NOVEMBR.
1546.

Fideiussor a factū rei promittēs.

IDEIVSSOREM ACcepero. † Qui simpliciter fideiusit pro reo, aut promisit se acturum, & curaturum ne præstes impedimentum, effecturúmque per te non fieri, quominus mihi ire agere liceat: vtrobiq; enim idem promissum intelligitur. l. vbi autem. §. qui à Titio, & fideiussorem factum rei promisisse, cum factum alienum inutiliter promittatur. l. stipulatio ista in prin. etiam à fideiussore. l. sicut reus. ff. de fideiuss. non item de se, vt accipiendum est, vt scilicet fideiussor se facturum promiserit, cum non in aliud, quàm principalis obligari possit. l. Græcè. §. illud, & §. si quis Stichum. ff. de fideiuss. sed (vt dixi) se acturum vt reus faciat, cuius rei vtilis est promissio. §. si quis aliū. de inutil. stipul. in instit.

b ¶ PER FIDEIVSSOREM steterit. Id est, fideiussor me impedierit, quominus mihi ire agere liceat.

c ¶ NEVTER TENETVR. Directò rectò scilicet, non tu reus in primis qui non me impediisti, * quique ex facto fideiussoris non obligaris. l. mora. non item fideiussor impediens, cùm is non promiserit se non impediturum, sed duntaxat acturum ne præstaret reus impedimētum. Verùm, quoniam mora sua vnicuique nocere debet: lege, in condemnatione. §. penultimo. ff. de regul. iur. etiam fideiussori. l. si libertus moram. ff. de oper. libert. licet fideiussor impediens directò ex stipulatione non teneatur: vtilis tamen actio in eum dabit. l. mora. §. fi. ff. de vsur. vel quoniam meo iure me vetat vti, poterit vt quilibet alius iniuriarum conuenire. l. qui pendentem. ff. de act. empt. l. iniuriarum. §. si quis met. ff. de iniur.

Fideiussor an teneatur, si reū impediat.

§. Si stipulatus.

1 *Fideiussor rei factum promittens.*
2 *Fideiussor impediens reum an teneatur.*

SI STIPVLATVS sim, *per te non fieri quominus mihi ire agere liceat*, & fideiussorem accepero [a], si per fideiussorem steterit [b], neuter tenetur [c], sed si per promissorem, uterque [d].

d ¶ VTERQVE. Et promissor per quem factum est quominus mihi ire agere liceret, & fideiussor cui nocet factum principalis. l. mora. §. fin. ff. de vsur. l. mora. hoc tit. et l. si à colono. §. fi. ff. de fideiuss.

TVVM

Hæres etiam ignorans de facto defuncti tenetur.

Ignorantiam leges nō puniunt.

a TVVM FIERI. Quominus, ſcilicet mihi ire agere liceat.
PER HAEREDEM fieri videtur. Etiam ſi alius me prohibeat.

b ¶QVANVIS abſit. Tẽpore quo præſtatur impedimentum, quia finge familia hæredis eo abſente, & ignorante prohibuit ſtipulatorem ire agere.

c ¶ET IGNORET. Defunctũ per ſtipulationẽ promiſiſſe, neque per ſe, neque per hæredem ſuum fieri, quominus ſtipulatori ire agere liceret. † Hinc q; nota infixam eſſe adeò perſonæ hæredis obligationem defuncti, vt hæres quanuis abſens, & ignorans promiſsioni quam fecit defunctus dicatur contrauenire, atque ideo mero iure teneatur: quoniam autem error alieni facti tolerabilis eſt. l. fin. ff. pro ſuo, atque ideo eorum ignorantia iuſta, qui ſuccedunt in locum alterius. l. qui in alterius. ff. de regul. iuris, æquitate fortiter pro hærede qui ignorat pugnante, reſtituetur in integrum ex clauſula generali, *ſi qua mihi iuſta cauſa eſſe videbitur*. l. j. §. fin. ff. Ex quib. cauſ. maior. nam & heredes in ea qua ſunt ignorantia, ſecundum æquitatem ſe tueri poſſe, præmonſtrauit Ariſtot. in III. de Anima. Cap. VII. † Et conſenſum non ignorantiam obligari, puniríve leges voluerunt. l. fin. de decre. ab or. faci. l. generali, de tabul. lib. x. C.

Hæres etiam ignorans de facto defuncti tenetur. 1

Ignorantiam leges nõ puniunt. 2

d ¶ET IDEO. Quoniam abſens eſt, & ignorans.

e ¶NON FACIT QVOD FIERI ex ſtipulatu oportet. Verbo facti, non factũ intellige, l. vbi autẽ. §. qui id quod, vt ſenſus horum verborum ſit, hæredem promiſſoris quanuis abſentem & ignorantem impedientem ſtipulatorem, quominus liceat ei ire agere non facere, quod ex ſtipulatu oportet, id eſt, aliter facere quàm promiſſum ſit. Etenim impedit ſtipulatorem, cùm eum non impediri, neque per ſe, neque per hæredem ſuum defunctus promiſiſſet. † Nec arbitretur hîc qſpiam ſtipulationem non committi, cùm ab hærede non ſit ex propoſito contrauentũ, ſicut & in conditionibus dicimus, quæ ſi fato implentur, nõ videtur obtemperatũ voluntati. l. ij. in fin. ff. de condit. & demonſtr. Etenim illud in vltimis voluntatibus obtinet quas exactè ſeruari, vt magis cõgruit menti teſtantis, lex vbique conſtituit, nos de contractibus agimus, in quibus cùm ſtrictè verba ſpectemus, ea quoquomodo, ſiue data opera, ſiue fortuitu effectum habere ſatis eſt. l. cùm ſeruus.

Cõtrauentũ ex propoſito. 3

§. *In hac.*

1 *Hæres quanuis ignorans, de facto defuncti tenetur.*
2 *Ignorantiam leges non puniunt.*
3 *Contrauentum ex propoſito quando ſit neceſſe.*
4 *Pupillo quandoque non ſubuenitur.*

IN HAC STIPVlatione, *neque per te neque per hæredem tuum fieri*[a], per hæredem fieri uidetur, quanuis abſit[b] & ignoret[c], & ideo[d] non facit quod fieri ex ſtipulatu oportet[e]. Non uidetur autem per pupillum ſtetiſſe[f] ex hu-

f ¶PER PVPILLVM STEtiſſe. † Licet prohibeat ipſe, aut alius eius nomine, cùm eius ſit ætatis, vt nõ intelligat quid agat, & quid videat ignoret. l. j. §. fin. C. de fal. monet. nec enim ſcire, neque diſcernere talis ætas poteſt, non magis quàm furioſus. l. pupillus. ff. de acquiren. hæred. Vnde non facit moram debitor, qui ad pupilli creditoris interrogationem non ſoluit. l. cum quidam. §. ſi pupillo. ff. de vſur. Quòd ſi nullum pupilli factum conſideraretur, quia tota diſpoſitio ex perſona patris, eiuſdém q; facto deſcenderet, pupillo non ſubueniretur. l. apud Iulianum. §. j. ff. Qui. ex

Pupillo quãdoque non ſubuenitur. 4

Fideiuſſor an teneatur, ſi reũ impediat.

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

cauſ. in poſ. ea. l. fin. C. ſi aduer. ven. pign. Nec enim per ætatem cuiquam ſuccurrit lex, niſi ab eo aliquid geſtũ ſit. l. ait prætor, in princip. ff. de mino. Et ſi aduerſus hæreditatem iacentem committitur ſtipulatio, ex contractu defuncti. l. ad diem, multò magis contra pupillum, qui nullum aduerſus geſta defun-

functi ex ſua perſona priuilegium habet. d. l. apud Iulianum. §. j.

g ¶ EX HVIVSMODI STIPVlatione. Neque per te, neque per hæredem tuum fieri.

h ¶ HAERES Erit. Et impedierit ſtipulatorẽ quominus iret ageret, aut non prohibuerit impedimentum ab alio præſtari.

iuſmodi ſtipulatione[g], *ſi pupillus hæres erit*[h].

§. *Si promiſſor.*

SI PROMISSOR HOminis[a] ante diem in quẽ promiſerat interpellatus ſit, & ſeruus[b] deceſſerit[c]: non uidetur per eum ſtetiſſe[d]. Et ideo interitus ad eum non pertinebit, cùm facta non opportuno tempore interpellatio nihil operetur. l. ſi ſoluturus. ff. de ſolut.

IOAN. CORAS. VALEN. III. NOVEMB. 1546.

a HOMInis. Pamphilí puta.

b ¶ SET SERuus. Pamphilus promiſſus.

c ¶ DECESSErit. Ante tamen diem in quem promiſſus erat.

d ¶ PER EVM STETISSE. Et

a PER TE NON FIERI. Quominus mihi ire agere liceat.

b ¶ NON hoc. Tantũmodo.

c ¶ VT FACERE POSSIM. Dãdo operã ne filius, ſeruus, aut alius de familia tua, quíque à te prohiberí poteſt, me impediat. l. in lege. ff. loca. l. iíj. ff. de noxa. l. fluminum. §. quanquam. ff. de damn. infect.

d ¶ QVANTA pecunia. * Verba ſunt ſtipulationis emptæ hæreditatis, ſi enim mihi hæreditatem vendis, ſtipulator à te ita, *Quanta pecunia ex hæreditate Tití ad te peruenerit, dolóve malo tuo factũ erit quominus peruenìat, reſtituere ſpondes?* l. cum ſtipulamur. ff. de verb. ſign. l. venditor ex hęreditate. ff. de hæred. vel act. vend. l. ſi creditor, in princip. ff. de pecul. † Cùm autem pecuniæ verbum generale ſit, omnia omnino continens corpora. l. pecuniæ. ff. de verb. ſigni. l. íj. in fin. C. de conſt. pecun. c. totum. j. quæſt. iíj. non ad pecuniam numeratam duntaxat hoc loco referendum eſt, ſed vt omnes res, & mobiles, & immobiles contineat, accipi debet. l. quíſquis. ff. de leg. iíj.

Pecuniæ verbum.

Manumiſſio ſimilis merti.

e ¶ QVI ID Egit, Id eſt, quí curauit & effecit.

f ¶ PERVENIret. Vt quoniam dolo malo fecit, quom

Stipulatio emptæ hæreditatis.

L. *In illa.*

1 *Stipulatio emptæ hæreditatis.*
2 *Pecuniæ verbum generale.*
3 *Officij neceſsitas.*

IN ILLA STIPVlatione, *per te non fieri*[a], non hoc[b] ſignificatur, nihil te facturum quominus facere poſsim, ſed curaturum ut facere poſsim[c]. Item in ſtipulatione emptæ hæreditatis, *quanta pecunia*[d] *ad te peruenerit, dolóve malo tuo factum eſt, erítve quominus perueniat*, nemo dubitabit quin teneatur, qui id egit[e], ne quid ad ſe peueniret[f].

quominus ad eum peruenerit, & hoc emptori, eidémq; ſtipulatori præſtari debeat. l. ij. §. ſed & ſi quid. ff. de hæred. vend. cùm illud quoque ad eum peruenisse intelligatur. l. ſi verò. §. peruenisse. ff. ſolut. matri. & proinde ex ſtipulatione cõueniatur, ſicuti ſi re ipſa ad eum peruenisſet. l. j. §. pen. ff. ſi quis omiſ. cauſ. teſta. Promisisse nãque intelligitur, non tantum de eo quod haberet: ſed & de eo quod habere potuisſet. Quod ſi nihil, pmitteret debitor, ſed lege duntaxat nõ alienare adſtringa-

ſtringatur, culpandus nõ eſt, qui cum poſſet aliquid acquirere, non id agit, vt acquirat. l. qui autem, in princip. ff. Quæ in frau. cred. † Nec obſtat quod de tutore, & curatore, ſimilibúſq; adminiſtratoribus, quibus imputatur ſi quod poſſunt, nõ acquiſierint. l. quicquid. C. Arbi. tut. nam ad id ex neceſſitate officij lege obligantur. l. pupillorum. C. de admin. tutor. 3 *Officij neceſsitas.*

IOAN. CORAS. VALEN.
IIII. NOVEMBR.
1546.

a ALIENVM. Idem ſi proprium, ſi tamẽ ſine facto domini eripiatur in libertatẽ. l. ſi quis in graui. §. ſi ex ſtipulatu. ff. ad Sylla. quod multis caſibus quibus pro præmio ſeruus liber fit contingere poteſt memoratis ab imperatore, in tit. C. qui. ex cau. ſer. pro præm. liber. idémque cenſendum ſi principis voluntate ob inſigne fortaſſe ſerui factum libertatẽ ſeruus acciperet, quod licet non facile cõtingat, euenire poteſt. l. ij. ff. de natal. reſtituendis. *Pecuniæ verbum.*

L. Is *qui.*

1 *Manumiſſio morti ſimilis.*
2 *Debitor ſpecie exempta liberatur.*

LI. IDEM.

IS QVI ALIENum[a] ſeruum promiſit: perducto eo ad libertatem[b], ex ſtipulatu actione non tenetur[c], ſufficit enim ſi dolo culpa'ue careat[d].

b §AD LIBERTATEM. Sine mora, culpa & facto promiſſoris. §. ſi res legata. de leg. in inſt.

c §NON TENETVR. Sicut ſi ſeruus deceſsiſſet, cùm morti ſimilis ſit manumiſsio. l. ſi mihi alienum. ff. de ſolution. † Et quoniam libertas res inæſtimabilis. l. libertas. ff. de regulis iuris. nec pecunia lui nec reparari poteſt. l. procurator. §. fin. ff. Rem ratam hab. Ea autem in obligatione conſiſtunt, quæ pecunia lui præſtarique poſſunt. l. ſtatuliberum. §. illud. ff. de ſtatul- *Manumiſſio ſimilis morti.* 1

ſtatulib. † Et ita hinc habes quòd debitor ſpeciei quemadmodum perempta ſpecie ante moram liberatur. l. quod te. ff. de rebus cred. l. ſi ex legati, hoc titul. ita re exempta è commercio hominum, vt hîc, & l. qui res. §. aream. ff. de ſolut. l. ſi alienum. ff. de legat. j. & §. ſi res legata, de leg. in inſtit. 2 *Debitor peremptæ ſpecie liberatur.*

d §CVLPA'VE careat. Nam & in alieno culpa admitti poteſt. l. cũ res. §. ſed ſi alienus. ff. de legat. j. veluti ſi promiſſor ſolutionem moratus eſt. l. ſi ſeruum. §. ſi autem.

IOANNES CORASIVS TOLOSAS VALENT.
IIII. NOVEMB.
1546.

L. In *conuentionalibus.*

1 *Conuentionales ſtipulationes.*
2 *Prætoriæ ſtipulationes.*
3 *Prætorias ſolus Prætor interpretatur.*

Conuentionales stipulationes. a 1 CONVENTIONALIbus. † Conuentionales stipulationes sunt, quæ ex simultaneo partium cõsensu contrahuntur. §. conuentionales, de diuisio. stipula. in Inst. quarũ Pomponius tot genera dicit esse, quot rerũ cõtrahendarum. l. stipulationum. j. ad princ.

b ¶ CONTRAhentes dant. Pendent enim hæ stipulationes ex contracto negotio, hoc est, ex eo qđ inter contrahentes gestum est. d. l. stipulationũ. Vnde in his sicut in cæteris contractibus id sequimur, quod actum est. l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. l. eum qui Cal. in princ. hoc tit.

Prætoriæ. c 2 ¶ PRAETORIAE STIPVlationes. † Id est, quæ à mero prætoris officio proficiscuntur. d. l. stipulationum, in princ. vt damni infecti. d. l. & l. j. ff. de præto. stipulatio.

d ¶ EX MENTE PRAETOris. Mens prætoris in stipulationibus prætoriis æstimanda est, vnde eius est interpretatio, si ambiguus sermo accíderit. l. in prætoriis. ff. de præt. stipur.

¶ QVI EAS PROPOSVIT. Et quam ob causam prætoriarum nomen meruerunt. d. l. stipulationũ.

f ¶ NEQVE detrahere. Partibus, stipulatione prætoria remanente. Sed si quid vel addi; vel detrahi, vel immutari in stipulatione oporteat: prætoriæ erit iurisdictionis. l. j. §. fi. in fi. ff. de prẹto. stip.

3 † cùm omnis eius stipulationis interpretatio ex mẽte prẹtoris pendeat. d. l. in prætoriis. Quod si partes nonnihil detrahant, vel adiiciant, vt possunt. l. si dictum in princ. ff. de euict. l. j. §. stipulatio duplæ. ff. de præto. stip. desinet esse prætoria stipulatio, & in speciem conuentionalis migrabit: nã & generaliter, cùm adiicitur vel detrahitur aliquid actui, actum vitiari constat. l. j. §. si quis simpliciter & nouũ creari. l. ius ciuile. ff. de iust. & iur.

Prætor solus prætorias interpretatur.

LII. IDEM.

IN CONVENTIONALibus[a] stipulationibus contractui formã contrahentes dãt[b], enimuerò prætoriæ stipulationes[c] legem accipiunt ex mente prætoris[d], qui eas proposuit[e]. Denique in prætoriis stipulationibus nihil immutare licet neque addere, neque detrahere[f].

Vacua possessio. a 1 VACVAM POSSESsionem. † Vacua possessio dicitur, quæ ab alio neque corpore, neque animo: & ita neque naturaliter neque ciuiliter possidetur. l. ij. §. fi. ff. de act. emp. l. fi. vbi Accurs. C. vn. vi. etiam si res obnoxia sit seruituti. l. Mæuius. §. fundo. ff. de leg. ij. licet hoc casu libera dici nequeat. l. si pro fundo. C. de transactio.

b ¶ TRADI promiserit. Ex causa finge venditionis.

c ¶ NON NVDVM FACTVM. 2 Id est, nudam rei traditionem. † Cæterum in promissione rem tradi simpliciter diuersum est. l. si rem tradi. Et quod dicit Pompo. eum qui fundum tradi stipulatur, vacuam quoque possessionem tradi intelligi stipulari. l. datio. §. j. ff. de act. empt. obtinet in contractu venditionis, cùm & in eo dominij translatio, si venditor dominus sit l. ex empt. in principio. ff. de act. empt. non etiam in simplici

Nudũ factum.

§. *Si quis vacuam.*

1 *Vacua possessio.*
2 *Nudum factum.*
3 *Causa bonorum.*

SI QVIS *vacuam possessionem*[a] *tradi* promiserit[b]: nõ nudum factum[c] hæc stipulatio continebit, sed

NON

plici ſtipulatione. d. l. ſi rem tradi. l. ſi ſtipulatus. ff. de vſur.

d ¶ SED CAVSAM BONO// *Cauſa bonorum.*
3 rum. † Hoc eſt, effectũ & vtilitatem poſſeſsionis bonorũ, vt in lite de poſ// ſeſsione ſtipula// tor ſemper ſupe// rior futurus ſit. l. emptorem. §. j. ff. de actio. empt. Hæc enim eſt propriè cauſa bonorum, vt auocari res non poſsit ab eo, qui accepit. l. ſi rem meã. ff. de ſolutio. In bonis quippe noſtris rem habere intelligimus, quoties poſ// ſidentes exceptionem, aut amittentes ad recuperandam eam actionem ha// bemus. l. rem in bonis. ff. de acquí. rer. do. Nec ignoro aliter hæc verba cre// berrimè exponí, vt dominium notent vel

causam bonorum[d].

vel cauſam vſucapionis, hoc eſt, vt accipiens dominus fiat, titulus habilis præcedat ad dominij translationem, & tradens dominium habuit. l. tradi// tio. ff. de acqui. rer. domi. l. ex empto. in princ. ff. de act. empt. dominio verò non exiſten// te apud tradẽtem, conditionem acquirat vſucapiendi. l. clauibus. ff. de contrahend. emption. Sed mihi mea magis arridet inter// pretatio, vt quæ magis verbis con// ueniat, & apertioribus iuuetur tex// tibus.

IOAN. CORAS. VALEN.
V. NOVEMB.
1546.

a COMMODISSIMVM est. Stipulatori præſertim, ne contra eum interpreta// tio fiat. l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationibus.

b ¶ CONTI// *Verborum multiplicatio.*
1 neantur. † Ne pa// teat via ſophiſtis cauillãdi, & quia ſtipulationib. non comprehenſa pro neglectis, & omiſ// ſis habentur. l. quicquid adſtrin// gendæ. Commo// diſsimum itẽ eſt, plerunque nõ ne// ceſſaria dubita// tionis tollendæ cauſa inſerere, quibus licet ſu// peruacuè aſperſis iuris communis diſpoſitio non impeditur. l. qui mu// tua, in princip. ff. mandat. l. quæ dubi// tationis. ff. de regul. iur. & anxiæ ca// uillationes vitantur. cap. non æſtime// mus. xiij. q. ij. nec mutat rerum ſub// ſtantiam, non neceſſaria verborum multiplicatio. l. pediculis. §. Labeo. ff. de aur. & arg. leg.

L. *Stipulationes commodiſsimum.*

1 *Verborum multiplicatio, quandoque neceſſaria.*

2 *Doli clauſula ad quæ pertineat.*

STIPVLATIONES cõmodiſsimũ eſt[a] ita componere, vt quæcunque ſpecia// liter comprehendi poſſunt contineantur[b]. *Doli autẽ clauſula*[c] ad ea pertinet[d], quæ in præſenti occupari non poſſunt, & ad incertos caſus[e] pertinet.

c ¶ DOLI AVTEM CLAV// ſula. Generalis, quę ad certum dolum non refertur. Etenim *dolum malum abeſſe abfuturumq́;* ſolebant in contra// ctibus veteres ſimpliciter ſtipulari. l. idem iuris, vbi dixi.

d ¶ A D E A pertinet. Dunta// xat.

e ¶ ET AD IN// certos caſus. Id
2 eſt, † non expreſ// ſos, quibus dolus committi poteſt: nec enim doli clauſula, quæ ſti// pulationibus ſub// iicitur, ad eas par// tes ſtipulationis pertinet, de qui// bus nominatim cauetur. l. doli clauſula. indéque vulgò effertur clau// ſulam generalem ad ſpecificata non referri. l. cohæredi. §. qui patrem. ff. de vulgar. l. vxorem. §. feliciſsimo. ff. de legat. iij. dico in d. l. doli. licet ſimilia ſpecificatis contineat: ideóque VIpia. non eſt nouum, inquit, vt lex ſpecia// liter quibuſdam enumeratis generale

Clauſula doli.

Prætor ſolus prætorias interpretatur.

Nudũ factum.

subiiciat verbum, quo specialia com-
plectatur. l. si seruus seruo. §. inquit
lex.ff.ad l.Aquil.

IOAN

a ALIAS.Id est,aliter.
b SPECIES. † Species fit quoties genus ipsum in cer-
Species. 1 tam demonstrationem con trahitur, vt si hominem, qui genus est. l. Mæuio. §. duorũ.ff.de legat. ij.relicto hoc confuso nomine cer-
to designem de-
monstrato, nem-
pe Sticho.
c ¶ALIAS GE-
Genus. 2 nera. † Genus in iure ciuili variè acceptũ, hîc pro-
prièe, & signifi-
canter stat notans id,quod sui natu-
ra incertum, con-
fusum & informe plures sub se spe-
cies continet, per quas certius fieri potest, vt homo genus est, plures in sese homines, continens.l. Mæ-
uius. §. duorum. ff.de leg.ij.
d ¶INTER DO-
minos.Serui com
munis, qui species plures veluti Sti-
chum, & Pamphilum stipulatus est.
e ¶ET INTER HAEREDES. Cùm liber homo,qui species stipula-
tus est, pluribus hæredibus relictis decessit.
f ¶PARTES. † Quotæ seu quoti-
Partes quotæ & discretæ. 3 taturæ veluti dimidia tertia, quarta, & sic de similibus, neque enim intel-
ligendus est hic text. de partibus dis-
cretis & separatis, vt videlicet pars corporis Stichi peti possit: cùm ita fa-
cta specierum diuisio subiectum cor-
rumpat, ideóque partes huiusmodi peti nequeant. l. in commodato. §. duab

L. *In stipulationibus.*

1 *Species quid.*
2 *Genus.*
3 *Partes quotæ & discretæ.*

LIIII. IVLIANVS.

IN STIPVLATIONIbus aliàs[a] species[b], aliàs genera[c] deducuntur cũ species stipulamur: necesse est inter dominos[d], & inter hæredes[e] ita diuidi stipulationem, vt partes[f] corporum[g] cuique debeantur[h]. Quoties autem genera stipulamur[i], numero fit inter eos diuisio[k], veluti[l] cum stichum & Pamphilum quis stipulatur, duos hæredes æquis partibus reliquit: necesse est utrique partem dimidiam stichi & Pamphili deberi. Si duabus.ff.commod.
g ¶CORPORVM. Id est, specierũ, seu rerum in stipulationẽ deductarũ.
h ¶CVIQVE DEBEANTVR. Huius respõsi exemplum paulò pòst annectit Iulian.in vers.veluti.Ratio nem autem eã es-
se puto, quoniam species inter se di-
uersæ, bonitatis sunt aut æstima-
tionis. Et ideo ne alter hæredũ, aut dominorum plus altero consequat. l.quoties.§.hære-
des. ff. de hæred. instit.nõ numero rerũ, sed per par-
tes corporum fit diuisio.l.cùm Sti-
chus. ff. de solut. Quæ ratio in ge-
neribus cessat, ea quippe eandẽ fun
ctionem & æsti-
mationẽ inter se si non diuersa sint, recipiunt. l. ij. §. mutui. ff. de reb. cred.compẽsatio-
nẽmq; idcirco admittũt.l.ij. §. item si cùm me.ff.si pars hæred.pet. Ideóque numero stipulatio generũ diuiditur. d.l.cùm Stichus,& l.si cẽtum,hoc tit.
i ¶GENERA STIPVLAmur. Veluti, duos homines vt in fin. explicat Iurisconsult.
k ¶NVMERO FIT INTER eos diuisio. Vt singuli homines singu lis heredibns stipulatoris debeant, nõ autẽ vtriq; heredũ pars singulorũ ho minum dimidia. Rationẽ iam scripsi.
l ¶VELVTI. Proponit exemplum primi dicti, cum scilicet species stipu-
lamur, quo casu traditũ est partes corporum

*Operæ offi-
ciales & fabriles.* 1

porum cuicq̃ deberi.

m ¶SI AVTEM idem. Affert hoc loco exemplum dicti posterioris, cùm genera stipulamur, quo casu responsum est, non autem idem[m] duos homines[n] stipulatus fuisset, singuli homines singulis hæredibus eius debentur. per partes corporum, sed numero fieri diuisionem.

n ¶DVOS HOmines. In genere non facta certiore hominum demonstratione.

a OPERARVM. De operis libertorum agit hîc Iuriscon. quas ita finiuit: vt sint diurnum officium. l. j. ff. de oper. liberto. * Earum aliæ officiales sunt, quæ personam domini, cui præstanda sunt officia, hoc est, ministeria respiciunt, vt assurgere domino, comitariq̃ dominũ. l. si non sortem. §. libertus. ff. de condit. indeb. l. operæ in rerũ. l. quod nisi, & l. eę demum. ff. de oper. libert. Aliæ sunt operæ fabriles à faciẽdo appellatæ, quæ cùm plerunque in artificio consistãt. l. fin. ff. de ope. seruorum. Artificiales quoque dictæ sunt d. l. operæ, & sunt illæ, quæ ad personale domini ministerium non referuntur: sed in labore & opera manuum (ad vtilitatem domini tamen) fundãtur: vt scribere librum, pingere tabulam. d. §. libertus. l. vt iurisiurãdi. §. dabitur, & d. l. operæ in rerum. ff. de oper. libert.

Operæ officiales & fabriles.

1 *Operæ officiales, & fabriles.*

§. Operarum.

2 *Operæ pars deberi, & peti potest.*

3 *Factum an præcisè fieri debeat.*

4 *Opera promissa si offeratur.*

OPERARVM[a] stipulatio similis est his stipulationibus in quibus genera comprehendũtur[b], & ideo diuisio eius stipulationis non in partes operarum, sed in numerum cedit[c]. Quod si unam operam[d] seruus communis stipulatus fuerit, necesse est utrique dominorum partem operæ[e] tantum quantum in seruum habuerit pervt scribere duos codices Iustiniani, pingere duas imagines Cæsaris, aut operas decem dierum, non per partes scripturæ cuiusque codicis, aut tabulæ, vel etiam singulorum dierum operarũ diuisio fiat: sed per numerũ, vt vni ex dominis vnum codicẽ scribat, alteri alium, vni vnam pingat tabulam, aliam alteri, vt quinque diebus, vni domino, aliis quinque libertus operas præstet. l. libertus qui post. §. j. & fi. ff. de oper. libert. Et idem si dominus ipse à liberto operas plures stipulatus duobus heredibus relictis decesserit, neque enim in partes operarũ, sed in numerum cedet diuisio, vt hîc.

b ¶GENERA COMPREHENduntur. In quibus diximus principio huius legis, non per partes sed numero fieri diuisionem.

c ¶SED IN NVMERVM CEdit. Verbi gratia, si communis seruus stipulatus sit à liberto operas plures, vt

d ¶QVOD SI VNAM OPEram. Veluti, scripturam vnius libri, picturam vnius tabulæ, aut operam vnius diei.

e ¶PARTEM OPERAE. * Ergo & deberi, & peti potest pars operæ, vt hic, & l. si quãdo. ff. de ope. liber. cum tamen sub eodem tractatu Pompon. & Vlpia. responderint per horas partem operæ solui non posse, quia id sit officij diurni, generaliúsq̃ neque promitti, neque solui, neque deberi, nec peti pro parte posse operam. l. operas, & l. libertus qui post, illo tit. & idem

Operæ pars deberi petiq̃ potest.

VIpianus absolutè dixerit, operæ stipulationem diuidi non posse. l. stipulationes non diuiduntur. versic. idem puto. Ingens videtur inter has ll. pugna. Tu breuiter dic in dominis, & hæredibus ex parte petitionem operæ necessariò diuiduam esse. Cùm enim non tota singulis debeatur, necessariò pro rata experiũtur, quod & hic aperit Iulian. dum ait, *Necesse est vtriq; dominorum partem operæ* 1 *tantam quantam in* 2 *seruo habuerit petere.* Alioquí autem neque promitti, neque solui, nec peti, nec deberi potest opera pro parte. d.l. libertus qui post. §. j. & fin. eiusdém obligatio omnino diuisionem nõ recipit. dicta l. stipulationes non diuiduntur.

f ¶ PETERE. Cùm enim p ea parte duntaxat, operam quæsierit, ineptè ad totam operam ageret, cui non in totum opera debetur. Quare agere volenti necessarium est partem operæ petere.

g ¶ AESTIMATIONEM. Operæ quoque recipiunt æstimationem. l. si non sortem. §. libertus. ff. de conditio. indebit.

h ¶ MALIT. † Et ita, cùm hoc sit in meram liberti promissoris voluntatem positum indicat, vt omnes putant hic textus apertè obligatum ad factum, non cogi præcisè facere: sed æstimationem in pecunia numerata soluendo liberari. Sed cùm apud me diuersa opinio verior sit, non tantillum me mouerit hic text. in quo eam libertatem promissor libertus non ex natura obligationis facti, sed propter præstationis difficultatem ex dissensu patronorum: quibus vnica debebatur opera manantem, id quod pleniore manu, in ll. Miscel. attigimus.

Facere 3 *præcisè an quis teneatur.*

i ¶ LIBERTVS OFFERRE. Fit quippe æstimatio per pecuniam numeratam, quæ sine cuiusquam incommodo semper sectionem admittit. l. ij. §. & harum, & l. in executione. §. primo.

k ¶ PATRONI. Quibus opera debetur.

l ¶ VT HIS. Patronis.

m ¶ COMMVNITER. Id est, in communi non separatim.

n ¶ EDANTVR. *Oblatio operæ.*

4 *Facta personam non egrediuntur.*

Dignitatis nomen rem facit in successorem migrare.

L. *Cum quis.*

† Quid si operam promissam non item æstimationem libertus offerat, nec patroni consentiant, vt communiter edatur? dubium hoc nemo pũgit, cùm tamen maximè sit necessarium. Ego dicerem quòd si opera præterita est, quod contingit post indictionem. l. si quis hac l. §. iudicium. ff. de oper. liberto. quoniam ea si officialis sit, iam dari non potest, & etiam si fabrilis sit, contraxit moram libertus ad æstimationem, & etiam pro parte conueniri poterit. l. nec patronis. C. de oper. libert. l. si quando. ff. illo tit. quæ ad id quod cuiusque patroni interest reuocabitur. l. loci. §. si fundus. ff. si seruus ven. alioquin si moram non fecerit libertus, cùm cogi non debeat creditor aliud pro alio recipere. l. ij. §. mutui. ff. de reb. cred. multò minùs ipse debitor cuius causa fauorabilior est. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. aliud præstare, quàm debeat cogi debet. Itaque tunc non puto in compellendum libertum qui operã promisit, eiusdem æstimationem persoluere, sed potius crediderim cogendos patronos agentes consentire, vt opera promissa communiter edatur.

IOAN. CORAS. VALEN.
VI. NOVEMBR.
1546.

SVC

a SVCCESSORIBVS eius. Scilicet, Titij adiecti.
b RECTE' SOLVI-tur. Etenim adiectus nihil iuris habet, sed in eo merum factum residet: ideóque nec pignus accipit. l. is qui promisit. ff. de pign. nec fideiussorem. l. si mihi. ff. de soluti. nec quoquomodo ad acquisitionem obligationis, sed nudo facto recipiẽdæ solutionis destinatus est, quæ solutio & ipsa facti magis quàm iuris est. l. consilio. §. final. ff. de cura furio.

Facta non egrediuntur personam.

1 †Cùm igitur quę facti sunt, personam non egrediantur, ideó cę ad hæredes minimè transeant. l. qui hæredi, in princ. ff. de condit. & demon. solutio in personã adiecti collata alteri nempe domino, aut hæredi fieri non potest. l. si stipulatus, in princip. ff. de solution. licet stipulationes regulariter transeant ad hæredes. l. veteris. C. de contrah. stipul. si tamen nomine proprio quis adiectus sit, vt & hîc Titius fuit: †nam si sub dignitatis nomine, transiret solui facultas in successorẽ dignitatis. l. annua. §. Attia. ff. de annu. leg. c. quoniã abbas, de offi. dele. perpetuò quippe durat dignitas, nec vllo tempore perit. l. proponebatur. ff. de iud. c. si gratiosè, de rescript. in vj. c. liberti. ij. xij. quæstion. secunda.

Dignitatis nomen facit actũ transitorium.

Oblatio operæ.

IOAN. CORAS. VALEN.
VI. NOVEMBR.
1546.

LV. IDEM.

CVM QVIS *sibi aut Titio dari* stipulatus est, soli Titio non etiã successoribus eius a rectè soluitur b.

a VERISSIMILE EST. Et ideo spectandum & sequendum. l. in obscuris. ff. de reg. iur. si non aliud actũ est. l. eum qui Cal. in princip.

Vna decẽ. b ¶ VNA DE-
1 cem. †Hic loquendi modus, vna decem, vna quinque et sic de similibus, barbarus est visus Vallæ, in III. Elegantiarum, Iurisc̃onsultos, & quoscunque iuris studiosos immodestè taxãs, de quorum imperitia (inquit) Quid multis dicendum cum putent rectè dici *vna quinque*, quasi vna sit nomen, nõ aduerbium.

c ¶ COMMVNITER SIBI ET
Copulatiua, &. 2 Titio. * Etenim copulatiua, &, orationis vim pro virili distribuit inter personas copulatas. l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duo. reis.

d ¶ STIPVLARI. Parũ habet hæc decisio dubitationis, cùm vna decem (vt cum Iurisc̃on. loquar) ad vtriusque stipulatoris personam referantur, & non multò antè responderit Vlpia. quòd etiã si decem essent in cuiuscę personam repetita, quia *mihi decem & Titio decẽ* stipularer, adhuc semel tantum deberentur. l. stipulatio ista. §. eum qui ita, quo loco tractaui an integra decem, an tantũ quinque mihi debeantur, quod in personã tertij stipulationem nõ valere certum sit. l. stipulatio ista. §. alteri. Tu ibi vide.

e ¶ TITIO, & Sempr. Decẽ subaudi.

L. *Eum qui ita.*

1 *Vna decem.*
2 *Et copulatiua.*

LVI. IDEM.

EVM QVI ITA stipulatur, *mihi & Titio decem dare spondes*, ueriſimile est a semper una decem b communiter c sibi & Titio stipulari d, sicuti qui legat Titio & Sempronio e non aliud intelligitur quàm una decem communiter

DVO

f ¶ DVOBVS legare. Secus si dena Titio & Sẽpronio legata essent. l. si quis testamento. in prin. ff. de leg. j. cuius rei rationem posui in d. §. eũ qui ita. Rursus obtinet, quod hîc dicitur, vbi copulatim duobus legaretur, quo casu vnusquisque, ad partem admittitur. l. si duobus. in princip. & l. si pluribus. ff. de leg. j. secus si separatim & insolidum. l. qui duos reos. §. fi. ff. de leg. ij.

a ET TITIVM. Ad quem solum, quia promissor bona sua peruentura stipulationis tẽpore existimabat, eam duntaxat contractui adiecit, & quam inter pactum conuentum & simplex discriminis à Iureconsult. vsquam constitui animaduertimus, nisi quod pactum conuentum tunc tantum nuncupant, cum iuxta præcedẽtem cõtractum nominatũ, & efficacem apponitur. d. l. pacta. & l. iurisgen. §. quinimo. ff. de pact. aut respectu præcedentis obligationis eidem addendo vel detrahendo. d. l. pacta. d. §. præterea. licet nõ expressè sed tacitè colligat. Quod si à nostratibus perpẽsum aliquãdo fuisset, primus enim ipse vt opinor animaduerti, recessissẽt iamdudum ab aula pudẽdus eorum error, qui quicquid in buccam venerit futiliter euomentes vel pactum cõuentum & pactum sine adiunctione eadẽ esse per omnia falsò sibi persuaserunt vel pacti conuenti verbo contractum quemcunq; nominatum; atq; adeò pacta omnia quæ vestita vocant, contineri. Quæ omnia latius in tractatu pactorum disputo.

Stipulatio sibi aut alteri disiunctiuè.

§. Te & Titium.

Pactum conuentum.
Hæres quomodo defunctum repræsentet.
Hæres vnus obligatione solui potest.

TE & Titium" *hæredem tuum decem daturum spondes*, Titii persona superuacuè cõprehensa est. Siue enim solus hæres extiterit, in solidum tenebitur, siue pro parte eodem modo quo cæteri cohæredes eius obligabitur. Et quanuis conuenisse uideatur ne ab alio hærede quàm à Titio peteretur [b], tamen inutile pactum conuentum [c] cohæredibus eius erit [d].

Disiunctiua posita inter personas.

b ¶ PETERETVR. Cum solius Titij mentio facta esset; inclusio autem vnius personæ, aliarum exclusionẽ arguat. l. cum prætor. ff. de iudi. l. marítus. C. de procur.

Pactũ conuentum. c ¶ PACTVM cõuentũ. *Quod tacitè resultat ex persona Titij hæredis expressa in stipulatione, tacito autem consensu palam est. l. ij. ff. de pact. neque verò putandum pactum cõuentum idem esse cum stipulatione; quãdoquidem pactum conuentum significent eam tantum cõuentionem quæ proprium contractus nomen non assumit. l. pacta conuenta. ff. de contrah. empt. §. pręterea. de except. Conuentum ideo appellatum quod nõ lege aliqua vim robúrque accipiat, sed sola conuentione sustineatur; qđ & Cice. ij. Rhetor. ad Herẽn. ostendit. *Sunt item pacta*, inquit, *quæ sine legibus obseruãtur ex conuentu quæ iuri præstare dicuntur.* nec quicquam conueniri posse

d ¶ COHAEREDIBVS EIVS erit. *Tenebuntur quippe omnes pro hæreditariis portionibus. l. j. C. si certum petat. l. pro hæreditariis. C. de hæred. actio. quanuis Titius solus nominatus sit; eius namque personam supervacuo*

Hæres pro qua parte defunctũ referat.

2 uacuo expreſſam, dixit Iulian. †quandoquidem vbi ſunt plures hæredes vnuſquiſq; defunctum pro parte ſua duntaxat repreſentat, pro portionibus verò cohæredum cenſetur extraneus. l. cum à matre. C. de rei vendic. in perſonam autem extranei concepta ſtipulatio inutilis eſt. §. ſi quis alium, de inutil. ſtipulat. Hæc quoque in ſtipulatione facti negatiui obtinẽt, vt ſi neque per te, neque per hęredem tuum Titium fieri, quominus mihi ire agere liceat ſtipuler, Titio prohibente cohæredes omnes nedum Titius tius teneantur. l. Iulianus, in prin. quo fit vt cohæredes à Titio indemnitatis cautionem rectè poſtulent. l. hæredes. §. in illa. ff. famil. erciſcun. †Licet autem pacto vnus hæredum grauari nequeat vt hic; à grauamine tamen liberari, & ſolui obligatione poteſt. l. auus. ff. de pact. Neque enim vni ex hæredib. proſpicere vetitũ eſt. l. cuius. ff. de pact. dot. vt ita ſemper liberationi magis faueatur. l. Arrianus. ff. de act. & obliga. Reliqua quæ ad materiam huius §. pertinent, tã in d. l. auus, quàm in l. continuus. §. fi. ſcripſimus.

3 *Hæres vnus diſſolui poteſt obligatione.*

a 1 *Stipulatio ſibi aut alteri diſiunctiuè.*

AVT FILIO. Et ita loquitur † hic text. cùm ſtipulatur quis ſibi, aut alteri diſiunctiuè, quo caſu ille alter adiectus cenſetur ad ſolutionem recipiendam: illíq; etiam inuito ſtipulatore, cui ſoli quæſita eſt actio, rectè ſoluitur. l. aliud. & l. fin. C. de ſolutio. Cùm autem coniunctim quis ſibi & alteri ſtipulatur, adiicitur ille alter ad obligationem, ſed quoniam inutiliter concipitur in perſonã alterius ſtipulatio. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, pars tantum ſtipulatori debetur, quæ per alienam inutiliter in obligatione deductam non augetur.

pe caſu cenſetur ſtipulator, nõ acquirendæ obligationis gratia, ſed ſolutionis cauſa, vel filij, vel extranei perſonam adhibuiſſe. l. ſed ſi filiofa. §. fi. ff. de conſtit. pecu. licet fauore nuptiarum vtilẽ actionẽ adiecto quãdoq; lex quæri velit. l. Caius. ff. ſol. mat. nec eſt nouum in dotis gratiam aliquid ſpecialiter conſtitui. l. Pomponius. ff. famil. erciſcund.

§. Qui ſibi.

1 *Stipulatio ſibi aut alteri diſiunctiuè.*
2 *Diſiunctiua poſita inter perſonas.*
3 *Mandatum ſolutionis recipiendæ, quando reuocatum.*

QVI SIBI AVT FILIO[a] ſuo dari ſtipulatur, manifeſtè perſonã filii in hoc complectitur ut ei rectè ſoluatur: neque enim intereſt ſibi aut extraneo cuilibet, aut ſibi aut filio ſuo quis ſtipuletur[b]: quare uel manente eo in poteſtate uel emancipato filio[c] rectè ſoluitur. Nec ad

2 *Diſiunctiua poſita inter perſonas.* l. ſi mihi & Titio. †At verò dices idẽ vtroque caſu videri, cùm alternatiua poſita inter perſonas honoratas, in coniunctam reſoluatur. l. cùm quidã. C. de verbo. ſign. ſolutio. non obtinet ea lex vbi facta ea interpretatione menti loquentis veriſimiliter aduerſaremur. l. cùm pater. §. pen. ff. de leg. ij. l. donationes. §. pen. ff. de donation.

b §. STIPVLETVR. Vtroq; quippe

ſtipulatur, nõ aliter Titio ſolui poſsit, quàm ſi in eodem ſtatu maneat, quo fuit cùm ſtipulatio interponeretur. l. cum quis, in princip. ff. de ſolutio. ſed illud obtinet, vbi mutatur ſtatus in deterius: facile quippe præſumit lex mandatum à creditore reuocari, vbi deteriorẽ aduertit adiecti conditionẽ fieri, præterquam, vbi talis res in contractum deducitur, cuius ſolutio per annos multiplicatur, vt in vſusfruct. l. Stic

c §. VEL EMANcipato filio. † De quo non improbabiliter dubitari poterat, cùm non in eodẽ ſtatu reperiatur. l. liberos. §. j. ff. de capit. dimin. & cùm quis ſibi aut Titio dari

3 *Mandatũ ſolutionis quãdo reuocatum.*

Hæres pro qua parte defunctũ referat.

l.Stichum.§.vſumfructũ.ff. de ſolut. Quod ſi in melius mutet ſtatus, nulla cauſa eſt,cur reuocatum mãdatum ſolutionis recipiendæ interpretemur: veluti,cùm adiectus filiusfam. ſui iuris factus eſt. hoc §. niſi quo caſu mutat ſtatus ſerui per manumiſſionem. l. ſi is qui rem. §. Iulianus. ff.de furt. l.ſi quis ſeruo. ff. de ſolut. Reuocatur quippe mandatum,nõ tantũ morte mandãtis,ſed & mandatarij.§.rectè,de mand.in inſtit.at qui manumiſſio morti ſimilis eſt. l.ſi mihi alienum. ff. de ſolutionibus.

l.ij.§.quod ſi in patris. ff. ſol. matrim. Quod eo caſu dubitationem nullam habet,cùm pater expreſsè caſus ſeparat, quia ſibi in vita, & poſt mortem filiæ dotem reſtitui ſtipulatur. l. pater cum filiæ. ff. de pact.dotal.

rẽ pertinet,quod qui filio ſuo dari ſtipulatur,ſibi acquirit[d], quia coniuncta ſua perſona[e] ſtipulator efficit, ut non acquirendæ obligationis gratia, ſed ſolutionis cauſa[f] perſonam filii adhibuiſſe intelligatur[g]. Quod ſi ſoli filio ſuo qui in poteſtate ſua ſit, dari quis ſtipulatus ſit, non rectè filio ſoluetur: quia filii perſona obligationi magis[h] quàm ſolutioni applicatur[i].

d ¶SIBI ACQVIRIT. Pater filio ſtipulãdo ſibi acquirit, ſecundũ quod ll.permittunt.l.dominus vbi dixi.

e ¶CONIVNCTA SVA PERſona. Patris, videlicet, cuius perſona perſonæ filij coniuncta eſt,cum pater ſibi,aut filio dari ſtipulatur.

f ¶SOLVTIONIS CAVSA. Pater ſtipulando ſibi, aut filio perſonam filij nõ adiicit: vt ei quærat obligationem, ſed ad ſolutionẽ duntaxat recipiendã,hoc text. præterquàm ſi pater dotem ſibi, aut filiæ reddi ſtipuletur: cenſetur quippe poſt mortẽ ſuã filiæ quærere obligationem. l.vxorẽ.§. teſtamento.ij. ff. de leg.iij. tum propter officiũ paternum dotandi filias. l. qui liberos.ff.de ritu nuptia.l.fi. C. de do. promiſsi. propter ius,quod filia mortuo patre in dotẽ ſolidã habere poteſt. l.ij.

g ¶INTELLIgatur. Cùm iam patri eſſet quæſita obligatio, vnde ſi filio adiecto quæſita cenſerentur, vana eſſet obligatio in perſona filij. l. qui bis idem. Sed nec ſi adiectus ſit extraneus obligationẽ ei quęri intelligendum eſt, cùm alteri ſtipulari nemo poſsit.l.ſtipulatio iſta.§. alteri.

h ¶OBLIGATIONI MAGIS. Patri per eum quærendæ.

i ¶SOLVTIONI APPLICAtur. Toties, inquit Iuriſconſultus, quod filio pater ſtipulatur,ſibi ſtipulatus intelligitur, cùm ipſe ſibi ſtipulatus non eſt.l.ſtichum. §. quæſitum, túmq; filius non ſolutioni, ſed obligationi adiicitur: vndè non poteſt ei rectè ſolui, vt hic, cùm non reſideat in perſona eius obligatio, nec ſolutioni adiectus ſit. Et ſic non præcedat ſuffi-
d
Obligatio ad tẽpus non conſtituitur. 2
ciens materia, vt filio ſolui poſsit. Secus igitur, ſi non ex patris contractu, ſed ex ipſius filij facto quæſita eſſet patri obligatio, quo caſu haberet ſolutio in perſona filij fundamentum, & ideo ei rectè ſolueretur.l. ſi vnus, in princip.ff. de pact. l. quod ſeruus. ff. depoſ.

§. *Qui ita* I.

1 *Verba annuam præſtationem importãtia.*
2 *Obligatio ad tempus non conſtituitur.*
3 *Mora perpetuat obligationem.*
4 *Seruitus ad tempus nõ imponitur.*

a DECEM. Annua ſubaudi. §. atſi ita,de verb. oblig.in Inſt.* nã hæc verba, *quoad viuam*, & ſimilia annuam præſtationem importãt, non tantum in vltimis volũtatibus. l. legatum. ff. de annu.legat.ſed & in contractibus. l. epi

Verba notantia annuam præſtationem. 1

epistola.§.fin.ff.de pact.

b ¶CONFESTIM. Non expectato fine primi anni, nõ enim tempus illud *quoad viuam*, differendæ actionis causa insertum est in gratiam stipulatoris, sed quo potius multiplicata per annos præstatio intelligatur. l. si cũ præfinitione. ff. quan. di. leg. ced. simúlq; præsens ostẽdatur esse respõsum. l. liber homo. §. decem, hoc est, purè facta obligatio. d. §. at si ita posset: nanque ludificari stipulatio moriente paulò pòst stipulatore, si in tẽpus aliud differretur petitio, vt dixi in l. qui hoc anno.

quoad viuam dare spondes, confestim [b] decem dari rectè petit, sed hæres eius exceptione pacti conuenti [c] summouendus est [d]: nam stipulatorem id egisse ne hæres eius peteret palam est [e]. Quemadmodum is qui in Cal. Ianuariis [f] dari stipulatur: potest etiam quidem post Cal. petere [g], sed exceptione pacti summouebitur [h]: nã & [i] hæres eius cui seruitus prædii [k] ita concessa est, vt quoad uiueret ius eundi haberet, pacti conuẽti exceptione summouebitur [l].

c ¶PACTI CONVENTI. Ex stipulatione ad personam stipulatoris coarctata tacitè resultantis, vt in §. te & Titium, eiusdem l. declaraui, nec; enim putandum est pacti conuenti verbo, stipulationem venire, vt ibidem ostendi.

d ¶SVBMOVENDVS EST. *Obligatio 2 ad tẽpus non constituitur.* †Cùm à contrahentibus actum sit tacitè, ne ab hærede stipulatoris peteret, cùm stipulatus fuit quandiu vixerit. Licet autem ad tempus obligatio nõ constituatur. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & oblig. sed suaptè natura perpetua sit, quia ad tẽpus deberi non possit. l. nemo potest. de leg. j. d. §. at si ita, si tamen obligationi tempus adiectũ sit, vltra id tempus agẽti pacti conuenti, vel doli exceptio obstabit. l. seruitutes. iij. in princip. ff. de seruitu. l. palam. §. item quæritur. ff. de dol. exception. meritò hæres eius, qui quoad viueret stipulatus erat, exceptione pacti summouebitur. d. §. at si ita.

e ¶PALAM EST. Ex illi verbis, quoad viuam.

f ¶CALEND. Ianuar. Lege in Calend. vsque Ianuar. intellige igitur, hoc casu, promissa decem menstrua fuisse, vsque in Calendas Ianuarias.

g ¶POST CAL. petere. Cum obligatio suapte natura perpetua, vt ante diximus tempore non concludatur. dict. §. placet.

h ¶SVMMOVEbitur. † Nam contrahẽtes id egisse, ne post Cal. peteretur ex verbis stipulationis palam est. Intellige tamen, nisi promissor in mora ante tempus fuisset. l. si mandato. §. ille illi. ff. manda. vt quia non præstitisset quod certo die se præstaturum promiserat. d. l. si mandato. §. Paulus, ij. Per manus quippe traditum est, mora debitoris obligationem perpetuari. l. si seruum. §. sequitur. *Mora perpetuat obligationẽ.*

i ¶NAM ET. Confirmat primã decisionem hoc simili.

k ¶SERVITVS PRAEDII. Quę neque ex tempore, neque ad tempus constitui potest. l. seruitutes, iij. in princip. ff. de seruitu.

l ¶EXCEPTIONE SVMMOuebitur. Facit quippe contra pactum 4 hæres, † qui seruitute prædij vti vult, cùm tamen contrahentes egerint, ne hæres constituta seruitute vteretur. Licet autem stricto iure seruitus ad tempus constitui non possit. d. l. seruitutes, si tamen tempus adiicitur ex bono & æquo per pacti, vel doli exceptionem occurritur, vt illic Papin. tradit contra commenta seruitutem vendicanti. *Seruitus ad tẽpus non impeditur.*

a NIHIL differt. Stipulationes Calendis & ante Calẽdas, nihil differre docet hîc Iulian. quod ampliter

§. *Qui ita, ij.*

QVi ita stipulatur, *ante Calẽ. proximas dare spondes*: nihil differt [a] ab eo, qui Calendis dari stipulatur.

ter à nobis extitit declaratum, in l. qui ante Calendas, vbi Vlpian. idem docet. Quare inculcare non expedit.

a SINE VSVSFRVctu habet. Quia vsusfructus alterius est.

b VSVMFRVCTVM sibi dari. Ab eo, qui vsumfructum habet.

c ¶ STIPVLAtur. Dubium faciebat, * quia res propria eius dicitur, qui proprietatem etiam sine vsusfructu habet. l. j. §. j. ff. ad Syllan. §. j. in fin. de here. instit. vnde Iulius Paul. rectè dicimus (inquit) totũ fundum nostrum esse, cuius vsusfructus alienus est. l. rectè. ff. de verb. signif. atqui rem suã sibi dari nemo vtiliter sibi stipulatur. l. nemo, j. in princ. Sol, quatenus ex re nostra nobis deest, rectè in re propria stipulamur, vt possessionem seu rei restitutionem. l. j. §. fina. & l. ij. ff. de condic. triti. d. l. nemo, in princ. meritò vsumfructum, qui toti fundo deest. l. qui vsumfructũ, stipulamur rectè.

Res propria quæ dicatur. 1

§. *Qui proprietatem.*

1 *Propria res quæ dicatur.*
2 *Rei propriæ stipulatio an valeat.*

QVI PROPRIETAtem sine usufructu habet [a], rectè usumfructũ dari [b] stipulatur [c]: id enim in obligationem deducit quod non habet sed habere potest [d].

d ¶ SED HABEre potest. Ergo stipulatur quis inutiliter, quod non habet, nec habere potest. l. multum interest, vbi posui.

Fundus.

a EVNDVM SEMPRONianum. Quo casu, & proprietatem, & vsumfructum eius fundi, proculdubio stipulatus videor. l. qui vsumfructum, cùm vtrunque fundi verbo contineatur. l. si alij. ff. de vsusfruct. legat.

b ¶ AB ALIO. Titio puta.

c ¶ NON NOuabitur. Cùm secunda stipulatio minus contineat. d. l. qui vsumfructũ, & l. si pupillus. §. fin. ff. de nouatio. * Nec obstat quod eo casu, vt

Nouatio quando fiat. 1

§. *Si à te.*

1 *Nouatio quando fiat.*
2 *Fundi verbo, quid veniat.*
3 *Res cui ius deest, rectè petitur.*

SI A TE STIPVlatus fuero *fundum Sempronianum* [a], deinde eundem fundum detracto usufructu ab alio [b] stipuler: prior stipulatio non nouabitur [c], quia nec soluendo [d] fundum detracto usufructu vt leges illæ aperiunt, nihil agatur per secundam: quia hoc obtinet, vbi posterior stipulatio cum eadem persona facta est. d. l. qui vsumfructum. secus si cum diuersa, vt hîc: & si instes interuentu personæ nouę, hoc iure nouationem fieri. §. præterea. Quib. mod. tol. oblig. in Instit. fateor, vbi eadẽ omnino res, & tantundem in vtranque obligationẽ deducitur, secus si minus in posteriore continetur, vt hîc.

Res cui ius deest.

d ¶ QVIA NEC soluẽdo. Vult ita ratiocinari Iulia. non

non plus potest ad tollendam obligationem secunda stipulatio iure nouationis, quæ ficta est solutio, quàm vera exsolutio, & præstatio rei debitæ. Atqui si promissor fundi præstaret fundum, detracto vsufructu, non liberaretur. Igitur nec posteriore, pmissione facta de fundo vsufructu deducto, debet q̃ fundum simpliciter ante promiserat, liberari.

liberarereris [e] sed adhuc à te recte fundi usumfructum petam [f], quid ergo est cum mihi fundum dederis [g], is quoque liberabitur [h] à quo detracto usufructu fundum stipulatus fueram.

mus, non totum fundum, sed fundi vsumfructum (qui considerato effectu, neglectáq; iuris subtilitate solus remanet in obligatione) petendum. Nam & regula, cuius aduersarij memin erũt procedit, vbi ius aliquod extrinsecũ: puta, euictionis deficit. d.l. etiam, & d.l. Iulianus. §. final. eo quippe casu tota res petitur, cùm ius illud totã rem respiciat, nos vbi in promissæ rei portionis solutione cessatum est loquimur, quo casu ad id tantum agi potest, vt hîc, & dicta l. non quocunque. §. fin. cum pars rei seipsam, non etiam rem totam respiciat. l. si stipulatus. §. qui decem. ff. de solut.

e ¶ LIBERARERIS. † Fundum quippe promisisti, cuius verbo vsusfructus nedum proprietas cõtinetur. d.l. si alij. ff. de vsufruct. legat. d.l. qui vsumfructum: nisi igitur pleno iure fundum effecerit stipulatoris, in nulla obligationis parte exoneraris. l. si ita stipulatus. §. Titius.

Fundus. 2

f ¶ VSVMFRVCTVM PEtam. Cùm promittendo fundum, vt ante dixi, vsumfructum quoque promisisse videaris. l. qui vsumfructum. Quare si fundum, detracto vsufructu, soluas, non satisfacis stipulationi dict. §. Titius. Abest nanque mihi stipulatori vsusfructus. Quare vsumfructum rectè petam, vt hic, & l. non quocunque. §. final. ff. de legat. primo.

Res cuius deest. 3

† Quibusdam tamen videtur non vsumfructum, sed fundum totum petendum propter iuris regulam, quæ quandiu aliquid rei iuris deest, adhuc tamen ipsam rem petendam censet: vt puta, fundum possum petere, licet mihi traditus sit, si ius quoddam cautionis supererit. l. etiam. ff. de solutio. l. Iulianus. §. final. hoc titul. Quæ sententia stricto iure defendi potest, cum promissor fundi soluens fundum detracto vsufructu, in nulla obligationis parte exoneratur. l. si ita stipulatus. §. Titius. Titius tamen & æquius videtur, vt cum Iurisconsul. hîc dica-

g ¶ FVNDVM DEDERIS. Integrum cum proprietate & vsufructu, qualem promisisti: an Titius quoque liberabitur, à quo eundem fundum detracto vsufructu postea stipulatus eram.

h ¶ LIBERABITVR. Id enim, quod mihi is Titius debebat, ad me peruenit, & mihi nihil abest: nec quod solutum est repeti potest. Quare contingit liberatio. l. quoties id. ff. de solutionibus, & quoniam duæ causæ lucratiuæ circa idem non concurrunt. l. omnes. ff. de actionibus & obligationibus. l. Męuius. §. duorum. ff. de leg. ij.

§. *Si hominem.*

1 *Mora nulla, vbi nulla petitio.*
2 *Nouatio, quando interuentu nouæ personæ non fiat.*
3 *Conditio retrotrahitur.*
4 *Acceptilatio correum liberat.*

a HOMINEM. Certum, Stichum finge.

b ¶ SVB CONDITIONE. Si rex italiam intret.

c ¶ ET IS. Stichus.

d ¶ POST MORAM Titij. A' quo Stichum purè stipulatus fueram. Sed dices, quo pacto moram pendente conditione potuit facere Stichus, cùm interim ab eo stichus promissus non potuerit peti. l. pecuniam. ff. de rebus credit. l. cum filius famil. §. final. hoc tit. maximè propter spem nouationis futuræ, cùm scilicet conditio extiterit. l. quoties, in princip. ff. de nouatio. *Et dici soleat nullam esse moram, vbi nulla est petitio. l. si pupillus, hoc tit. l. lecta. §. sed cum sortis. ff. de reb. credit. nam moram ante secundam stipulationem à Titio contractam dici non potest: ea namque per sequẽtem obligationem licet cõditionalem purgaretur. l. quoties. §. j. ff. de nouation. vnde rei promissæ interitus Titium liberaret. l. quod te. ff. de reb. credit. l. si ex legati, hoc tit. Sol. si Stichus purè semel promissus post moram ab iisdem contrahentibus in conditionalem obligationem deducatur, purgatur mora. d. l. quoties: cum inducatur nouatio saltem in euentum conditionis. §. præterea. versic. sed si eadem. quib. mod. tol. obligat. & ita extinguatur prima obligatio. l. j. ff. de nouation. ideóque mora manere nõ posit. l. qui decem. §. si cum mihi. ff. de solut. l. parui. ff. de condict. fur. & quod si ante moram, cùm sub contraria conditione promissio facta censeatur, impedit pendens conditio petitionem. d. l. pecuniam. atque ideo moram. d. l. si pupillus. Cæterum si diuersi promissores sint: quia ab vno purè stipulatus sim, deinde ab alio sub conditione eãdem rem stipuler, contra primum, tametsi pendeat conditio agere potero & contracta ante mora per sequentem stipulationem conditionalem non purgaretur, vt hîc nulla sit†: quippe nouatio licet noua persona interuenerit, cùm minus in secunda contineatur. §. præcedẽt. si non re, saltem tempore. §. plus autẽ, de actio. in instit.

Alij pendente legunt.

Vbi nulla petitio ibi nulla mora.

Nouatio quãdo inducatur.

SI HOMINEM [a] quem à Titio purè stipulatus fueram, Seius mihi sub conditione [b] promiserit, & is [c] pendente conditione post moram [d] Titii decesserit, cõfestim [e] cum Titio agere potero, nec Seius existente [*] conditione mihi obligatur [f]. At si Titio acceptum fecissem [g]: Seius existente

e ¶ CONFESTIM. Statim absque eo, quod teneat conditionis euẽtũ expectare; nec est hoc casu mora Titij primi promissoris purgata per sequentem stipulationem conditionalem, minúsque prohibeor pendente conditione, si ante non egerim, experiri: cum stipulatus fuerim à diuersis promissoribus à Titio nempe, & à Seio, vt ante declaraui.

f ¶ MIHI OBLIGATVR. Cùm non supersit res eo tempore, quo conditio impletur. l. quoties, in prin. ff. de nouatio.

g ¶ ACCEPTVM FECISSEM. Hoc est, Titium acceptilatione liberassem, quam acceptilationem inutilem fuisse plerisque visum est†: cùm existens cõditio retrotrahatur, perindéq; habeatur, ac si illo tempore quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset. l. potior. §. videamus. ff. qui pot. in pig. hab. Existente autem conditione, quoniam fit nouatio primæ obligationis. l. quoties. in princ. ff. de nouatio. §. præterea. quib. mod. tol. oblig. stipulatio prior extinguitur. l. j. ff. de nouatio. Quare accepto fieri non potuit obligatio, quæ nulla retrò fingitur. l. Seiæ. ff. de tuto. & curato. Sed vera non est hæc sententia, cùm acceptilationem vtiliter factam negari non possit, licet eius effectus ex futuro euentu pendeat; nam si def

Retrotrahitur conditio.

Acceptilatio correũ liberat.

Stipulatio conditionalis effectus.

si deficiat condítio effectum procul dubio habebit, Titiúsq; primus promíssor ea liberabitur. Si verò exístat, quia nouata tum erit prima obligatio, atque ideo extincta, inutilis fateor, & sine effectu reddetur acceptilatio: cùm solutionis exemplo liberare soleat. l. j. & l. in diem. ff. de acceptilat. liberatio autem supponit obligationẽ. l. decem, quam in primo promíssore nullam fuísse lex meritò interpretatur. Licet autem acceptilatio díem, aut conditionem expressam non recipiat. l. actus legitimi. ff. de reg. iur. suspẽdi tamen facilè potest effectus acceptilationis.

Nouatio quãdo inducatur.

conditione[h] obligari potest[i]. Idcirco hæc tam uariè quòd homine mortuo desinit esse res[k] in quã Seius obligaretur: acceptilatione autem interposita supereſt homo quem Seius promiserat.

correum Seium liberet l. si quis decedens. §. j. ff. de lib. legat. non quoniam Seio accepto latum sit, sed quoniam velut soluísse videtur is, qui acceptilatione solutus est. l. si ex pluribus. ff. de acceptilationi. Sol. non sunt hîc duo correi, cùm non concurrant eodem tempore in obligatione eiusdem rei, sed diuerso tẽpore sint assumpti, emergit quippe obligatio in altero, cùm in altero cessat.

h ¶ EXISTENTE CONDItione. Et viuente Stícho promísso.

i ¶ OBLIGARI POTEST. Contrarium prima fronte videbatur, cùm Seius ad eandem rem, nempe ad Stichum, ad quam Titius obligatus esset. † & ita Titio facta acceptilatio cor

k ¶ DESINET ESSE RES. Ergo non debuit obligari Seius, cum & obligatus liberaretur. Interitu namq; speciei debitor antè moram liberatur. l. quod te. ff. de reb. cred. l. si ex legati, hoc titul. nec hoc casu retrotrahi potest exístẽs cõditio, cùm res extare desierit. l. qui balneum. §. Titia. ff. qui pot. in pig. habe. l. fi. ff. cõmu. prædio.

IOAN. CORAS. VALEN.
X. NOVEMB.
1546.

Acceptilatio correũ liberat. 4

L. Si quis.

Conditionalis stipulationis effectus.

LVII. IDEM.

SI QVIS *si Titius consul factus erit, decem dare spoponderit*, quanuis pendente conditione promissor moriatur, relinquit hæredem obligatum[a].

Stipulationis conditionalis effectus. a

HAEREdem obligatum. 1 †Conditionaliter intellige propter spem, quæ est debitum iri. §. ex conditionali, de verborum obligation. in Institutis. Pendente namque obligatione propriè & purè obligatus dici non potest, cùm nondum nata sit obligatio. l. cedere díem. ff. de verborum significatione. Quod autem hîc dicitur promissore mortuo hæredes ex stipulatione conditio

Retrotrahitur conditio.

ditionali teneri, in casuali conditione obtinet, non item in arbitraria. l. si decem. imputandum quippe esset stipulatori, qui eam cum potuerat non impleuit. l. à testatore. ff. de conditione & demonstratione. Quæ res locum habet magis idoneum, in dicta l. si decem.

IOAN. CORAS. VALEN.
X. NOVEMBR.
1546.

Vsusfructus nō est pars fundi. a

SIMILIS EST EI qui partem. Tertiã, quarã tam, aut dimidiam puta. * Ergò vsusfructus non est *pars fundi*. 1 rectè dicimus. ff. de verborum significationibus. l. & per iusiurandum. §. illud. ff. de acceptilationib. vt ostendi, in l. testamento, in fi. C. de impuber. Etenim nullum simile est idem. l. quod neruа. ff. depos. præterea cùm res corporea partes incorporales habere nequeat, fundus autem res sit corporalis. l. j. §. quædam. ff. de rediuisio. l. quæstio. l. fundi. ff. de verbor. significatio. vsusfructus verò res incorporea. d. l. j. §. incorporales, qua fronte dici potest vsumfructum partem fundi esse. Melius ita q̃ dixerimus in multis casibus, vsumfructum partem dominij esse. l. iiij. ff. de vsufruct. Vsusfructus enim cum proprietate plenarium dominij ius constituunt. Et cùm dicit idem Iul. Paulus vsumfructum non dominij, sed seruitutis partem esse. d. l. rectè, de vsufructu à proprietate separato, quem formalem vocant, loquitur.

L. *Qui vsumfructum.*

1 *Vsusfructus, non est pars fundi.*
2 *Stipulatio sequens quando nouet priorem.*
3 *Nouatio quando nouæ personæ interuentu non inducatur.*
4 *Nouatio primæ oblig. non fit per secũdam minus continentem.*
5 *Nouatio non fit nisi exprimatur.*

LVIII. PAVLVS.

QVI *vsumfructum fundi stipulatur*, deinde *fundum*, similis est ei qui partem [a] fundi stipulatur, deinde totum fundum [b]: quia fundus dari nõ intelligitur, si ususfructus detrahitur [c]. Econtrario qui fundum stipulatus est, deinde usumfructũ, similis est ei qui totum stipulatur, deinde partem [d]. Sed qui *actum* stipulatur, deinde *iter*, posteriore stipulatione, quæ cum minus contineat non nouabit primã, quod adeò verum est, vt nec quidem hoc casu interuentus nouæ personæ nouationem operetur. l. eum qui ita. §. si à te: nam verisimile non est creditorem voluisse à priore obligatione pleniore, & magis sibi commoda recedere. l. cùm de indebito. ff. de probatio. sed scripturam pleniorem, & vtiliorem sequi voluisse. l. si ita scriptũ. ff. de hæred. instit. nisi specialiter exprimerit, vt sequitur. * Sed obstat fortissimè, quia hoc iure videtur nouationẽ semper fieri, cùm noui aliquid in posteriore stipulatione adiicitur, quod in priore non erat, etiam detrahendo. l. fi. C. de nouatio. & d. §. præterea. Veriti hoc contrarium doctor. comminiscuntur hic nescio, quàm tẽporum distinctionem. Ego soleo dicere, fundum. Cùm enim plenior sit, potior esse debet. l. si ita scriptum. ff. de hæred. instit. Ergò si stipulanti secunda plenior, hoc est, vtilior non esset: tametsi re plus continere videretur, non fieret nouatio primæ. l. si diuortio.

b ¶ DEINDE FVNDVM TOtum. * Quo casu nouat posterior stipulatio priorem: Ideo ex secunda nouante ad totum fundum agitur, non etiam ex prima ad partem. Quocirca idem dicit Iulius Paul. si primò quis vsumfructum, deinde fundum stipuletur: vt cùm posterior stipulatio plus contineat, prima nouetur, ex qua ideo non agatur, sed ex secunda ad totum

Stipulatio quando nouet priorẽ. 2

c ¶ SI VSVSfructus detrahitur. Nam qui fundum dare promisit, eũ pleno iure stipulatoris efficere debet. l. si ita stipulatus. §. Titius, tam respectu proprietatis, quàm vsusfructus, cùm vtrunq; fundi verbo, veniat. l. si alij. ff. de vsufructu legat. Ideóq; soluens fundum deducto vsufructu non liberatur. l. eum qui ita. §. si à te.

d ¶ DEINDE PARTEM. * Quo casu nihil agitur per secundam stipulationem, quæ cum minus contineat non nouabit primã, quod adeò verum est, vt nec quidem hoc casu interuentus nouæ personæ nouationem operetur. l. eum qui ita. §. si à te: nam verisimile non est creditorem voluisse à priore obligatione pleniore, & magis sibi commoda recedere. l. cùm de indebito. ff. de probatio. sed scripturam pleniorem, & vtiliorem sequi voluisse. l. si ita scriptũ. ff. de hæred. instit. nisi specialiter exprimerit, vt sequitur. * Sed obstat fortissimè, quia hoc iure videtur nouationẽ semper fieri, cùm noui aliquid in posteriore stipulatione adiicitur, quod in priore non erat, etiam detrahendo. l. fi. C. de nouatio. & d. §. præterea. Veriti hoc contrarium doctor. comminiscuntur hic nescio, quàm tẽporum distinctionem. Ego soleo dicere,

Nouatio, quando nouæ personæ non inducitur. 3

Nouatio primæ obligationis an per posteriorẽ. 4

Aestimatio à quo tẽpore ducatur.

cere, nec quidem hoc iure nouationẽ primæ obligationis induci per secundam minus continentem, vt hîc, & l. cum qui ita. §. si à te, hoc tit. & d.l.si pupillus. §. fin. ff. de nouation. nisi posterior sub prioris cõmemoratione fiat. d. §. præterea, & d. l. fin. túncq; ideo, quia commemorando priorẽ, ab ea partes apertè recedere videbantur. l. sicut. ff. de adi. lega. l. non ad ea. ff. de cond. & demonstr. Sed & hodie nos hoc iure vti crediderim. l. qui sic stipulatur, vbi posui.

pulatione nihil agit[e], sicut qui *decem* deinde *quinque* stipulatur[f], nihil agit. Item si quis *fructum*[g], deinde *vsum*[h] stipulatus fuerit, nihil agit[i], nisi in omnibus[k] nouandi animo hoc facere specialiter expresserit[l], tunc enim priori obligatione expirante[m] ex secunda[n] introducitur petitio: & tam iterquàm usus necnon quinque[o] exigi possunt.

trahatur. cùm tunc nouí nil habeat secunda stipulatio. §. præterea. Quib. mod. tol. oblig.

g ¶ FRVCTVM. Id est, ius vtendi fruendi re aliena. l. j. ff. de vsufruct.

h ¶ VSVM. Hoc est, ius vtendi sine fructu. l. j. & ij. ff. de vsu & habitat.

i ¶ NIHIL AGIT. Cum deductum in secunda stipulatione contineatur in prima: etenim fructui vsus inest. d. l. j. ff. de vsufruc. & l. per seruũ. §. vsusfructus. ff. de vsu & habitatio.

k ¶ NISI IN OMNIBVS. prædictis casibus.

l ¶ SPECIALITER EXPRESserit. †Hodie hoc est generale, vt nulla vnquam fiat nouatio, nisi partes hoc expresse agant. l. fi. C. de nouatio. §. penult. Quib. mod. tol. obligat. in institu. quare inanis videtur hodie de nouationibus disputatio.

Nouatio non fit nisi exprimatur.

m ¶ EXPIRANTE. Iure nouationis.

n ¶ EX SECVNDA. Duntaxat nõ item ex prima, quę iam vi nouationis expirauit & extincta est. l. j. ff. de nou.

o ¶ TAM ITER QVAM VSVS. necnõ qnq;. Referto singula singulis.

IOAN. CORAS. VALEN.

XI. NOVEMBR.

1546.

Nouatio, quandoq; noua persona non inducitur.

Nouatio primæ obligationis an per posteriorẽ.

e ¶ NIHIL AGIT. Eo quòd sua nihil interfit, cùm actum ex prima stipulatione habeat, et qui actum habet, iter habet: eóque vt potest, & sine iumento. l. j. §. j. ff. de serui. rustico. prædior. diuersum igitur si quis iter primò, deinde actũ stipuletur: aliud nanque magis stipulatur. l. si pupillus. §. fin. ff. de nouatio. Quare ea posterior stipulatio vti plenior sequenda erit. l. si ita scriptum. ff. de hæred. instit. cùm eam effectum habere stipulatoris maximè interfit. l. si dari.

f ¶ DEINDE QVINQVE STIpulatur, nihil agit. Licet enim fiat nouatio, cum quãtitas in posteriore stipulatione adiicitur: non tamen si de-

L. *Quoties.*

1 *Aestimatio à quo tempore ducatur.*
2 *Mora eo momẽto nõ cõtrahitur, quo oblig.*
3 *Captio rei.*

IDEM LIX.

a QVIS stipulat. Nec die statuta, aut adueniente conditione promissor soluit.

b ¶ EIVS. Olei deducti in stipulationem.

Aestimatio à quo tẽpore ducatur.

c ¶ DIES OBLIgationis venit.

1 † Vt æstimatio talis

QVOTIES IN DIEM uel sub conditione oleũ qs stipulatur[a], eius[b] æstimationẽ eo tẽpore spectari oportet, quo dies obligationis uenit[c], talis præstet, qualis eo tẽpore fuit: non autem vt augeatur. l. si Calendis. ff. de re iudic. licet alij contra: nam & hic Iulius Paulus æstimationem spectari dicit eo tempore, quo dies obligationis venit, non

ſgitur alio. Et in l. Aquilia ſpeciale eſſe videmus, vt quanti plurimi res fuit, fiat condemnatio. l. ait lex. ff. ad l. Aquil. Quo fit euidens aliud in noſtro caſu, aliiſque omnibus regulariter reſpondẽdum, exceptis quibuſdam quos in l. vinũ. ff. de reb. cred. aggregauimus ſimúlque explicuimus diſtinctè, quando contractus moræ índicij accepti, vel rei iudicatæ tempus ſit ſpectandũ qd hic ĩculcarẽ, ſi arbitrarer expedire.

tunc enim ab eo peti poteſt[d] alioquin[e] rei captio[f] erit.

d ¶ PETI POTEST. Sed nunquid ſtatim tunc moram contraxiſſe promiſſor videbitur, eo videlicet tempore, quo dies obligationis venit, quod in aduentu diei dubium non eſt: cùm is in mora debitorem cõſtituat. l. magnam. C. de contrahen. ſtipul. † Cæterùm non idem in conditionis exiſtentia, cùm ea obligationem enaſci faciat. l. cedere diem. ff. de verb. ſignific. eámq puram reddat. l. ſi. §. Titius. ff. de vulg. l. neceſſariò. §. j. ff. de pericul. & commo. rei ven. abſurdum autem ſit eodẽ mómento exoriri obligationem, & morã contrahi. l. promiſſor. §. j. ff. de conſtit. pecunia. l. quod dicimus. ff. de ſolutio. quæ ſententia nec iniuria pleriſq diſplicuit, cùm apertè huic textui repugnet, & l. euictis agris. ff. de vſu. qd ꝑſequere, vt hîc ꝑ recẽtiores.

Mora non contrahitur eo momento quo obligatio. 2

e ¶ ALIOQVIN. Si diceremus non ſpectari æſtimationem eo tempore, quo dies obligationis venit.

f ¶ REI CAPTIO. Id eſt, deceptio. l. ſi fundo. ff. de act. emp. quã ꝑpriè in cõtractib. extra cõtract. verò inſidias fieri vulgò traditũ eſt. l. j. ff. de minor.

L. IDEM ERIT.

1 Æſtimatio à quo tempore fit.
2 Locus tacitum tempus continet.

a EIVS temporis. Nõ alterius etiam poſterioris. † Vnde ſatis colligi poteſt, non augeri hanc æſtimationem, ſed ſimpliciter talem præſtari, qualis eo tempore fuit, vt dixi l. præcedenti. & plenius in dicta l. vinum.

Æſtimatio à quo tempore fiat. 1

b ¶ PERVENIRI POTVERIT.

Loci adiectio, tacitũ tempus habet. 2

rit. † Locus enim adiectus tacitè tẽporis ſpatium inducit, quo illo plerique homines eiuſdem conditionis ſolent peruenire. l. eum qui calendis. §. quoties. lege, interdum, & lege, continuus. §. cùm ita.

IOAN. CORAS. VALEN. IX. NOVEMB. 1546.

IDEM LX.

IDem erit, & *ſi Capuæ certum olei pondus dari quis ſtipulatus ſit*, nam eius temporis[a] fit æſtimatio cùm peti poteſt: peti autem poteſt, cùm primum in locum perueniri potuerit[b].

Præmij ſpe licet inuitare teſtantem. 2

Pactum futuræ ſucceſſionis. 3

b

a

Seruus ſemper quærit domino. 1

L. Stipulatio hoc modo.

Teſtandi libertas conſtringi non debet. 1
Præmij ſpe inuitare licet teſtantem. 2
Pactum futuræ ſucceſſionis. 3

IVLIANVS LXI.

a SI HAEredem me non feceris. † Et ita à præcedenti conditione incipit ſtipulatio, quæ per indirectum aufert libertatem teſtandi, metu videlicet pœnæ, ideo non ſecundum bonos mores interpoſita. l. Titia in prin. Multò magis igitur improbaretur ſtipulatio, quę directò liberam teſtamenti factionem auferret, vt hoc modo concepta, promitto te facere

Teſtandi libertas non conſtringitur. 1

facere hæredem. l. ex eo. C. de inutil. stipul. † Licet autem pœnæ vinculo testandi libertas obstringi non possit, vt hîc, spe tamen præmij ad institutionem inuitari, quem posse aduersus alios crediderim cum Pet. in l. cùm donationis. C. de transaction. cùm nulla lege prohibitum reperiatur, nisi cum institutio captatoria esset, vel in fraudem senatusconsulti. l. ille autem. ff. de hæred. instit. l. j. in fin. ff. de his quæ pro non script. hab. vt in ea specie, si Mæuium instituat, Titius hæres esto, hoc enim in sententiam S. C. incidere dubium non est. d. l. ille autẽ, in fin. Aliud enim si testator cũ Mæuio colludat, vt postquam eum scripserit hæredem, Titius alias ipse tabulas recitet: quibus Titio ne obolum quidem relinquat. Præterea si spe lucri ad matrimonium quemcq; allectari concessum est. l. Titio centum. §. j. ff. de condit. & demonst. quod tamen pœnæ vinculo obstringi eius moribus repugnantibus nequit. l. Titia, in princ. cur & non spe lucri ad institutionem aliquem inuitare licebit.

Præmij spe licet inuitare testantem. 2

b ¶ QVIA CONTRA BONOS mores. † Inhonestum est pacisci de hæreditate viuentis. l. ij. §. interdum. ff. de vulga. pactionibusq; testandi potestatem (qua nihil aliud est quod magis hominibus debeatur. l. j. C. de sacr. eccles.) cõstringere. l. si fratres. §. idem respondit. ff. pro soc. l. cum donationis. C. de transactio. & hîc. sub quia contra bonos mores[b] est.

Pactum futuræ successionis. 3

est enim captãdæ mortis votũ. l. fi. C. de pact. Atqui generaliter nouimus stipulationes, & alia quæcunque pacta contra honestatem, & bonos mores nullius esse momenti. l. generaliter, vbi dixi, hoc tit. l. pacta, quæ contra. C. de pact. adeò vt nec quidem iureiurando firmentur. l. si quis inquilinos. §. fina. ff. de leg. j. Cum enim non oporteat iusiurandum turpitudinis vinculum, aut iniquitatis esse. c. quintauallis, de iureiuran. c. cum iuramento, de homi. non debet obligare contra bonos mores interpositum. c. non est obligatorium, de regul. iur. in vj. Reliqua quæ ad huius l. tractatum pertinent, excutio pleniſsimè in opusculo meo pactorum futuræ successionis.

IOAN. CORAS. VALEN.
XII. NOVEMBR.
1546.

a VETANTE DOMIno. Ne ab alio quoquomodo pecuniam stipularetur.

b ¶ OBLIGAT DOMIno promissorem. † Initio seruus stipulatus domino acquirit. l. quemadmodum, in princ. ff. de iur. dot. Amplius Vlpian. non modò ex stipulatione, sed & ex aliis omnibus penè causis per seruos nobis inuitis acquiri respondit. l. etiã inuitis. ff. de acquir. rer. dom. Hæc enim acquisitio nobis non recta cõtingit, sed per indirectum, & per mediam serui personam. l. si sponsus. §. generaliter. ff. de donat. int. vir. & vxo. Ergo hîc directè licet per liberos homines nobis nolentibus non quæratur liberalitas. l. hoc iure. §. nõ potest. ff. de donat. Atque ideo nemini inuito hæreditas, aut bonorum possessio acquiratur. l. iij. §. inuito. ff. de bonor. pos. l. nec emere. C. de iur. delib. † reclamante semper regula, in inuitum non

Seruus semper quærit domino. 1

L. *Seruus vetante.*

1 *Seruus ex omni causa domino acquirit.*
2 *Beneficium quando in inuitum conferatur.*

LXII. IVLIANVS.

SERVVS VETANte domino[a], si pecuniam ab aliquo stipulatus sit: nihilominus obligat domino promissorem[b].

Beneficiũ quãdo confertur in inuitum. 2

non conferatur beneficium.l. inuito.ff. de reg.iur. Per mediam tamẽ alterius perſonam, & ita per obliquum quæritur: vnde & alius pro me ſoluendo creditori, aut promittẽdo me liberat. l.j.§.penult.in fin.ff.de exerci.action. l.ſi ſtichum.§.fin.in fin. ff. de ſolutio. l.ſoluendo. ff. de nego.geſt.l. ſoluere. ff.de ſolutio. Quod non tam conſtitutum cenſeri debet, vt faciliores ſimus ad liberationem. l. Arrianus. ff. de action. & obligatio. quàm quòd principaliter interſit creditoris pecuniam debitã recipere, aut mutare perſonam debitoris. Permixta itaq; creditoris perſona, & vtilitas facit in inuitum conferri liberalitatem. d. §.generaliter, quæ aliâs nolenti minimè quæreretur. d. §. non poteſt, neque enim ſeruiendum aliter lex putauit iniuſtè debitoris voluntati, vt de commodis creditoris detraheret, vel vt ei potius officeret. l. in fundo. ff. de rei vendicat.

IOAN. CORAS. VALEN.
XII. NOVEMB. 1546.

a *Siue, dictio.* 1

SIVE. † Dictio Siue, diſiũctiua coniunctio eſt, quæ ſi ponatur inter verba æquipalentia, ſtat expoſitiuè: ideóque ſenſum coniungit, licet verba diſiungat, vt in eo exemplo *Alexãder ſiue Paris Helenam rapuit.* l. ad protegendam. C. de in li. dan. tuto. vbi verò inter verba, aut orationes diuerſas ponitur, quod regulariter contingit, vtrunque diſiũgitur, vt hic, & alibi ſæpe.

b §FACTVS fuerit. Decem dare ſpondes.

c §VTRA prius. Siue prior nauis venerit, ſiue Titius ante conſul factus fuerit.

L. *Si ita quis.*

1 *Siue, dictio.*
2 *Cauſa celerior conſumit.*

APHRICANVS LXIII.

SI ITA QVIS STIpuletur, *ſiue* [a] *nauis ex Aſia venerit, ſiue Titius conſul factus fuerit* [b], vtra prius [c] conditio extitiſſet, ſtipulatio committetur, & amplius cõmitti non poteſt [d]: ſed enim [e] cùm ex duabus diſiunctiuis conditionibus altera defecerit [f]: neceſſe eſt vt ea quæ extiterit [g], ſtipulationem huiuſmodi committat [h].

d §COMMITTI NON POteſt. Licet ex altera cauſa exiſtat conditio, altera enim non vtraq; inerat ſtipulationi, l.cũ quærebatur. §.j.ff.iudicatum ſol. † Et generaliter dicimus, vbi duæ cauſæ ad idẽ tendunt, effectũ celerior conſumit, vt hîc. Non itaq; amplius cõmittetur pœna ſemel cõmiſſa, niſi id actũ ſit, vt in ſingulas cauſas toties cõmittatur. l.ſi duo. §.fin.ff. de recep. arbit. actũ autẽ intelligitur, ſi ſtipulatio non ad pœnã, ſed in id quod intereſt eſt cõmittatur, & ſæpè ſtipulatoris interſit. Sic enim ſtipulatio in ſe reuoluitur, id eſt, ſæpè committitur. l.iiij.§.ſi.ff.rẽ pu.ſal.fo. atque ideo ſæpius ex ea ſtipulatione agi poteſt, prout intereſt agẽtis. l.ſi procurator. ff. rem rahab. vt in eo exẽplo Sceuolæ. *ſi neque per te, neque per hæredem tuũ vim fieri ſtipulatus eſſem, egerimq; qd' mihi vim feciſſes, hęredis nanq; factũ in ſtipulat.* rectè remanebit. l.ſi ſic, ij.

e §SED ENIM. Oſtendit hæc dictio Aphricanũ hîc aduerſari prędictis. Aduerſatur autẽ ita, quoniam licet traditũ ſit exiſtentiam vnius ex diſiunctiuis cõditionibus impedire ex altera poſtea exiſtente ſtipulationem committi, defectus tamen vnius, hunc effectum non operatur.

f §DEFECERIT. Veluti, quia Titius mortuus ſit, quem propterea conſtat conſulem fieri non poſſe.

g §EXTITERIT. Poſt alterius defectũ.

h §COMMITTAT. Id eſt, faciat committi.

IOAN. CORAS. VALENT.
XIII. NOVEMB. 1546.

EX

Cauſa celerior conſumit. 2

Hoc, dictio. 1

Conditio ad quod tẽpus retrotrahatur. 2

L. *Huiusmodi.*

Hoc, *pronomen.*
Conditio ad quod tempus retrotrahatur.
Affectatio obscuritatis taxatur.

IDEM LXIIII.

HVIVSMODI STIpulatio interposita est, *si Titius consul factus fuerit, tũc ex hac die* [a] *in annos singulos dena* [b] *dare spondes*: post triẽnium conditio extitit: an huius temporis [c] nomine agi posit, non immerito dubitabatur [d]. Respondeo eã stipulationem vtilem esse: ita vt in ea eorum quoque annorum [e] qui ante impletam conditionem interceſſerint, præstatio in id tempus [f] collata intelligatur, vt sententia eius talis sit [g], tũc [h] cùm Titius consul factus fuerit, in annos singulos etiam præteriti tẽporis habita ratione dena præstentur [i].

Hoc, dictio. 1 EX HAC DIE. Interpositæ stipulationis. †Etenim pronomen hoc, demonstratiuum est, præsentis temporis. l. j. in princ. ff. de no. oper. nuntiatio. l. Mæuius. §. duorũ. ff. de legat. ij. Secus ergo, si adiectũ esset pronomen demõstratiuũ futuri: quia dixisset Aphricanus ex illa die, tũc enim tempus existentis cõditionis significaretur.

b DENA. Id est, decem. l. cũ duo. ff. de in di. addict. dixi in l. stipulatio ista. §. eũ qui.

c HVIVS TEMporis. Medij inter stipulationem, & conditionis euentum.

d NON IMMERITÒ DUBITATUR.

Conditio ad quod tẽpus retrotrahatur. 2 †Imò videtur immeritò dubitari, cùm hoc in conditionibus perpetuum sit, vt ad tẽpus contractus nempe stipulationis interpositę retrò ducantur. l. necessariò. §. quod si pendente. ff. de pericul. & commo. rei ven. cùm enim, inquit Caius, extitit semel conditio, perinde habetur, ac si illo tempore quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset. l. potior, in fin. princip. ff. Qui pot. in pign. habe. sol. conditio retrotrahitur ad tẽpus actus cõfecti, respectu obligationis, quæ ab ea die effectum sumit, non item respectu præstationis, quæ post existentem conditionẽ: & ab eo duntaxat tempore facienda est, in obligatione præsertim annua, ne nimium & contra voluntatem grauetur promissor.

e EORVM QVOQVE ANnorum. Trium, videlicet.

f IN ID TEMPVS. Existentis conditionis.

g TALIS SIT. Vide quæso, quàm innixè cupiant Iurisconsulti, & nitantur legis sensum patefacere, clarum, apertũ & facilem omnibus reddere. †Rem enim à se non admodum obscurè tractatã, veritus hîc Aphrica. ne lector nõ planè perciperet crassiore expositione vsus est, vt non absre à viris doctissimis taxentur affectati isti rerum obscuratores, qui curiosa, & exquisita nimio affectu diligentia, vt quod prorsus ignorant, acutè scire videantur, rem per se claram consultò ipsa etiam refragante natura, tã anxiè, sollicitè, & obscurè tractant, vt auditores stupidi, & Calcozelliæ, hoc est, ineptæ & peruersæ affectationis duntaxat admiratores, nihilo tamen doctiores inde recedant.

Obscuritatis affectatio taxatur. 3

h TVNC. Hic articulus tunc temporis, extremitatem significat. l. si is. §. fin. ff. de cond. & demonstr.

i DENA PRAESTENTVR. Et ita cum post triennium conditio extiterit, triginta pro præterito tempore peti poterunt. l. si ita stipulatus fuero, si Titius, in princ. hoc enim casu, & similibus fit præstatio post purificatam conditionem totius temporis præteriti ex die celebrati actus. l. si cui legetur, in fin. prin. ff. de leg. j. De vsuris

ris quoque conueniri poteſt, vt ad diē non ſoluta pecunia, quod competit vſurarum nomine ex die interpoſitæ ſtipulationis præſtetur. l. lecta. §. fi. ff. de reb. cred. niſi pro tempore, quo ceſſatum eſt, minores vſuræ, nēpe, quincunces cucurriſſent, & de maioribus, videlicet, ſemiſsibus adhuc eſſet conuentum. Tunc enim, quia quincunces cum ſemiſsibus vſurarum modum legitimum excederent, ſic res temperabitur, vt in futurum duntaxat ex die ceſſationis creſcant vſuræ. l. cùm quidam, in princip. ff. de vſur.

IOANNES CORASIVS TOLOSAS VALENT. XIII. NOVEMB. 1546.

a *Actus impertinens nō vitiat.* 1 NEC VITIABVNT obligationē. *Nec enim vitiant ſcripturas, quæ ſuperabundant. l. non ſolent. ff. de reg. iur. l. teſtamentum. C. de teſtament. Contrà tamen pleriſq; videri potuiſſet, quod dici ſoleat actum impertinētem, & extraneum, ſtipulationem vitiare. l. cōtinuus, in princip. Sed dic illud obtinere, vbi per actum illum non pertinentem ad alia negotia diſceſſum eſt, quia contrahentium alter aliud agere cœpit. l. ſi ex pluribus, in princip. ff. de duo. reis.

Arma virūq; cano. Principiū eſt peruulgati verſ. Vergiliani, qui cū ad ſtipulationem nihil prorſus pertineat, ſed ridiculè potius inſertum ſit, promiſſorem non habuiſſe animum obligandi videbatur, atque ita ſtipulationem inutilem. l. obligationum ſubſtantia. §. fin. ff. de action. & oblig.

b ¶ VARIETVR. Spectata verborum figura, nec enim intelligendum eſt, partes mente variaſſe, vt vnus de vna re, aut perſona, alius de alia ſenſiſſet: tunc enim dubio procul vitiaretur ſtipulatio. l. j. §. ſi quis ſimpliciter, hoc tit. perinde ac ſi ad interrogatum reſpōſum non eſſet. §. ſi de alia, de inutil. ſtipulatio.

c ¶ NON OBESSE PLACET. Cùm in corpus conſenſum ſit, licet in denominatione eſſet diuerſitas.

d ¶ NAM STIpulanti. Adfert exemplum primi membri, cùm in rei, quæ promittitur, appellatione variatur.

e ¶ DENARIOS. 2 *Denarius.* *Denariorum diuerſa fuiſſe genera ſcriptores tradunt, hîc de denarijs Romanis Vlpianum ſenſiſſe autumo, qui ſinguli denos aſſes efficiebant: vt & nouiſsimè Gulielmus Budæus maximum ſeculi noſtri ornamentum, in ij. de aſſe demonſtrat.

f ¶ AVREOS. *Aureus.* *In iure ciuili, quod 3 nunc habemus, non vna (inquit Budæus in v. de aſſe) aurei æſtimatio eſt, vt multi exiſtimant, ſed pro tempore aliquid ſtatuentium principum faciunda, à quo non multum abhorrēs Alciat. in diſpunctio. aureum docet, apud Vlpianum, decem librarum noſtrarum ſummam æſtimatione reddere,

L. *Quæ extrinſecus.*

1 *Actus impertinens non vitiat.*
2 *Denarius.*
3 *Aureus.*
4 *Variatio an vitiet ſtipulationem.*

VLPIANVS LXV.

QVAE EXTRINSEcus & nihil ad præſentem actum pertinētia adieceris ſtipulationi, pro ſuperuacuis habebuntur, nec uitiabunt obligationem [a], ueluti ſi dicas, *arma virúmque cano ſpondeo*, nihilominus ualet. Sed & ſi in rei quæ promittitur, aut perſonæ appellatione uarietur [b], non obeſſe placet [c], nam ſtipulanti [d] denarios [e] eiuſdem quantitatis, aureos [f] ſpondendo obligaberis: ſed & ſer-

dere, non vt vulgò existimant, quatuor libras.

g ¶ SED ET SERVO. Adfert exemplum cùm in personæ appellatione variatur.

h ¶ LVCIO DOmino suo. Qui Titius quoque dicebatur, hoc est Lucius Titius.

uo [g] stipulanti Lucio domino suo [h], si Titio qui idem sit [i] daturum te spondeas, obligaberis [k].

i ¶ IDEM SIT. Vocabatur enim, vt diximus, Lucius Titius.

Variatio an vitiet stipul.

k ¶ OBLIGABERIS. † Hæc enim 4 nominum variatio respectu rerum, aut personarum, cùm in idem partes consentiant, non est impedimento stipulationi. l. si sub vna, in princ. licet secus si erratũ esset. l. si quis in fundi. ff.

ff. de leg. j. sed & eo casu, quo res ipsa præsens demonstraretur, non noceret in appellatiuo nomine error, vt hoc textu adductus Accurs. & alij docẽt: veluti, si dicam hunc equum spondes? cum sit bos, aut hunc Pamphilum seruum? cùm Stichus appelletur: fungitur quippe vice proprij nominis, tam certa demõstratio. l. nemo, in prin. ff. de hęre. insti. quando nõ interest an proprio nomine res appelletur, an ad digitum, vel oculũ demonstretur. l. certum. ff. de reb. cre.

IOAN. CORAS. VALEN.
XIIII. NOVEMB.
1546.

a DEBITORE SVO. Qui finge Pamphilum seruum debebat.

b ¶ EXECVTIO. Hinc nota actũ qui non valet, non mereri exe cutionem.

c ¶ DANDA. Sic enim fieret fraus legi † Aeliæ Sen tiæ, quæ districtè prohibuit, ne mínores xx. annis propríos seruos manumitterẽt. §. eadem. l. quibus ex caus. manum. non lic. in instit. cõsilio minorum, quasi parum firmo in hunc modum resistens. l. si mínor. ff. de seru. exportan. Nouerat enim eos, qui eam ætatem agũt facilè circumueníri, seruulorúmque blandímentis, & adulatiónibus capi, & ita facultates suas leuíbus ex causis dimínuere. Ergò vult hic text. mínorem, qui lege prohíbetur ante xx. annum seruos manumíttere non posse, eadem

Denárius.

Aelia Sẽtia lex.

Aureus.

L. *Si minor.*

1 *Lex Aelia Sentia.*
2 *Minor rem sibi debitam non alienat.*
3 *Maior, minoris verbo non continetur.*

PAVLVS LXVI.

SI MINOR XX. annis à debitore suo [a] stipuletur *seruum manumissurum*, nõ est executio [b] stipulationis danda [c]: sed & si ipse xx. annorum erit [d], non impedietur manumissio: quia de minore lex [e] loquitur [f].

eadem ratione consentire manumissioni serui sibi debiti. † Quare existímauerim & illud hoc text. verissimum, vt sicut minor non potest rem suam immobílem alienare, sine decreto. toto titu. C. de præd. mino. ita nec sibi debitam.

Minor quã rem alienare prohibeatur.

d ¶ VIGINTI annorũ erit. Hoc est, si xx. annos attíngat.

e ¶ LEX. Aelia Sentía, de qua díximus.

f ¶ LOQVItur. Nõ ergo maior lege continetur. l. cùm prætor. ff. de iudí. l. maritus. C. de procur. & quía ad tempus prohíbitum, post tempus permíssum intelligi debet. l. ímperator. ff. de postuland. l. pater. §. fundum. ff. de leg. iij.

Minoris verbo, maior non continetur.

IOAN. CORAS. VALEN.
XV. NOVEMB.
1546.

a DECEM SALVA FO-re. Sic legendum, non vt vulgò corrupti codices habēt, *Rem saluam fore*: nam de stipulatione rem saluam fore, cùm sit prætoria stipulatio, & habeamus specialem titulū, non est verisimile Iulianum hîc impertinenter tractare.

b ¶VALET. Contrariū prima fronte videri poterat, quod hîc nec se daturum, nec facturum promissor spondeat: contra proprium stipulationis. l. v. §. stipulatio. sed impersonaliter promittat, decem salua fore, à quo salua futura sint, non exprimens.

Impersonalitas an vitiet stipul.

1 †Constat autem impersonalitatem ex parte promissoris, stipulationem vitiare, auth. si quando. C. de constit. pecun. §. ad hoc aliud, vt cùm de appellat. cog. col. viij. & de se quemque promittere oportere. l. inter stipulantem, in prin. Sol. hic promittit factum proprium, cùm promisisse intelligatur se curaturum, vt decem salua sint. l. quoties. ij. & d. l. inter stipulantem. in princ. & quod de impersonalitate oppositum, tametsi doc. recipiūt, verum non est: vt luculenter probaui, in l. stipulatio ista. §. si quis ita. Quare frustra ad earum distinctionē recurreremus, aut est impersonalitas ex parte promissoris in verbo promissiuo, vt tunc vitietur stipulatio. d. authent. si quando, aut in verbo exequutiuo, &

2 valeat vt hic. §. sequenti. †Est autem verbum dari, exequutiuum præcedentis obligatorij verbi, promitto. l. fi. §. Labeo. ff. de reb. credit.

Dari verbum executiuum.

L. *Illa stipulatio.*

1 *Impersonalitas an vitiet stipulationem.*

2 *Dare, verbum executiuum.*

IVLIANVS LXVII.

ILLA STIPVLATIO, *decem salua fore*[a] *promittis*, valet[b].

IOAN. CORAS. VALEN. XV. NOVEMB. 1546.

a STIPVLATVS SIT. Quia, finge stipulationis verba: Titius ita concepit, promittis mihi te curaturum, vt decem mihi dentur?

b ¶DECEM PE-

Promissor quando liberetur dando expromissorem.

1 tere. †Præcisè à ꝓmissore, hoc est, nō poterit ideo stipulator intēdere, oportere per promissorē decē dari. l. fin. §. Labeo, vbi idē casus scribit. ff. de reb. cred. Diuersum, si quis se soluturum cōstituat. l. promissor. §. fi. ff. de constit. pecun. Diuersum item, si quis promiserit facere, quod mihi darentur decem: neque enim tunc sufficeret exprom promissorem dare, sed ipsa decem præstanda essent. l. si hæres iussus, in princip. ff. de leg. j. quandoquidem, vt illic Caius docet, nemo facere potest, vt ego centum habeam, nisi mihi dederit. Hinc nota magis præcisam verbi faciendi, quàm curandi significationem. l. verbum facere. ff. de verborum significatione.

c ¶LIBERA-

Pœna adiecta in vsurarum fraudem.

1 ri. Ad eundem sensum Celsus ex sententia Labeonis. in d. §. Labeo, ait eum, qui decem dari curari stipulatus est, idcirco non posse decem dari oportere, intendere: quia etiam reum locupletem dando

§. *Eum qui.*

1 *Promissor quando expromissorem dando liberetur.*

EVM QVI *decē dari sibi curari* stipulatus sit[a] nō posse decē petere[b], quoniā possit promissor reū locupletē dando liberari[c]

dando, promiſ-
ſor liberari poſ-
ſit, quo ſignifica-
tur non eſſe co-
gendum eum accipere iudicium, ſi
reum locupletem offerat.

d ¶ LABEO AIT. Cuius ſen-
tentiam Celſus
quoque refert in
dicto. §. La-
beo.

Labeo ait[d]. Idémq; & Marcellus lib. vj. Digeſtorum refert.

IOAN. CORAS. VALEN.
XV. NOVEMBR.
1546.

a SI POENAM. Decem aureorum finge.

CREDIDISSES. Hoc eſt, mutuò dediſſes: credendi nanque verbum licet generale ſit. l. j. ff. de reb. credi. Plerunque tamen ad mutuũ ex ſubiecta materia neceſſariò contrahitur.

b ¶ CERTA eſt. Cùm pœna certa dationem certæ quantitatis contineat, & obligatio dãdi certa ſit. l. vbi autem. §. penult. nã & ex ipſa pronunciatione appa ret, quid, quale, quantúmq; ſit in ſtipulationem deductum. l. ſtipulationum quædam certæ.

Dari verbum executiuum.

L. *Si pœnam.*

1 *Pœna quando adijciatur quantitati in fraudem vſurarum.*
2 *Promittens mutuare, factum promittit.*
3 *Intereſſe eſt incertum.*
4 *Tempus debitori modicum datur.*

PAVLVS LXVIII.

SI POENAM[a] ſtipulatus fuero, *ſi mihi pecuniam non credidiſſes*, certa eſt[b] & vtilis[c] ſtipulatio. Quod ſi ita ſtipulatus fuero, *pecuniam te mihi crediturum ſpondes*[d], incerta eſt[e] ſtipulatio, quia id venit in ſtipulationem quod mea intereſt[f].

c ¶ ET VTILIS.

Pœna adiecta in vſurarum fraudem.

1 † Contra videbatur, cùm adiecta obligationi quantitatis pœna, in fraudem vſurarum incerta præſumatur. l. Iulianus. §. ibidem. ff. de action. empt. l. cùm allegas. C. de vſur. Sed illud obtinet vbi pœna ad creditoris commodum adiicitur; nam ſi in fauorem rei addatur, vt hîc, non poteſt quoquomodo pœna vſuram ſapere, cùm vſura ſolius creditoris improbatam vtilitatem reſpiciat.

d ¶ SPONDES. Nec pœnam ſtipulatus ſum, ſi mihi non credidiſſes.

Promittẽs mutuum dare.

e ¶ INCERTA EST. † Obſtat: quia
2 hęc ſtipulatio promitto me pecuniam crediturum, hoc eſt, mutuaturum, dation

tionem continet, cùm per dominium demus, hoc eſt, dominium transferamus. l. ij. §. appellata. ff. de rebus credi. atqui ſtipulatio dandi certa eſt. l. vbi autem. §. fin. Cæterum fallax eſt hæc argumẽtatio, cùm in hac ſtipulatione non deducatur datio principaliter, ſed purum factum: nempe contractus mutui, qui vt & alij omnes facti eſt. l. cõſilio. §. fin. ff. de cura. furio. Ergo qui promittit ſe creditu-
rum, factum promittit, quia promiſſiſſe intelligitur ſe
initurum contra-
ctum mutui, in cu-
ius cõtractus exe
cutiõe, licet emergat obligatio dan
di, non tamen hoc attendimus, ſed quod principaliter agitur. l. ſi quis nec cauſam. ff. de reb. cred. ſicut nec tradi-
tio, quæ facti eſt. l. ſi rem tradi & ne-
ceſſaria, vt ex contractu dominium transferatur. l. ſi ager. ff. de rei vendic. cùm veniat ad executionem obligationis dandi præambulæ, reddit eam incertam. Sed perpetuò dicimus, cum qui promittit ſe daturum rectà dationem in ſtipulationem deducere, proinde ſtipulationem certi eſſe, contineréq; vt dominiũ ſtipulatoris omnino efficiatur. d. l. vbi autem. §. fin.

f ¶ QVOD MEA INTEREST.

Intereſſe incertum.

3 † Ergo vult hic text. apertè, id quod intereſt, incertum eſſe, non igitur mi-

rum,ſi lex vbicꝙ dicat ad id actionem incerti eſſe.l.liber homo.§.fin.hoc tit. l.ſi.ff.ſi quis in ius voca. non ier. nam explodenda eſt eorum ſententia, qui cenſent id, quod intereſt certi condictione peti, & lege & ratione carens, violánſcꝙ omnino legum verba, dum album pro nigro exponens incerti, id eſt,certi interpretatur. Qua de re ampliter doc. in l.certi condictio,in prin. ff. de reb. cred. At verò in textu noſtro dices, cùm etiam ſi mutuatũ fuiſſet à me debitore pecunia confeſtim peti potuiſſet. l.eum qui. j.§. quoties, non poteſt dici mea intereſſe.l.non videtur.ff.de acquir.poſ. Reſpondeo ſatis mea intereſſe,vt interim meis commoditatibus ſeruiam. † Quod enim vulgò dici ſolet, pecuniam quæ præſenti die debetur, ſtatim peti poſſe, cum aliquo temporis temperamento intelligendum eſt.l. quod dicimus.ff. de ſolutio. Indulget nanque lex debitori modicum ſaltem tempus,non minus decem dierũ, aut longius, vt pro grauitate negotij iudex arbitrabitur. l.promiſſor.§.j.de conſti. Nec videntur partes egiſſe, vt credita pecunia ſtatim repetatur.l. qui ſic. ff. de ſolut. cùm contrahant partes, vt ſuis neceſſitatibus ſubueniant.l.j.ff.de contrah. empt. quem finem ex contractu momentario aſſequi nequeunt.l.fin. §.ſi. C.de bon.quæ lib.

IOAN. CORAS. VALEN. XVI. NOVEMB. 1546.

Tempus modicum indulgetur debitori. 4

Populares qui.

a *Impoſsibilitas excuſat à pœna.* 1

MORTVVS. † Siue tempore ſtipulationis interpoſitę, qui caſus dubitationem nõ habet,ſiue poſt.l. ſi deceſſerit,in prin.ff.qui ſatiſd.cogan.excuſat nanque ſuperueniens impoſsibilitas à pœna.l.ſi vehenda.§.idem iuris. ff. ad l. Rhod. de iac. Si tamen contingat reſpectu rei, quæ eſt in obligatione, vt hîc. Secus ſi in re tantum poſita in conditione.l.in illa, vbi dixi. Rurſus quod hîc dicitur homine mortuo pœnam non cõmitti,ſanè accipiendum eſt,ſi mortuus ſit citra moram, vel culpam debitoris, alioquí ſecus.l.ſi eum.§.j.ff. ſi quis cautio.nam cùm in odium moroſi,homo mortuus viuere,vt & alia res peremptа extare fingatur.l. ſi ſeruum. §. ſequitur, & §. fin. non ſtato homine ad pœnã agi poterit.l.inter ſtipulantem. §. ſtichum.

Pœna ex contractu nullo non debetur. 2

impoſsibilium. ff.de regul. iur.l.ſi. C. quæ ſen.ſi ap.reſcin.l. impoſsibilis, vt dixi hoc tit.† Cùm itaque principalis obligatio de ſiſtẽdo homine, propter impoſsibilitatem, quæ ſuberat ab initio, vel poſtea emergit,corruat,rectè dicit Vlpian. pœnam non committi. l. non dubiũ.C. de leg. Eadem quippe ratio eſt deſtruendi acceſſoriũ,quæ principale.l. ſi quis inquilinos.§. fin. ff. de leg.j.nam ſi ratio ceſſaret in acceſſorio, maneret illud primaria obligatione perempta. l. & ſi is.C.de præd.mino. Quocirca licet ſtipulatio alteri fiat inutiliter,quia ſtipulatoris non interſit, & inuentæ ſint ſtipulationes,vt quis quod ſua intereſt ſtipuletur.l.ſtipulatio iſta. §. alteri,& §.alteri,de inutil. ſtipulatio. in Inſt. Pœnam tamen, ſi alteri non detur,poteſt quis ſtipulari.d.§.alteri. Licet enim nullo probabili commodo ſtipulator afficiatur, quod detur alteri, ſentit tamen commodũ,ſi ipſe pœnam conſequatur. Planè quod dicimus ſtipulationem hominis mortui etiam

L. *Si homo mortuus.*

1 *Impoſsibilitas excuſat à pœna.*
2 *Pœna ex contractu nullo non debetur.*

VLPIANVS LXIX.

SI HOMO MORtuus[a] ſiſti non poteſt, nec pœna rei impoſsibilis[b] committetur[c],

a ¶ REI IMPOSSIBILIS. Hoc eſt,rei quam impoſsibile eſt exhibere.

c ¶ COMMITTETVR. Impoſsibilium quippe nulla eſt obligatio. l. impoſ

etiam reſpectu pœnæ inutilem obtinet: ſiue facta ſit ſtipulatio inter eos, qui ignorauerunt hominẽ mortuum eſſe. l. j. §. ſi id quod. ff. de action. & oblig. ſiue inter ſcientes, quando quidem nihil agere eos exiſtimandũ, qui rem impoſſibilem in obligationem deducũt. l. cùm hæres. §. j. ff. de ſtatuli. l. non ſolum. ff. de actio. & oblig.

d §QVEMADMODVM. Ad confirmationem eius, quod dixit de ſtipulatione conſiſtente in faciendo, inducit Vlpian. ſimile ſtipulationis in dando conſiſtentis.

quemadmodum [d] ſi quis Stichum mortuum dari ſibi ſtipulatus, & ſi datus non eſſet, pœnam ſtipularetur [e].

e §STIPVLARETVR. Quo caſu pœna, vult dicere Vlpian. propter impoſſibilitatem nõ committeretur, niſi caſus ille impoſſibilis emergeret poſt contractam morã. l. inter ſtipulãtem. §. ſtichum, & l. ſi ſeruum. §. ſequitur.

IOAN. CORAS. VALEN. XVI. NOVEMB. 1546.

Populares qui.

a 1 ROPVLARI MEO. *Id eſt, ſocio amico & familiari meo eiuſdem gentis & populi: nam & Iſidorus Glabrio, Phœniciæ, ſplendidiſſima Tyriorum colonia, vnde Vlpiano origo fuit. l. j. ff. de cenſ. oriundus quoque fuiſſe hinc demonſtratur. Terentius in Phormione, Amicus ſummus meus & popularis Getta.* Populares ergo dicuntur de vno populo amici, vt duo Tholoſani.

Pœna ex contractu nullo non debetur.

b §EVM. Iſidorũ Glabrionem.

c §DECESSISSET. Mulier quæ nubebat, & dotem dederat.

d §INFANTI. Eiuſdem forte mulieris ex priore matrimonio filio.

e §ET DECESSERAT. Mulier prædicta.

f §ACTIONEM NON ESSE. Manebit tamen ſalua actio ad dotem mulieri, aut hæredibus eius: licet ſtipulatio infantis effectum nõ habeat. l. certi condictio. §. quoniam, in fin. ff. de reb. cred. † Nec obſtat, ſi dicas per ſtipulationem etiam inutilem, obligationem primam nouationis iure tolli. §. præterea, circa princip. Quib. mod. tol. oblig. in Inſt. hoc enim obtinet, ſi ſtipulatio naturaliter ſaltem valeat, alioqui ſecus. d. §. præterea, verſ. nõ idem iuris, atqui hoc caſu noſtro ſtipulatio cùm careret cõſenſu, nulla omnino fuit. l. j. §. adeo. ff. de pact. etiam reſpectu naturalis obligationis, quæ ex conſenſu naſcitur. l. ſtichum. §. naturalis. ff. de ſolutio.

Stipulatio inutilis annouet obligat.

L. Mulier.

1 *Popularis qui.*

2 *Stipulatio inutilis obligationem nouat.*

IDEM LXX.

MVLIER QVAE dotem dederat popularí meo [a] Glabrioni Iſidoro, fecerat eum [b] promittere dotem, ſi in matrimonio deceſsiſſet [c], infanti [d], & deceſſerat [e] conſtante matrimonio: placebat ex ſtipulatu actionem non eſſe [f], quoniam qui fari [g] non poterat, ſtipulari non poteſt [h].

g §FARI. Id eſt, loquí, & verba proferre, inde faſtí, & nefaſtí dies, vt in commentariis. l. j. in princip. explicuimus abundè.

h §STIPVLARI NON POTERAT. Infans, quoniam fari non poteſt, non ſtipulatur. d. l. j. in princ. Quod ſi fari poteſt, tametſi eius ætatis ſit, vt non intelligat quid agat, rectè ſtipulabitur. l. ſeruum. ff. Rem pupil. ſal. for. quod propter vtilitatem, vt illic Caius ſcribit, benignioréq; interpretatione receptum eſt; nam ſtricto iure infans

etiam, qui fari poteſt, hoc eſt, proximus infantiæ, qui rectè incipit loqui, qualis eſt, qui ſeptimum aut octauũ annum agit, non tamen vtiliter ſtipulatur. §. pupillus. de inutil. ſtipulat. in Inſtit.

a CVM QVID. In ſtipulationibus in quibus factum verſatur, ſiue id in faciendo conſiſtat, ſiue in non faciendo, optimum eſt pœnam ſubiicere: * nam pœna non ſubiecta incertum eſt, quid debeat is qui contra promiſit, fecerit, quoniã enim futurum eſt, vt in id quod intereſt condemnetur. l. ſi pœnam. Quanti autẽ interſit probatio difficilis eſt. l. fin. ff. de prætor. ſtipul. onerabitur admodum actor cui neceſſum erit planũ facere, quanti ſua interſit. §. fi. de verb. obliga. in inſtitut. ad vitandas igitur tales difficultates, pœna ſubiicienda eſt: quomodo autem addenda ſit, tradit hic Vlpian. familiariter docens, quomodo ſint concipiendæ pœnales ſtipulationes, reſpectu facti, vel non facti, quod explicatius adhuc Venuleius tractat in l. continuus. §. penult.

Pœnã adijcere contractui cõmodiſſimum.

1

b §STIPVLAMVR. Id eſt, ſtipulari volumus.

c §NON ERIT. Pœnæ nomine (ſubaudi) decem aureos dabis.

d §CVM NE QVID FIAT. Stipulari volumus.

e §SIC. Id eſt, hoc modo.

f §FACTVM ſit. * Tunc pœnæ nomine decem aureos dare ſpondes, quod ſi in ſtipulationem plura facta deduxerim, quorum quædam in faciẽdo, quædã in non faciendo conſiſtunt: ſic pœnæ clauſula ſubiicienda erit, *ſi ita non feceris, aut ſi quid aduerſus ea feceris, decem aureos mihi pœnæ nomine dabis.* l. continuus. §. penultimo. Túmque ſi contingat, vt contra quàm promiſſum eſt facias, ſiue in faciendo, ſiue in non faciendo pœnam committes. §. finali. de verborum obligationibus, in Inſtit.

Pœnalis ſtipulatio quomodo concipienda.

2

IOAN. CORAS. VALEN.
XVII. NOVEMB.
1546.

L. Cùm quid.

1 *Pœnam commodiſſimum eſt inſerere.*
2 *Pœnalis ſtipulatio quomodo concipienda.*

IDEM LXXI.

CVM QVID [a] vt fiat ſtipulamur [b], pœnam ſic rectè concipiemus, *ſi ita factum nõ erit* [c], cùm quid ne fiat [d] ſic [e] *ſi aduerſus id factum ſit* [f].

L. Stipulationes non diuiduntur.

1 *Actus iudicatur ſecundum naturam rei deductæ.*
2 *Vſusfructus cur diuiduus.*
3 *Vſus cur indiuiduus.*
4 *Facti pars in contractum deduci nequit.*
5 *Obligatio rem reſtitui indiuidua.*
6 *Obligatio dandi diuidua.*
7 *Intereſſe, quandoque indiuiduum.*
8 *Obligatio facti, an præciſa.*
9 *Sententia, quandoque diſformis libello.*

IOAN. CORAS. VALENT.
XVII. NOVEMB.
1546.

NON

a NON RECIPIVNT. †Nam vt actio mobilis, vel immobilis iudicatur, secundum naturam rei in eã deductæ. §. j. de non alien. col. ij. ita & stipulatio diuidua, et indiuidua. l. ij. §. & harũ, & l. iiij. §. Cato, & vtrobique dixi. Interpretandum igitur, quod dicimus stipulationem diuiduam respectu rei diuisibilis in eam deductæ: nã in sui conceptione indiuidua semper dici debet, cũ ex consummatione formam, & perfectionem recipiat. l. si is qui quadringenta. §. quædam. ff. ad l. falc. & in imperfectis pars demonstrari non possit. l. ij. in princ. ff. de præto. stipula. cùm nihil actum esse credamus, dum aliquid agendum supereſt. l. cùm Syllanianum, in fi. C. de his qui. vt indig. præterea, quoniã tunc cum contrahitur, facti est. l. v. §. stipulatio, vt & cæteri contractus. l. consilio. §. fina. ff. de cura. furio. facta autem diuisionem non recipiunt, vt hac l. & l. in executione. §. secunda.

Diuiduũ dicitur secundũ naturã rei.

IDEM LXXII.

STIPVLATIONES non diuiduntur earum rerum, quæ diuisionem non recipiunt[a], veluti *viæ, itineris, actus, aquæductus*, cæterarumq; seruitutum[b]: idem puto, & si quis faciendum aliquid stipulatus sit[c], vt puta, *fundum tra-*

Pœnalis stipulatio quomodo concipienda.

b ¶ CAETERARVM'QVE SERuitutum. Præter vsumfructum, qui & diuidi potest, non sicut cæteræ seruitutes indiuiduæ sunt. l. j. §. si vsusfructus. ff. ad l. falcid. Cuius rei ratio non satis nostratibus liquet. † Ego à iurisconsultis vsumfructum dupliciter accipi scio, pro iure ipso vtendi. l. j. ff. de vsufruct. & pro actuali fructuum perceptione. l. si vsusfructus. ff. de iur. dot. in prima significatione, vel inuiti fateri cogimur indiuiduũ esse, exemplo cæterarum seruitutum. d. §. & harum, & hîc: cùm sicut reliquæ seruitutes incorporalis sit, qui nec tangi, nec videri potest, nec palpari. l. j. §. fin. ff. de rer. diuisio. Quod si ad alteram appellationem vsumfructũ referamus, vt scilicet perceptionem designat fructuum. d. l. si vsusfructus proculdubio diuiduus est. d. l. j. §. si vsusfructus cùm & pro parte fructus colligi percipiq; possint; nam frui quidem, inquit, Iul. Paulus, pro parte possumus. l. vsus pars. ff. de vsu & habit. Eadem ratione dicimus cæterarũ seruitutum commoditatem temporibus, & mensuris diuisionẽ recipere. l. si partẽ. ff. de seruit. rustic. prædio. l. arbor. §. fin. ff. commu. diui. l. Lucio. ff. de aqu. quot. & æsti. hoc enim, non ad ius seruitutis, sed ad modum vtendi respicit. l. iiij. §. j. ff. de serui. At verò dices, cur ergo Iurisconsulti à seruitutibus exceperũt vsumfructũ. d. l. j. §. si vsusfructus. ff. ad l. falcid. si eodem modo diuisionem seruitutes cum vsufructu recipiebant. Respõdeo, quia hoc amplius est in vsufructu, vt in sua commoditate, nempe, in fructibus diuisionem etiã naturalem admittat. Aliæ verò seruitutes, non nisi per mensuras & tempora. † Hinc quoque patet, cur vsus indiuiduus sit, quia vt in d. l. vsus. Iurisconsul. ait, vti pro parte non possumus, hoc est vtendi cõmoditatem pro parte percipere, nam qui fundi vsum habet, fructu fundi duntaxat vtitur, pro quotidiani vsus necessitate. l. j. ff. de vsu. & habita. §. j. illo tit. in Inst.

Vsusfructus cur diuiduus.

Vsus cur indiuiduus.

c ¶ STIPVLATVS SIT. Erit nanq; hæc stipulatio facti indiuidua, sicut stipulatio seruitutis. Rationem in §. Cato, scripsimus, ne solutionem in diuersis rebus fieri contingat. l. in executione. §. pro parte. † Nec mihi placet, quod omnes tradũt initio partẽ facti in stipulationẽ deduci posse, velut, partẽ foueæ purgari. l. ij. §. j. ff. de aqũ. plu. arc. Aut partem fundi tradi. Hæc enim in stipulationem deducta non partis, sed totius nomine cen-

Pars facti non deducitur in cõtractum.

seri dicunt: nam qui mihi partem fundi tradere promittit, non partẽ facti, sed totum factum promittit, licet de parte fundi actũ sit. Sunt tamen quædam facta, quorum effectus & vtilitas scinditur: quia tantum vtilitatis facti pars affert in parte, quãtum totum in toto, atq; ideo diuidua censentur. l. in executione. §. secunda, veluti, *Amplius nõ agi, & rem ratam haberi.* d. §. Cato, & d. l. in executione. §. quod si stipulatus.

d ¶ FVNDVM TRADI. Hoc tex. planum fit † obligationem rem tradi, indiuiduam, & obligatione, quia hæredes singuli insolidum obligãtur, & solutione: quoniam pro parte res exsolui, hoc est, tradi nõ potest, quid autem in obligatione rem restitui doc. plurimum affligũtur, à quibus tamen crebrò existimatum est, eam licet solutione diuisionẽ non recipiat, quando non nisi pro solido (vt est apud Marcel.) res restitui possit. l. si duo. ff. de pos. obligatione tamen sectionem admittere, cùm non insolidum vnusquisque hæres, sed pro portione tantum hæreditaria teneatur. l. in condictione. ff. de condict. fur. l. iij. §. hæres. ff. commod. l. si plures. ff. de vi, & vi armata. Ego verò non video, cur à traditione debeamus restitutionem seiungere: cùm & is tradere dicatur, qui restituit. l. verbum dandi. ff. de verbor. signific. Quocirca puto verissimum vtramq; obligationem in persona principalis omnino indiuiduã, vt hîc. l. j. §. si duos. ff. depos. l. si vt certo. §. si duobus. in fi. ff. commo. l. eandem. in prin. ff. de duob. reis. in personam autem hæredum, qui non solent ex facto defuncti, nisi pro portionibus hæreditariis teneri. l. si tibi homo. §. si fundus. ff. de leg. j. vtramque obligatione diuiduam l. in condictione. ff. de cond. furt. nisi respectu eius, qui solidæ rei tradendæ, aut restituendæ facultatem haberet. l. iij. §. hæres. ff. commod. cum enim solidum ad eum peruenerit, insolidum teneri debet. l. si plures. ff. de vi & vi armata præterquam cùm res hęredis tradenda esset. dict. §. si fundus. ea quippe ad hæredem peruenisse dici non potest, cùm nunquã fuerit defuncti, licet specialiter testanti concesserit lex, vt de re hæredis sicut de propria disponat. l. vnum ex familia. §. si rem. ff. de legat. ij. solutione verò, si species sit, quæ tradi, aut restitui debet: quoniam non nisi pro solido res præstari commodè potest indiuidua erit. d. l. si duo. ff. depos. Quod si quantitas cùm & ea sine creditoris incommodo pro parte præstetur. l. ij. & harum, & l. in executione. §. j. diuidua quoque solutione censebitur. dict. l. si duo. in prin. & ita hunc articulum nouè explico.

Obligatio rem restitui, indiuidua.

di[d], vel *fossam fodiri*, vel *insulam fabricari*, vel *operas*[e], vel quid simile his, horum enim diuisio corrumpit stipulationem[f]. Celsus tamen libro xxxviij. Digesto. refert Tuberonẽ existimasse vbi quid[g] fie-

e ¶ VEL OPERAS. De quibus dic, vt scripsi in l. in stipulationibus. §. operarum.

f ¶ CORRVMPIT STIPVLAtionem. Hoc est, finem, effectum & vtilitatem stipulationis, qua expositione patet eos grauiter falli, qui putant hanc rationem, idem quod dictũ continere: vult itaque Vlpia. memoratas stipulationes seruitutum factorum operarum, aliorúmque id genus non diuidi, quia horum diuisio corrumpit stipulationem, hoc est, commodum & effectũ eius. Si enim mihi (verbi gratia) insulam ædificare promiseris, & extructis muris cesses, aut relictis pluribus hæredibus decedas, damnosum mihi esset admodum, si vel tu nolles ad ædificiũ alterius procedere, sed eius partis ex ędificatione, vel hæres tuus liberari.

g ¶ VBI QVID. Sunt hæc, & quæ sequuntur vsque ad versi. ideo verba Iurisconsulti Tuberonis apud Celsum, *vbi quid fieri stipulamur, si non fuerit factum, pecuniam dari oportere.* Quod dictum

ctum volui, ne quispiam cum non-
nullis existimet falsò verba esse sti-
pulationis.

h ¶FIERI STIPVLEMVR. Simpliciter non adiecta pœna si non fiat: puta, insulam fabricari.

i ¶SI NON fuerit factum. Quod in stipulatione conuenerat quia non fuerit fabricata insula.

k ¶ PECVniam dari oportere. Hoc euenit (dicebat Celsus) in omnibus faciendi obligationibus, vt qui non facit quod promisit, in pecunia numerata condemnetur, quanti stipulatoris interest. l. si quis ab alio. §. fi. ff. de re iudica.

l ¶IDEO'QVE. Quia pecuniam numeratam dari oportet.

m ¶ DIVIDI STIPVLATIO-
6 nem. † Cùm obligatio dandi pecuniam partis præstationem recipiens, diuidua sit. l. ij. §. & harum & l. in executione. §. j. hinc autẽ habes, quòd licet principalis obligatio indiuidua sit, obligatio tamen ad ęstimationem, aut id quod interest in locũ eius subrogata est indiuidua: cùm ad pecuniam, & ita ad diuiduum contrahatur. d. §. primo. & obligatio diuidua, aut indiuidua intelligatur, secundum naturam rei in eam deductæ, vt hîc, & d. l. ij. §. & harum. & l. iiij. §. Cato.

Interesse quandoq; indiuiduum.

7 † Eo porrò casu id quod interest, indiuiduum censetur, quo cùm principaliter ad indiuiduum puta ad factũ agatur, non iure obligationis, sed officio iudicis in executione sententię accessoriè venit. l. ij. §. & ex his, vbi Bart. & alij, oportet quippe accessorium principalis naturam sequi. ca. si super gratia, de offic. deleg. in vj. c. accessorium, de regul. iur. eo. lib.

n ¶POSSE DICI. Hoc casu, cùm factum non est, quod in stipulatione conuenerat, atque ideo in pecunia numerata fieri debet condemnatio.

o ¶IVXTA AESTIMATIO-
nem facti. Id est, secundum quod factum æstimatum fuerit.

p ¶ DANDAM ESSE PETItionem. In pecunia numerata, verbi gratia, si insulam fabricare mihi promiseris, nec feceris, hoc factum pecunia æstimabitur, finge quingẽtis aureis iuxta quam æstimationem, ego stipulator contra te ad quingẽtos aureos agere potero: tantique condemna-

Facti obligatio an præcisa.

8 beris. d. l. si quis ab alio. §. fina. † & ita vtrumque & factum & æstimatio facti post moram est in obligatione. l. j. ff. de act. empt. l. fi. ff. si quis in ius voca. hoc est, poterit agere ad factum stipulator, aut ad facti æstimationem. l. si insulam. si hoc magis ei placuerit. l. stipulatio. §. siue autem. ff. de no. openuntiat. non tamen poterit cogi (vt omnes existimant) promissor facere, sed præstando, quanti petitoris interest liberabitur, vt hîc, & d. l. si quis ab alio. §. fi. ne quędam seruitutis species in homine libero inducatur. l. j. & ij. ff. de lib. hom. exhib. Quam sententiam veram non esse perspicuum feci in ij. Miscella. ca. iij. cùm non in debitoris, sed in creditoris omnino gratiã inductum sit, vt si non fiat, quod promissum est, in id quod interest agi possit. d. l. stipulatio. §. siue autem, tantique sequatur condemnatio. d. l. j. ff. de act. empt. d. l. si quis ab alio. §. final. & hic. Quocirca si ea via omissa petitori placeat ad factum agere, eique sit vtilius, iniquum esset onere faciendi promissorem qui factum explere potest, liberari. l. fideicommissa. §. fi. ff. de leg. iij. sic enim frustratio, & mora, quam nõ impunitam esse oportere Papinian. respondit. l. in fideicommissi. §. fin. ff. de vsur. ei prodesset: ex propriáque culpa præmium consequeretur, contra omnem & legis, & naturæ æquitatem. l. siue hæreditaria. ff. de negot. gest. In obligatione verò dãdi in qua

recep

receptum est debitorem dare precisè, hoc est dominium stipulatoris facere omnimodo teneri. l. vbi autem. §. fin. doctores censent, nec post moram, nec post interitum æstimationem, aut id quod interest in obligatione succedere, sed rem ipsam etiam extinctam peti debere. l. si seruum. §. fi. quę quoniam præstari non potest, iudicis officio fit condēnatio in estimationē. 9 l. Iulianus. ff. de confess. ✝ Licet autem regulariter sententiam libello conformem esse oporteat. l. vt fundus. ff. commu. diuidun. l. fi. C. de fideicom. liber. hoc tamen casu propter necessitatem toleratur sententia, qua in aliud quàm petitum fuerit, iudex condemnat. l. vinum, vbi scriptores. ff. de reb. cred. Qua de re pleniore manu dico in l. si seruum. §. fi.

Sententia quādoque differens libello.

IOANNES CORASIVS TOLOSAS VALENT. XIX. NOVEMB. 1546.

a STIPVLATVS SIT. A' redemptore, qui certo pretio opus faciendum locauerat, vt insulam fabricari, aut scribere librum.

b § CALENDAS MARTIAS primas. De primis superuacuò mentionem facit, qui enim Calend. Martiis simpliciter stipulatur, de proximis sensisse intelligitur. l. qui ante. & l. eum qui Calend. in princ.

c § OPVS PERfectum non erit. Verbi gratia scriptus liber, aut ædificata insula.

d § QVANTI id opus erit. ✝ hoc est inquiunt doc. quanti stipulatoris intererit opus factum fuisse. l. iij. §. in eū. ff. de damn. infect. quam expositionem ipse non admiserim cùm hæc verba *Quanti id opus erit*, ad veram rei æstimationem, non etiam ad id quod interest, quod plerunque rei pretium egreditur, regulariter referantur. l. vnic. §. fin. ff. si quis ius dic. l. arbitrio. in prin. ff. de do. l. prætor. ij. §. hæc autem. ff. vi bonor. rapto. l. inter hęc verba. ff. de verb. sig. ergo qui facere promittit opus, & si perfectum non erit, quanti id opus erit, censetur operis reliqui duntaxat promissionis cedere, non ex quo locatum est opus [g], sed post Cal. Martias [h], quia nec conueniri [i] ante Cal. Martias [k] reus promittendi æstimationem. d. l. vnic. §. fi. cum simil. Et quoniam ante diem scire non possumus, quid faciendum supereſt, non nisi lapso tempore iniri potest æstimatio.

Quanti ea res erit. 1

§. *Si quis ita.*

1 *Quanti ea res erit.*
2 *Ante diem quando ad factum agi possit.*

SI QVIS ITA stipulatus sit [a], *si ante Cal. Martias primas* [b] *opus perfectum non erit* [c], *tunc quāti id opus erit* [d], *tantam pecuniam dari* [e], diem [f] promissionis cedere, non ex quo locatum est opus [g], sed post Cal. Martias [h], quia nec conueniri [i] ante Cal. Martias [k] reus promittendi

e § DARI. Quæritur, subaudi, quando dies promissionis cedat, hoc est, incipiat nasci obligatio. l. cedere diem. ff. de verb. sig.

f § DIEM. Hic respondet.

g § LOCATVM est opus. Et stipulatio contracta, intelligēdū quippe est, vt & contextus verba demonstrāt eodem tempore post locationem celebratam stipulationē, quæ ad roborationem præcedentis contractus adiecta fuit.

h § POST CAL. MARTIAS. Id est, postquā venerint Martię Calēdę.

i § QVIA NEC CONVENIRI. Adfert rationē, cur hoc casu nō cedat dies stipulationis à tempore operis locati, seu contractæ stipulationis, quia si ex eo die cederet ante Cal. Martias promissor, vtiq; conueniretur. Atqui in specie proposita reus promittendi ante Martias Cal. cōueniri nō potest.

k § ANTE CAL. MARTIAS.

Finitas, inquiunt doct. cùm tempus producendũ sit debitori, in cuius gratiam appositum est. l. cum tempus. ff. de regul. iur. & verba dulcia contra stipulatorem interpretanda sint. l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. Qua in re scriptoribus non consentio, vt dixi in l. qui ante Calendas.

l ¶ POTERAT. Censetur etenim, qui ante Cal. stipulatur, Calẽdis ipsis stipulari. l. qui ante, & l. eum qui. ij. §. qui ita. ij. Qui autẽ Calendis stipulatur, ante Calend. experiri nequit: tametsi certum sit promissum expleri non posse, sed expectanda dies est, in quã tota obligatio collata intelligitur. l. in illa. l. si ita stipulatus essem abste. l. existimo. §. fi. & l. insulam intra.

m ¶ FVLCIRI. Id est, muniri, substrui, eidémq; necessaria substentacula aptari.

n ¶ STIPVLATVS SIT. Simpliciter non adiecta die, qua opus insulæ fulciendæ perfici deberet, non etiam inserta pœna: nam & id quod interest, cum Iul. Paul. placet pœnam appellare. l. fin. ff. de eo quod cer. lo. si insula fulta non esset, & ita à præcedenti responso differt dupliciter, respectu diei, scilicet, & respectu pœnæ: in hoc enim vers. planè neutrum expressum est, nec dies, nec pœna: sed simpliciter opus promissum, in superiore verò responso facta est vtriusq; expresio.

o ¶ DENIQVE. Lege deinde.

p ¶ AGI POSSIT. Sed vbi iam cœperit mora insulæ fulciendæ fieri, dies cedet obligationis, atque ideò rectè agetur, vt hic in fin.

q ¶ INSVLAM FIERI. Quis simpliciter stipulatus est, nam adiecta die aut pœna si ante certum tempus insula facta non esset. Locum tamen adiectum intellige, cuius si non fieret demonstratio, inutiliter quis insulam tendi poterat[l]. Planè si *insulam fulciri*[m] quis stipulatus sit[n], non est expectandum, vt insula ruat, vt sic deinde[o] agi possit[p]. Nec si *insulam fieri*[q], vt tãtum temporis prætereat, quãto insula fabricari possit[r]: sed vbi iam cœperit mora faciendæ insulæ fieri: tunc agatur, dieſq; obligationi cedit.

fieri stipularetur. l. non vticq;. §. si quis insulam. ff. de eo quod cert. loc.

r ¶ FABRICARI POSSIT.

2 † Subaudi, expectandum erit. Videntur autem hæc duo responsa versicu- *Ante diẽ, quãdo possit ad factũ agi.*
lo planè, superiori contradicere: sed si vtrunq; locum diligẽter obserueris, nihil pugnãtiæ est. In præcedenti nanque responso, non simpliciter opus fieri promissum erat, sed adiecta die, & adiecta pœna: si opus, illa die factũ non esset. Itaque dies (qui in debitoris gratiam semper insertus intelligitur. l. stipulatio ista. §. inter certam) expectãdus erit, cùm in eum tota obligatio sit collata. l. in illa, hîc verò sine die, & simpliciter insulam fulciri, aut fabricari promissum est, quo casu licet diem tacitè lex subintelligat. l. interdum, nõ tamen idem quod expressus operabitur, cùm aliter exprimatur, quàm insit. l. Titia. ff. ad l. falc. potest quippe longior dies à partibus inseri, quàm à lege subaudiatur. l. j. §. si conueniat. ff. depos. Nec obstat Pompon. responsum, in l. si ita stipulatus essem abs te, dicentis eum, qui domum ædificari stipulatus est, non ante ex ea causa agere posse: quàm tempus præterierit, quo posset insula ædificari, nam illud, vt ibidem scripsimus, obtinet: cùm experiri vult stipulator ob non perfectum opus, ad totum (vt aiunt) interesse. Ad particulare verò, ob non inceptum opus, statim agi potest: cùm moram promissor incepit facere, vt hîc, & l. continuus. §. item qui insulam, & l. existimo. §. fin. Committitur quippe stipulatio in id quod interest agentis, hac l. §. Celsus. Quare ex ea stipulatione poterit stipulator, prout eius interierit. l. si procurator. ff. rem ra. hab.

IOAN. CORAS. VALEN.
XX. NOVEMB. 1546.

INT

L. Interdum.

1 *Pura ſtipulatio.*
2 *Tunc, dictio.*
3 *Dies, quando ortum actionis impediat.*
4 *Conditio quæcunque impedit natiuitatem actionis.*

PAVLVS LXXIII.

INTERDVM[a] pura ſtipulatio[b] ex re ipſa[c] dilationem capit, ueluti, ſi *id quod in vtero*[d] *ſit*: aut *fructus futuros*[e]: aut *domum ædificari*[f] ſtipulatus ſit: tunc enim incipit actio[g], cùm ea[h] per rerum naturam præſtari poteſt[i]. Sic qui Chartagine dari ſtipulatur, cùm Romæ ſit: tacitè tempus complendi[k] ſtipulatus eſſe videtur. Item ſi ita ſtipulatus eſſem abs te, cùm ex Kalendis primis Stichum ſeruum meum dare oportere, ſi Titius conſul factus eſſet, & ante Kalendas Titius conſul factus eſſet, ſtatim ex ſtipulatu agere poſſum: quia ſatis appareat, ſub conditione me ſtipulatum eſſe. Quod ſi ante Kalendas Titius conſul factus non

partus ab Arethusa editus est, fructus in fundo Tusculano nati, aut tantum temporis praeteriit, quãto domus exædificari potuit. Sic enim singula singulis referenda sunt.

k ¶ CHARTAginem potest. Quod tempus tacitè complexum, iudicis, aut boni viri arbitrio definiendum est, vt perpulchrè Venuleius commonstrat, in l. continuus. §. cum ita, in iudiciis certè res expeditior est: in quibus lex certũ tempus diffiniuit, nempe in singulos dies viginti millia passuum. l. j. ff. si quis cautio.

Conditio quæcũque impedit natiuitatẽ actionis.

ti uidetur: quo chartaginem peruenire potest[k]. Item si operas à liberto quis stipulatus sit, non ante dies earum cedit, quàm indictæ fuerint, nec sint præstitæ.

l ¶ OPERAS. Siue certas, siue incertas. Hoc quippe casu non cedit dies priusquam indixerit patronus stipulator, quas, & quando velit sibi præstari, illo verò casu, cum scilicet certæ promissę sunt, non ante cedit dies, quàm condixerit locum, & tempus liberto, quo dentur operæ, nec præstitæ sint, cùm ex commodo patroni libertus operas edere debeat. l. cùm patronus, & l. quoties. ff. de oper. libertorum. De his operis libertorum, quædam dixi, in l. in stipulationibus. §. operarum.

OPE

a SERVVS HAEREDItarius. Qui & hæredi futuro sine proprij nominis expressione, & hæreditati iacenti rectè stipulatur. l. seruus hæreditarius. j. & ij. ff. de stipula. seru.

b ¶ STIPVLAtus sit. Simpliciter dari centum, quo casu dubio procul valet stipulatio. l. si vnus. §. fin. ff. de pact. ex eo tempore tamẽ effectum plenum capiens, quo adibitur hæreditas. l. si seruus hæreditarius. ff. de stipu. seruor.

c ¶ NISI ADIta hæreditas sit. Cùm non ex die contractus, sed ex die aditæ hæreditatis agi possit. d. l. si seruus.

d ¶ QVASI CONDITIONEM. Si hæreditas adeatur.

e ¶ IDEM EST. Vt nullam vim habitura sit stipulatio, nisi hoc casu dominus reuertatur, sicut nec superiore, nisi adiretur hæreditas.

f ¶ IN SERVO. Stipulante domino captiuo.

§. Si seruus.

1 *Seruus quando rectè stipuletur domino capto ab hostibus.*

SI SERVVS HAEreditarius[a] stipulatus sit[b], nullã uim habitura est stipulatio, nisi adita hæreditas sit[c]: quasi conditionem[d] habeat. Idem est[e] in seruo[f] eius, qui apud hostes est[g].

§. Si Stichi.

1 *Moræ purgatio vsque ad quod tempus.*
2 *Debitor quantitatis re perdita, an liberetur.*

g ¶ APVD HOstes est. † Si seruus domino capto ab hostibus nominatim centum dari stipuletur, valet stipulatio: cæterum nullam vim habitura est, nisi dominus ab hostibus reuertatur: nã eo apud hostes decedente nullius momenti videbitur fuisse stipulatio. l. si seruus cõmunis. ij. §. seruus capto. ff. de stipul. seruor. cùm enim lex Cornelia eum prima captiuitatis hora mortuum fingat, domino defuncto dari, & ita inutiliter stipulatus censebitur. l. eius qui. §. quod si stipulatus. ff. de reb. cred.

1 *Seruus dominо captiuo, an rectè stipuletur.*

a POST MORAM. A' se contractam, quia interpellatus opportuno loco & tempore, non soluit. l. mora. ff. de vsu.

b ¶ PVRGAT moram. Vnde si rem interire contingat, periculo liberabitur. l. quod te. ff. de reb. cred. & l. si ex legati, hoc tit. * Admittetur autem hæc purgatio moræ, vsque ad sententiam, modo illud ipsum quod petitũ est, offeratur. §. fin. de perpet. & tempor. action. in Instit. neque enim cogendus est litigare, qui soluere paratus est. l. si reus. ff. de procura. Id'que non verbo, sed re. l. sed si alia. ff. de constituta pecun. facta rei debitæ in iudicio oblatione. l. si rem. §. finali. ff. de pignor. action. (aut si extra iudicium offerendo reus purgare velit) eiusdem obsignatione. l. obsignatione. C. de solutionib. Licet eo casu, quo aliud à petito offertur: veluti, cùm reus à quo pœna, aut id quod interest petitur, offert, principale ad factum purgare moram ad litis contestationem, vsque duntaxat concessum sit. l. si insulam, quo loco plena manu, quæ ad tractatum purgationis moræ pertinent excutiemus.

purgatio moræ ad quod vsq; tẽpus fiat. 1

SI STICHI PROmissor post morã[a] offerendo purgat moram[b]: certè[c] doli mali exceptio nocebit ei[d] qui pecuniam oblatam[e] accipere noluit[f].

c ¶ CERTE. Infert de specie ad quantitatem, hoc modo, si debitor speciei, qui semel moram contraxit, & ita in culpa fuit, postea offerendo moram purgat: vnde conuentus de interitu, exceptione doli creditorem, cui posterior mora nocere debet. l. si seruum. §. sequitur. meritò repellat. l. illud. ff. de pericul. & commo. rei vend.

Debitor quantitatis quãdo liberetur. 2 *Pariter dicendum est debitorem quantitatis, qui pecuniam obtulit, quam creditor sine causa accipere recusauit, amissa pecunia exceptione doli proposita, petentem postea creditorem excluſurum. Quãquam aliquando interpellatus non soluerit. l. qui decem, in princip. ff. de solution. nam & tunc creditoris facto quodammodo accidisse videtur, vt pecuniam debitor perderet. l. si opera. ff. de exception. dol. neque æquum est teneri eum pecunia amissa, qui non teneretur, si creditor accipere voluisset. d. l. qui decem, vtroque casu igitur cùm eadem æquitas emergat, exceptio doli perdita est. l. 1. ff. de exception. dol. licet alioqui quantitatis debitor tota etiam substantia casu amissa non liberetur. l. incendium. C. Si certum petatur: debitor quippe generis est, quod perire non potest. l. in ratione. §. incertæ. ff. ad l. Falc.

d ¶ EI. Creditori videlicet, postea petenti.

e ¶ PECVNIAM OBLATAM. Et deinde sine culpa debitoris amissam.

f ¶ NOLVERIT. Sine iusta causa. dict. l. qui decem: nam si iustam haberet causam recusandi, quia non opportuno loco vel tempore debitor contulisset, non esset inculpandus creditor, qui pecuniam oblatam recusasset. l. si soluturus. ff. de solutionibus.

IOAN. CORAS. VALENT. XXII. NOVEMB. 1546.

L. *Stipulationum quædam, ij.*

1 *Actio duplex ex stipulatione.*
2 *Certum per se, & per relationem idem.*
3 *Aureorum verbo qui.*
4 *Triticum Aphricum.*
5 *Modius.*
6 *Campania.*
7 *Amphora, & Capitolina amphora.*

QVAE

Actio duplex ex stipulatione.

Certũ per se.

a QVAEDAM INCERtæ. Hoc necessariò explicandum fuit, vt intelligamus, quæ actio ex stipulatione detur: *nam si certa sit stipulatio, condictio certi competit. l. certi condictio. ff. de reb. credit. §. j. de verbor. obliga. in Instit. si incerta actio ex stipulatu. l. si quis certũ. ff. de reb. cred. & quoniam stipulatio ratione incertitudinis dilationem nõnũquam capere solet. l. præcedenti, in prin.

Actio duplex ex stipulatione. 1

PAVLVS LXXIII.

STIPVLATIONVM quædam certæ sunt, quædam incertæ[a]: Certum est quod ex ipsa pronunciatione[b] apparet quid[c], quale[d], quantumq́[e] sit, vt ecce *aurei decem*[f], *fundus Tusculanus*[g], *homo Stichus*, *decem aurei*, *centum modij tritici optimi*, *centum amphoræ vini optimi*. Quæ sic stipulatio concepta est, vt intelligi possit quid in ea deductum sit, & quid in obligationem venerit, certa est stipulatio: quæ verò non habet in se quod dixi, incerta est. Certum autem non solùm ex numero, sed & ex quolibet alio corpore, quod certa mensura vel pondere vel numero continetur, stipulari possumus. Incertum autem est, quod ex ipsa pronunciatione non apparet, quale sit, quantumve sit, quod debeatur: veluti cum fundum quisque stipulatur, aut hominem, aut decem, nisi adiiciatur, quis fundus, aut homo, aut quot, aut qualis. Nam & si adiiciatur, quis fundus, aut homo, aut quot, aut qualis, nihil refert, quia ipsa pronunciatione non apparet, quid, quale, quantumve sit, quod debeatur.

b ¶PRONVNTIATIONE. Hoc est, ex verbis à contrahentibus prolatis, idem tamen intellige, si per relationem ad aliud. l. sequ. versic. sed qui vinum, quandoquidem par est aliquid † per se certum esse, vel per relationem ad aliud. l. hæc venditio. §. huiusmodi. ff. de contrah. empt. l. asse toto. ff. de hæred. instit. l. ait prætor. §. j. ff. de re iudica. & l. iij. C. de sentent. quæ si. cer. quan. l. certum. ff. de re. cre.

Certũ per se. 2

c ¶QVID. Substantiam notat.

d ¶QVALE. Signa, hoc est, differentias, rem ex omni parte certam facientes, eandẽ ad indiuiduũ contrahendo.

e ¶QVANTVM'QVE. Quantitatem demonstrat. Cæterum existimandum non est horum trium concursum necessarium vt certa sit stipulatio, præterquam in stipulatione eorũ, quæ in pondere vel mensura constãt, in aliis quippe sufficit eatenus aliqua ex his adesse, quatenus reluceat certitudo, vt in stipulatione speciei, quidditatem, hoc est, substantiam & qualitatem ex ipsa pronuntiatione apparere satis est: veluti si promittas hominem stichum, aut fundum Tusculanum, vtrobiq́ quidditas monstratur, quia homo vel fundus, & qualitas: quia Stichus, aut Tusculanus. In stipulatione pecuniæ numeratæ sufficit quidditatis, & quantitatis expressio, vt promitto decem aureos, designatur hîc in primis quantitas, puta decem, deinde quidditas, & substantia puta aureos, qualitatem exprimere necessarium non est: † licet enim sint diuersarum qualitatum aurei: quia alij regis, alij Papæ, alij Veneti, ex consuetudine regionis qui deducti censeantur in stipulationem, facilè interpretabimur. l. si seruus pluriũ. §. fin. ff. de legatis j. Quod si in eadẽ regione vterentur homines duplici forma aureorum, sicuti Tholosæ aureis solis, & paruis vtimur, de exiguioribus censebitur. l. semper in stipulationibus. ff. de regul. iur. l. minus. ff. de leg. iij. tum quòd in stipulationibus soleant verba contra stipulatorem accipi. l. stipulatio ista. §. in stipulationibus, tum quod generaliter traditum sit, in obscuris non quod maximum est, sed quod minimum perpetuò sequendum. l. semper in obscuris. ff. de reg. iur. planè si quis ea, quæ pondere aut mensura constant stipuletur: veluti, vinum, frumentum, oleum, aut quid simile, tria hæc concurrere oportet, vt certa sit stipulatio, quid, quale, quantum: veluti in exemplis tex. nostri, si stipuler tritici aphrici optimi, modios centũ, aut vini cãpani optimi, amphoras centum, hic rectè tria illa concurrunt: quidditas, seu substantia, quæ his verbis demonstratur, tritici, aut vini optimi: qualitas per ea verba Aphrici, aut Campani: Quantitas quia c. modij aut amphoræ promittantur. Quod si alterũ, puta, qualitas deficeret, incerta esset stipulatio. l. seq.

Aureorũ verbo qui aurei veniant. 3

f ¶AVREI DECEM. Ecce hic quid, & quantum, quid, Aurei, quantum, decem.

g ¶FVNDVS TVSCVLANVS. Perpende hic quid, & quale. Quid,

fundus, Quale, Tusculanus.

h ¶ HOMO STICHVS. Hic quoq; apparet quid & quale. Quid homo, Quale Stichus.

i ¶ TRITICI APHRICI. * Tritici aphrici, quod illic optimum nasceretur, Il. sæpe meminerunt, de quo sic Plinius in xviij. naturalis historiæ scribit. *Tritici genera plura quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, aut pondere, quo maximè decernitur Montanis modo comparetur Italiæ agris externum in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Aphrica.*

Aphricũ triticum.

mo stichus h, tritici Aphrici i optimi k, modij centum l, vini Campani m, optimi n, amphoræ centum o.

k ¶ OPTIMI. Hoc reddit stipulationem certam. l. seq. vbi dico.

l ¶ MODII CENTVM. In hac stipulatione certitudo per omnia tria demonstratur, per quid, tritici, per quale, aphrici, per quantum, Modij centum. * Modium autem apud Romanos non disparem fuisse ei mensuræ, quam Bœotium seu boysellum nostrates vocant, ex Budæo in v. de asse admonemur.

Modius.

m ¶ VINI CAMPANI. * Campania regio est Italiæ, quam nunc Toscanam vocant, campus omnes (inquit Strabo in v. geographiæ) omnes felicitates superans, in quo vina nasci optima veteres quoque scripserunt, vt non mirum sit, si de vino campano lex nostra verba faciat.

Capania.

n ¶ OPTIMI. Secus si boni. l. seq.

o ¶ AMPHORÆ centum. Hoc quoque casu certa est stipulatio ex concursu omnium trium, quia in ea, quid, quale, quantúmque deductum est, quid vini, quale Campani, quantum amphoræ c. * Est autem amphora genus vasis vinarij octauam partem eius, quod modium vini dicimus continens authore Budæo in v. de asse: verùm quæ in Capitolio asseruabatur maioris capacitatis erat, ac proinde scriptores historiarum Maximini incomparabilem bibendi edendíque vim expressuri, amphoram vini Capitolinam, vno die illum sæpe persiccasse, carnis verò libras quadraginta, & nonnunquam sexaginta deuorasse, memorant.

Amphora.

Amphora capitolina.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXIII. NOVEMB.
1546.

Debitor soluere potest pretio sius.

L. *Vbi autem.*

1 *Debitor quandoque soluit quod maioris est pretij.*
2 *Conditio certi, quando pro mutuo detur.*
3 *Comparatiui natura.*
4 *Doctor celebrior doctißimus præsumitur.*

Conditio certi quando pro mutuo detur.

VLPIANVS LXXV.

VBI AVTEM NON apparet quid, quale, quãtumcq; sit [a] in stipulatione, incertam esse stipulationem dicẽdum est, ergo si quis fundum sine propria appellatione [b] latus, in prin. hoc tit. Nec hic text. contrarium vult, licet dicat stipulationem huiusmodi incertam esse. Planè si de vno ex pluribus fundis eiusdem nominis Seianis finge stipulatio concepta esset, quia fundũ Seianũ, sine alia demõstratiõis nota stipularer, vtilis esset stipulatio. l. qui ex pluribus vsi fusius hoc ipsum tractabo.

a ¶ QVID, quale, quãtumcq; sit. Explicabis hæc verba, vt in l. præced.

b ¶ SINE PROpria appellatione. Quia stipulor fundum simpliciter non expresso particulari nomine fundi, quo casu ratione incertitudinis stipulationem nullam esse constat. l. cùm post. §. gener. ff. de iure dot. & l. ita stipulatus,

SIN

c ¶ SINE QVALITATE. Hoc est, sine adiectione bonitatis tritici. l. fideiussor. ij. ff. mand. quantitate tamen expressa. l. Triticum, veluti si stipulatus sim frumenti modios decem simpliciter, non adiiciendo boni vel optimi, quo casu promissor vilissimum etiam, & pessimum dãdo, se liberare potest. d. l. fideiussor. At verò dices, cur ergo stipulatio huiusmodi designata certa quantitate, incerta dicitur, si promissor liberatur soluendo vilissimum: & ita primum gradum malitiæ tenẽtem? *Amphora.*

Debitor soluere potest pretio sius. 1 † Respõdeo quia variari præstatio potest voluntate debitoris. §. qui illud qui potest exsoluere bonum; melius, & optimum: hanc autem solutionem, licet non sit verisimile fieri à debitore. l. cùm de indebito. ff. de probation. potest tamen accidere, cùm nonnunquàm eueniat, vt promissori facilius sit soluere, quo maioris pretij est. §. huic autem, in fin. de actionib. in Institution. *Amphora capitolina.*

d ¶ CERTAE REI SIGNIFIcatiua. *Condictio certi quando pro mutuo detur.* 2 † Hinc quidam dixerunt non dari certi condictionem pro mutuo, nisi quo casu res optima constans ponderе, numero, vel mensura, mutuo data est: nam alioquí non dicitur peti certum, vt hîc, & certi condictio non datur, nisi ex causa & contractu ex quo certum petitur. l. certi condictio. ff. de reb. credit. sed decepti sunt, vt & ante nos annotatum est ab aliis: nam cùm de repetitione rei mutuatæ tractatur, contractus præcedens mutui uel hominẽ generaliter sine proprio nomine, aut uinum frumentúmue sine qualitate c dari sibi stipulatur: incertum deducit in obligationem. Vsque adeò ut si quis ita stipulatus sit, *Tritici Aphrici boni modios centum, vini campani boni, amphoras centum*, incertum videatur stipulari, quia bono melius inueniri potest, quo fit vt boni appellatio non sit certæ rei significatiua d: cum id quod bono melius sit, ipsum quoque bonum sit e. At cùm optimum quisq; stipulatur, id stipulari intelligitur, cuius bonitas principalem gradum bonitatis habet f: quæ res efficit, vt ea appellatio certæ rei significatiua sit.

deducitur, ex quo qualitas limitatur & determinatur: quia rem in eadem bonitate reddi oportet. l. cùm quid. ff. de reb. cred. Certum autem quid esse sufficit per relationem. l. ait prætor. §. j. ff. de re iudicata. l. iij. C. de sen. quæ si cert. quan. cùm ea vice particularis expressionis fungatur. l. certum. ff. de reb. cred.

e ¶ IPSVM quoque bonum sit. † Comparatiuum positiui naturam, & significatum retinet. *Comparatiuum.* 3

f ¶ BONITAtis habet. Decisa fuit hinc aliquando quæstio, si statutum constituat causas graues optimis, aut excellentissimis doctoribus committi, non poterit aliis dirigi commissio, quàm qui supremum gradum, & primum locum in eruditione tenent: quoniam autem probatu difficillimum est, † qui sint doctorum doctissimi ad famam, & crebriorem hominum opinionem scriptores meritò recurri volunt, atque ita spectandum esse, in qua præsumptione sint, qui in ea regione commorantur. l. cùm de lanionis. §. asinam. ff. de fund. instru. si verò statutum vellet delegari causam bonis, aut melioribus doctoribus optimis quoque posse committi hic text. perspicuum facit. *Doctor quis doctior præsumatur.* 4

§. Fundi.

Stipulatio vsusfructus quando certa, vel incerta. 1

a CERTI, Tusculani puta.

b ¶ DEDVXISSE. Cùm ex ipsa pronunciatione non appareat, quale, & quantum sit deductum in obligatione: ignoratur enim quot et quales fructus sit stipulator ex fundo percepturus. l. præced. *Vsusfructus stipulatio an certa.* 1 † Est igitur stipulatio vsusfructus fundi incerta, & ideo actione ex stipulatu non etiã condictione certi agendum erit. l. certi condictio, & l. si quis certum. ff. de reb. cred. §. j. de verb. obligatio. in Instit. licet autem stipulatio vsusfructus fundi incerta sit, vt hic, obligatio tamen vsusfructus pecuniæ puta xv. millium est certa. l. tribus. ff. de vsusfr. ea. rer. quę vsu consu. cùm rei, hoc est, pecuniæ in qua cõstitutus est vsusfructus, dominium in fructuariũ transeratur. l. si tibi. j. & ij. & l. fi. ff. illo tit. ideo obligatio dãdi intelligatur. §. fin. huius l. quam certã esse constat. l. præce. & d. §. fi. quod non contingit in vsusfructu fundi, quem qui debet non tam dare quã facere, hoc est, pati ius ipsum ęq fruendi præstare tenetur. l. iij. §. dare. ff. de vsusfruct. l. corruptionem. C. de vsufruct.

FVNDI CERTI[a] si quis vsumfructũ stipulatus fuerit incertum intelligitur in obligationẽ deduxisse[b], hoc enim magis iure vtimur.

Quannis dictio.

a INCERTAM ESSE hanc stipulationem. Quia incertum sit an qui, quales, & quanti nascerentur. l. sed & si restituatur. §. fi. ff. de iudi. & vbi non apparet ex ipsa pronũtiatione quid, quale, quantúmque in obligationem deductum sit, † incerta est stipulatio, vt hac l. in princ. hoc tamen casu, certi condictione, non item actione ex stipulatu agẽdum erit, cùm non nisi renata actio detur. l. interdũ. in prin. & l. inter stipulantem. §. sacram. Tum autem certũ petitur. Quocirca certi condictio proponenda. l. certi condictio, & d. l. si quis certum. ff. de rebus cred. licet si fructus, nõ vt fructus, sed vt id quod interest petantur, actione incerti ex stipulatu agendum sit. l. si stipulatus. ff. de vsu. cùm id quod interest incertum sit, atq; incerti actione exigatur. l. fin. ff. si quis in ius vocа. l. iij. C. de inut. stipulat.

§. *Illud.*

1 *Incerta stipulatio.*
2 *Certum per se, & per relationem.*
3 *Quanuis, dictio.*
4 *Rei iudicatæ authoritas.*
5 *Vsurarum stipulationi modus adijciendus.*

Incerta stipulatio. 1

ILLVD DVBITAtionẽ recipit, si quis id quod ex ea ancilla natum erit, aut fructus qui in fundo Tusculano nati erunt dari sibi stipulatus sit, an incertum stipulatus videatur: sed ipsa natura manifestissimum est, incertam esse hanc stipulationem[a], sed qui vinum aut oleum, aut triticũ quod in horreo est stipulatur: certum stipulari intelligitur[b]. Qui verò à Titio ita stipulatur, *quod mihi Seius debet, dare spondes*: & qui ita stipulatur, *quod ex ea ancilla natum erit, dare spondes*: & qui ita stipulatur, *quod in horreo meo est, dare spondes*: certum stipulatur. l. si ita stipulatus. ff. de verb. obligat. l. si ita stipulatus. ff. de rebus cred. l. si ita stipulatus. ff. de verb. obligat. l. si ita stipulatus. ff. de rebus cred. Quia in his omnibus certum est an, quale, & quantum sit in obligationem deductum

de sen. quæ si cer. quan. quod apparatu ad nauseam vsque producto scriptores hic comprobant.

c ¶ INCERTVM IN OBLIgationem deducit. Hoc statim in verbis sicu. quanuis istæ species doctores corrigi putãt, qd nec structuræ sermonis conuenit, nec verisimile est; cùm nemo se statim corrigere præsumatur. l. nã ad ea. ff. de cond. & demonstra.

d ¶ QVANVIS. *Quannis dictio.* 3 * Coniunctio est aduersatiua. l. j. §. j. ff. de eo per quẽ fac. er. l. j. §. si cui. ad fi. ff. vt leg. nocaue. quam nullibi præcedẽtia corrigere legi. Quocirca mirum videri non debet, si à doctoribus dissentiam, qui hoc loco dictionem *Quanuis*, stare correctiuè putant; hoc enim nec rationi rectè loquendi congruit, nec ad verisimilitudinem accedit, cùm vt dixi, coniectura capienda non sit, Iurisconsult. sese confestim correxisse. Quærenda nobis itaque ratio differentiæ inter stipulationem vini, tritici, aut olei, quod in horreo est, & stipulationem quod mihi Seius debet, vel quod mihi ex testamento debes; cur videlicet in hanc incertum, in illam certum deducatur. Ego rationẽ esse puto, quia in stipulatione eius quod in horreo est, certitudo nullo velamento contegitur, sed coniectò in horreum oculo statim demonstratur, in stipulatione verò eius quod debetur, vel à Seio, vel ex testamento non item cùm debiti probatio ad oculum non demonstretur, sed ex textibus aut instrumentis opus sit. Quæ etiam controuerti plerunq; videmus, nec omne quod testamento relictum est, confestim deberi dicitur, permulta enim accidere possunt, quæ vel legatum omnino tollant, vel aliqua ex parte diminuant, vt æs alienum, & 4 Falcidia. * Hinc patet secus esse vbi de ea re iudex pronuntiaret, quia aliquem sic condemnaret, vt quod haberet ex testamento Mæuij, restitueret Titio. l. ait prætor. §. j. ff. de re iudic. l. iij. C. de sent. quæ sine cer. quant. idque propter authoritatẽ rerum iudicatarum. l. seruo inuito. §. cùm prætor. ff. ad Trebel. quæ pro veritate accipiuntur. l. ingenuum. ff. de stat. homin. omníque controuersiæ finẽ imponunt. l. j. ff. de re iudic.

Sententiæ authoritas.

latur, *quod mihi ex testamento debes dare spondes*, incertũ in obligationem deducit [c]: licet Seius certum debeat, vel ex testamento certum debeatur: quanuis [d] istæ species [e] vix [f] separari possint ab ea quam proposuimus [g] de vino, vel oleo, vel tritico, quod in horreo repositũ est. Et adhuc occurrit [h], quòd fideiussores certũ videantur promittere, si modo & is pro quo obligantur, certum debeat, cum alioqui & ita interrogentur, id fide tua esse iubes [i].

e ¶ ISTAE SPECIES. Vltimæ videlicet, quod Titius mihi debet, & quod mihi ex testamento debes.

f ¶ VIX. Id est, difficulter. Cùm enim in prædictis duobus casibus eadem videatur esse ratio, quæ in prima specie de vino quod in horreo, non facile videbatur decisionem illarum ab hac separandam, vt in hoc certum, in illa incertum deductum temerè diceremus.

g ¶ PROPOSVIMVS. In versi. sed qui vinum.

h ¶ OCCVRRIT. Simile cuius argumento videbatur dicendum in his duabus vltimis speciebus, quod mihi Seius debet, & quod mihi ex testamento debes, sicuti in prima specie de vino quod in horreo est, incertum deductum videri.

i ¶ FIDE TVA ESSE IVBES. L. græcè in princ. ff. de fideiusso. §. si quid autem, illo tit. in insti. hîc autem contractus sic generaliter conceptus, valet; quia licet certus non sit per se, quia tamen ad obligationem principalem relatus ad certitudinem deducit, quod, vt iam sæpè diximus, suffi-

Certũ per se & per relationẽ.

Vsurarum stipulationi modus adijciẽdus.

5 cit, effectum habet. †Non est itaque, quod quidquam opponatur hîc de vsuris, quarum stipulatio non tenet, si certus modus nõ adiiciatur. l. quod in stipulatione. ff. de vsu. etenim vsuræ illic, nec per se, nec per relationem ad aliud certæ erant. Ne autem hic versic. & hoc simile, interpretationi nostræ nostræ aduersari videatur, considerandum est certum hac in specie alia ratione dici, ea nempe, quod ea quæ principali obligatione continentur, in fideiussoria nominatim repetita censeantur. l. sciendum, & l. Titia. §. idem respondit, hoc tit. §. fin. de fideiussor. in instit.

a *Factũ continet non factum.*

1 AVT IN NON FAciendo. †Cùm faciendi verbo non factum quoq; comprehendatur. l. in fraudem. ff. quæ in fraud. credit. §. si vxor, de nupt. hæc verba, *aut in non faciendo*, otiosè adiecta videntur, satis quippe erat dixisse, *quod in faciendo*: nã & eo sermone nõ faciendũ demonstratur. l. ij. in princip. Sed illud lata quadam significatione, licet propria verum est: quam Iurisconsl. nonnunquã contrahunt: vt hîc, atque ita hęc duo separant, vt aliud à facto nõ factum existiment. l. quotiens. j. §. j. ff. de seruit. vt & adoptionem ab arrogatione, licet generalis adoptio arrogationem contineat. l. ij. ff. de adoptio.

§. Quid quod.

1 *Facti verbo non factum continetur.*
2 *Facta cur incerta.*
3 *Stipulatio fossam fodi cur incerta.*

QVID QVOD in faciendo, aut in non faciendo[a] consistit stipulatur, incertum stipulari videtur[b]. In faciendo veluti, *fossam fodi, domum ædificari*[c], *vacuam possessionem tradi.* In non faciendo, veluti *per te non fieri quominus mihi per fundum tuum ire agere liceat: per te non fieri quominus hominem mihi Herotem habere liceat.*

b ¶ INCERTVM STIPVLARI
Facta cur incerta. 2 videtur. †Factum enim priusquam expleatur, nullum est. l. si is qui quadraginta. §. quædam. ff. ad l. Fal. tota quippe eius perfectio à futuro pendet. l. operæ in rerum. ff. de oper. liber. meritò incertum. l. sed & si restituatur. §. fina. ff. de iudic. & §. illud huius l. cùm nihil de præsenti in obligatione deducatur. l. quod in stipulatione. ff. de

ff. de vsur. in datione verò dominium ab ipso exordio venit in obligationem. §. final. tametsi executio, quæ fit per traditionem. l. traditionibus. C. de pact. in futurum conferatur: proinde certa dicitur dandi obligatio. d. §. final. si appareat, quid, quale, & quãtum in ea deducatur. l. præced.

c ¶ FOSSAM
3 fodi, domum ędificari. †Sed cur hæ stipulationes fossam certæ mensurę fodi domum designatæ formę, & in certo loco ædificari incertæ dicuntur: cùm ex earum pronuntiatione appareat, quid, quale, quantúmq; sit in obligatione deductũ. l. præced. Respõ. quia in faciendo consistunt, facta aurem omnia cum ex futuro pendeant, nec nisi consummata aliquam habeant formam. d. §. quędam. iure meritóque incerta dicuntur. d. l. sed & si restituatur. §. fin. ff. de iudic. licet ex pronuntiatione stipulationis appareat, quid, quale, quantúmq; sit in stipulationem deductum: nã hæc reddunt stipulationem certam in dando consistentem. l. præcedent. non etiam si in faciendo, vt hîc, ratione quam mox docuimus.

Stipulatio fossam fodi cur incerta.

RES

Alternãs exprimit incertum.

Vsurarũ nomine quæ veniant.

a RES CERTAE DESIgnantur. Qua ratione dicendum videtur ſtipulationem certam eſſe. l. præc.

b ¶ IN INCERTO EST. Cum habeat electionem reus, an hanc, vel illam rem præſtare velit. l. plerunque. §. fi. ff. de iur. dot. Qua ratione dici debet incerta ſtipulatio in qua ſententia Vlpian. ꝓcliuior eſt, cùm enim electio (vt diximus) debitoris ſit, quid ſtipulator cõſequatur, incertum eſt. §. huic autem, de act. in Inſtit.

c ¶ CVM QVIS. Stipulator, hic autem propoſitam quæſtionem ſoluit Iuriſconſult. diſtinguendo.

Stipulatio foſſam fodi cur incerta.

d ¶ INCERTVM ſtipulatur. † Nam & vt alibi idem Vlpian. cenſuit, qui ſub alternatione nonnihil dicit, aut confitetur, incertum exprimit. l. prætor. §. quod autem. ff. de iureiurand.

Alternãs 1 exprimit incertum.

2 † Inde iactatum illud vulgare, alternatio obſcuritatem, & incertitudinem parit. l. ſi pupillorum. §. ſi prętor. ff. de reb. eo. ideóque perſæpe actum vitiare. l. tutor ita rectè. ff. de teſtamen. tut. l. ſed ſi ita. ff. de ſtipulat. ſeruor. vel ſaltem iis nocere, in quorum ſit poteſtate apertius legem conſcribere. l. veteribus. ff. de pactis, multa autem hîc de libellis, decretis, ſententiis, appellationibus, & exceptionibus alternatiuis doct. aggregant, quorum laborem ad huius literæ interpretationem minimè neceſſariũ laudare, quã imitari malo.

Alternatio quando noceat.

§. Qui illud.

1 *Alternans incertum exprimit.*

2 *Alternatio quando vitiet aut noceat.*

QVI ILLVD AVT illud ſtipulatur, veluti *decem* aut *hominem ſtichũ*, vtrum certum an incertum deducat in obligationem non immeritò quæritur: nam & res certæ deſignantur[a], & vtra earum potius præſtanda ſit in incerto eſt[b]: ſed & cum quis[c] ſibi electionem conſtituit adiectis his verbis, *vtrum ego velim*, poteſt videri certum ſtipulatus, cum ei liceat vel hominem tantum, vel decem tantum intendere ſibi dari oportere, qui verò ſibi electionem non conſtituit, incertum ſtipulatur[d].

a SORTEM. Centum puta.

b ¶ VSVRAS QVAScunq;. † Siue menſtruas, ſiue annuas & ſiue trientes,

Vſurarũ nomine quæ veniant.

1 ſiue quadrantes, ſiue ſemiſſes, ſiue centeſimas. Nec audiendi ſunt, qui quaſcunq; vſuras hoc loco accipiũt de his quæ generaliter quantitate certa non adiecta ꝓmiſſæ ſunt, concepta quippe ſic ſtipulatio, nullius eſt momenti. l. qd' in ſtipulatione & l. tutor. §. fi. ff. de vſur. ſicut ſententia. l. in ſumma. §. qui ſortis. ff. de re iudic.

§. Sortem.

1 *Vſurarum verba quæ.*

2 *Stipulatio vſurarum incerta.*

QVI SORTEM ſtipulatur & vſũras quaſcunque[b], certum[c] & incertũ[d] ſtipulari videtur: & totſtipulatio-

Stipulatio vſurarũ incerta.

2 eam tamen ſtipulationem vſurarum validam eſſe velit hîc Vlpian.

c ¶ CERTVM. Reſpectu ſortis.

d ¶ ET INCERTVM. Reſpectu vſurarum, quæ cùm pro futura mora in obligationem veniant ſciri non poteſt, quantum earũ nomine deberi poſsit, † cùm nec prȩuidere poſſimus quòd menſibus, aut annis moram ſit debitor contracturus: pro tempore verò præterito cõmiſſa ſtipulatione, quoniam certum eſt, quid, quantúmque debeatur, certi condict

cõdictione actor experiri poterit. l. certi condictio. ff. de reb. cred.

e ¶QVOT SVNT RES. Duæ autem sunt res, fors, & vsura: duæ igitur erunt stipulationes. l. j. §. sed si mihi. l. scire nes sunt, quot res[e], scire debemus, vbi scripsi. l. Titia. §. final. & l. pluribus in princ. vna sortis, & alia vsurarum. l. centum capuę, versic. neque enim. ff. de eo quod cert. loc.

a DARI. *Dare est apud Iurisconsultos, dominium transferre. §. sic itaque, de act. in Inst. nisi subiecta materia repugnet: quia talis sit, quæ dominij translationem respuat. l. insulam. ff. de præscript. verb. vt si verbo dono in locatione commodato, depósito, & alio id genus contractu contrahens vtere tur. l. si vno, in princ. ff. loca. aut verbum dare ad personas referatur, quæ transferre dominium nõ possint. l. si quis ita. §. seruus hæredis. ff. de statu lib.

Dare. 1

b ¶CERTI ESSE. *Cùm ex eius pronũtiatione appareat, quid, & quale deductũ sit in obligationem. l. præced. dices dare est accipientis facere. §. sic itaque, de actio. in Insti. quod non explicatur solo contractu, sed necessaria est traditio. l. si ager. ff. de rei vendicat. quæ facti est. l. stipulationes nõ diuiduntur, vers. Celsus, atqui quod in faciendo consistit incertum est. §. qui id quod. Respõs. vbi factum principale in stipulatione versatur, illud stipulationem incertam efficere. d. §. qui id quod. Sed si veniat ad executionem duntaxat, effectus stipulationis in dando consistentis nõ attendi. l. si quis nec causam. ff. de reb. credi. vnde licet traditio (sine qua dominium nõ transfertur. l. traditionibus. C. de pact.) facti sit. l. si rẽ tradi: quoniam tamen ea accedit contractui, vt ad executionem translationis dominij nihil ex prima causa cõtractus immutabit, Clem. j. de præb.

Factum quando stipulationẽ incertam reddat. 2

c ¶EFFICIATVR STIPVLAtoris. Hinc vulgò colligitur *obligatum ad dandum, præcisè teneri transferre dominium. l. si ita. §. fi. ff. de contrah. emptio. §. sic itaque. de act. in Inst. ideóq; nec stipulator id quod interest petere poterit, sed rẽ ipsam dari promissam. l. si seruum. §. final. nec promissor id quod interest præstando liberari, vt hîc: præterquam in cõtractibus innominatis. l. naturalis. §. j. ff. de præscrip. verb. qui propter eorum fragilitatem vt dicunt, nõ præcisè cogunt. l. si pecuniam. ff. de condict. cau. da. si tamen ex his præscriptis verbis agatur ad implementum. d. l. naturalis. §. j. nam si condictione ob causam ad repetendum id quod datum est, ageretur, in his etiã præcisa esset dandi obligatio. l. j. in fi. ff. de rer. permuta. ne absurdum contingat in potestate non implentis contractum me inuito rem meam conse-[illegible] cum seruus. ff. de condict. cau. d[illegible] ursus obligatio dandi alteri præ[illegible] non est. l. liber homo. ij. §. fin. cùm magis factum, quàm datio in stipulationem deductum intelligatur. Accurs. in l. Iulianus, in princ. ff. de actio. empt. præterea nec obligatio dandi, quæ admixtam habet obligationem rẽ restituí, vt in donatario causa mortis, qui si rem donatam alienauerit, cùm conualescente donaturo rem restituere debeat, pretij condictionem donator habebit. l. si filiofam. j. l. illud. §. j.

Dare qui tenetur an transferre debeat dominium.

§. Hæc stipulatio.

1 *Dare.*
2 *Factum quando reddat stipul. incertam.*
3 *Obligatus ad dandum an teneatur transferre dominium.*

HAEC STIPVLAtio, *fundũ Tusculanũ dari*[a], ostendit certum esse[b]: cõtinetq; vt dominiũ omnimodo efficiatur stipulatoris[c] quo-

Electio quando in seruum cadat.

§.j. & l.si is qui.ff.de donat. cau.mor. Denique si promissor rem legis dispositione, aut facto superioris dare impediatur vtilitate publica suadente ad æstimationem agẽdum esset.l. si quis in graui.§.si ex stipulatu. ff. ad Syllan. Porrò autem hinc non probari protritam illam regulam, in obligatione dandi quem præcisè cogi quandoque animaduerti; cum appensu diligenter hic textus hoc non dicat, sed de natura obligationis tantum agat, quæ cur contineat omnimodam dominij translationem, certa dicitur. Quocirca suaderetur melius vulgaris hæc traditio Vlpiani responso.l.si ita

Dare qui tenetur an transferre debeat dominium.

quomodo[d].

ita distrahatur, in fin.ff. de contrahen. emption.

d ¶ QVOQVOMODO. Nõ attenta forma dationis, sed effectu duntaxat cõsiderato. Quoquomodo enim transferatur dominium, modo irreuocabiliter transeat, hoc est, ita vt res ab eo cui datur auelli non possit.l. non quocunque, in princip. ff. de leg. j. stipulationi satisfiet, siue per se, siue per alium, siue per traditionem verã, siue per fictam id contingat.

Noua huius textus declaratio.

IOANNES CORASIVS
TOLOSAS VALENT.
XXV. NOVEMB.
1546.

a PERSONALIS EST. Et ideo quicquid alij omnes dicant, non transit ad hæredes.l. non solum.ij. §. tale. ff. de libera. leg.

b ¶ SERVO. Sic stipulãti. † In seruum autem cadit hæc electio, cùm sit liberæ voluntatis, & ita meri facti. §. sed cùm factum de stipu. seruor. in Instit. licet electio ius significans in eum non cadat, veluti quæ in arbitriũ suum cõfertur.l. illa verba. ff. de verb. sig. cùm ea non libera sit, sed habeat in sese mysteriũ, vt tanquàm bonus vir arbitretur.l.j. ff. de leg. ij. cuius argumento scribit hic à Lutheri sententia non multum abhorrens, quod quanuis in nobis respectu bonorum operum sit libera voluntas, arbitrium tamẽ liberum, quod in se meriti pondus habet, in nos non cadit.

Electio quando in seruum cadat.

L. *Si stipulatus.*

1 *Electio quando in seruum cadat.*
2 *Electio non migrat de persona in personã.*
3 *Hæres, ius electionis non habet.*
4 *Et, pro etiam.*

PAVLVS LXXVI.

SI STIPVLATVS fuerim, *illud aut illud quod ego volucro* hæc electio personalis est[a]: & ideo seruo[b], vel filio talis electio cohæret[c]. In hæredes tamen transit

c ¶ COHAERET. Vnde licet stipulatio patri, dominóve quæratur.l. acquiritur. ff. de acquir. re. do. l. j. hoc tit. cùm in ea ius vertetur.l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. † electio tamen personæ cohærens, nec ad dominum, nec ad patrẽ migrat.l. fin. in princi. non enim ius, sed merum factũ in hac eligendi facultate versatur.l. stipulatio ista. §. hi qui, ideóq; in seruum cadit. §. sed cũ factum, de stipulat. seruo. in Inst. quæ autem facti sunt, ad dominum, aut patrem non transeunt. l. qui hæredi, in princip. ff. de cond. & demon. sed nec ad hæredes, cùm cohærentia personæ morte extinguantur.l. si quid in annos. §. fi. ff. Quib. mo. vsusfruct. amit. l. non solum. §. tale. ff. de libera. leg. Hinc patet electionem in qua ius versatur, alteri cedi posse. c. causam quæ. c. quia propter, & c. in causis, de elect. & c. si quis iusto. illo tit. in vj. atque ita non cohærere personæ. d. §. tale.

Electio nõ migrat de persona in personã.

OBLI

d ¶OBLIGATIO. Alternatiua, cùm omnes ſtipulationes ad hæredes & in hæredes tranſmittantur. l. veteris. C. de contrah. ſtipul. † electionem autem non tranſire contextus huius literę indicat aperte, & perſuadet inuincibilis ratio: quia quæ cohærent perſonę, cum perſona ipſa intereunt, atque ideo in hæredes non tranſmittuntur. d. l. non ſolum. §. tale, & d. l. ſicut. §. fin. Qua ratione nec olim optio ad hæredē legatarij tranſmittebatur, licet noua Iuſtiniani conſtitutio licentiam hæredi legatarij dederit ſeruū optare, quem legatarius in ſua vita non optauit. l. illud. ff. de optio. leg. §. optionis, de legat. in Inſt. Electionem itaque in ſpecie text. noſtri ad hæredes non tranſire interpretor, alij licet omnes contrarium putent. Et ita hunc text. aduerſus alios omnes accipio. Nec obſtat. l. ſi ſic. §. fin. ff. de leg. j. in quo ſtipulator, quod ei debebatur legauerat. Cùm itaque ei electio deberetur, tenetur præſtare hæres vtilitatem electionis legatario. Quemadmodum igitur, ſi teſtator rem alienā ſciēter legaſſet, non poſſet legatarius agere cōtra dominum, ſed duntaxat contra hęredem, vt rem redimeret, vel præſtaret æſtimationem. l. non dubium. §. fin. ff. de legat. iij. l. cùm rem. C. de leg. §. non ſolum, iilo tit. in Inſt. ita non intelligas habiturum legatarium electionem contra promiſſorem, cùm hæc electio perſonæ cohæreat, quæ cedi non poteſt, vt hîc: ſed contra hæredem, cōtra quem ei liberum erit, illud vel illud perſequi.

Hæres ius electionis nō habet. 3

4

e ¶ET. † Id eſt, etiam.

obligatio, [d] & [e] ante electionem mortuo ſtipulatore.

a ¶STIPVLAMVR. Abeo, qui nobis ex præcedenti contractu aliquid dare, vel facere debet: puta ex venditione, aut ex locatione. l. ſi à colono.

b ¶DEDVCItur. † Tēpus præſens, futurum nō comprehendit ſiue in cōtractibus, vt hic, & d. l. ſi à colono, ſiue in vltimis voluntatibus. l. ſi ita ſcripſiſſet. ff. de legat. ij. l. cùm illud. §. j. ff. Quan. di. leg. ced. in quibus tamen maius dubiū erat propter latiſsimā, quæ in his fieri ſolet interpretationē. l. in teſtamentis. ff. de regul. iur. c. cùm dilecti, de dona. Vt tamen naturæ actus, & ſubiectæ materiæ ſeruiamus, præſens tempus ad futurum refertur: veluti, cùm lex punit eum qui delinquit: futuris quippe negotiis lex formam dat. l. lege ij. ff. de legat. c. fina. de conſtit.

Tempus præſens futurum non cōprehendit. 1

c ¶NON VT IN IVDICIIS etiam futurum. Hæc verba interpretibus ambigua viſa ſunt, ſed receptius et verius eſt, vt eorū is ſit ſenſus, quòd in ſtipulationem per verba præſentis temporis conceptam, id in ſtipulationē duntaxat deducatur, quod debetur præſenti die, non etiam, quod in futurum deberi poteſt, vt hic, & l. ſi à colono: licet in iudiciis diuerſum non vno caſu conſtitutum ſit, in hiis enim tametſi dici ſoleat futuri temporis contractus ad iudicem non ſpectare. l. j. §. j. ff. de vſur. neque videri in iudicio venisſe, quod accidit poſt iudicium acceptū. l. non poteſt

Futura quādo veniāt in iudicijs.

Oportet, verbum.

Pœna adiecta in fraudē vſurarum.

§. Cùm ſtipulamur.

Tempus præſens futurum non comprehendit. 1

Ius futurum, quando in iudicijs veniat. 2

Oportet verbum. 3

CVM STIPVLAmur [a] *quicquid te dare facere oportet*: id quod præſenti die duntaxat debetur, in ſtipulationem deducitur [b], non ut in iudicijs etiam futurum [c]: &

Futura quãdo veniãt in iudicijs.

potest & l.non quemadmodum.ff.de
2 iud.permultis†tamen casibus iura futura in iudiciis includuntur, & veniunt, vt in petitione hæreditatis. l. si hæreditatem.& l.si quo.ff.de pet.hære. peculio.l. quæsitum, in princ. ff. de pecul.aliisque iudiciis vniuersalibus, quòd eorũ natura sit futura, nedum præsentia comprehẽdere. l. Lucius.ff. de fun. instruc.& pignoratitia. l. si rem.§. fi.ff.de pig.act.

ideo in stipulatione adiicitur verbum *oportebit* [d] uel ita præsens in diémue [e]: hoc ideo fit quia qui sic stipulatur, *quicquid te dare facere oportet*,demõstrat eam pecuniam quæ iam debetur [f]: quod si totam demonstrare uult, dici oportet, *oportebitve* [g], uel ita præsens in diémue [h].

d ¶ VERBVM

Oportet, verbum.

3 oportebit. †Quod tã præsens, quàm futurum tempus significat.l. verbum oportebit.ff.de verb.sig. quare multò magis vtrumq; tempus demonstrabitur, vbi verbum oportebit, verbo oportet adiicitur,vt hîc,& d.l.si à colono.

e ¶ PRAESENS IN DIE'MVE. Quæ verba cùm adiiciunt contrahentes, apertè ostendunt futurum quoq; debitum in stipulationem deduxisse. d.l.si ita scripsisset.ff.de leg.ij.

f ¶ QVAE IAM DEBETVR. Propter verba præsentis temporis, quę ad futurum referri nequeunt. d.l. si ita scripsisset,& d.l.si à colono,& d. l.cùm illud.§.j.ff.quan.di.leg.ced.

g ¶ OPORTET oportebit. Tunc enim vtrumque tempus, & præsens futurum demonstratur, vt iam diximus.

h ¶ PRAESENS in diémue. Quo etiam casu euidenter futurum tempus nedum præsens comprehenditur.d.l.si ita scripsisset. Porrò in dispositionibus simplicibus, & indefinitis ad præsens tempus duntaxat actum referamus.l. Rutilia. ff. de contrah.empt.l.si ita.ff.de aur.& arg. leg.quod moderni hîc,& in l.verbum erit.ff.de verbo.sig.multifariam multisque modis comprobant & declarant.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXVI. NOVEMB.
1546.

QVAE

Pœna adiecta in fraudẽ vsurarum.

a 1 SVB POENA.†Intra modum vsurarũ legitimum, quem si contrahentes egrederentur, in fraudem vsurarum pœna dationi quantitatis adiecta censeretur, atque ideo quatenus vltra legitimas vsuras promissa esset, inutiliter contrahere-
tur.l. Iulianus.§. ibidem.ff. de act. empt.l. cùm allegas.C.de vsur.

b ¶ MORTVO promissore.Sorte nõdum exsoluta.

c ¶ COMMITtet pœna. †Quæ propt

L. Ad dicm.

1 *Pœna adiecta in fraudem vsurarum.*
2 *Mora diei lapsu contrahitur.*
3 *Hæredi quando non subueniatur.*
4 *Difficultas an excuset.*

IDEM LXXVII.

AD DIEM SVB pœna [a] pecunia promissa: & ante diem mortuo promissore [b], committetur pœna [c]: licet non sit hæreditas eius propter moram debetur, atqui diei lapsu, sine vlla interpellatione mora contrahitur. l. magnam, in fin. C. de contrahend. stipul. tam contra maiorem, quàm contra minorem. l. æmilius.vers. putabã. ff. de minor. tam etiam contra debitorẽ ipsum (qui in memoria sua seruare debet ea, quæ promisit, nõ autem petere, vt ab aliis sibi manifestetur. d.l. magnã.in fin.)quàm contra hæredem: licet ignorantem. l.cùm filiusfam.§. in hac. Quare si

Mora lapsu diei cõtrahitur.

contingat diem solutionis adita non-
dum hęreditate effluere, cõtra futurũ
quoq; hæredem pœna committetur,
vt hîc, & l.fi.ff.de naut.fœno. nec ob-
stat quod Vlpian. scripsit hæreditati
iacẽti, vt nec per-
sonis indefensis adita[d].
frustationem non
nocere.l.is cui.§.cessatũ. ff. vt in poss.
leg. nã obtinet in pœna interpellatio-
ne hominis cõmittenda, in quam ini-
quũ esset incidere, vbi non subest per-
sona, quę interpellari possit.l.sciendũ,
& l.mora.ff.de vsu.l. qđ te. ff. de reb.
cred. nos de pœna solo diei lapsu com
mittenda tractamus, in quã transacta
die incidit non tantum debitor. d. l.
magnã, & l.ij.C.de iu. emphyte. Sed
& iacẽs hæreditas, siue pœna ex con-
uentione partium debeatur, vt hîc, &
d.l.fi. siue ex dispositione legis.l.debi-
Hæredi quando nõ subuenia-tur. 3 tor.ff.de nego.gest. †hoc quippe casu
pœna non facto hæredis committi-
tur; sed facto defuncti ex cuius cõtra-
ctu descendit.l.apud Iulianum.§.j.ff.
qui.ex caus.in pos.eat. meritò nõ sub-
uenitur hæredi.l.fin.C.si ven.pig. nisi
iusta causa additionẽ hæreditatis distu
lisset, quo casu succurreret eidem lex
ex clausula generali, *si qua mihi iusta causa videbitur*.l.j.in fi. & l.sed & si per
prætorẽ.§.hæc autem.ff.ex quib.cau.
maior, & ita scriptorũ hîc sentẽtia de-
fendi potest, qui cẽsent pœna cõmissa
in specie huius tex. contra hæreditatẽ
iacentem hæredem restituẽdum esse.
Accurs.
Accurs.in l.in alterius.ff.de regul.iur.
creditore verò mortuo, si nemo fuit,
q pecuniã solueret, nihil est quod de-
bitori imputetur.l.pecuniæ.§.j.ff.de
vsu. ideo perpetuo securus erit de-
bitor. l. si fundus.
§.fi.ff.de leg. com
mi.

d ¶HAEREDITAS EIVS ADI-
4 ta.†Obstat, quia superueniẽs difficul-
tas, & à mora & à pœna semper excu *Difficultas an excuset.*
sat in cõtracti.l.si vehẽda.§.idẽ iuris.
ff.ad l.Rhod.de iact.in iudiciis.l.ij.§.
si quis in iudicio.ff.si quis caut.in arbi
triis.l.apud Celsum.§.si in arbitrũ.j.
ff.de exce.do.nõ solũ præterea in obli
gationib.faciẽdi.d.§.idẽ iuris, & d.§.
si quis in iudi.l.j.§.si fratri.ff.de colla.
bono.etiã si factũ iuratũ esset.c.breui,
de iureiur. sed & in consistentibus in
dãdo.l.quod te.ff.de reb.cre. & in his
siue tractetur de datione speciei. d. l.
qđ te, & l.cùm seruus.ff.de leg.j. siue
de datione quantitatis.l. quib. dieb. in
prin.ff.de cõd. & demõ.c. significãte,
de pign. licet difficultas non impediat
contrahi obligationẽ.l.cõtinuus.§.il-
lud. Cur ergo hîc hæreditate nõdum
adita pœna contra futurum hęredem
cõmittetur? Sol. hoc operatur in specie
tex. nost. adiectio diei, p q̃ mora gra-
uior cõtrahit, vt hic, & l.fi.ff.de naut.
fœ. qua de re plenius scribo ĩ d.§.illud.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXVII. NOVEMB.
1546.

Argumẽtum à contractu ad testamentum.

Fundus.

Fructus qui cẽsentur præmissi.

a SVB con
ditione.
Si nauis
ex Asia venerit,
aut alia extrinse-
ca & casuali: †nã
Filio quãdo quæratur actio ex stipulatione. 1 si sub conditione
quę directò emã-
cipationem respi-
ceret, quam intrin
secam vocant, sti-
pulatio, sine dolo
malo concepta es-
set, filio quærere-
tur

L. *Si filius famil.*

1 *Filio quando ex stip. quæratur actio.*
2 *Argumentum de cõtractu ad testamẽta.*
3 *Filio quando quæritur commodum contractus.*

PAVLVS LXXVIII.

SI FILIVS FAMIL.
sub conditione[a] sti
pulatus emancipa-
tus fuerit, dein-
de extiterit condi-
tio actio tempore
conditionis, non
etiam contractus
spectato.l. & hæ-
redi.§.filia.ff.de
pact.l.fi.ff.de sti-
pulat.ser. idẽm q̃
si conditio esset
arbitraria, siue po
testatiua.l.si debi-
tori.§.j.ff.de fide-
iusso. cùm ea non
retrotrahatur. l.
potior in princip.
ff.

ff. Qui potiores in pignore habeantur.

b ¶ DEINDE EXTITERIT conditio. Sequuta emancipatione.

Argumẽtum à contractu ad testamentum.

c ¶ QVO CONTRAHIMVS.

2 † Sed cùm argumentũ à cõtractu ad vltimã voluntatem bonum sit. l. seruum filij. §. eum qui. ff. de leg. j. cur in legatis diuersum dicimus, non dispositionis, sed existentis conditionis tempus spectari. l. quæ legata. ff. de regu. iur. l. si vxor. C. de cond. insert. Dicerem quòd cùm contractus ex consensu legem accipiant. l. j. §. si cõueniat. ff. depos. exindéq; subsistãt & sortiantur effectum. l. contractus. C. de fid. instrum. principium, hoc est, actus gesti, perfecti, & absoluti tẽpus meritò inspicimus, vt hic. Quæ verò in testamentis scripta sunt, non statim effectum habent, magísq; ex post tio [b]: patri actio competit, quia in stipulationibus id tempus spectatur: quo contrahimus [c].

Difficultas an excuset.

poſt facto, quàm ab initio consensum desiderant, nempe vt defuncto testatore relictum accipere quis non dedignetur, quod in conditionalibus, non nisi conditione impleta potest contingere. l. cedere diẽ. ff. de verb. signifi. proinde tẽpus in his cõditionis spectamus. d. l. quæ legata, & d. l. si vxor. A' quibus non abhorret Philosophi sententia dicentis, actus agentium magis operari ex aptitudine suscipientis, quàm ex influentia causæ efficientis. † Illud denique notandum 3 quæri commodum contractus filio, vbicunque aliquid ad eius executionem factus sui iuris fecisset, ex quo etiam extraneo actio daretur. l. si verò non remunerandi. §. si filio. ff. mand. & d. l. si debitori. §. j. Reliqua ad declarationem huius textus pertinentia posuimus, in l. si rem meam.

Filio quando quæratur cõmodum contractus.

a CVM FVNDVM. Hunc text. scriptores difficillimũ prædicant, cùm eo nihil planius sit & apertius.

b ¶ FRVCTVS. Pendẽtes, vt sequentia verba, qui stipulationis tempore fuerunt explicant. † Hi enim propriè alij sunt à fundo, cuius verbo id tantum lex venire vult, quod solo continetur. l. quæstio, & l. fundi. ff. de verbo. signific. nam & ab eo nomẽ sumpsit, quod fundari super eo quæq; res posset. Quare in stipulationibus in quibus verba strictè interpretamur. l. quicquid astringendæ † eum qui fundum promisit, fructus qui in fundo stipulationis tempore fuerunt, quos pendentes vocamus, promisisse non intelligemus, vt hîc, etiam si cõtractui emptionis subdita sit stipulatio. l. ratio. §. j. ff. de act. empt. nam licet in emptione fructus veniant, vt statim dicam, ex empto tamen ad eos non ex stipulatione agi debet, vt ibi.

3 † Nec obstat, qd vulgò dici solet, fructus pendentes rei partẽ esse: vel potius vnam rem cum fundo. l. fructus pẽdentes. ff. de rei vendicat. l. fina. §. fructus. ff. Quæ in fraud. credito. hoc enim larga quadam interpretatione accipiendum: ideóq; & Caius improprio verbo videtur, in d. l. fructus, vsus est. Dicendum igitur in actione reali fundi verbo fructus pendentes benigna interpretatione contineri. d. l. fructus, cùm naturale sit, eum qui dominium, fundi habet, quicquid ex fundo su-

Fructus pendentes an pars fundi.

§. *Cum fundum.*

Fundus. 1 *Fundus quid.*

Fructus qui cẽseantur promissi. 2 *Fructus qui promissi censeantur.*

3 *Fructus pendentes an pars fundi.*

a CVM FVNDVM stipulatus sum, nõ ueniunt fructus [b] q stipulationis tempore fuerunt.

pereſt ſequi, & comitari.l.ſolum. §.j. ff.de rei vendica.idémq; in odiũ fraudatorum,qui creditores decipere tentarunt.d.l.fi.§.fructus, ne propter eorum dolum lucrum ipſi ſentiant, & actor damno afficiatur.l.fin.ad princ. ff.de eo per quem fac.er. In emptione verò, & cæteris bonæ fidei iudiciis (in quibus ex bono & æquo lata fit interpretatio) vt veniat,quicquid venire æquum eſt.§.in bonæ fidei,de action. in Inſtit. fructus qui tempore contractus fuerunt venire,ſi nõ aliud conuenit exploratum eſt. l. Iulianus. §.ſi fructibus.ff.de action.empt. nam & propter fructus fundus pluris emptus intelligitur.l.ſi quod ex Pamphila.ff.de leg.ij. vt meritò ex cauſa emptionis ſint reſtituendi.l.videamus.§. ex cauſa.ff.de vſur.l.fructus. C. de action.empt.

IOAN. CORAS. VALEN.
XXVII. NOVEM.
1546.

a PRAESENTIS. Et intelligentis.l.j.C.de erro.aduo. præſens quippe non videtur eſſe, qui non intelligit.l. diem.§.coram.ff.de arbitr. In extraiudicialibus ſecus,niſi dominus ſit præſens,vt hic:aut procurator ex re domini ſtipuletur. l. procurator ex re.ff.de procurator.

b ¶ CAVTVM. Stipulatione conuentionali, quia extra iudiciũ ego procurator præſentis Titij ita ſum à te ſtipulatus, *Promittis mihi te Titio daturum decem*,hæc enim ſtipulatio, quæ ſi facta fuiſſet Titio abſente abſq; ceſſione Titio inutilis eſſet. l. poſſeſſio.§.fin.ff. de acquirend. poſſeſs. nunc propter præſentiam Titij domini,eidem quærit vtilem actionem, vt hic.

c ¶ DOMINO COMPETERE. Sine ceſsione. Quo intelligimus idẽ operari præſentiam domini, quantum procuratoris ceſsionem,qua vtiles duntaxat actiones in dominum transferuntur.d.§.fin.& l. ſi procuratorem.§.final.ff.mandat.† In ſtipulationibus porrò iudicialibus quæritur actio vtilis, ſine ceſsione domino etiam abſenti.l.in cauſæ.§. final. & l. ſequent.in princip.ff.de procurat.l.j. §.final.ff.Quod cuiuſque vniuerſita. & l.in omnibus.ff.de prætor.ſtipulat.

d ¶ NEMO AMBIGIT. Hinc & ex aliis pleriſque locis leuitatis ſcriptores arguũtur, q̃ legiſlatoris poteſtatẽ adeò conſtringunt, † Vt nullã legẽ ẽdi velint,quæ nõ ſit dubitabilis. Quod latius alibi præmonſtraui. Annotabis præterea, ex hac l. actus poſſe exerceri in perſonam procuratoris domino præſente.l.ſi dictum. §.ſi præſente.ff.de euiction.

Obſcurũ, Ambiguum, Apertũ.

Amphibologia.

Obſcurũ.

Lex de indubitabili.

L. *Si procuratori.*

1 *Procurator, quando actionem domino quærat.*
2 *Lex de indubitabili.*

VLPIANVS LXXIX.

SI PROCVRATORI præſentis[a] fuerit cautum[b], ex ſtipulatu actionẽ utilem domino competere[c] nemo ambigit[d].

IOAN. CORAS. VALEN.
XXVIII. NOVEMB.
1546.

L. *Quoties in ſtipulationibus.*

Procurator quãdo actionẽ domino quærat.

1 *Ambiguum, obſcurum & apertum.*
2 *Amphibologica oratio.*
3 *Obſcurum.*
4 *Verbum omne an ambiguum.*
5 *Actus interpret. vt valeat.*

a 1 AMBIGVA ORATIO. † Scriptum aut apertũ est, aut ambiguum, aut obscurum. Apertum, quod planum, certum, clarum, et liquidum est. *Obscurũ, Ambiguum, Apertũ.* Ambiguũ, quod in duas partes rapi potest, vnde Cicero 1. ad Heren. Ex ambiguo sententia nascitur, cũ scriptũ duas, aut plures sententias significat. Quod & Quintilian. de Amphibolo. scribit. Ideo Paul. in ambiguo sermone, inquit, non vtrunque dicimus: sed id duntaxat, quod volumus. l. in ambiguo. ff. de reb. du. & Proculus in V. Epistolarum. Qui ambiguè loquitur, inquit, id loquitur, quod ex his, quæ significantur sensit. l. nepos. §. j. ff. de verb. signi. Ambigua dictio est, quæcunque æquiuoca, vt canis, quæ marinum piscem, animal latrabile & sydus cæleste significat. Ambiguũ quoque verbum dicitur, quod in diuersas partes accipi potest. l. vtrũ. ff. de petit. *Amphibologia.* 2 hęre. l. in ambigua. ff. de legi. † Oratio quoq; amphibologica ambigua est, vt

Aio te Aeacida Romanos vincere posse.

Et Terent. in Andria dixit,

Ego me amare hanc fateor.

NAM ἀμφιβολίαμ illic esse Donatus Grammaticus asserit. Obscurum dicitur, cuius sententia omninò latet. l. si legatario. §. fin. ff. de fideicommiss. liber. l. semper in obscuris. ff. de reg. iur. *Obscurũ.* 3 † Obscurum itaque non ex incerta verbi, aut orationis significatione dicitur, sed magis ex eo, quod de agentis mente sub verborũ inuolucro expressa non appareat. Ambiguum autẽ ex verbo aut sermone, qui in duas aut plures partes resurgit. Vnde inter ambiguum & obscurum illud interest, quod in ambiguo plura se ostendant, quorum quid potius accipiendum sit ignoratur. In obscuro nihil quod attendatur se ostendit, aut parum. Cæterum vbi parum est quod apparet, obscurum fit ambiguo simile. Id autem hoc exemplo viri non indocti demonstrãt, si aliquo triuio excipiar, vbi contecto densitate nebulæ cælo, nihil viarum eluceat, obscurus hic locus est: vnde ne pergam obscuritate impedior. Cæterum, vbi aliquantulum rarescere nebulę incipiunt: nonnihil ipse quoq; principio videre, quod tamẽ vtrum via sit adhuc est mihi incertum, hoc est, obscurũ ambiguo simile, diluescente autem cælo, iam omnium viarum deductio clara fit: sed quò pergere debeam non obscuritate teneor, sed ambiguitate dubito.

IDEM LXXX.

QVOTIES IN STIPVlationibus ambigua oratio [a] est, commodissimũ est id accipi: quo res de qua agitur in tuto sit [b].

4 † Porrò Chrysippus omne verbum ambiguum natura esse ait, quoniam ex eodem duo vel plura accipi possunt. Cõtra Diodorus Crono, nullum verbum ambiguum esse existimauit, nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit, nec aliud dici videri debet: quã quod se dicere sentit, qui dicit. At cùm ego, inquit, aliud sensi, tu aliud accepisti, obscurè magis dictũ quàm ambiguè videri potest. Ambigui enim verbi natura illa esse debuit: vt qui diceret duo, vel plura diceret, nemo autem duo vel plura dicit, qui se sentit vnum dicere, vt est apud Gell. in XI. noct. Atticar. *Verbum omne an ambiguũ.*

b ¶ IN TVTO SIT. † Hoc est, res 5 de qua agitur magis valeat quàm pereat. l. quoties. ff. de reb. dub. l. diuus. ff. de vsu & habitatio. Sic enim semper homines egisse videntur, vt sua iudicia non impugnent, sed confirment. l. iij. ff. de testam. milit. Obseruata tamen natura actus. l. si vno, in princip. ff. loca. nam vbi sermo duas sententias exprimit, ea potissimũ accipitur, quæ rei gerendæ aptior est. l. quoties idem. ff. de regul. iur. & vt ne delictum hac interpretatione inferatur. l. meritò. ff. pro soc. Accipiendam quippe Celsus censuit in ambigua voce, significationem quæ vitio caret. l. in ambigua. ff. de legib. turpémque sensum lex semper reiicit. l. quintus. ff. de donat. int. vir. & vxor. l. etiam. *Actus vt valeat interpretari debet.*

C.eod.tit. Quòd si res sine captione, & turpitudine inuestigari nequeat eligendum est, quod iniquitatis minimum habet, & turpitudinis. l. si procurat. curator. ff. de excep. do. l. quoties nihil. ff. de regul. iur.

IOAN. CORAS. VALEN. XXVIII. NOVEM. 1546.

a ALIVM SISTI. Siue in iudicio, siue extra iudicium.

b ¶NEC ADIICIT pœnam. Si eum nō stiterit.

c ¶VEL SERVVM SVVM. *Seruus nō potest esse in iudicio.* 1 *Hoc ad stipulationem de iudicio sisti referri non potest, cùm seruus in iudicio esse nequeat, nec̄ agendo, neque defendendo. l. quoties. ff. si quis caut. l. seruus. C. de iudi. Quô fit, vt aduersus receptam interpretationem hic text. de stipulationibus quoc̄ extraiudicialibus accipi debeat: nec me fallit quibusdam casibus seruū promitti in iudicio sisti. l. ij. §. j. ff. si ex nox. caus. aga. Cæterū ad eos casus rarissimos generalitatem huius. l. cōstringere absurdū nimis existimo.

L. *Quoties quis.*

1 *Seruus in iudicio esse nequit.*
2 *Obligatio facti in id quod interest.*

IDEM LXXXI.

QVOTIES QVIS aliū sisti [a] promittit, nec adiicit pœnam [b]: puta uel seruum suū [c] uel hominē liberū [d]: quæritur an committatur stipulatio: & Celsus ait: & si non est huic stipulationi additū *nisi steterit pœnam dari*: in id quanti interest sisti cōtineri [e]: & uerū est quod Celsus ait [f]: nā qui aliū sisti promittit, hoc promittit se acturum [g] ut stet.

d ¶HOMINEM LIBERVM. Sisti promittit.

e ¶CONTINERI. † In quacunque *Obligatio facti in id quod interest.* 2 stipulatione facti committitur stipulatio in id quod interest agentis. l. si quis ab alio. §. fina. ff. de re iudic. siue ea prætoria sit. l. si procurator, cum l. seq. ff. de prætor. stip. siue iudicialis. l. fi. ff. si quis in ius voc. siue extraiudicialis. l. si ita quis. ff. de euict. l. stipulationes non diuiduntur, vers. Celsus. Et de omnibus hic generaliter Vlpia. docuit.

f ¶CELSVS ait. Celsus dicebat eum qui aliū nempe Titium sisti promittit, non alterius factum, sed de seipso promittere, se videlicet acturum, vt Titius sistat. Cuius sententiā probat hic Vlpian.

g ¶ID SE ACTVRVM. Et ita alterius factum non promittit, sed suū, quo patet non aduersari decisioni huius. l. quod per manus traditur nō obligari eum, qui alium facturū quid promisit. §. si quis alium, de inut. stipulat. in Institut. IOAN. COR. VAL. XXIX. NOVEM. 1546.

Quanti ea res est. 1 *Stipulatio rei propriæ.*

§. *Si procurator.*

1 *Vtilitas.*
2 *Procurator cēsetur nomine domini agere.*
3 *Quanti ea res est.*

a VTILITATEM. † Vtilitas notæ significationis commodū significat. l. j. ff. de neg. gest. contractiore tamen vocabulo euitationem damni, seu id quod interest, vt hîc, & l. Iulianus. §. fi. ff. ad exhib.

Vtilitas. 1

1 PROCVRATOR sisti aliquē sine pœna stipulatus sit, potest defendi non suam, sed eius cuius negotium gessit, utilitatem [a] in eam rem [b] deduxisse [c],

b ¶REM. Id est, stipulationē. Rei nanque verbum generale, pro subiecta materia contrahimus.

c ¶DEDVXISSE. Vt id quod interest stipulatoris (sicut in superiore respōso) comprehensum intelligatur. l. si procurator. rē rat. hab. † Probat autem

Procurator censetur nomine domini agere. 2

REM

autem hic tex. procuratorem constitutum, qui experitur, censeri procuratorio nomine domini agere, cùm ad dominum pertineat negotium. l. in causæ. §. fina. cum l. seq. ff. de procur. quod alibi plena manu attigimus.

d ¶ ID'QVE. Vt in stipulationem deductũ intelligatur, quod interest stipulatoris.

idque[d] fortius dicendum est: & *si quanti ea res est*[e] stipulatio proponatur procuratoris[f].

Quanti ea res est.

e ¶ QVANTI EA RES EST. Hæc verba, *Quanti ea res est*, solent ad veram rei æstimationem, de qua agitur referri. l. prætor. §. hæc autem. ff. vi bon. rapt. l. arbitro. ff. de dolo. non etiam etiam ad id quod interest, quod plerunque rei pretium egreditur. l. Iulianus. §. fin. ff. ad exhib. Quandoque tamen etiam id quod interest, continet. l. iiij. §. in eum. ff. de dam. infect. et hic. Quam rem apparatu multo tractant scriptores, in l. inter hæc. ff. de verborum significat. & ipse loco magis idoneo excussi.

f ¶ STIPVLATIO PROPONATUR procuratoris. Emendato sic literam, *Stipulatus proponatur procurator.*

IOAN. CORAS. VALEN. XXIX. NOVEM. 1546.

a STIPVLATVR. Qui enim rẽ stipulatione promittit, cogitur stipulatoris rem facere. l. si ita distrahatur. §. fin. ff. de contrah. emption. l. vbi autẽ. §. fi. hoc tit.

Stipulatio rei propriæ.

1 ✝ Quod autem stipulatoris est, amplius eius fieri nõ potest. §. sic itaq; de act. in Inst. & non potest, nisi ex vna causa dominiũ contingere. l. iij. §. ex pluribus. ff. de acqu. posses. ergo nemo rem suam vtiliter stipulatur, vt hic, & l. scire debemus. §. j. cùm stipulationes introductæ sint, vt quis quod sua interest stipuletur. l. stipulatio ista. §. alteri. Atqui domini (vt probatum est) rem suam stipulari nõ interest. Quod si interesse eius aliquo pacto possit, vtilis erit stipulatio, vt cùm rem meã à fure. l. scire debemus. §. si à fure, aut ab alio mihi restitui stipulor hac. l. interest quippe mea ratione possessionis. l. ij. de tritica. l. si in emptione. §. rei suæ. ff. de contra. emp. idem si rei meę dominium à me quandoq; reuocari potest. l. in bello. §. si quis seruum. ff. de capt. nam & in legato eadem sentẽtia obtinuit, vt propria res quæ legatarij non est, irreuocabiliter legari possit. l. non quocunq;. §. si ex bonis. ff. de leg. j. sub conditione quoque stipulatio rei propriæ rectè concipitur. l. si rẽ meã. vbi plenè dico.

L. *Nemo rem suam.*

1 *Rei propriæ stipulatio an valeat.*
2 *Pretium quando loco rei succedat.*

VLPIANVS LXXXII.

NEMO REM SVAM utiliter stipulatur[a], sed pretium rei suæ non inutiliter[b]: sanè rem meam mihi restitui[c], rectè stipulari uideor[d].

b ¶ NON INVtiliter. ✝ Aliud enim est à re ipsa pretium rei. l. si alij. §. fin. ff. de vsusfruct. l. propemodum. ff. de verborum significatione, quò fit, vt in his particularibus non succedat pretium loco rei. l. venditor. ij. ff. de hæred. vendit. l. qui vas. §. fin. ff. de furt. vnde qui pretium stipulatur, rem stipulari non intelligitur. l. fundum Cornelianum. ff. de nouat. Cessat igitur ratio, cur quis rem propriam prohibetur stipulari.

Pretium quando loco rei.

c ¶ RESTITVI. A' promissore qui eam detinet.

d ¶ VIDEOR. Sensurus nanq; sum commodum possessionis ex huiusmodi stipulatione. d. l. ij. ff. de triti. & d. §. rei suæ, atque ideo effectum habere debet, cùm mea intersit. d. §. alte-

Procurator censetur nomine domini agere.

ri. ergo dices semper stipulatio rei ꝓprię valebit, cùm enim in dubio interpretãda sit stipulatio, vt magis valeat, quã ꝑeat. l. quoties. j. credendũ erit eũ, qui rem propriam stipulatur, de restitutione eiusdem vtiliter sensisse: vt hîc, hîc, quod ego facilè admitterem, vbi apud promissorem res esset, cùm ad factum restitutionis verisimile sit sese partes retulisse, ne inanẽ actũ fecisse videantur. d. l. quoties. l. diuus. ff. de vsu & hab. & l. quoties. ff. de reb. dub.

a HOMO. In specie promissus stichus puta.

b ¶ TENETVR. Promissor, nisi offerendo moram purgauerit. l. interdum. §. fin.

c ¶ SI HOMO

Moræ effectus. 1 viueret. ✝ Etenim adhuc homo promissus, licet mortuus, peti potest, cùm propter moram viuere fingatur. l. si seruum. §. final. licet in condẽnationem fiat æstimatio, cùm homo prestari nõ possit. l. si homo mortuus: cùm autem per promissorem factum sit, quominus daretur homo: promissoris fore detrimentum constat. l. quod te. ff. de reb. cred. Inde generaliter traditum, speciem debitam post moram debitoris periculo perire. d. l. quod te. l. si in Asia. §. final. ff. deposit. & hic etiam, vt communiter existimatum est, si eodem modo species apud creditorem interitura fuisset. l. si filiofamil. §. si post diuortium. ff. solut. matrimon. Quare hæres, qui fundum dare damnatus

Chasma. 2 est, post morã tenetur: ✝ tametsi chasmate, hoc est, hiatu & voragine terræ fundus ille legatus, perierit. l. cùm res. §. fi. ff. de legatis. j. potuit enim distraxisse debitam speciem actor, si soluta fuisset, & pretium esset lucratus. l. illud. ad prin. ff. de peti. hæred. l. item si verberatum. §. fi. ff. de rei ven. præterquam cùm probabilem litigandi causam debitor habuit. l. si plures. §. fi. ff. depos. quia depositarij hæres erat, qui iustè ignorare potest cõtractum cũ defuncto. l. qui in alterius. ff. de reg. iur. Verùm hanc sententiam in nostro moræ tractatu pluribus sustuli, verámq; nõ esse pręsertim ostẽdi in cõtractibus, qui gratia debitoris duntaxat celebrãtur. l. si seruus legatus. §. cum quid. ff. de legat. j. veluti in deposito. d. l. si plures. §. fi. tunc enim verum est, quod illic scribit Paul. æquum esse fatalem interitum non esse periculo debitoris, qui non ad sui vtilitatẽ contraxit, sed ad actorem pertinere.

§. Si post moram.

1 *Mora facit vt res perempta petatur.*
2 *Chasma.*
3 *Iusta causa excusat à mora.*

SI POST MORAM promissoris homo[a] decesserit: tenetur[b] nihilominus perinde atque si homo viueret[c]: & hic morã videtur fecisse qui litigare maluit, quàm restituere[d].

d ¶ QVÀM RESTITVERE.

Iusta causa excusat. 3 ✝ Sine causa: nam si iustis rationibus adductus litigare maluerit, moram fecisse non videtur. l. sciendum, & l. si quis solutioni, in princ. ff. de vsu. l. qui sine dolo. ff. de regul. iur. nec enim debet reus temerè ius suum indefensum relinquere. l. illud, ad princip. ff. de petio. hæredit.

IOAN. CORAS. VALENT. XXX. NOVEMB. 1546.

FINIS SCHOLIORVM *Tituli de Verborum obligationibus.*